

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน:
กรณีศึกษาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2550

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน:

กรณีศึกษาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ประกอบศิริ กักดีพินิจ

นางสาวประกอบศิริ กักดีพินิจ

ผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์เสาวภา พรศิริพจน์, ศศ.บ., สม.ม.

ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิญญา บัวสว่าง, ศศ.บ., M.A.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

อาจารย์ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง, ศศ.บ., M.A.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์ ดร. ม.ร.ว. ชัยอนุสรณ์ สวัสดิวัตน์

Ph.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์เสาวภา พรศิริพจน์, ศศ.บ., สม.ม.

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน:

กรณีศึกษาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตร

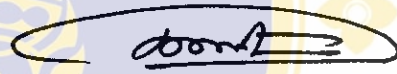
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

วันที่ 12 เมษายน 2550

ประกอบศิริ กักดีพินิจ

นางสาวประกอบศิริ กักดีพินิจ

ผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, Ph.D.

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

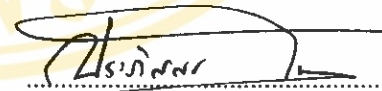
รองศาสตราจารย์สาวภา พรศิริพงษ์, ศศ.บ., สม.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

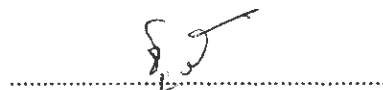

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิญา บัวสรวง, ศศ.บ., M.A. อาจารย์ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง, ศศ.บ., M.A.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

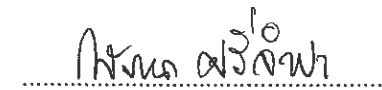

ศาสตราจารย์ ดร. ม.ร.ว. ชินอุสร สวัสดิวัตน์

Ph.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร. โสภนา ศรีงำปา, Ph.D.

ผู้อำนวยการ

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์เสาวภา พรศิริพงษ์ ประธานกรรมการที่ปรึกษา ผู้ศาสตราจารย์อภิญา บัวสรวง และอาจารย์ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง กรรมการ และรองศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ ประธานกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะ ให้ข้อคิดเห็น ตลอดจนตรวจทานแก้ไขวิทยานิพนธ์จนสำเร็จ สมบูรณ์ ผู้เขียนขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอขอบคุณนพดล มาเสริมสิน ประธานประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน คุณสมบูรณ์ บุญประกอบ ที่ปรึกษาประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน คุณนฤมล บัวหลวง มัคคุเทศก์ของตลิ่งชันท้าว ผู้ให้ข้อมูลหลักและทุกคนในชุมชนริมคลองตลิ่งชัน ที่กรุณาให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกใน การทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบคุณอาจารย์ผู้สอนทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ และให้คำแนะนำที่ดีเสมอ มา รวมถึงเพื่อนนักศึกษาสาขาวัฒนธรรมศึกษาทุกคน แพท แนน นุกนิก เต้ และดิง ที่ได้ให้ คำแนะนำและเป็นกำลังใจในการศึกษาครั้งนี้ รวมถึงครอบครัวของผู้ศึกษาที่ให้การส่งเสริม สนับสนุนและเป็นกำลังใจในการศึกษาตลอดมา

สุดท้ายนี้หากมีข้อบกพร่อง หรือผิดพลาดประการใด ผู้ศึกษาขออภัยเป็นอย่างยิ่งใน ข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องนั้น หวังว่าวิทยานิพนธ์นี้คงมีประโยชน์ไม่มากนักน้อยสำหรับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไป

ประกอบศิริ ภัคดีพิณีจ

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร
(SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF WATERWAY TOURISM AT TALINGCHAN RIVERING COMMUNITY, BANGKOK)

ประกอบศิริ ภักดีพิณีจ 4737646 LCCS/M

ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: เสาวภา พรศิริพงษ์, ศศ.บ.สม.ม, อภิญญา บัวสรวง, ศศ.บ. M.A.,
ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง, ศศ.บ.M.A.

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือน และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณในการเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในครั้งนี้แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มชาวบ้านในชุมชน แบ่งเป็นกลุ่มหัวหน้าครอบครัว ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการร้านค้าในตลาดน้ำคลองเตย รวมจำนวน 54 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก 2) เจ้าหน้าที่เขตคลองเตยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวน 3 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และ 3) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชนริมคลองจำนวน 300 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม

ผลการศึกษาพบว่า 1) ชุมชนริมคลองมีศักยภาพที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เนื่องจากมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและวิถีชีวิตริมคลอง ศาสนสถาน อาชีพการทำสวนกล้วยไม้และสวนผัก การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ทั้งทางบกและทางน้ำ มีความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากการเป็นสังคมแบบเครือญาติทำให้มีการระวังภัยของคนในชุมชนเอง ส่วนในแหล่งท่องเที่ยวมีการเฝ้าระวังความปลอดภัยโดยเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว เป็นชุมชนที่มีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้สูง เพราะมีลักษณะการท่องเที่ยวแบบหมุนเวียน ใช้เวลาในการท่องเที่ยวไม่นาน และปริมาณนักท่องเที่ยวถูกจำกัดโดยจำนวนที่นั่งของเรือ ส่วนองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงต่อไป และควรมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันมีลักษณะของการมีส่วนร่วมเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ การร่วมดำเนินกิจกรรม และร่วมรับผลประโยชน์ 2) นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการมาท่องเที่ยวในภาพรวมทั้งหมดแล้วอยู่ในระดับปานกลาง ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก ด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย อยู่ในระดับปานกลาง และมีความต้องการให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและความปลอดภัย 3) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองควรมีการดำเนินการใน 5 แนวทางคือ การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายทั้งเส้นทางและกิจกรรม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน / การท่องเที่ยวทางน้ำ / การมีส่วนร่วม / ความต้องการของนักท่องเที่ยว / ชุมชนริมคลองเขตคลองเตย

250 หน้า

SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF WATERWAY TOURISM AT TALINGCHAN RIVERING COMMUNITY, BANGKOK

PRAKOB SIRI PAKDEE PINIT 4737646 LCCS/M

M.A. (CULTURAL STUDY)

THESIS ADVISORS: SAOWAPA PORNSIRIPONGSE, M.A.,
APINYA BUASUNG, M.A., PRAPASSORN POSRITHONG, M.A.**ABSTRACT**

The objectives of this study were to study 1) the sustainable tourism development capacity of Talingchan Rivering Community; 2) the tourists' needs; and 3) trends of sustainable tourism development. The researcher applied both the qualitative and quantitative research techniques in data collection. There were three groups of population, consisting of 1) 54 community members with household leaders, community leaders, tourism entrepreneurs and shop owners; 2) 300 tourists; and 3) 3 tourism officers of Talingchan district. The researcher used systematic random sampling to identify 300 tourist samples, classified 54 villager key informants and 3 officers. Data were collected by the use of a set of questionnaires with the tourist samples and in-depth interview format with community members and tourism officers of Talingchan district.

The research findings were that 1) the community had a capacity for sustainable tourism development as it had abundant tourism resources such as natural environment and folkways along the canals, agricultural orchid and vegetable farming, accessible routes both by road and water ways, and location near Bangkok. Those components facilitated the tourists to access the areas with safety in the kinship society, in which the members helped looking after each other. The owners also looked after the tourism sources. This community had a high degree of capacity to take a number of tourists, as it has been a rotating area for visitors with short visits. Normally, the boat seat numbers would limit the tourist numbers. The research found that there should be some improvements of tourism amenities and more promotions of people participation. Currently, their participations were found in 2 types as the activity and beneficial receiving involvement. 2) Over all, the tourists were found satisfied with their visits at a moderate level. Their satisfaction regarding the resources and environment was found at a high level, the tourism source's amenities and security was at a moderate level, while they needed to see more development in the aspects of amenity and safety in the tourism source. 3) The researcher suggested that there should be 5 guiding trends of sustainable tourism development of the Talingchan Rivering Community. Those were the development of various route and activity patterns, community participation promotion, sustainable tourism marketing development, the development of service capacity in the community, and tourism resource conservation.

KEY WORDS: SUSTAINABLE TOURISM / WATER WAY TOURISM /
PARTICIPATION / TOURIST NEEDS /
TALINGCHAN RIVERING COMMUNITY

250 PP.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภูมิ	ฉ
สารบัญแผนที่	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย	4
1.3 ประโยชน์ที่ได้รับ	5
1.4 ขอบเขตการวิจัย	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	8
2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว	8
2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	11
2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน	16
2.2 การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	23
2.2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	23
2.2.2 สถานการณ์การท่องเที่ยวทางน้ำในเขตกรุงเทพมหานคร และพื้นที่ใกล้เคียง	32
2.2.3 นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	36
2.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา	42

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
3.1 แหล่งข้อมูล	44
3.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ	44
3.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ	45
3.2 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลหลัก	45
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	47
3.4 การเก็บและรวบรวมข้อมูล	48
3.4.1 การสำรวจ	49
3.4.2 การสังเกต	49
3.4.3 แบบสอบถาม	50
3.4.4 การสัมภาษณ์ระดับลึก	50
3.5 การตรวจสอบข้อมูล	53
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผล	53
3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	53
3.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ	54
3.6.3 เกณฑ์การแปลผล	54
บทที่ 4 แหล่งท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน	
4.1 ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน	56
4.1.1 ลักษณะทางกายภาพ	57
4.1.2 สภาพของคลองและการใช้คลองในชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน	59
4.2 บริบทของชุมชนที่ศึกษา	61
4.2.1 ประชากรและพื้นที่	61
4.2.2 ลักษณะครอบครัวและความสัมพันธ์ทางสังคม	65
4.3 การประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา	66
4.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยว	69

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.1 ธรรมชาติและวิถีชีวิต	69
4.4.2 ศาสนสถาน	76
4.4.3 สวนเกษตร	81
4.5 สภาพการเข้าถึงชุมชนริมคลองเขตดลิ่งชัน	82
4.5.1 การคมนาคมทางน้ำ	83
4.5.2 การคมนาคมทางรถยนต์	83
4.5.3 การคมนาคมทางรถไฟ	84
4.6 สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	84
4.6.1 ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์	84
4.6.2 การจัดการด้านความสะอาด	85
4.6.3 ห้องน้ำสาธารณะ	86
4.6.4 การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว	86
4.6.5 ลานจอดรถ ทำเทียบเรือ	87
4.6.6 การให้บริการของดลิ่งชันทาว์	88
4.7 ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว	88
4.8 ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว	90
4.9 การมีส่วนร่วมของชุมชน	91
บทที่ 5 ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว	
5.1 คุณลักษณะของนักท่องเที่ยว	97
5.2 แบบแผนการท่องเที่ยว	100
5.3 ความพึงพอใจในการท่องเที่ยว	107
5.4 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตดลิ่งชัน	110
บทที่ 6 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	
6. 1 ความสัมพันธ์ของชุมชนกับการท่องเที่ยว	113

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
6.2 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อชุมชน	115
6.2.1 ผลกระทบด้านบวก	116
6.2.2 ผลกระทบด้านลบ	119
6.3 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	121
6.4 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ศึกษา โดยใช้ SWOT Analysis Technique	123
6.4.1 จุดแข็ง S - Strength	123
6.4.2 จุดอ่อน W – Weakness	127
6.4.3 โอกาส O – Opportunity	129
6.4.4 อุปสรรค T – Threat	130
6.5 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง	131
บทที่ 7 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	
7.1 องค์ประกอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	137
7.2 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตคลังชั้น	141
7.2.1 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน	143
7.2.2 การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง กิจกรรม	150
7.2.3 การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	153
7.2.4 การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน	157
7.2.5 การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว	162
บทที่ 8 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
8.1 สรุปและวิเคราะห์ผลการศึกษา	166
8.1.1 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง	166
8.1.2 ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนชุมชนริมคลอง	170
8.1.3 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง	171
8.2 อภิปรายผล	175

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
8.3 ข้อเสนอแนะ	183
บทสรุปสำหรับผู้บริหารภาษาไทย	185
บทสรุปสำหรับผู้บริหารภาษาอังกฤษ	201
บรรณานุกรม	213
ภาคผนวก	220
ประวัติผู้วิจัย	250

สารบัญตาราง

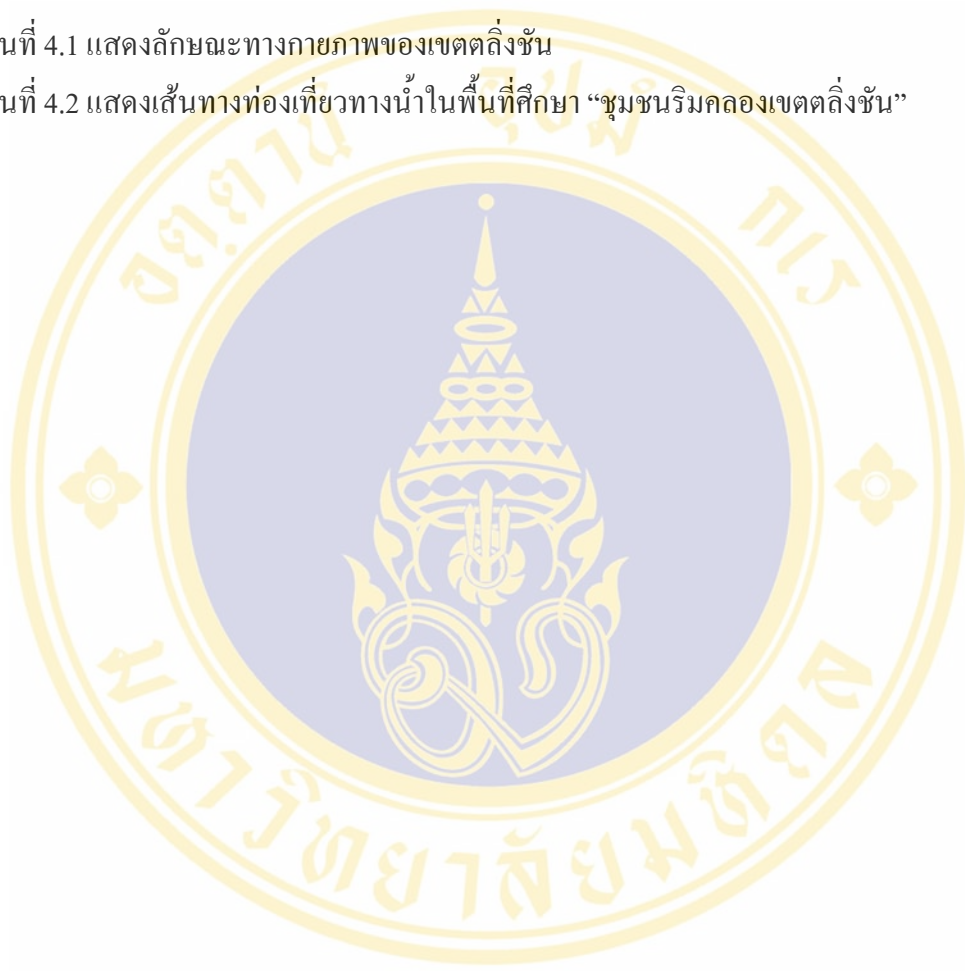
	หน้า
ตารางที่ 4.1 แสดงช่วงอายุของประชากรในชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันทั้ง 5 ชุมชน	63
ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนรายได้ของประชากรในชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันทั้ง 5 ชุมชน	64
ตารางที่ 4.3 แสดงลักษณะอาชีพของประชากรในชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันทั้ง 5 ชุมชน	64
ตารางที่ 4.4 ประเพณีในรอบปีของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน	72
ตารางที่ 5.1 จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคล	99
ตารางที่ 5.2 จำนวนและร้อยละของแบบแผนการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่มาเยือนชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน	104
ตารางที่ 5.3 ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเยือนชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน	109

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 2.1 กระบวนการมีส่วนร่วม	20
แผนภูมิที่ 2.2 กรอบแนวคิดในการศึกษา	43
แผนภูมิที่ 7.1 แนวทางการจัดองค์การบริหารการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน อย่างยั่งยืน “ประชาคมการท่องเที่ยวตลิ่งชัน”	147
แผนภูมิที่ 7.2 แนวทางการสร้างเครือข่ายเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	150

สารบัญแผนที่

	หน้า
แผนที่ 4.1 แสดงลักษณะทางกายภาพของเขตดลิ่งชัน	58
แผนที่ 4.2 แสดงเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำในพื้นที่ศึกษา “ชุมชนริมคลองเขตดลิ่งชัน”	68

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในศตวรรษที่ 21 ทั่วโลกมีแนวโน้มการพัฒนาการท่องเที่ยวไปในแนวทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) มากขึ้น มีการนำเสนอสินค้าทางการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวทางเล็อก และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อย่างเป็นทางการพร้อมทั้งมีความพยายามที่จะพัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยวในแนวทางที่ยั่งยืน ซึ่งจะก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมน้อยที่สุด ทั้งนี้ปัจจัย “3S” อย่าง Sun Sand Sea นั้นมิได้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะชาวยุโรปในแนวทางเดิมอีกต่อไป แต่มี “3S” ในแนวทางใหม่ที่เป็นผลต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและการจัดการที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นมาทดแทนซึ่ง “3S” ตามแนวความคิดใหม่ ได้แก่ “S = Security” หมายถึงความปลอดภัยที่รวมถึงภัยธรรมชาติทั้งหลาย และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน “S = Sanitation” หมายถึง ความสะอาดปราศจากเชื้อโรคและมลพิษทางสิ่งแวดล้อมและสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ “S = Satisfaction” หมายถึง ความพึงพอใจ ความพอใจ ความประทับใจ ทั้งสถานที่ท่องเที่ยวและบริการ (ภราเดช พัทฒนิเชียร, 2539: 8 - 13)

สำหรับประเทศไทย กระแสการตื่นตัวด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนผนวกกับการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของประเทศไทย หลังวิกฤตเศรษฐกิจไทยในปีพ.ศ. 2540 ประกอบกับการจรรายการส่งเสริมไทยเที่ยวไทยของภาครัฐเป็นผลทำให้นักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้น นักท่องเที่ยวมีความชื่นชอบในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาความรู้ ประสบการณ์ และทำความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น (รัฐติดยา หิรัณยหาค, 2544: 3)

ในประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวที่ความเหมาะสมต่อการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวชมธรรมชาติ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตชาวบ้าน ในแต่ละจังหวัดเองก็มีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพเพียงพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการเดินทางท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่นี้ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

กรุงเทพมหานครได้ชื่อว่าเป็นนครแห่งวัฒนธรรม (Bangkok: City of Culture) มีศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวสูงและมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจากภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกได้อย่างต่อเนื่อง (เกรียงศักดิ์ หัสสินธิ, 2544: 16 – 21) มีความหลากหลายในศิลปวัฒนธรรม ที่สะท้อนออกมาให้เห็นทั้งในด้านของสถาปัตยกรรม ข้าวของเครื่องใช้ หรือวิถีชีวิต แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานครนั้นมีอย่างมากมาย อาทิ พระบรมมหาราชวัง วัดยานนาวา อาคารเก่า ย่านอาหารอร่อย พิพิธภัณฑ์ รวมถึงการเยี่ยมชมวิถีชีวิตของชุมชนต่าง ๆ

เขตคลองสานเป็นเขตการปกครองหนึ่งของกรุงเทพมหานคร มีชุมชนริมน้ำซึ่งมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นแตกต่างจากที่อื่น เนื่องจากชาวคลองสานบริเวณนี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น ปลูกผัก พืชสวน ผลไม้ ฯลฯ ในปัจจุบัน สภาพความเป็นอยู่ ประเพณี วิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมยังคงมีปรากฏให้เห็นเด่นชัด เช่น ประเพณีชักพระทางน้ำ การบิณฑบาตของพระสงฆ์ทางเรือ การซื้อขายสินค้าทางน้ำ กิจกรรมเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นความเป็นอยู่อย่างไทย ๆ ซึ่งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวทางน้ำที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและอยู่ใกล้ศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางน้ำ และแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเมืองหลวงแต่ยังคงหลงเหลือสภาพวิถีชีวิตริมน้ำซึ่งหาได้ยากในปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2530 เขตคลองสานจัดโครงการจัดตั้งตลาดน้ำคลองสาน ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองชักพระขึ้น และเปิดให้บริการเรือนำเที่ยวในเขตคลองสานหรือที่เรียกว่า “คลองสานทัวร์” โดยเปิดบริการเฉพาะวันเสาร์ อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังตลาดน้ำคลองสาน ได้สัมผัสกับวิถีการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวคลองสาน ซึ่งยังมี เด็กโคคน้ำ ว่ายน้ำ บ้านเรือนทรงไทย การค้าขายทางเรือ ที่มีเรือขายสินค้าต่าง ๆ อาทิ ก๋วยเตี๋ยวเรือ เรือขายชา กาแฟ โอเลี้ยง เรือขายอาหารสด ขนม ของใช้ต่าง ๆ หรือที่เรียกว่า ซุปเปอร์มาเก็ตลอยน้ำ การชมวัดและไหว้พระ การให้อาหารปลา การชมสวนตามฤดูกาล เช่น สวนผลไม้ กัลยไม้ เป็นต้น โดยเส้นทางหลักที่เรือท่องเที่ยวพาไปเยี่ยมชมในเขตคลองสาน คือ คลองชักพระ คลองบางเชือกหนัง คลองลัดดาเหนือ และคลองบางน้อย

การมีตลาดน้ำคลองสานทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมชุมชนริมคลองในเขตคลองสานมากขึ้น ทั้งที่มากับเรือบริการของตลาดน้ำคลองสานและมากับเรือรับจ้างท่องเที่ยวที่มีบริการอยู่ตามทำเนียบเจ้าพระยา อาทิ ท่าพระอาทิตย์ ท่าพระจันทร์ ท่าช้าง ท่าเตียน เป็นต้น โดยลักษณะของการเดินทางมาท่องเที่ยวชมชุมชนริมคลอง หากเดินทางมากับเรือบริการของตลาดน้ำคลองสานก็จะมีมัคคุเทศก์บรรยายสิ่งที่พบเห็นระหว่างเดินทาง และจอดให้เลือกรับซื้อสินค้าตามจุดต่าง ๆ เช่น สวนกัลยไม้ ขนมจากบ้านเรือนที่อยู่ติดริมน้ำ การให้อาหารปลา แต่หากนักท่องเที่ยวเดินทางมากับเรือเหมารับจ้างซึ่งส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีมัคคุเทศก์ มีเพียงคนขับเรือเป็นผู้อธิบายรายการต่าง ๆ เพียงเล็กน้อย และ

การท่องเที่ยวก็มักจะจะเป็นไปตามเส้นทางที่ตนเองถนัด ซึ่งโดยภาพรวมแล้วก็เป็นเพียงการท่องเที่ยวเพื่อชมภาพบรรยากาศของชุมชนเท่านั้น (Sight Seeing Tour) ซึ่งจากลักษณะของการท่องเที่ยวแบบชมบรรยากาศ นักท่องเที่ยวสัมผัสได้เพียงบรรยากาศโดยรวมของชุมชน ขาดโอกาสในการเรียนรู้วัฒนธรรมหรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเจ้าของชุมชน ส่วนชุมชนก็ขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการท่องเที่ยว รายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวก็อาจจะอยู่กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวทางน้ำในชุมชนริมคลองเป็นทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยมีการเดินทางเข้าเยี่ยมชมชุมชนริมคลองทุกวันและมีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้นในวันเสาร์ อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ จากจำนวนของนักท่องเที่ยวที่เริ่มมีแนวโน้มการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นตามกระแสการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งการเจริญเติบโตทางการท่องเที่ยวในปัจจุบันนอกจากจะก่อให้เกิดการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ การสร้างอาชีพให้กับชุมชนริมคลองแล้ว ก็ยังก่อให้เกิดผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนริมคลองดิ่งชันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ด้วยเช่นกัน ส่วนผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ส่วนใหญ่คือผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางกลับผลของการท่องเที่ยวได้สร้างความเสียหายให้กับคนในท้องถิ่นในรูปแบบของขยะ เสียงรบกวนจากเรือ คลังที่ถูกกักเศษแรวด์เร็วขึ้นจากการวิ่งด้วยความเร็วของเรื่อนำเที่ยว ผลเสียเหล่านี้นักท่องเที่ยวไม่ได้รับ แต่คนในท้องถิ่นต้องได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้น และต้องเผชิญกับปัญหาเหล่านั้น และส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลองด้วยเช่นกัน

การท่องเที่ยวที่ปราศจากการวางแผน การควบคุมและบริหารจัดการที่ดีหรือการท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างไร้ทิศทาง จะเป็นตัวเร่งให้สภาพแวดล้อมที่มีอยู่เดิมเสื่อมโทรม และสูญสลายไปอย่างรวดเร็ว เช่น พืชพรรณและสัตว์ คลองสกปรก น้ำเสีย การบุกรุกพื้นที่ริมน้ำ เกิดทัศนอุจาด และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นการทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมด้อยคุณค่าลงไป ดังนั้นบทบาทของการท่องเที่ยวที่ควรจะเป็น คือ การส่งเสริมให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านธรรมชาติและวิถีชีวิต วัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ควรตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ควรตอบสนองความต้องการของชุมชนด้วย โดยเฉพาะการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศ เพราะว่าชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากทรัพยากรการท่องเที่ยว ถ้าสามารถรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่สมดุลคงความสวยงามไว้ได้ จะทำให้คนเข้าไปเที่ยวในชุมชน และจะเป็นผลดีแก่ชุมชนด้วย

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นอีกแนวทางหนึ่ง ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยว การแบ่งปันผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชน และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว โดยเป็นการพิจารณาว่าจะดำเนินการอย่างไรที่จะทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้ โดยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวยังคงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ และไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม หรือถ้ามีก็มีน้อยที่สุดและสามารถจัดการแก้ไขได้

จากที่กล่าวมาเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า จะทำอย่างไรให้การเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำในเขตลุ่มน้ำสามารถพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน และเกิดผลกระทบทางด้านลบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมให้น้อยที่สุด และนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชน

จากที่มาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น จึงนำไปสู่คำถามวิจัยดังนี้

1. แบบแผนการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ไปเยือนชุมชนริมคลองเขตลุ่มน้ำเป็นอย่างไร
3. ชาวชุมชนริมคลองเขตลุ่มน้ำมีทัศนคติต่อการทำชุมชนของตนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างไร
4. ชุมชนริมคลองเขตลุ่มน้ำ มีศักยภาพหรือจุดแข็งอะไรที่สามารถนำเข้ามาอยู่ในเส้นทาง กิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำ เพื่อปรับให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ส่งผลต่อการเพิ่มรายได้และการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และเอกลักษณ์ของชุมชนเขตลุ่มน้ำ
5. มีแนวทางอย่างไร ที่จะทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มาร่วมกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนริมคลอง เขตลุ่มน้ำ
6. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง เขตลุ่มน้ำ ควรมีลักษณะและขั้นตอนอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตลุ่มน้ำ กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนชุมชนริมคลองเขตลุ่มน้ำ กรุงเทพมหานคร

3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตคลองชั้น กรุงเทพมหานคร

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบถึงศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองเขตคลองชั้น กรุงเทพมหานคร และความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชุมชนริมคลองเขตคลองชั้น
2. ได้แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง เขตคลองชั้นที่ไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีความเป็นอยู่ของชุมชน
3. สามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาเป็นแนวทางกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลอง เขตคลองชั้น เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ชุมชนริมคลองซึกพระ คลองบางเชือกหนัง คลองบางน้อย และคลองลัดดาเหนือ เขตคลองชั้น กรุงเทพมหานคร

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1) ศึกษาศักยภาพของชุมชนริมคลอง องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว อันได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยว ความพร้อมทางด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่ช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยว ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว ความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2) ศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนริมคลอง โดยครอบคลุมทั้งปัจจัยส่วนบุคคล แบบแผนการท่องเที่ยว ความพึงพอใจ และความต้องการที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางอย่างยั่งยืนชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

- 3.1) การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง และกิจกรรม
- 3.2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 3.3) การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 3.4) การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน
- 3.5) การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในการศึกษาครั้งนี้หมายถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีการนำเสนอให้เห็นถึงธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี รูปแบบวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน สามารถเห็นได้จากพฤติกรรม ผลงานศิลปะหัตถกรรม ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่สมาชิกในชุมชนสร้างสรรค์ขึ้นมา ตลอดจนความเชื่อและความรู้ ความสามารถในการทำมาหากิน หรือการประกอบอาชีพ รวมถึงการนำเสนอ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนสถานซึ่งเป็นที่เคารพนับถือในชุมชนด้วย โดยมีรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่มีประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยว โดยมีการประสานความเข้าใจระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ท้องถิ่น โดยอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ดี มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านกายภาพ สังคมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุด และสร้างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวทางน้ำ ในการศึกษาครั้งนี้หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวโดยการใช้เรือเป็นพาหนะหลักในการเดินทาง ซึ่งระหว่างการท่องเที่ยวอาจมีการลงจากเรือเพื่อเดินเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว หรือใช้พาหนะอื่นร่วมด้วย

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมด้านการท่องเที่ยว โดยอาศัยลักษณะเฉพาะของแหล่งท่องเที่ยวทางด้านต่าง ๆ ได้แก่ ทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวกปลอดภัยตามรูปแบบของการท่องเที่ยว ความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่ช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น ห้องสุขาที่สะอาด ท่าเรือที่สะดวกปลอดภัย ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมาย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวและชุมชน ในระหว่างการท่องเที่ยว ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชน

ความต้องการของนักท่องเที่ยวน ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้หมายถึง ความพึงพอใจของ นักท่องเที่ยวในด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านสวัสดิภาพและ ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว หากความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับน้อยที่สุด น้อย หรือปานกลาง แสดงให้เห็นว่าสิ่งนั้นอยู่ในสถานะที่ขาดแคลน ผู้วิจัยกำหนดให้เป็นความต้องการ ของนักท่องเที่ยวในการพัฒนาศักยภาพในด้านนั้น

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางการท่องเที่ยวในมิติหรือมุมมองทางด้านความยั่งยืนนั้นถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างมากสำหรับการศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ในการศึกษาเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2 การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.2 สถานการณ์การท่องเที่ยวทางน้ำในเขตกรุงเทพมหานครและพื้นที่

ใกล้เคียง

2.2.3 นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

2.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว

การศึกษาทางการท่องเที่ยวในมิติหรือมุมมองทางด้านวัฒนธรรมนั้นถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างมากสำหรับการศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เนื่องจากการท่องเที่ยวที่มีอยู่มักเกิดขึ้นบนพื้นฐานของมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งก็คือผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามของสังคมนั้น ๆ ที่ได้ทำไว้หรือได้สั่งสมมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ได้มีผู้ให้

ความหมายของวัฒนธรรมไว้อย่างหลากหลาย แต่ในที่นี้ขอกล่าวถึงลักษณะวัฒนธรรมที่สามารถเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้นมิใช่สิ่งที่มีมนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจจะเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมและ/หรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน (อมรา พงศาพิณชู, 2540) วัฒนธรรมไว้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมในลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อถือ ที่เป็นสัญลักษณ์และจับต้องไม่ได้ เป็นต้นว่า ภาษาพูด ระบบความเชื่อ กิริยามารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมในลักษณะสิ่งประดิษฐ์และสถาปัตยกรรม เป็นต้นว่า อาคารบ้านเรือน วัด ศิลปกรรม ประติมากรรมต่างๆ ซึ่งใช้เป็นประจำทุกวัน

ในปัจจุบันนอกจากการศึกษาวัฒนธรรมในลักษณะทั่วไปแล้ว ยังได้มีการนำวัฒนธรรมมาใช้ในการท่องเที่ยวอีกด้วย ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นความสนใจพิเศษในการสืบค้น และแสวงหาประสบการณ์การมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความงาม สติปัญญา อารมณ์และจิตใจ (Reisinger, 1994: 24 - 28) ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ตรง โดยมีโอกาสได้สัมผัสวัฒนธรรมที่แท้จริงของชาติต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด (Greenwood, 1982) มีโอกาสสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่นอื่น ๆ หรือประเทศอื่น ๆ เพื่อให้เข้าใจและซาบซึ้งต่อวัฒนธรรมของประชาชนเหล่านั้น ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงเป็นการก่อให้เกิดความรู้ และการติดต่อสื่อสาร เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจของคนทั้งโลกเข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่สันติสุขในการอยู่ร่วมกันทั้งปัจจุบันและอนาคต (McIntoch and Goeldne, 1984; Pigram, 1993) นักท่องเที่ยวได้ซึมซับและมองเห็นถึงวิถีชีวิตของสังคมในอดีตที่ผ่าน ๆ มาที่ปรากฏให้เห็น เช่น แบบบ้าน งานหัตถกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน และการแต่งกาย เป็นต้น (Smith, 1989) คนท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมที่แปลกและโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ก็สามารถเป็นสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยวได้เช่นกัน สิ่งที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้โดดเด่นก็คือ การที่นักท่องเที่ยวสามารถเพิ่มพูนประสบการณ์ ความรู้และมุมมองทางด้านวัฒนธรรมที่กว้างไกล (Howell, 1993)

ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมก็คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตนเอง อย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสรรพสิ่งในโลกที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ประการสำหรับการท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ ประการแรก ต้องเปลี่ยนการท่องเที่ยว (Tourism) เป็นการเดินทาง (Travel) ให้คนไปดูตามความสนใจของตนเอง เป็นการเดินทางไปรู้จัก การเดินทางต้องเป็นโลกส่วนตัว ไปอย่างเกรงใจ ไปอย่าง

เคารพต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นและชุมชน ไม่ใช่การไปบุกรุกพิธีกรรมความเชื่อของชาวบ้าน ไปซื้อทุกอย่างที่ขวางหน้า ประการที่สอง ต้องให้การศึกษา โดยเฉพาะกับเด็ก ๆ ให้เรียนรู้และเข้าใจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากในปัจจุบันไม่มีทางหลักหมื่นนักท่องเที่ยวไปได้ จึงควรให้การศึกษาแก่เยาวชนว่าจะเผชิญสถานการณ์นี้อย่างไร จะได้ประโยชน์ เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมได้อย่างไร หลักสูตรการเรียนการสอนวิชาการท่องเที่ยว ควรมีหลักสูตรที่สร้างภูมิคุ้มกัน ไม่ให้มีการแสพการขายที่ไม่เคารพผู้อื่น และต้องเร่งสร้างบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ รู้เรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ไม่ใช่เพียงแต่การรู้ภาษาอย่างเดียว มัคคุเทศก์ต้องมีความรู้ เป็นวิทยากร ไม่ใช่คนรับใช้ของนักท่องเที่ยวที่ต้องบริการทุกอย่าง ประการที่สาม ต้องเรียนรู้ที่จะเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน ของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของเราเองด้วย ต้องมีพื้นฐานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้มาเยือนจะละเมิดมิได้ เพราะหากเราไม่เคารพวัฒนธรรมของเรา นักท่องเที่ยวชาติอื่นก็ไม่เคารพเช่นกัน(โครงการวิถีทรรศน์ : วิถีไทยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, 2540)

ที่ผ่านมามีการนำเสนอการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในลักษณะของโบราณสถานเป็นส่วนใหญ่ โดยเป็นเพียงการเที่ยวชมอย่างเดียว ขาดการนำเสนอภาพรวมของวัฒนธรรม (Living Culture) ที่ยังคงอยู่ในปัจจุบัน เช่น วัฒนธรรมการกินหรือวิถีชีวิตต่าง ๆ และไม่ได้มีการสร้างความเข้าใจให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง ท้องถิ่นเองก็ไม่ได้รับประโยชน์และไม่เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของตน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในมิติใหม่ ควรเน้นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์โดยตรง โดยอาศัยแกนหลักของกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเป็นตัวเชื่อมรายได้และประโยชน์อื่น ๆ ไปยังชุมชน เช่น การให้โรงแรมเป็นแกนในการเชื่อมประโยชน์ไปสู่ชุมชน โดยอาจจัดนำเที่ยวระยะสั้นไปหมู่บ้านที่มีกิจกรรมที่น่าสนใจ การสั่งซื้อวัตถุดิบหรือผลผลิตทางการเกษตรจากชุมชน การจัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการชม การเรียนรู้ การมีส่วนร่วม การรับประทานอาหาร การได้ทดลองทำกิจกรรมต่าง ๆ และการซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (อุบลวรรณ ประดับสุข, 2545: 62 – 63) ซึ่งการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่นี้ ถือเป็นการขยายฐานทางการท่องเที่ยวที่ทำให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งประเด็นที่สำคัญคือ เมื่อประชาชนในชุมชนได้ตระหนักถึงประโยชน์จากวัฒนธรรมที่ตนมีอยู่แล้ว ก็จะเกิดความรู้สึกถึงคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจและหวงแหนในวัฒนธรรมนั้น ๆ อันจะส่งผลให้เกิดความพยายามในการอนุรักษ์อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จะนำวิเคราะห์ลักษณะทางวัฒนธรรมของชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน ว่ามีลักษณะทางวัฒนธรรมใดบ้างที่สามารถนำมาใช้เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยว การใช้วัฒนธรรมของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดความรู้สึถึงคุณค่า ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง และรูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนต่อไป

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เริ่มจากมนุษย์เราเริ่มตระหนักถึงสาเหตุของความกดดันที่เกิดจากความไม่สมดุลของการเร่งรัดพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การลงทุน และการใช้วัตถุดิบจากทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร้ขอบเขต และเทคโนโลยีที่ได้สร้างขึ้น (อนูรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2548: 6) โดยก่อให้เกิดผลกระทบร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อมของโลก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาอากาศเป็นพิษ ปัญหาชั้นโอโซนในบรรยากาศถูกทำลาย ปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเน่า และปัญหาทางสังคม ซึ่งความตระหนักในปัญหาเหล่านี้ ได้นำไปสู่ความตื่นตัวในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยในปี พ.ศ. 1987 World Commission on Environment and Development ได้จัดพิมพ์รายงานชื่อ Our Common Future ที่ได้กล่าวถึงแนวความคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมลดความสามารถในการตอบสนองความต้องการของพวกเขา” และยังได้กล่าวไว้อีกว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะเป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความอยู่รอดของมนุษย์ ทำให้แนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนนี้ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง โดยมีแนวทางบางอย่างได้ถูกนำมาเป็นข้อวิพากษ์วิจารณ์กันในหลายหน่วยงาน ทั้งจากภาครัฐ และองค์กรทางธุรกิจ (นครินทร์ ชัยแก้ว, 2545: 23 - 24) ซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดและแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนและชุมชนให้ดีขึ้นโดยไม่โอนเอียงไปทางด้านวัตถุนิยมจนลืมการพิจารณาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและธรรมชาติ แต่ให้ผสมกลมกลืนไปกับการพัฒนา บำรุงรักษาสภาวะแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคม (อนูรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2548: 7)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็เป็นภาคส่วนหนึ่ง ที่แนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบโดยตรงกับแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวต้องพึ่งพาอาศัย

ทรัพยากรทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม (Murphy, 1994: 274 - 290) โดยการท่องเที่ยวได้ใช้ทรัพยากรเหล่านี้เป็นแหล่งประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว และในขณะเดียวกันก็ต้องแบ่งปันทรัพยากรเหล่านี้ให้แก่หน่วยอื่น ๆ ในสังคม รวมทั้งผู้ที่พำนักอาศัยในท้องถิ่นด้วย (นครินทร์ ชัยแก้ว, 2545:23 - 24) ฉะนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวควรดำเนินการไปตามแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะร่วมมือกันเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาหรือมาตรการต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากกระแสของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ได้ขยายไปทั่วโลก ทำให้มีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ได้ให้นิยาม หรือความหมายกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้มากมาย ทั้งนี้ก็หวังผลเพื่อให้เกิดมาตรการหรือแนวทางต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนได้ จากการประชุม Globe 90 ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา ซึ่งเป็นการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยที่มีการป้องกันและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อการตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามของสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย” นอกจากนี้แล้ว การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือการประชุม Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในปี 1992 (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548: 3 -7) ระหว่างการประชุมมีความพยายามที่ออกแบบข้อเสนอแนะสำหรับการพิทักษ์โลก รวมถึงการอุปถัมภ์คำชูอุตสาหกรรมและการพัฒนาที่ทำลายสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด และได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า “เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใดจะเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็ก ทั้งในเมืองและชนบท” จากที่กล่าวมาพอแสดงให้เห็นได้ว่า จุดหมายปลายทางสุดท้ายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนก็คือ การสงวนรักษา ป้องกันสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรม ที่จะได้รับผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว

ในส่วนของประเทศไทยแล้ว แนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลง การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเชื่อมโยงอย่างสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ กิจกรรมบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม จะต้องไม่มี หรือมีน้อยที่สุด มีแต่

การจัดการอย่างยั่งยืนเท่านั้น จึงจะสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้ หลักการพื้นฐานของความยั่งยืน จะต้องได้รับการปฏิบัติโดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั้งหมด ไม่เฉพาะแต่การท่องเที่ยวเฉพาะอย่าง การท่องเที่ยวขนาดเล็ก การท่องเที่ยวราคาแพง หรือการท่องเที่ยวของกลุ่มตลาดบน เท่านั้น หากยังรวมถึงการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ด้วย (สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542: 2-12)

หลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้มีผู้อธิบายไว้อย่างหลากหลาย เพื่อให้เกิดเป็นแนวทางในการพัฒนา โดยมีลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถานวัตถุ และศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น คืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548: 7) มีการดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต โดยให้ประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีส่วนร่วมต่อกระบวนการท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องเกิดขึ้นภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538: 30) มีการจัดการโดยชุมชน โดยคนในชุมชนมีจิตสำนึกความเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ตั้งอยู่บนฐานความเข้มแข็งของชุมชน มีการผลิตที่พึ่งตนเอง มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน สามารถสร้างการรับรู้และความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเองและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนในท้องถิ่น ยกย่องคุณภาพชีวิตให้ประชาชนมีมาตรฐานชีวิตประจำวันดีขึ้นและมีรายได้ (พจนานวนศรี, 2546: 12 - 23) มีความต่อเนื่อง (continuity) ของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยวโดยสามารถมอบประสบการณ์ นันทนาการที่ดีให้แก่ นักท่องเที่ยว เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (quality) โดยเน้นคุณภาพของ 3 ส่วนหลัก คือ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์นันทนาการที่นักท่องเที่ยวได้รับ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และในที่สุดมีความสมดุล (balance) ระหว่างความต้องการของอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่น และขีดความสามารถของทรัพยากร (ดร.รชนี เอมพันธ์, 2544)

นอกจากนี้แล้วสิ่งสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ การให้ความสำคัญต่อมาตรการทางนิเวศวิทยา หรือ ecological parameter ทั้งทางด้านกายภาพและมนุษย์ รวมถึงมาตรการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยกิจกรรมทางการท่องเที่ยวจะต้องสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับระบบทางนิเวศวิทยา มีความสอดคล้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะบริเวณที่มีความอ่อนไหว เพื่อที่จะรักษาสสมดุลไว้ รวมทั้งลักษณะกิจกรรมทางการท่องเที่ยวจำเป็นต้องช่วยในการปรับปรุงสังคม สร้างเสริมสิ่งจำเป็นพื้นฐานให้แก่ประชาชนอย่างเหมาะสม เพื่อให้ประชาชนลดการขัดแย้งของการมองทรัพยากรของกลุ่มคน เกิดจิตสำนึกในแนวทางที่เหมาะสมเหมือน ๆ กันและเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของคุณภาพชีวิต ทั้งนี้สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปรัชญาการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของประชาชน ควรได้รับการปรับปรุงและอนุรักษ์อย่างถูกต้อง (Murphy, 1994: 274 - 290)

ในระหว่างเดือนธันวาคม 2543 – เดือนเมษายน 2544 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้รับการสนับสนุนจากองค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้จัดส่งผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาดและการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ท่าน มาศึกษาและให้คำปรึกษา ภายใต้โครงการชื่อ “การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสำหรับประเทศไทย” หรือ “Sustainable Tourism Development for Thailand” (กัญญา แสงแก้ว, 2545: 31 – 37) ซึ่งการศึกษานี้ได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 8 ด้าน คือ 1) มาตรการป้องกันสิ่งแวดล้อม 2) ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว 3) การป้องกันทางสังคมและวัฒนธรรม 4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยว 5) กลยุทธ์ในการพัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยว 6) บทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว 7) ความร่วมมือระหว่างองค์กร และ 8) ความร่วมมือระหว่างภูมิภาค ซึ่งภายใต้ประเด็นหลักเหล่านี้ยังได้มีข้อเสนอให้มีการปรับกลยุทธ์การตลาดเพื่อยกระดับคุณภาพนักท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวพักผ่อนวันและใช้จ่ายมากขึ้น ก่อให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวไปสู่ท้องถิ่น

จากความหมายและหลักการที่กล่าวไว้ข้างต้น ทำให้สามารถที่จะสรุปหลักเกณฑ์ที่สำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้ 5 ประการสำคัญ คือ

1) ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ มีการจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

2) ก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ท้องถิ่น

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรเกิดประโยชน์ให้แก่คนท้องถิ่นมากที่สุด กล่าวคือ ทำให้เกิดการจ้างงาน การใช้วัสดุที่หาได้จากท้องถิ่น กิจกรรมที่คนในท้องถิ่นเป็นเจ้าของ เอื้อประโยชน์ต่อการจัดหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานให้แก่ท้องถิ่นอย่างเหมาะสม และรายได้จากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งควรมีการนำมาใช้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3) อยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ดี

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว มีการดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของแหล่งท่องเที่ยว สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวไว้ได้ โดยที่มีการป้องกันและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย

4) การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องเป็นการใช้ทรัพยากรทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและทางวัฒนธรรมอย่างคุ้มค่า การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าในที่นี้หมายถึง การใช้เอกลักษณ์และความมีคุณค่าทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่มุ่งใช้เพียงด้านใดด้านหนึ่ง และการใช้อย่างคุ้มค่าจะต้องเป็นการใช้อย่างพอดี ไม่เป็นการใช้ที่ทำลายทรัพยากรที่มีอยู่เดิมให้หมดจนไม่หลงเหลือให้แก่อนุชนรุ่นหลัง

5) สร้างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในการมาหาประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่รอดของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวนั้นต้องเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม สามารถสร้างความประทับใจได้ นอกจากนั้นยังต้องรวมถึงการมีเสถียรภาพของเมืองเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวด้วย

จากการอธิบายถึงความยั่งยืนในภาพรวมมักมุ่งประเด็นไปที่การเรียนรู้ การถ่ายทอด และการสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมน้อยที่สุด มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกัน ทั้งด้านการพัฒนาและด้านการตลาด ที่จะนำนักท่องเที่ยวมาชื่นชมทรัพยากรการท่องเที่ยวได้อย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจที่ตอบสนองต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างต่อเนื่อง อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์หรือกระจายรายได้ในชุมชนท้องถิ่น และการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ใน

การศึกษาครั้งนี้จะนำมาวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตคลองเตย

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

การศึกษาทางด้านการท่องเที่ยวในมิติหรือมุมมองทางด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ถือได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างมากสำหรับการศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เนื่องจากการท่องเที่ยวที่มีอยู่มากเกิดขึ้นจากบุคคลภายนอกเป็นผู้สร้างกิจกรรม และนำนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปในพื้นที่ เหมือนกับชุมชนเป็นวัตถุดิบหนึ่งของการบริโภคการท่องเที่ยว (สคส สว่าง โสรก และคณะ, 2546: 10) คนที่ได้รับผลประโยชน์ส่วนใหญ่คือ ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางกลับไป ผลของการท่องเที่ยวอาจสร้างความเสียหายให้กับคนในท้องถิ่น ในรูปของขยะ สภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ถูกทำลาย น้ำขาดแคลน น้ำเสีย เป็นต้น ผลของความเสียหายเหล่านี้นักท่องเที่ยวไม่ได้รับ แต่คนในท้องถิ่นต้องได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้น และต้องเผชิญกับปัญหาเหล่านั้น จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รู้ปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้ดีกว่าผู้อื่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางบวกและทางลบ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548: 157 - 160) และผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนท้องถิ่นมี 4 ด้าน คือ

1) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ อาจพิจารณาได้เป็นทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งผลกระทบในทางบวก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชน การสร้างงาน การเพิ่มรายได้ การกระตุ้นการผลิต และการแก้ปัญหาดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ ส่วนผลกระทบในทางลบ ได้แก่ ปัญหารายได้ไม่ต่อเนื่อง เพราะฤดูกาลของการท่องเที่ยว คุณภาพแรงงานไม่เหมาะสมกับระบบการผลิตผลิตภัณฑ์ ราคา และการบริการ อาจมีการแข่งขันผลประโยชน์ในชุมชน ทำให้เกิดปัญหาด้านทุนอื่น ๆ เช่น แรงงาน ที่ดิน เงิน การใช้วัตถุดิบจากต่างประเทศ เป็นต้น

2) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสังคม อาจพิจารณาได้เป็นทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งผลกระทบในทางบวก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงแผนการประกอบอาชีพ ช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพ สร้างความสามัคคี ป้องกันการอพยพย้ายถิ่น เสริมสร้างการศึกษา สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น ส่วนผลกระทบในแง่ลบ ได้แก่ เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมท้องถิ่น ปัญหาการหลอกลวงนักท่องเที่ยว มีการอพยพย้ายถิ่นของ

ชุมชนอื่นเข้ามา ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

3) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม อาจพิจารณาได้เป็น ทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งผลกระทบในทางบวก ได้แก่ การใช้วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่มีความเข้าใจที่ดีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดความรัก ความหวงแหน ภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง เกิดความร่วมมือร่วมใจในการช่วยฟื้นฟูสืบทอด และอนุรักษ์ วัฒนธรรม ส่วนผลกระทบในแง่ลบ ได้แก่ การเกิดปัญหาการขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่าง นักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงค่านิยม รูปแบบของวัฒนธรรมท้องถิ่น การลดคุณค่าของ วัฒนธรรมและศิลปวัตถุ การทำลายศิลปวัตถุของชุมชนท้องถิ่น การทำวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น

4) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม อาจพิจารณาได้เป็น ทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งผลกระทบในทางบวก ได้แก่ สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของ สิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น ช่วยรักษา พัฒนา ปรับปรุงและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมของชุมชน และ ค้นคว้าหาแนวทางรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น ส่วนผลกระทบในทางลบ ได้แก่ เกิดปัญหา การทำลายทรัพยากรในด้านต่าง ๆ ของชุมชนท้องถิ่น เช่น ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากร ทางชีวภาพ เกิดปัญหามลภาวะ ปัญหาการทรุดตัวของดิน การทำลายภูมิทัศน์ของชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยพื้นฐานเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม รับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญ โดยมีหลักการจากการยอมรับให้ทุกฝ่ายมีส่วน ได้แสดงความคิดเห็น มีการประสานความร่วมมือจากทุกภาคีและมีการสร้างความผูกพัน โดยการ กำหนดข้อผูกพันภายใต้ขอบเขตอำนาจและความรับผิดชอบที่ได้รับ (สำนักงานคณะกรรมการการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539) ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ใน หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ได้ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดย ในมาตรา 79 ที่รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาและใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและคุ้มครองคุณภาพ สิ่งแวดล้อมตามหลักการการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นจึงถือได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น สิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนพึงได้รับ (สงวน นิตยารัมภ์พงศ์, 2544: 120 - 123)

ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประการแรก เป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่แรกเริ่มกระบวนการ ร่วมวางโครงการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงานและร่วมติดตามผล ส่วน

ประการที่สอง เป็นการมีส่วนร่วมแบบไม่แท้จริง เป็นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้วเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และการประเมินผลยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายและขาดความเป็นกลางอีกด้วย (ศิริรัตน์ ธานีธนานนท์, 2538: 21) ในการดำเนินการเครือข่ายของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า การมีส่วนร่วมในภาคประชาชน ในการเข้ามาดำเนินงานในกระบวนการตัดสินใจ ต้องสร้างกลไกเข้าไปถึงระดับรากหญ้า เพื่อเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรต่าง ๆ และยังเป็นจุดเริ่มในการพัฒนาสังคม รวมทั้งได้รับทราบปัญหา อุปสรรค โดยมีกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข้อเท็จจริงร่วมกัน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545: 7, 18)

เงื่อนไขของการมีส่วนร่วมที่เริ่มต้นจากประชาชนนั้นประกอบด้วยเงื่อนไขที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to participate) ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to participate) และประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to participate) และความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชนยังขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ คือ ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่เสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากเกินกว่าที่จะรับได้ ประชาชนต้องมีความสนใจที่มีความสัมพันธ์กัน ต้องสื่อสารกันได้ และต้องไม่กระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพของตน (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527: 186 - 187)

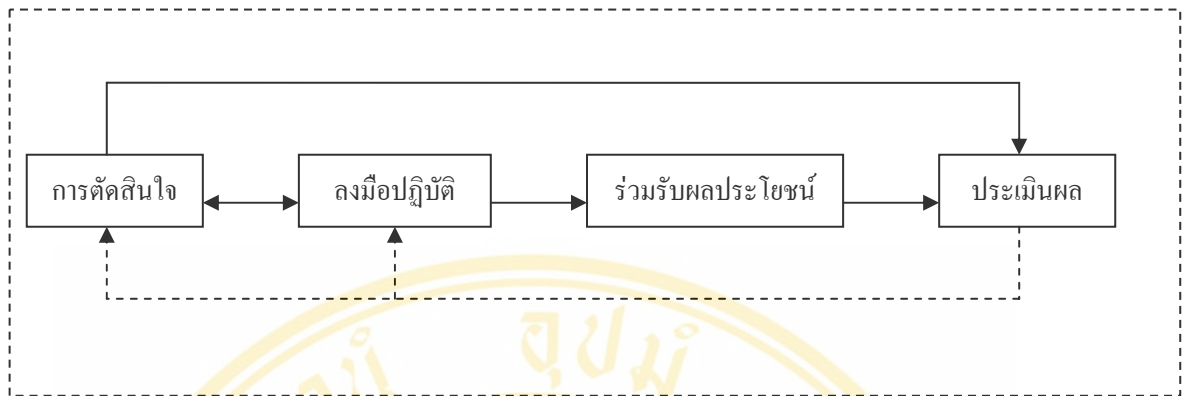
แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถพิจารณาได้เป็น 2 แนวทาง (อภิชาติทองอยู่, 2545: 46) แนวทางแรก เป็นการแสดงออกถึงเสรีภาพของประชาชน ได้แก่ การกระตุ้นให้ประชาชนรับรู้ถึงสาเหตุของปัญหา การให้ความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจถึงเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระบบ สร้างพัฒนาการให้มีส่วนร่วมในการหาทางเลือกและแสวงหาวิธีการในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและพัฒนาโลกทัศน์แบบใหม่ที่เน้นการอยู่รอดร่วมกันระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ จากหลักการดังกล่าว การที่ทำให้คนในท้องถิ่นได้เห็นคุณค่าและตัดสินใจเองว่าสิ่งที่ทำนั้นเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของท้องถิ่นหรือไม่ ได้ประเมินคุณค่าและตัดสินใจเลือกเอง นับเป็นจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมในท้องถิ่นที่ต่อเนื่องและยั่งยืนกว่าการผลักดันจากภายนอก แนวทางที่สองได้แก่ แนวทางด้านกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายโดยเน้นสิ่งแวดล้อมควบคู่กับความอยู่รอดของประชาชน โดยให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับความเป็นจริงต่อการนำไปปฏิบัติใช้อย่างยุติธรรมและโปร่งใส ไม่เลือกปฏิบัติและต้องเข้มงวดควบคุมต่อการบังคับใช้กฎหมายหรือข้อบังคับนั้น

การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ ควบคุมการใช้ กระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ

และสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม จะทำให้การมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเอง อย่างเป็นตัวของตัวเอง (ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์, 2537) ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนนั้น อาจพิจารณาจาก ประเภท และระดับของการมีส่วนร่วม ประเภทการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินการแบ่งปันผลประโยชน์ ที่เป็นธรรมชาติระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholders) และการติดตามประเมินผล ส่วนระดับการมีส่วนร่วม นั้น อาจจะวัดได้จากระดับของความถี่ของบุคคล องค์กรที่ร่วมกิจกรรม ความพึงพอใจ ระดับของเป้าหมายที่พึงได้ และระดับของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ (อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2548: 34 -38)

จากกระแสของการพัฒนาการท้องถิ่นในปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น เป็นเป้าหมายสำคัญในกระบวนการพัฒนาการท้องถิ่นรูปแบบใหม่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์รวมของระบบความรู้สึกลึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นของสมาชิกชุมชนซึ่งมีความรัก ความหวงแหน มีความรู้สึกพึงพิง และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแหล่งท้องถิ่นสามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ทรัพยากรท้องถิ่นได้ (นำชัย ทนุผล, 2543: 39) ต้องมีการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน รวมทั้งต้องสร้างความเข้าใจให้แก่เกษตรกรด้วยว่า สังคมธรรมชาติ วัฒนธรรมเป็นทุนด้วย หากไม่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม แล้วจะพบกับปัญหาสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ซึ่งจะส่งผลให้การประกอบธุรกิจไม่ยั่งยืน ทั้งนี้ชุมชนต้องมีการพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชน และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท้องถิ่น เพื่อให้กระบวนการพัฒนาการท้องถิ่นมีเป้าหมายและทิศทางเดียวกัน (สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการทางการท้องถิ่นในบางส่วน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งทิศทางและแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชน จะต้องเป็นการนำไปสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท้องถิ่นเพื่อการรองรับการท้องถิ่นอย่างยั่งยืน (สมชาย สนั่นเมือง, 2541: 25 – 33) ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นประเด็นปัญหาใหญ่ที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ง่ายนักในภาวะสังคมปัจจุบัน

เนื่องจากผลกระทบของการท้องถิ่นที่มีต่อชุมชนจึงทำให้มีผู้ที่ให้ความสนใจในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและได้ให้ความหมายและลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้อย่างหลากหลาย ซึ่ง Cohen and Uphoff (1977) ได้ศึกษาแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรม โดยมีขั้นตอนดังนี้

แผนภูมิที่ 2.1 กระบวนการมีส่วนร่วม

1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาและร่วมในการตัดสินใจ

(Participation in decision making) ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เนื่องจากหากสมาชิกในชุมชนไม่เข้าใจในปัญหาของตนเองแล้ว การจัดทำแผน หรือกิจกรรมต่าง ๆ ก็ไม่อาจเอื้ออำนวยผลประโยชน์ได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือ ประชาชนขาดความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยวและมองไม่เห็นถึงผลกระทบที่ได้รับจากการท่องเที่ยวอย่างรอบด้าน ซึ่งอาจแก้ไขได้โดยมีบุคคลเข้าไปช่วยชี้แนะเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในปัญหาดังกล่าวซึ่งนำไปสู่การหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ ในขั้นตอนนี้จะสร้างความรู้สึกในการเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ การดำเนินการของชุมชนทำให้เกิดการเรียนรู้ ได้รับประโยชน์โดยตรงอันเกิดจากการร่วมดำเนินการตัดสินใจเลือกใช้วิธีการในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งอาจจำเป็นต้องมีนักวิชาการมาช่วยเหลือในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดและชุมชนจำเป็นต้องเข้าใจปัญหาและสาเหตุของการเกิดปัญหาในชุมชนนั่นเอง โดยเฉพาะการร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานเพื่อการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มีการจัดกระบวนการทำงาน โดยศึกษากลุ่มเป้าหมาย ประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดเวทีระดมความคิดเห็น เพื่อวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไข โดยมีการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อติดตามการดำเนินงาน

2) การมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติหรือการดำเนินกิจกรรม (Participation in implementation)

ชุมชนอาจให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมตามแต่ระดับความสามารถของตน อาจเป็นไปในรูปแบบของการเข้าร่วมในการบริหารงาน พัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหาร หรืออาจหาการสนับสนุนแหล่งทรัพยากรหรือความช่วยเหลือต่าง ๆ เพื่อนำมาสนับสนุนกิจกรรมให้เป็นไปตามที่ได้วางแผนไว้

3) การมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์ (Participation in benefits) จัดได้ว่าเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม ซึ่งผลประโยชน์ในที่นี้เกิดขึ้นได้ใน 3 กรณี คือ ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ (Material benefits) สังคม (Social benefits) และผลประโยชน์ส่วนบุคคล (Personal benefits)

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation) เป็นการร่วมควบคุมติดตาม และประเมินผล เป็นการเข้าร่วมในการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้เป็นสิ่งที่สำคัญแต่ไม่ค่อยได้รับการปฏิบัติ (Cchen and Uphoff, 1980) เป็นลักษณะของการพิจารณาถึงการดำเนินการที่ผ่านมา เพื่อให้ได้เรียนรู้หรือได้รับประโยชน์ในการดำเนินการร่วมกัน เพื่อให้กิจกรรมที่ดำเนินการอยู่หรือดำเนินการไปแล้วประสบผลสำเร็จเป็นไปตามที่ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลทำให้ชุมชนตระหนักว่า กิจกรรมที่ทำไปนั้นเหมาะสมและดำเนินการมาเป็นอย่างดี ควรดำเนินการต่อหรือไม่ ก่อให้เกิดประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมร่วมกันหรือไม่ และส่งผลอย่างไรต่อความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางของสหประชาชาติ (1981) สามารถพิจารณาได้เป็น 7 ระดับ ดังนี้ ระดับ 1 เป็นการถูกบังคับ (Manipulation) จัดว่า ไม่มีส่วนร่วมเลย ถือเป็น การมีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินการตามนโยบายของภาครัฐ ภายใต้การจัดการของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ข้อดีคือ ผู้กระทำจะได้รับผลในทันทีแต่ข้อเสียคือ จะไม่ได้รับผลในระยะยาวและไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด ระดับ 2 เป็นการถูกล่อลวงโดยการให้ข้อมูล (Information) จัดว่าเป็นรูปแบบทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนา เป็นการมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย ระดับ 3 เป็นการถูกชักชวน (Consulation) จัดว่า มีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย ระดับ 4 เป็นการสร้างฉันทามติ (Concenses - building) มีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย ระดับ 5 เป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision -making) จัดว่ามีส่วนร่วมปานกลาง ระดับ 6 เป็นการมีส่วนร่วมในการร่วมรับความเสี่ยง (Risk - sharing) จัดว่ามีส่วนร่วมสูง ระดับ 7 เป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเอง (Partnership and Self - management) จัดว่ามีส่วนร่วมในอุดมคติ

กิจกรรมในการมีส่วนร่วมได้แก่ การจัดสัมมนาพบปะ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้มีคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ โดยผลักดันให้เกิดความร่วมมือและการประสานงานเพื่อการแก้ไขปัญหาสาธารณะ จากรายงานการวิจัยของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพบว่า การจัดเวทีสาธารณะเพื่อส่งเสริมให้เครือข่ายได้รู้จัก เข้าใจและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของเครือข่าย เพื่อให้เครือข่ายมีความเข้มแข็ง โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2545: 14, 19) ทำให้เกิดผลดี

คือ ได้รับการยอมรับและมีความสัมพันธ์ที่ดีจากเครือข่าย ได้มีการประสานงานกันในระยะยาวและได้รับทราบประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนพลเสีย คือ ใช้งบประมาณมาก ไม่สามารถกำหนดงบประมาณที่เหมาะสมในการประสานงานกับสมาชิก ขาดผู้ดำเนินการในพื้นที่และข้อมูลที่ได้อาจเป็นข้อมูลข้างเดียว

ข้อสนับสนุนการมีส่วนร่วมทำให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารและพัฒนา เนื่องจากกิจกรรมในการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับทรัพยากรในท้องถิ่น ความรู้และภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาในท้องถิ่นนั้น ชุมชนจะรู้ถึงกำลังของตนเองในการเข้าไปแก้ปัญหาหรือพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย ในขณะที่เดียวกันก็มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดต้นทุนทั้งเวลาและงบประมาณเป็นจำนวนมาก และไม่มีการรับผิดชอบถึงผลขั้นสุดท้ายของการดำเนินการและเป็นการผลักภาระให้ชุมชน นอกจากนี้การแทรกแซงจากภายนอกและปัญหาหรือข้อจำกัดของประชาชนเอง ซึ่งมีสาเหตุมาจากการครอบงำกล่อมเกลามาจากภาครัฐและเงิน งบประมาณส่วนต่างในการดำรงชีพ การรวมพลังของภาคประชาชนยังคงอ่อนหรือด้อยกว่าพลังจากภายนอก ซึ่งเปิดโอกาสให้ภาครัฐเข้าไปแทรกแซงได้

การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว (No Magic List of Critical Factors for Participation) (Kelly, 2001) ทั้งนี้ วิธีที่ดีที่สุดในการวิเคราะห์ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนก็คือ การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในชุมชนนั้น ๆ เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนของชุมชน (Cohen and Uphoff, 1980: 213 - 235) และแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องเลือกใช้อย่างเหมาะสมและตรงกับแนวทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ (ธานี ภาคอุทัย, 2545; Kelly, 2001: xi; Cohen and Uphoff, 1980; ไพรัตน์ เคะชรินทร์, 2527: 6 - 7)

ปัญหาการมีส่วนร่วม ส่วนมากมักเกิดจากระบบราชการที่มีการปรับตัวช้า มีลักษณะที่รวมอำนาจ แนวคิดด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนได้รับการยอมรับน้อย ภาครัฐมักมีการตัดสินใจแทนประชาชน ประชาชนไม่สามารถหรือไม่มีโอกาสในการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจของภาครัฐที่มีต่อชุมชนได้ (Kelly, 2001: 99) ภาครัฐมีความคุ้นเคยกับการสั่งการ ขณะเดียวกันประชาชนก็ยังคุ้นเคยกับการรับคำสั่งและยอมรับในความถูกต้องของข้าราชการและยอมรับการรอคอยความช่วยเหลือจากภาครัฐมากกว่าการช่วยเหลือตนเอง และในกิจกรรมหรือโครงการที่ประชาชนได้มีส่วนร่วม นั้น ในบางครั้งการเลือกโครงการดำเนินการไม่มีความสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและความต้องการของประชาชน ซึ่งเป็นโครงการที่ภาครัฐได้จัดทำให้ (ไพรัตน์ เคะชรินทร์, 2527: 6 -20) ก็ทำให้การมีส่วนร่วมที่ไม่ครบวงจรตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของ Cohen and Uphoff

ถึงแม้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ไขปัญหาสังคม แต่จากการศึกษาพบว่ามีส่วนที่ไม่เป็นจริงดังเช่นว่านั้น เนื่องจากพบว่ามีการใช้การมีส่วนร่วม

ของประชาชนไปในทางที่สอดคล้องกับความต้องการของคนบางกลุ่ม ซึ่งภาครัฐมักใช้ในความหมายที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในกิจกรรมหรือโครงการที่รัฐกำหนดมากกว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมตามความหมายที่แท้จริงเพื่อให้ประชาชนยอมรับในกิจกรรมของภาครัฐ (ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527: 2) ซึ่งการกระทำดังกล่าวไม่เปิดโอกาสให้มีการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหรือจัดกิจกรรมชุมชนนั้น ควรพิจารณาจากประเภทของกิจกรรมและระดับของกิจกรรมที่ชุมชน องค์กรรัฐ องค์กรภายนอกชุมชน และปัจเจกบุคคลในแต่ละชุมชน ได้มีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรม แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความต้องการของชุมชนเป็นหลัก ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกระบวนการทุกขั้นตอนและการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จะนำมาวิเคราะห์หาแนวทางในให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง เขตคลองสาน

2.2 การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นถือได้ว่าเป็นประเด็นพื้นฐานที่มีความสำคัญในการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยจะปรากฏพบได้ในงานศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหลาย ๆ งาน ที่มักจะกล่าวถึงแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยว ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนั้นงานศึกษาที่ผู้วิจัยสนใจจึงมุ่งเน้นไปยังการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่เนื้อหาในงานการศึกษาจะครอบคลุมประเด็นการศึกษาต่าง ๆ ที่ต้องการศึกษา ทั้งประเด็นทางด้านศักยภาพในการพัฒนา การมีส่วนร่วม และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว

1) การพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

เนื่องจากแนวความคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นแนวความคิดที่ค่อนข้างใหม่สำหรับประเทศไทย ดังนั้นงานศึกษาในปัจจุบันนี้จะเป็นงานการศึกษาที่

มุ่งเน้นที่จะนำแนวความคิดนี้มาใช้ในการศึกษาถึงความพร้อม ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านต่าง ๆ ทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางที่จะช่วยในการแก้ไขปัญหา หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวรูปแบบดั้งเดิม หรือการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม

งานการศึกษาเกี่ยวกับการพิจารณาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว นั้น จะพบได้ในงานการศึกษาของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544) ที่ได้จัดทำดัชนีวัดคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการวิเคราะห์โดยการเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งโดยกระจายไปตามจังหวัดต่าง ๆ ทั้งหมด 10 พื้นที่ที่ทดลอง คือ อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ หาดชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ฤๅษาคาถอย จังหวัดเชียงใหม่ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ วัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย หมู่บ้านลาวโซ่ง จังหวัดเพชรบุรี หมู่บ้านทอผ้าไหม ปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ฟาร์มจระเข้ จังหวัดสมุทรปราการ และล่องแก่งแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้มาตรากำหนดค่า 5 ระดับ (Five – point rating scale) และใช้การกำหนดค่าน้ำหนัก (Weighting) ของแต่ละดัชนีชี้วัด โดยได้กำหนดกรอบสำหรับการตรวจสอบไว้ 7 มิติ คือ

1. มิติด้านลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว
2. มิติด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
3. มิติด้านเศรษฐกิจ – สังคม
4. มิติด้านศิลปวัฒนธรรม
5. มิติด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี
6. มิติด้านคุณค่าทางการเรียนรู้และการศึกษา
7. มิติด้านการบริหารและการจัดการ

ทั้งนี้ได้มีเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว 5 ระดับ คือ ดีเยี่ยม ดีมาก ดีปานกลาง และต่ำ ซึ่งผลของการศึกษาพบว่า จากแหล่งท่องเที่ยว 10 แห่ง มีเพียง 2 แห่งที่อยู่ในระดับดี คือ หาดชะอำ จังหวัดเพชรบุรี และหมู่บ้านทอผ้าไหม ปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา นอกจากนั้นอยู่ในระดับดีมาก ซึ่งไม่มีแหล่งท่องเที่ยวใดที่อยู่ในระดับดีเยี่ยม จากการศึกษาครั้งนี้ได้พบปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคในการประเมิน คือ การกำหนดค่าน้ำหนักของแต่ละดัชนีไม่สามารถกำหนดเป็นการตายตัวได้ ดัชนีชี้วัดมาตรฐานบางข้อไม่สามารถนำไปใช้ได้กับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท

นอกจากนี้แล้ว ยังมีงานวิจัยอีกหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว อาทิ สุชาดา รัตนภูมิพงษ์ (2546) ได้ศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ศึกษากรณีแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ในการศึกษาเรื่องนี้มีทรัพยากรท่องเที่ยวหลักคือ แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ที่จัดได้ว่าเป็นวัฒนธรรมในลักษณะสิ่งประดิษฐ์ (อมรา พงศาพิณชู, อ้างแล้ว) วัฒนธรรมทางวัตถุ ผลงานศิลปะ หรือวัฒนธรรมที่สามารถสัมผัสจับต้องได้และมีรูปร่าง ที่คนในสมัยโบราณได้สร้างเอาไว้ ซึ่งหลักฐานทางโบราณคดีจัดได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมในอดีต และจะมีแต่ความเสื่อมลงตามกาลเวลา จึงจำเป็นต้องอาศัยการอนุรักษ์ ทะนุบำรุงอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้กับผู้คนในยุคปัจจุบัน เพื่อให้วัฒนธรรมเหล่านี้ยังคงทรงคุณค่าและเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนในปัจจุบันได้ศึกษาต่อไป จากที่กล่าวมาชุมชนบ้านปราสาทจึงได้นำลักษณะเด่นเหล่านี้มาใช้เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชน และเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ชุมชนบ้านปราสาทมีฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดรายได้ให้กับชุมชนที่เกิดจากการซื้อบริการด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น การซื้องานหัตถกรรม การจำหน่ายอาหาร รวมถึงการเข้าพักในบ้านพักทางวัฒนธรรมที่ชุมชนได้จัดขึ้น

สุธัญญา ทองวิจิต 2545 ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำประชาชน กลุ่มสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งหมดจำนวน 17 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นเครื่องมือ ได้พบว่า ชุมชนที่ศึกษามีความพร้อมในด้านของทรัพยากรการท่องเที่ยว แต่ยังคงต้องปรับปรุงในประเด็นด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว โดยการบูรณะปรับปรุงความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านข้อมูลข่าวสาร บริการร้านอาหาร การจำหน่ายของที่ระลึก และการบริการนำเที่ยวโดยมัคคุเทศก์ เพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ และอีกปัจจัยหนึ่งที่เสริมศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชน คือ ความพร้อมของผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้อง ที่พบว่ามีความคิดเห็นและความต้องการด้านการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง

สุจิตราภา พันธุ์วิไล 2545 ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม : กรณีศึกษา บ้านหล่อชา (อาข่า) ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย โดยรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 3 กลุ่มหลัก คือ 1) กลุ่มที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ใช้แบบนำสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ โดยเป็นกลุ่มผู้นำชุมชน 4 คน คณะกรรมการหมู่บ้านและสมาชิกในโครงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 23 คน ผู้นำครอบครัว 15 คน และผู้ที่ปฏิบัติงานของสมาคม

พัฒนาประชากรและชุมชน เชียงราย 4 คน 2) กลุ่มผู้เข้าร่วมการอภิปรายกลุ่ม 41 คน 3) กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นตัวแทนของนักท่องเที่ยวต่างชาติ 100 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับอนาคต คือ องค์กรเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนจะต้องเป็นเอกเทศ แบ่งหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน ที่สำคัญจะต้องมีฝ่ายพัฒนาจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น และฝ่ายพัฒนาบุคลากร โดยคัดเลือกจากเยาวชนและชาวบ้านผู้สนใจในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจังมากขึ้น ผู้นำและคณะกรรมการดำเนินงานจะต้องมีความเข้มแข็ง มีการจัดการด้านการเงินและบัญชีอย่างรอบคอบ โปร่งใส ทั้งต้องช่วยกันคิดรูปแบบการนำเที่ยวที่แสดงถึงลักษณะเด่นทางด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว โดยต้องคำนึงถึงการจัดการด้านขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม และต่อไปควรมีการพัฒนาทักษะในการจัดการด้านการตลาดด้วยตนเอง

เนตรชนก นันท์ (2544) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน ได้พบว่าแนวทางการจัดการที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมี 4 ด้าน คือ การจัดการด้านโครงการสร้างองค์กรทางการท่องเที่ยว การจัดการด้านบุคลากร การจัดระบบการดำเนินงาน และการจัดรายการนำเที่ยว

รัฐติดยา หิรัณยหาด (2544) แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ได้เสนอเลือกแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของบ้านหนองขาวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยได้เลือกแนวคิดทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เลือกรูปแบบชุมชนบริหารจัดการเองโดยมีองค์กรภายนอกสนับสนุนให้คำปรึกษา และได้มีการวางแนวทางการพัฒนาในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก นอกจากนี้ยังมีการวางแนวทางพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และกำหนดแนวทางการบริหารจัดการในลักษณะของการเลือกตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ

มธุรส ปรานไพรี(2543) ได้ศึกษาในเรื่องศักยภาพชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีชุมชนไทยทรงดำ และพบว่าแนวคิดทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้าสู่ชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นอาชีพเสริมในการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน โดยการอาศัยพื้นฐานด้านอาชีพเสริมเป็นหลักในการรวมกลุ่ม อันจะเป็นศักยภาพในการพึ่งพาตนเองให้กับชุมชน โดยชุมชนจะไม่เกิดความสั่นคลอนหรือล่มสลายทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ เมื่อเกิดวิกฤตทางการท่องเที่ยวเนื่องจากการท่องเที่ยวไม่ใช่อาชีพหลัก แต่ชุมชนเป็นผู้ร่วมกันค้นหาและตรวจสอบทรัพยากรของตนเอง

จากรายงานการวิจัยข้างต้นสรุปได้ว่า การที่ชุมชนจะมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้นั้น จำเป็นต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการ

ท่องเที่ยว ชุมชนต้องมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว มีวิธีการจัดองค์กรไม่ว่าจะเป็นการจัดการด้านบุคลากร การจัดระบบการดำเนินงาน และรายการจัดนำเที่ยว

2) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว

งานการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่ามีผู้สนใจศึกษาทางด้านนี้ อยู่เป็นจำนวนมากในแต่ละพื้นที่ของประเทศไทย ดังเช่น งานการศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ของสุพัตรา วิชาประเสริฐกุล (2545) ซึ่งผลของการศึกษาครั้งนี้ ได้แนวทางในการพัฒนาเกาะเกร็ดอย่างยั่งยืน 3 แนวทางหลัก คือ 1) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะเกร็ด โดยแนวทางนี้ได้แบ่งเป็น 6 แนวทางย่อย ๆ ด้วยกัน คือ แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว แนวทางส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยว แนวทางเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวทางการจัดองค์กรบริหารการท่องเที่ยว 2) รูปแบบการจัดองค์กรบริหารการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ด โดยได้เสนอให้มีการจัดตั้งองค์กรหรือกลุ่มที่จะเข้ามาบริหารเพื่อพัฒนา และจัดการการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดโดยตรง โดยเกิดขึ้นจากการรวบรวมกลุ่มอาชีพที่มีอยู่แล้วและให้กลุ่มอาชีพที่มีเข้มแข็งมากที่สุดเป็นผู้ประสานงานและดำเนินการในระยะแรก 3) เส้นทางการเดินทางท่องเที่ยวแบบใหม่ โดยแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวโดยใช้จักรยาน และการท่องเที่ยวโดยใช้เรือ

สดใส สร้างไศรภและคณะ (2546) ได้ศึกษา เรื่อง โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อหารูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของพื้นที่ป่าดงนาทามอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวิธีการศึกษา คือ การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน การสัมภาษณ์ จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และคัดเลือกอาสาสมัครมาเป็นผู้ช่วยวิจัย ซึ่งการศึกษาครั้งนี้พบว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวป่าดงนาทามที่ผ่านมาไม่ได้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่เป็นเพียงการท่องเที่ยวแบบเดินป่าเท่านั้น เพราะไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวกับมัคคุเทศก์ และชาวบ้านในชุมชน ซึ่งชาวบ้านในชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยว ชุมชนจะมีส่วนร่วมเฉพาะผู้นำทางของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกสภาตำบล และเยาวชนในหมู่บ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะของมัคคุเทศก์ ภายใต้อำนาจกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวของสภาตำบล(ในขณะนั้น) ร่วมกับคณะผู้จัดการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง แต่ภายหลังจากโครงการวิจัยร่วมกับชุมชนและได้สรุปบทเรียนการท่องเที่ยวที่ผ่านมา พบว่าสมาชิกได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นและ

เสนอความต้องการที่แท้จริง นำมาสู่การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ด้วยการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยว มีกิจกรรมที่หลากหลาย สร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และกระจายรายได้ให้กับสมาชิกอย่างเป็นธรรม โดยโครงการนี้ได้ใช้กระบวนการหลายอย่างในการผลักดันให้ชุมชนได้ปรับเปลี่ยนแนวคิด คือ ต้องสร้างความตระหนักให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ค้นหารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน ค้นหาศักยภาพของชุมชน กำหนดกิจกรรมและมาตรการการจัดการการท่องเที่ยว ทดลองกิจกรรมการท่องเที่ยว 2 ครั้ง และนำเสนอผลการท่องเที่ยว ทั้งนี้ได้ขอเสนอแนะสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความยั่งยืนไว้ 6 ลักษณะ คือ

1. การท่องเที่ยวจะต้องอยู่บนพื้นฐานของวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน
2. ชุมชนต้องมีความรู้ ความเข้าใจในการท่องเที่ยว
3. ชุมชนควรพิจารณาการท่องเที่ยวในฐานะเป็นอาชีพเสริมจากงานประจำที่มีอยู่แล้ว
4. ชุมชนควรร่วมกับนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานของรัฐ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้
5. ชุมชนควรมีกระบวนการในการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมในชุมชน และ
6. ชุมชนจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและพยายามที่จะปรับปรุงสภาพแวดล้อม

อภิรมย์ พรหมจรรยาและคณะ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อชุมชน กรณีศึกษาชุมชนเกาะขาวน้อย จังหวัดพังงา โดยมีกลุ่มประชากรในการศึกษา 6 กลุ่ม คือ กลุ่มประชาชน นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการบริษัทนำเที่ยว ผู้บริหารระดับนโยบายและแผน นักวิชาการ กลุ่มพนักงานเจ้าหน้าที่งานอนุรักษ์กรมป่าไม้และกรมศิลปากร โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยได้เสนอแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้แนวทางพัฒนา คือ

1. การกำหนดพื้นที่ (Zoning) เพื่อคัดเลือกเฉพาะพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการท่องเที่ยว เพื่อจัดเป็นเขตพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อการจำกัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในบางพื้นที่เท่านั้น แบ่งเป็น เขตบริการ เขตการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เขตการท่องเที่ยวธรรมชาติ เขตเกษตรกรรมและชุมชน และเขตอนุรักษ์
2. การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว การใช้ที่ดิน และควบคุมอาคาร จัดทำการศึกษา ตรวจสอบพื้นที่ป่าสงวนและพื้นที่สาธารณะ จัดทำแผนแม่บทการใช้ที่ดิน จัดทำผังเมืองรวม ผังเมืองเฉพาะ พิจารณาและกำหนดพื้นที่เพื่อประกาศเขตคุ้มครองสิ่งแวดล้อม การควบคุมอาคาร กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง หรือตัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิด

3. การจัดองค์กรบริหารและกฎหมาย โดยจัดให้มีองค์กรระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชน เพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบาย การควบคุมและประสานงาน พัฒนาระบบเอกชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการของเสียและบริการให้เกิดประสิทธิภาพ แปรสภาพองค์กรด้านการท่องเที่ยวให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาในแต่ละพื้นที่ และปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายให้รองรับกับการทำหน้าที่ขององค์กร

นอกจากนี้แล้วยังมีแนวทางด้านอื่น ๆ อีก เช่น ส่งเสริมการศึกษาด้านการอนุรักษ์แก่เยาวชนและผู้ประกอบการในพื้นที่ ส่งเสริมการผลิตทางเกษตรกรรมในพื้นที่ที่เหลืออยู่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ และวางมาตรการจัดเก็บรายได้จากนักท่องเที่ยวเพื่อใช้ในการพัฒนา อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ข้อดีของการศึกษาครั้งนี้คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อชุมชนในครั้งนี้ ยังการการนำเอาตัวแปรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน เข้ามาใช้เป็นข้อพิจารณาหลักในการดำเนินการ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ต้องมีแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยวิธีฟื้นฟูและอำนวยความสะดวกด้านแหล่งท่องเที่ยว การส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยว การจัดองค์กรบริหารทางการท่องเที่ยว และแนวทางสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้การท่องเที่ยวดังกล่าวจะต้องอยู่บนพื้นฐานวิถีชีวิตชุมชน ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม และคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยว

ประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญในการศึกษาทางด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย ดังงานศึกษาเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน” ของพจนานวนศรี (2541) แห่งโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม ซึ่งได้ทดลองทำโครงการท่องเที่ยวนี้มาตั้งแต่ปี 2537 จนถึงปี 2539 รวมทั้งสิ้น 12 ครั้ง ซึ่งในกรณีศึกษาครั้งนี้ คือ ชมรมชาวประมงพื้นบ้านเกาะขาวน้อย อำเภอเกาะขาว จังหวัดพังงา โดยที่ผลการประเมินพบว่า องค์กรชาวบ้านและองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ได้มีการเผยแพร่และพัฒนาได้มาก มีการกระจายรายได้สู่ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกในการจัดอาหาร ที่พัก และผู้นำทาง รวมทั้งรายได้เข้ากองทุนหมู่บ้านจากการบริจาคของผู้เข้าร่วมโครงการ สื่อมวลชนให้ความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทุกครั้ง

ปิยพร ทาวีกุล (2544) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งจากการศึกษาในเรื่องนี้พบว่า ความต้องการของชุมชนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องใดก็ตาม มักจะต้องมีกิจกรรมเป็นตัวเชื่อมโยงให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งในการที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมมากหรือน้อยนั้น ก็ขึ้นอยู่กับว่ากิจกรรมนั้น ๆ เป็นที่น่าสนใจ มีความเหมาะสมหรือมีความถนัดกับชาวบ้านหรือไม่ และมีขนาดอย่างไรที่เจ้าภาพต้องการให้ชาวบ้านเข้าไปให้ความช่วยเหลือ ส่วนรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้มีองค์ประกอบในการพัฒนาในหลายด้าน คือ การพัฒนาเส้นทาง ร้านค้าของที่ระลึก การประชาสัมพันธ์ ความปลอดภัย และการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมมีทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรงคือเป็นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการที่เป็นของชุมชน มักมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี และการผลิตของชุมชน ซึ่งเป็นการเข้าร่วมที่ประชาชนตระหนักในความเป็นสมาชิก และการเป็นเจ้าของร่วมกัน ส่วนโดยอ้อมนั้น ก็เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนหลังที่มีการเข้ามาแทรกแซงของการปกครองของรัฐ โดยผ่านทางองค์กรที่ใกล้ชิดชุมชน คือ องค์กรบริหารส่วนตำบล ตัวแทนของกลุ่มที่เป็นทางการ หรือผู้นำชุมชน

วันชัย เรืองอุดม 2544 ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาบริการทางการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี พบว่า พื้นที่ที่ศึกษามีศักยภาพสูงในการพัฒนาบริการและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอนาคต ผู้นำชุมชนและชุมชนมีความพึงพอใจในการจะมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน อย่างไรก็ตามปัญหาการพัฒนาบริการท่องเที่ยวในพื้นที่พบว่า จังหวัดนนทบุรีและองค์กรส่วนท้องถิ่น ไม่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งจะมีผลต่อการขอสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ประชาชนบางส่วนไม่เห็นด้วยที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนขาดประสบการณ์ด้านการมีส่วนร่วม ปัญหาความปลอดภัย ยาเสพติดที่แพร่ระบาดและร้านอาหารเครื่องดื่มที่ไม่ได้มาตรฐานความสะอาด

ศมา ณ ระนอง (2545) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณี : ชุมชนคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวงมี 3 ลักษณะ คือ 1) กลุ่มทุน มีหน้าที่ในการจัดหาและระดมทุนเพื่อให้เกิดมีทุนหมุนเวียนในชุมชนมากที่สุด รวมถึงเปิดให้สมาชิกกู้ยืมเงินนำไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ และการจัดสวัสดิการรักษายาบาล การศึกษา และการพัฒนาชุมชน 2) กลุ่มอาชีพ มีหน้าที่ในการส่งเสริมอาชีพให้สมาชิกในชุมชนมีอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ และกลุ่มอาชีพเองก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งในชุมชน 3) กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีหน้าที่หลักในการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์ ควบคุมการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนรู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นกลุ่มที่ดูแลเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนอีกด้วย ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างคาดหวังผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวในเรื่อง การทำให้เกิดผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน การทำงานเป็นทีม การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ความรู้สึกรักชุมชนเพิ่มขึ้น เกิดความภูมิใจในชุมชนของตนเอง ส่วนเรื่องการมีส่วนร่วมในการดำเนินการท่องเที่ยว พบว่ามีส่วนร่วมตามลำดับ ดังนี้ คือ มีส่วนร่วมในการประชุม มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ประหยัด ตะคอนทรัพย์ 2544 ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา ตลาดริมน้ำดอนหวาย จังหวัดนครปฐม พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว คือ รสชาติอาหารและความเป็นเอกลักษณ์ของตลาดน้ำ ในด้านปัญหาที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ปัญหาด้านบริการการท่องเที่ยวและการเกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ ในด้านปัญหาการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวขององค์กรชุมชน ได้แก่ การขาดการบริหารจัดการที่ดี การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบไม่ชัดเจน ปัญหาการจัดเก็บผลประโยชน์ ปัญหาด้านงบประมาณ การขาดการประสานงานกับองค์กรอื่น ๆ และปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการ โดยเสนอให้องค์กรบริหารส่วนตำบลร่วมกับคณะกรรมการที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นองค์กรที่ดำเนินงาน โดยการออกข้อบังคับและระเบียบที่ชัดเจน ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ และเสนอให้เชื่อมการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง มีการวางแผนด้านการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงความสมดุลของสภาพแวดล้อมตามหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

นภัท วัฒนคุณ 2545 ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว: กรณีเวียงท่ากาน ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างไม่ต้องการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิด การวางแผน การตัดสินใจ การติดตามและประเมินผลต่อกิจกรรมในการพัฒนาเวียงท่ากานเพื่อการท่องเที่ยว ในขณะที่ต้องการมีส่วนร่วมปานกลางในการลงทุน การได้รับผลประโยชน์ตอบแทน และการร่วมปฏิบัติงานต่อกิจกรรมในการพัฒนาเวียงท่ากานเพื่อการท่องเที่ยว แต่พบว่ากลุ่มตัวอย่างต้องการมีส่วนร่วมในด้านแรงงานในการพัฒนามากที่สุด รองลงมาคือ การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และมาตรการที่กำหนดไว้ และการบริจาคเงินในการพัฒนาสภาพแวดล้อม นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยวซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้ประชาชนไม่อยากเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่เวียงท่ากาน

รามศรี พรหมชาติ 2545 ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษาย่านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การมี

ส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับน้อยทุกขั้นตอน คือ ขั้นตอนการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนการวางแผนและดำเนินกิจกรรม ขั้นตอนการลงทุนและปฏิบัติตาม และขั้นตอนในการติดตามประเมินผล โดยมีสาเหตุมาจากการที่ประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามหลักวิชาการ ขาดประสบการณ์ไม่รู้จักจะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่อย่างไร การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเกิดจากบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกชุมชนเป็นผู้เสนอหรือแนะนำ จึงทำให้ไม่มีความรู้สึกความเป็นเจ้าของในกิจกรรมต่าง ๆ

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว มีทั้งการมีส่วนร่วมทางตรง ซึ่งหมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมทางอ้อม ได้แก่ การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยผ่านองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เช่น อบต. อบจ. อย่างไรก็ตามมีงานวิจัยจำนวนหนึ่งพบว่าประชาชนกลุ่มที่ศึกษามีส่วนร่วมในระดับน้อยทุกขั้นตอน

2.2.2 สถานการณ์การท่องเที่ยวทางน้ำในเขตกรุงเทพมหานครและพื้นที่ใกล้เคียง

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พบว่าการท่องเที่ยวทางน้ำเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของการท่องเที่ยวเมืองไทย ทั้งนี้นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะชาวต่างประเทศมองภาพพจน์ของเมืองไทย คือเป็น “เมือง Venice ตะวันออก” ซึ่งประกอบด้วยแม่น้ำลำคลองมากมายหลายสายเชื่อมโยงติดต่อกันเป็นโครงข่ายใหญ่ ซึ่งทำให้เกิดชุมชนขึ้นตามสองข้างของลำน้ำ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไทย ตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำนั้น ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐาน ลักษณะบ้านเรือน และการใช้ชีวิตประจำวัน

1) ความเป็นมาและภาพการณ์ท่องเที่ยวทางน้ำในปัจจุบัน

จากการค้นคว้าพบว่า การท่องเที่ยวทางแม่น้ำลำคลองได้เป็นที่รู้จักกันมาอย่างช้านาน ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ตลาดน้ำที่มีนักท่องเที่ยวเที่ยวชมอยู่ในย่านอำเภอตลิ่งชัน และอีกแห่งหนึ่งอยู่ในย่านคลองบางแกว แต่ภายหลังเมื่อย่านตลิ่งชันและคลองบางแกวมีการสร้างตลาดสดและอาคารพาณิชย์ขึ้น แม่น้ำเรือเร่ในย่านนี้ก็พากันขึ้นมาขายของบนบก ในช่วงหลังจากนั้นนักท่องเที่ยวได้แสวงหาตลาดน้ำแห่งใหม่ คือ ตลาดน้ำวัดไทรที่คลองสามแยกหน้าวัดไทร ธนบุรี ซึ่งมีความเหมาะสมเพราะมีระยะใกล้ สะดวกต่อการเดินทางและสองฝั่งคลองก็จะมีอาคารบ้านเรือนของชาวบ้านปลูกชิดติดกัน ทำขานระเบียงให้เดินติดต่อกันไปโดยตลอดเลยสองฝั่งคลอง

ประมาณตั้งแต่ปี 2510 เป็นต้นมา ทวีตตลาดน้ำวัดไทรเป็นทวีที่ใหญ่ที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาท่องเที่ยว รวมทั้งคลองประเวศน์บุรีรมย์ซึ่งนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวในยามบ่ายจนถึงช่วงเย็น สำหรับทวีตตลาดน้ำวัดไทร นักท่องเที่ยวจะมาลงเรือที่ท่าเรือโรงแรมโอเรียนเต็ล แล้วล่องไปตามคลองดาวคะนอง ซึ่งในสมัยนั้นนับว่าเป็นคลองที่สวยงาม ส่วนการเที่ยวคลองประเวศน์บุรีรมย์ เป็นลักษณะของการจัดให้ชมกิจกรรมของชีวิตแบบไทย ๆ และการล่องเรือชมความงามสองฝั่งคลอง การรับประทานอาหาร เครื่องดื่มบนเรือ ซึ่งคัดแปลงจากเรือกระแซง ทวีตประเภทเรืออาหารนี้เริ่มได้รับความนิยมมากขึ้นตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ.2514 ซึ่งรวมถึงการล่องเรืออาหารชมแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย (ธีระศักดิ์ ลอยศักดิ์, 2546:71 - 72)

แต่ปัจจุบันตลาดน้ำวัดไทรก็เป็นดังเช่นย่านตลิ่งชันและบางแวก เมื่อมีการพัฒนาจัดสร้างเป็นตลาดสด ตลอดจนถนนกลายเป็นการสัญจรที่สำคัญ จึงเป็นสาเหตุทำให้แม่ค้าเรือเร่ซึ่งขายของตามแม่น้ำลำคลองจำเป็นต้องพัฒนาตนเองเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของยุคสมัย จึงไปเช่าแผงลอยในตลาดสดที่ลานวัดไทร ประกอบกับได้มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก จึงทำให้ตลาดน้ำวัดไทรสิ้นสภาพไป (อภิญา พัดพาคี, 2543: 19 - 20)

ในปี พ.ศ.2530 พลตรีจำลอง ศรีเมือง ผู้ว่าการกรุงเทพมหานครในขณะนั้น ได้มีแนวความคิดที่จะสร้างตลาดน้ำขึ้นมาใหม่อีกครั้งแทนตลาดน้ำวัดไทรที่เสื่อมสภาพไป และเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยปี 2530 ในอีกรูปแบบหนึ่งด้วย ซึ่งวิวัฒนาการของตลาดน้ำในข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ตลาดน้ำที่เกิดขึ้นวันหนึ่งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปไม่อาจคงสภาพเป็นตลาดน้ำถาวรอยู่ได้เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและบ้านเมืองไม่เหมือนเดิม โดยเฉพาะการคมนาคมที่สะดวกขึ้น ธุรกิจที่รีบเร่ง เวลาที่รัดตัวเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้ตลาดน้ำเปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุต่าง ๆ นี้ จึงเป็นเหตุให้สำนักงานเขตตลิ่งชันได้กำหนดแนวทางที่จะทำให้เกิดตลาดน้ำขึ้นมาใหม่ โดยทำการประยุกต์ให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาจากตลาดบกให้เป็นตลาดน้ำเพราะถนนเป็นสิ่งสำคัญในปัจจุบัน โดยปรับปรุงพื้นที่บริเวณถนนและสวนจิตรมงคลหน้าสำนักงานเขตเป็นศูนย์ตลาดนัด เพื่อการเกษตรและจัดให้มีการประกวดกล้วยไม้ ไม้ดอก ไม้ประดับ พืชผักสวนครัว พร้อมทั้งจัดให้มีนิทรรศการและการบรรยายทางวิชาการด้านการเกษตร ตลอดจนสำนักงานเขตได้จัดให้มีการจำหน่ายเครื่องอุปโภค บริโภคและสิ่งของที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวันเพื่อประโยชน์สำหรับประชาชนในท้องที่เขตตลิ่งชันและใกล้เคียงได้มาหาซื้อเป็นประจำ นอกจากนี้ยังจัดให้มีการท่องเที่ยวทางน้ำเพื่อชมสภาพชีวิตสองฝั่งคลองและชื่นชมสวนกล้วยไม้ ไม้ดอก ไม้ประดับเพื่อเป็นการดึงดูดชาวกรุงเทพมหานครได้เข้ามาซื้อหาผลิตผลทางการเกษตรและได้รู้จักพื้นที่ในเขตตลิ่งชัน ส่วนบริเวณริมคลองซึกพระหน้าสำนักงานเขต ได้จัดทำโป๊ะแพเลียบคลองซึก

พระถึงรางรถไฟ เพื่อเป็นสถานีลงเรือท่องเที่ยวทางน้ำและเป็นศูนย์อาหารทางน้ำโดยผู้ค้าต้องใช้เรือเป็นร้านค้า (ประดับ เรียนประยูร, 2541: 47 - 48)

ปัจจุบันการท่องเที่ยวทางน้ำทั้งลักษณะของการเที่ยวชมตลาดน้ำ การล่องเรือชมสภาพวิถีชีวิตแบบไทย ริมสองฝั่งลำน้ำ การล่องแพชมความงามตามธรรมชาติ ฯลฯ ได้ขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ จนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง

2) รูปแบบของการท่องเที่ยวทางน้ำ

รูปแบบของการท่องเที่ยวทางน้ำในปัจจุบันจากการศึกษาเอกสารรายการนำเที่ยวต่าง ๆ และรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ขับเรือน้ำเที่ยว สามารถแบ่งรูปแบบของการท่องเที่ยวทางน้ำออกได้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1. ตามลักษณะของกิจกรรม สามารถแบ่งได้ 4 กิจกรรมหลักคือ
 - 1.1 การชมตลาดน้ำ
 - 1.2 การล่องเรือหรือแพรับประทานอาหาร
 - 1.3 การล่องเรือเพื่อชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ที่อยู่ริมน้ำ
 - 1.4 การล่องเรือเพื่อชมวิถีชีวิต ธรรมชาติ พร้อมกับขึ้นชมแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในบางจุด เช่น วัดอรุณราชวราราม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเรือราชพิธี เป็นต้น
2. ตามลักษณะระยะเวลา คือ มีตัวจำนวนชั่วโมงเป็นตัวกำหนดระยะเวลาที่นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสวิถีชีวิตสองฝั่งคลอง ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ
 - 2.1 ระยะเวลาสั้น ไม่เกินครึ่งวัน ประมาณ 3 – 4 ชั่วโมง เช่น การเที่ยวชมตลาดน้ำตลิ่งชัน ทิวทัศน์คลองสายต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นต้น
 - 2.2 ระยะเวลาปานกลาง มากกว่าครึ่งวัน แต่ไม่เกินหนึ่งวัน ประมาณ 4 – 8 ชั่วโมง เช่น การเที่ยวชมตลาดน้ำดอนหวาย ตลาดน้ำดำเนินสะดวก การเที่ยวชมคลองมหาสวัสดิ์ และเที่ยวชมเกาะเกร็ด เป็นต้น
 - 2.3 ระยะเวลายาว มากกว่าหนึ่งวัน คือมากกว่า 8 ชั่วโมง เช่น การล่องเรือในลำน้ำเจ้าพระยาจากกรุงเทพมหานครไปบางปะอิน – อโยธยา เป็นต้น

3) การเลือกเส้นทางในการจัดนำเที่ยว

จากการรวบรวมข้อมูลจากผู้ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางน้ำ เช่น ผู้ขับเรือหางยาวรับจ้าง มัคคุเทศก์ บริษัทนำเที่ยว เป็นต้น ส่วนใหญ่เลือกจัดนำเที่ยวหรือพานักท่องเที่ยวเที่ยวชมในเส้นทางทางน้ำที่มีการจัดการท่องเที่ยวอยู่แล้ว หรือเป็นแหล่งที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป เช่น ตลาดน้ำตลิ่งชัน เกาะเกร็ด คลองบางกอกน้อย หรือตลาดน้ำดำเนินสะดวก เป็นต้น โดยไม่นิยมจัดนำนักท่องเที่ยวไปในเส้นทางใหม่ ๆ ทั้งนี้เพราะว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดนำเที่ยวนั้นมีความพร้อมทางด้านสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก และการแสดงต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมอยู่แล้ว การเปิดเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ทำให้ต้องเสียเวลาในด้านการจัดการ ตั้งแต่การหาสถานที่ให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชม การหากิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ทำ การขออนุญาตหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนปัญหาในการให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักกับแหล่งเที่ยวนั้นอีก ซึ่งต้องใช้เวลาและงบประมาณในการดำเนินงาน และอาจต้องใช้เวลาานที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักและยอมรับ (ธีระศักดิ์ ลอยศักดิ์, 2546:76)

การจัดนำเที่ยวในปัจจุบันได้ผสมผสานแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีทางเลือกมากขึ้น เช่น สถานที่ท่องเที่ยวทางน้ำผสมผสานกับการเยี่ยมชมสวน ไร่นา หรือบางครั้งก็จัดเฉพาะขึ้นมาสำหรับช่วงเทศกาลหรือเจาะตลาดของคนบางกลุ่ม เช่น รายการท่องเที่ยวทำบุญ 9 วัด โดยเป็นวัดที่อยู่ริมคลองหรือริมแม่น้ำ เป็นต้น

4) รูปแบบการเดินทาง

จากการรวบรวมข้อมูลจากผู้ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางน้ำ เช่น ผู้ขับเรือหางยาวรับจ้าง มัคคุเทศก์ บริษัทนำเที่ยว และนักท่องเที่ยว ต่างให้ความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเที่ยวทางน้ำก็เพื่อชื่นชมธรรมชาติ หรือศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมน้ำ โดยอาศัยเรือเป็นพาหนะหลักในการเดินทาง แต่ลักษณะที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำก็แตกต่างกันออกไป บางแหล่งไม่สะดวกที่จะใช้เรือเป็นพาหนะในการท่องเที่ยว เนื่องจากหากใช้เรือเป็นพาหนะอาจทำให้เสียเวลาในการเดินทาง เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางน้ำที่อยู่เขตรอบนอกกรุงเทพมหานครรวมทั้งปริมณฑล

ส่วนรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำในปัจจุบันจากการศึกษาสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การเดินทางไปและกลับโดยเรือ โดยการใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางตามเส้นทางที่กำหนดทั้งไปและกลับ เรือที่ใช้มีทั้งเรือด่วน เรือหางยาว เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนนักท่องเที่ยว ส่วนเส้นทางที่ใช้รูปแบบการเดินทางในลักษณะดังกล่าว ได้แก่ ตลาดน้ำตลิ่งชัน เกาะเกร็ด คลองประเวศบุรีรมย์ และคลองสายต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานครที่นักท่องเที่ยวสนใจ

2. การเดินทางไปโดยเรือกลับด้วยรถยนต์ หรือไปด้วยรถยนต์กลับด้วยเรือ วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวแบบนี้คือ ไม่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความเบื่อหน่ายในการเดินทาง และเป็นการสร้างรูปแบบในการท่องเที่ยวโดยที่ไม่ต้องนั่งรถหรือเรือเพียงอย่างเดียว รวมทั้งเป็นการให้นักท่องเที่ยวได้เปลี่ยนบรรยากาศพบเห็นสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตที่แตกต่างกันออกไป เส้นทางการท่องเที่ยวที่นิยมใช้ในการเดินทางในรูปแบบนี้ได้แก่ การเดินทางจากกรุงเทพมหานครไปเที่ยวชมเมืองหลวงเก่าอยุธยา – บางปะอิน เป็นต้น

3. การเดินทางไปและกลับโดยรถยนต์ เนื่องจากเป็นการเดินทางระยะไกล หากต้องนั่งเรือต้องเสียเวลาเดินทางมาก และการคมนาคมทางน้ำอาจไม่สะดวกเนื่องจากความตื้นเขินของลำน้ำ ในบางจุด เส้นทางการท่องเที่ยวที่ใช้รูปแบบการเดินทางแบบนี้ ได้แก่ การเดินทางไปที่วชมตลาดน้ำดำเนินสะดวก ตลาดน้ำคอนหวาย ตลาดน้ำลำพญา ตลาดน้ำเมืองโบราณ และแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำในจังหวัดอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง

2.2.3 นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

1) นโยบายการท่องเที่ยว

นโยบายการตลาดท่องเที่ยว ปี 2550 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจะดำเนินการภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยว 2550-2554 ซึ่งมีการกำหนดไว้ ดังนี้

วิสัยทัศน์ :

Quality – Sustainability – Competitiveness

มุ่งพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ให้ก้าวสู่มาตรฐานที่มีคุณภาพ (Quality) และเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainability) ที่สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก (Competitiveness) อันจะนำไปสู่การเป็น Tourism Capital of Asia

แนวทางการดำเนินงาน

แนวทางในการดำเนินงานทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ได้แบ่งการดำเนินงานไว้เป็น 3 แนวทาง ดังนี้

1. การส่งเสริมตลาดต่างประเทศ ประกอบด้วย 4 กลุ่มธุรกิจ คือ

1.1 สร้าง Brand ประเทศไทยให้เป็นที่ประทับใจและจดจำได้ ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์สำหรับตลาดต่างประเทศ โดยดำเนินการทั้งในพื้นที่ตลาดเดิมและเปิดพื้นที่ตลาดใหม่ นอกจากนี้ ยังสร้างการรับรู้ประเทศไทยผ่านโครงการเผยแพร่สารคดีพระราชประวัติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสทรงพระราชสมภพครบรอบ 80 พรรษา

1.2 เพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว โดยการปรับโครงสร้างในเชิงกลุ่มตลาด (Market Segment) จะมุ่งเน้นดำเนินงาน ด้านการตลาด เพื่อขยายฐานกลุ่มตลาดที่มีการใช้จ่ายสูง เช่น กลุ่ม High End กลุ่ม Honeymoon กลุ่ม MICE กลุ่มกอล์ฟ กลุ่มค่าน้ำ กลุ่มสุขภาพ ฯลฯ โดยการลงสื่อโฆษณา ประชาสัมพันธ์เจาะกลุ่มเป้าหมาย และการเข้าร่วมงานส่งเสริมการขายเฉพาะกลุ่ม อาทิ งาน Luxury Travel Expo (USA.), งาน DEMA (USA.) งาน ADEX (ไทย) เป็นต้น สำหรับกลุ่มฐานตลาดเดิม (Leisure Market) จะดำเนินการส่งเสริมให้เกิดการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยการนำเสนอสินค้า/กิจกรรมที่เพิ่ม Value Added

1.3 รักษาส่วนแบ่งทางการตลาด โดยสร้างความเข้มแข็งของ Brand ใน 34 ตลาดหลักแสวงหาความร่วมมือกับพันธมิตรเพิ่มมากขึ้น นำเสนอสินค้าทางการท่องเที่ยวใหม่ ๆ เปิดตลาดในพื้นที่ศักยภาพใหม่ ทั้งในตลาดเดิม และตลาดใหม่ อาทิ โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวในโอกาสครบรอบ 120 ปี ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น, โครงการ Joint Marketing ร่วมกับผู้ประกอบการท่องเที่ยว สายการบิน เสนอขายประเทศไทย เป็นต้น นอกจากนี้ ยังดำเนินโครงการเสนอขายประเทศไทยในลักษณะ Combine Destination ใช้ประเทศไทยเป็น Gateway ในการเดินทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงภายในภูมิภาค

1.4 การเสริมสร้างศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน มุ่งเน้นในเรื่องของความร่วมมือระหว่างประเทศผ่านกรอบความร่วมมือต่าง ๆ เช่น โครงการรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวอาเซียน (Visit ASEAN Campaign) ภายใต้กรอบความร่วมมือ GMS กรอบความร่วมมือ BIMST-EC กรอบความร่วมมือ IMT-GT (Indonesia-Malaysia-Thailand Growth Triangle) และกรอบความร่วมมือ ACMECS (กัมพูชา ลาว พม่า เวียดนาม และไทย) เป็นต้น รวมทั้ง การเปิดสำนักงาน ททท. แห่งใหม่ และการจ้างผู้จัดการ/ผู้แทนการตลาด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการทำการตลาดมากขึ้น และเพิ่มช่องทางการขายให้กับธุรกิจท่องเที่ยวของไทย เพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการการท่องเที่ยวไทยโดยการพัฒนาระบบ e-Tourism

2. การส่งเสริมตลาดในประเทศ ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ คือ

2.1 สร้างกระแสให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต จะดำเนินโครงการในลักษณะของการประชาสัมพันธ์สร้างการยอมรับว่าการท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต เน้นการท่องเที่ยวแบบเชื่อมโยงระหว่างภูมิภาค และจัดทำโครงการสนับสนุนการขายนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม โดยจะมีการจัดเส้นทางและกิจกรรมส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม อาทิ กลุ่มเยาวชน กลุ่มคนทำงาน กลุ่มครอบครัว และกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น

2.2 รณรงค์ให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างรู้ค่า...รักษาแหล่งท่องเที่ยว จะประกอบด้วยโครงการธรรมดำน่าเที่ยว : โครงการท่องเที่ยวอย่างรู้ค่า...รักษาแหล่งท่องเที่ยวเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 ซึ่งจะดำเนินการโฆษณาประชาสัมพันธ์ สร้างจิตสำนึกในการท่องเที่ยวอย่างรู้ค่า...รักษาแหล่งท่องเที่ยว ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งการจัดนิทรรศการรณรงค์ปลูกฝังจิตสำนึกด้วย

2.3 ส่งเสริมการท่องเที่ยวในมิติของการเรียนรู้และสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสังคม ประกอบด้วย โครงการวันธรรมดำน่าเที่ยว : โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบของการให้ความรู้และสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสังคม เช่น การท่องเที่ยวตามรอยพระราชดำริ จัดอบรมผู้นำเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์พิทักษ์การท่องเที่ยวไทย และจัดหน่วยเคลื่อนที่เผยแพร่ความรู้ในการท่องเที่ยวที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เป็นต้น

2.4 ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มจังหวัดและระหว่างภูมิภาค

1.) จัดกิจกรรมส่งเสริมการขาย (Trade & Consumer Fair และ Road Show) เช่น งาน “เที่ยวไทยทั่วทิศ 2550” เป็นต้น

2.) โครงการกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงทั่วประเทศ โดยจะร่วมกับพันธมิตร เช่น ร่วมกับธนาคารกรุงเทพฯ ทำบัตรเครดิตท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ทหาร จัดทำกิจกรรมส่งเสริมการเดินทางเชื่อมโยง “น้องท่องชวนเที่ยว มหัศจรรย์สองฝั่งทะเลใต้”

3.) โครงการเพิ่มศักยภาพในการสนับสนุนการขาย จะดำเนินการสำรวจคัดเลือกสินค้าทางการท่องเที่ยวใหม่เพื่อจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวนำเสนอขายทั้งตลาดใน และต่างประเทศ การพัฒนาและปรับปรุงระบบข้อมูลสารสนเทศ รับคณะ MET/AET การจัด Road Show และส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรม เทศกาลประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

3. การดำเนินงานเพื่อสนับสนุนการตลาด

3.1 คัดเลือกและนำเสนอสินค้าบริการคุณภาพที่สอดคล้องกับตลาด

1.) โครงการคัดสรรสินค้าและบริการสำหรับนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม ได้แก่ การส่งเสริมบริการสปา และบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การส่งเสริมการจัดทำมาตรฐานโรงแรมและรีสอร์ท การจัดทำข้อมูลแหล่ง Shopping ทั่วไทย เป็นต้น

2.) โครงการส่งเสริม และสนับสนุนการขายตัวด้านลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นชุมชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการรายย่อย และประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งการติดตามความคืบหน้าโครงการลงทุนที่ยังไม่แล้วเสร็จ และวิเคราะห์ประสิทธิภาพการลงทุนด้านธุรกิจท่องเที่ยวของ ททท.

3.2 การส่งเสริมกิจกรรม (Event) เพื่อการท่องเที่ยว

1.) โครงการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับตลาดต่างประเทศ ได้แก่ งาน Bangkok International Film Festival งานประเพณีสงกรานต์ “เย็นทั่วหล้า มหาสงกรานต์” งานมหกรรมลดราคา (Thailand Grand Sale) งานประเพณีลอยกระทง “สี่แสนแห่งสายน้ำ มหกรรมลอยกระทง” งานแสดงช้างสุรินทร์ งานเทศกาลตรุษจีน เป็นต้น

2.) โครงการส่งเสริมกิจกรรมสำหรับตลาดในประเทศ ได้แก่ การจัดกิจกรรมส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ งานเทศกาลวิสาขบูชาทั่วประเทศ งานเทศกาลแห่ดาวร่วมใจถวายเทิดไท้ องค์ภูมิมนตรี งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (ร.2) งานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้า “พระแม่แห่งสยาม” ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร งานของดีเมืองนรา และแข่งเรือก้อและชิงถ้วยพระราชทานฯ

3.) โครงการส่งเสริมการจัดกิจกรรมพิเศษ ได้แก่ งานแข่งขันแม่น้ำโขงไตรกีฬานานาชาติ จ.มุกดาหาร งาน The Royal Trophy : Europe VS Asia Golf Championship การแข่งขันส

วอซ์ เอฟ ไอ วี บี วอลเลย์บอลชายหาดเวสต์ทัวร์ 2007 งานสุขยอดเรือสยาม งานพัทยามาราธอน การสนับสนุนและส่งเสริมกีฬาเพื่อการท่องเที่ยวระดับประเทศ งานจักรยานเสือภูเขานานาชาติ และงาน Thailand Ladies Open 2007 เป็นต้น

4.) โครงการส่งเสริมการจัดกิจกรรม เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองครบรอบ 80 พรรษา ได้แก่ กิจกรรมการแสดงดนตรีแจ๊ส เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ครบรอบ 80 พรรษา

3.3 การพัฒนาระบบฐานข้อมูลและวิจัยตลาด จัดทำโครงการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการตลาด โครงการวิจัยตลาดท่องเที่ยวสำรวจทัศนคติและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว รวมถึง การศึกษาคู่แข่งชั้น เป็นต้น

3.4 การส่งเสริมศักยภาพองค์กร อาทิ การพัฒนาขีดความสามารถบุคลากร การพัฒนาระบบสารสนเทศในองค์กร เช่น Intranet E-office และ MIS เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน

1. ยกระดับตำแหน่ง Brand ประเทศไทย ให้มีคุณค่าเพิ่มขึ้น แนวทางการดำเนินงาน คือ

- สร้างความเชื่อมั่นต่อ Brand ประเทศไทย เพื่อรักษาฐานตลาดและยกระดับตำแหน่งทางการท่องเที่ยวของไทย โดยการศึกษาเพื่อกำหนดตำแหน่งทางการตลาดและกำหนด Brand ประเทศไทย การโฆษณา ประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ Brand ในกลุ่มตลาดเดิมและตลาดใหม่

2. ส่งเสริมให้มีการกระจายการท่องเที่ยวอย่างสมดุลทั้งในเชิงพื้นที่ เวลา กลุ่มตลาด และธุรกิจที่เกี่ยวข้อง แนวทางการดำเนินงาน คือ

- ขยายฐานตลาดในกลุ่มตลาดใหม่ที่มีศักยภาพ อาทิ ตอนใต้ของเกาหลีใต้ ตอนเหนือของญี่ปุ่นและอังกฤษ เขตไซบีเรียและฝั่งตะวันออกของรัสเซีย และกลุ่มประเทศ CIS & Baltic State เป็นต้น

- ขยายตลาดคนไทยและตลาดต่างประเทศในกลุ่มตลาดเฉพาะ อาทิ กลุ่ม Health Tourism กลุ่ม Golf กลุ่มดำน้ำ กลุ่ม Eco Tourism กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มเยาวชน เป็นต้น

- ส่งเสริมประเทศไทยเป็น Year Round Destination

- นำเสนอสินค้าการท่องเที่ยวใหม่

3. เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและเสริมสร้างศักยภาพการดำเนินงานด้านการตลาด แนวทางการดำเนินงาน คือ

- เพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยการพัฒนา
ระบบ E-information และ E-marketing

- ขยายช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านเครือข่ายธุรกิจ ทั้งกลุ่ม Wholesale และ Retail
Agents

- การดำเนินงานร่วมกับกลุ่มพันธมิตรต่าง ๆ

- การพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการวิจัยด้านการตลาด

- การส่งเสริมศักยภาพบุคลากรและองค์กรเครือข่ายด้านการตลาดการท่องเที่ยว

4. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มจังหวัด และระหว่างภูมิภาค แนว
ทางการดำเนินงาน คือ

- การจัดทำเที่ยวแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มจังหวัดและภูมิภาค สำหรับนักท่องเที่ยว
คนไทย

- สร้างการรับรู้เส้นทางท่องเที่ยวใหม่ ๆ (ตลาดคนไทย)

- สร้างการรับรู้จังหวัดท่องเที่ยวใหม่ที่มีความพร้อม (ตลาดคนไทย)

5. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเรียนรู้ และการสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคม
แนวทางการดำเนินงาน คือ

- สนับสนุนกิจกรรมทางการตลาดสู่กลุ่มนักเรียน นักศึกษา ผู้ด้อยโอกาส

- สนับสนุนกิจกรรมการศึกษาดูงานแก่หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ

- การประชาสัมพันธ์เผยแพร่โดยใช้นักคนที่มีชื่อเสียง (Celebrity)

6. นำเสนอสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้สนับสนุนการยกระดับ Brand แนว
ทางการดำเนินงาน คือ

- คัดเลือกสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวทั่วไปที่มีความพร้อม

- คัดเลือกสินค้าเพื่อสร้าง Value Creation

- การส่งเสริมกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว

- ส่งเสริมการลงทุนด้านธุรกิจท่องเที่ยว

2) แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร

วิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว

พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากลอย่างยั่งยืน
เพื่อมุ่งไปสู่กรุงเทพฯ เมืองแห่งวัฒนธรรม

พันธกิจในการพัฒนา

พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วม และคำนึงถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี การรักษาสีงแวดล้อม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว

1.ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน เพื่อเพิ่มจำนวนแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาและให้มีการจัดการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ โดยกำหนดเป็นโครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน จำนวน 12 แห่ง ภายในปี พ.ศ. 2551

2.ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานในระดับสากล เพื่อ

- เพิ่มประสิทธิภาพด้านมาตรฐานการท่องเที่ยวแก่เจ้าหน้าที่ และตัวแทนชุมชนให้มีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการ

- เพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการของผู้ประกอบการ ให้มีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการ

- เพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังกรุงเทพมหานคร

- เพิ่มระยะเวลาพำนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยว

- เพิ่มค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อวันต่อคน

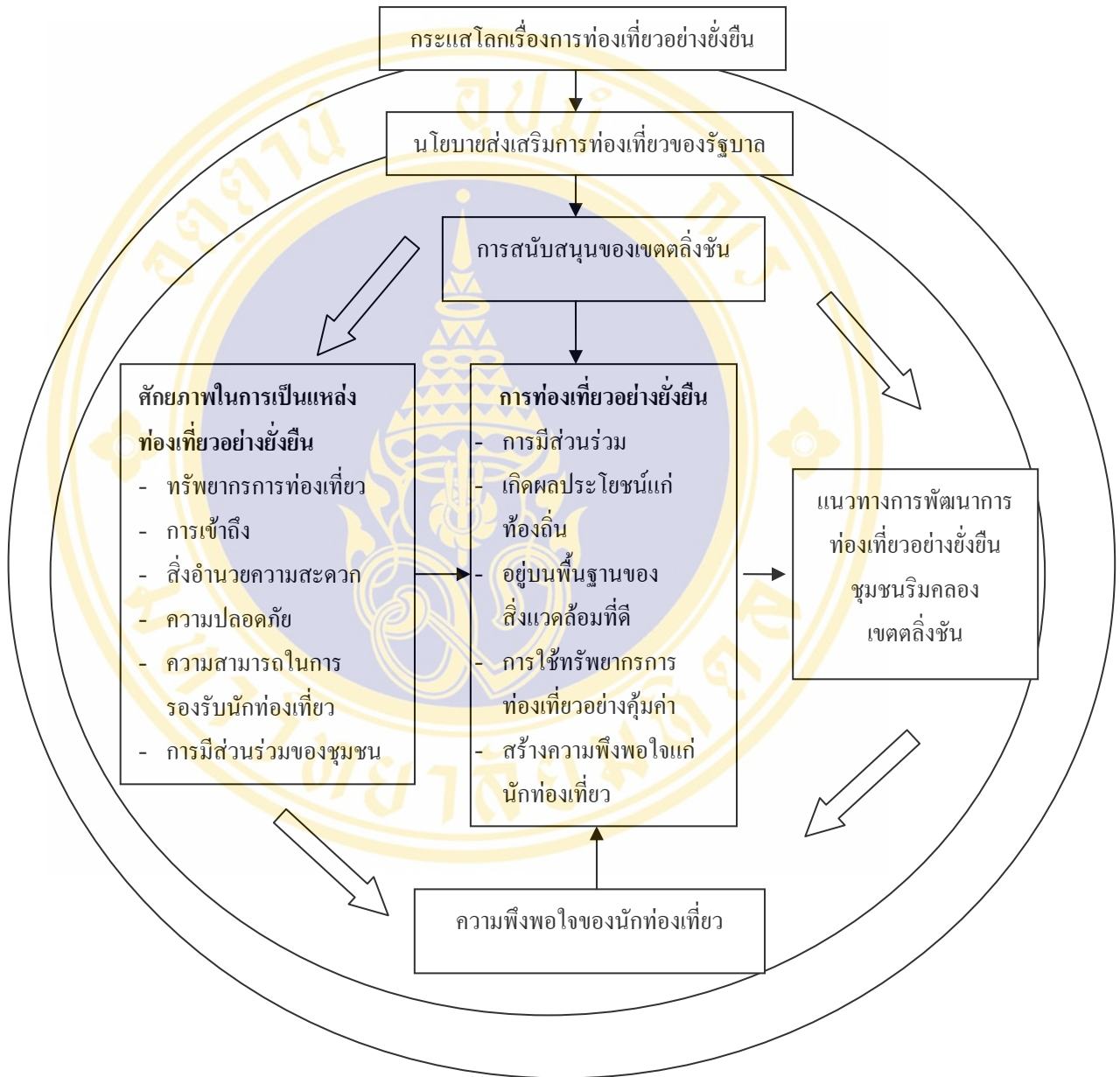
- เพิ่มรายได้และเงินหมุนเวียนจากการท่องเที่ยว

- พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และการเข้าถึงข้อมูลการท่องเที่ยว

2.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษามีการเชื่อมโยงแนวความคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การศึกษาที่ได้กล่าวมาแล้วในการทบทวนแนวคิด วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา เริ่มจากการศึกษา กระแสโลกเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐ และการ สนับสนุนของเขตท้องถิ่น และศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยศึกษาในด้าน ทรัพยากรการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ความ ปลอดภัยในการท่องเที่ยว ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมไปถึงการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวทางน้ำในชุมชนริมคลอง

ดลิ่งชั้น เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง โดยอยู่บนพื้นฐานของหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แผนภูมิที่ 2.2 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร” เป็นการศึกษาเพื่อที่จะศึกษาเพื่อศึกษาศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชน ศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนชุมชน และศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชน โดยทำการศึกษาเป็นเฉพาะกรณีที่ชุมชนริมคลองเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ทั้งทางด้านชุมชน นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ จึงได้อาศัยทั้งวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ผสมผสานกับวิธีการศึกษาเชิงปริมาณ จึงทำให้เกิดเครื่องมือในการศึกษาหลายรูปแบบ ซึ่งทั้งหมดนี้ก็เพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เที่ยงตรงมากที่สุด

การดำเนินการศึกษาผู้วิจัยได้กำหนดแนวทาง ขั้นตอน และวิธีการดำเนินการศึกษาไว้ดังนี้

- 3.1 แหล่งข้อมูล
- 3.2 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
- 3.4 การเก็บและรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผล

3.1 แหล่งข้อมูล

การศึกษาข้อมูลได้จากแหล่งข้อมูล 2 ลักษณะคือ ข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ

3.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ สิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้ได้แนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเอกสารข้อมูลของชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ข้อมูลพื้นที่ที่แสดงเส้นทางคมนาคม ข้อมูลแสดงที่ตั้งอาณาเขตสภาพภูมิประเทศ แหล่งน้ำ การใช้ที่ดิน เป็นต้น โดยแหล่งของข้อมูลได้มาจากหน่วยงานราชการ เช่น ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตตลิ่งชัน กองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แล้วนำข้อมูลทุติยภูมินี้มาวิเคราะห์ และรวบรวมใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน จากนั้นนำไปตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ

3.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บข้อมูลโดยตรงจากประชากร กลุ่มตัวอย่างและพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา และเป็นการศึกษาที่ต่อเนื่องจากข้อมูลทุติยภูมิในเบื้องต้น โดยความคิดเห็นและความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นข้อมูลที่ได้มาด้วยการใช้แบบสอบถาม ข้อมูลภายในชุมชน เป็นข้อมูลที่ได้มาด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสอบถาม

3.2 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ชุมชนตลิ่งชัน ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ กลุ่มชาวบ้านในชุมชน กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชน และเจ้าหน้าที่เขตตลิ่งชันที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดของแต่ละส่วนดังนี้

1. กลุ่มชาวบ้านในชุมชน ประกอบด้วย 4 กลุ่ม คือ

1.1 หัวหน้าครัวเรือนที่มีบ้านอยู่ริมคลองซึกพระ คลองบางเชือกหนัง คลองลัดดาเหนือ และคลองบางน้อย เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำนวน 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดปากน้ำฝั่งเหนือ ชุมชนคลองบางน้อย ชุมชนวัดเกาะ ชุมชนวัดช่างเหล็ก -วัดเรไร และชุมชนคลองซึกพระ จำนวนชุมชนละ 5 คน ทั้งหมด 25 คน

ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการ Snow ball technique คือ ในขั้นตอนแรกได้เข้าไปพบกับกลุ่มของผู้นำชุมชนก่อน และให้กลุ่มผู้นำได้แนะนำบุคคลที่จะเข้าไปสัมภาษณ์ โดยระบุคุณสมบัติของหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้ที่มีที่พักอาศัยอยู่ติดริมคลอง และให้หัวหน้าครัวเรือนที่ได้ให้สัมภาษณ์แล้วแนะนำหัวหน้าครัวเรือนที่มีคุณสมบัติเดียวกันต่อไปเรื่อย ๆ

1.2 ผู้ประกอบการร้านค้าในตลาดน้ำตลิ่งชัน จำนวน 10 คน ประกอบด้วย

- ผู้จำหน่ายอาหารคาว จำนวน 2 คน
- ผู้จำหน่ายอาหารหวาน จำนวน 2 คน
- ผู้จำหน่ายผลไม้ จำนวน 2 คน
- ผู้จำหน่ายของที่ระลึก จำนวน 2 คน
- ผู้จำหน่ายต้นไม้ ดอกไม้ จำนวน 2 คน

ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์ในลำดับแรก โดยดูว่าร้านไหนในแต่ละประเภทที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อสินค้าหรือบริการสม่ำเสมอแล้วในวันต่อไปผู้วิจัยจึงเข้าไปสัมภาษณ์เพื่อสอบถามความคิดเห็น

1.3 ผู้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนริมคลอง จำนวน 13 คน ประกอบด้วย

- 1) อาชีพทำสวน จำนวน 5 คน ได้แก่
 - สวนที่เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน จำนวน 2 คน จาก 2 สวน
 - สวนที่ไม่เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน จำนวน 3 คน จาก 3 สวน
- 2) ผู้ทำอาชีพเรือบริการท่องเที่ยว จำนวน 5 คน ได้แก่
 - จากท่าเรือบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา จำนวน 2 คน
 - จากเรือบริการท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน จำนวน 1 คน
 - จากท่าเรือของชาวบ้านที่บริการเช่าเรือแก่นักท่องเที่ยว จำนวน 2 คน
- 3) มัคคุเทศก์ จำนวน 3 คน จากการบริการเรือท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน

1.4 กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 6 คน ประกอบด้วย

- 1) ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน จาก 5 ชุมชน ๆ ละ 1 คน
- 2) ผู้นำประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน จำนวน 1 คน

2. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการเรือนำเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน ในช่วงเวลาที่ศึกษามีประมาณ 1,000 คนต่อเดือน ผู้วิจัยได้ใช้ตาราง Krejcie and Morgan (ต่าย เชียงฉิน และคณะ, 2542) ในการคำนวณกลุ่มตัวอย่างได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ไม่น้อยกว่า 280 คน ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวทั้งหมด 300 คน การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ได้แจกแบบสอบถามให้กับนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการท่องเที่ยวทางน้ำของตลาดน้ำตลิ่งชัน ซึ่งแต่ละวันจะมีรอบบริการประมาณ 7 รอบ ซึ่งแต่ละรอบมีผู้ใช้บริการประมาณ 25 คน ซึ่งผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามโดยเลือกกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการตอบคำถามได้ โดยไม่เลือกกลุ่มเด็ก

เยาวชนที่มากับพ่อแม่ เนื่องจากบางประเด็นคำถามอาจให้คำตอบได้ไม่ชัดเจน เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว หรือผู้สูงอายุที่มีความยากลำบากในการตอบแบบสอบถาม ในการศึกษาค้นคว้านี้ได้เลือกกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการเรือนำเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มาท่องเที่ยวในตลาดน้ำตลิ่งชัน มีการท่องเที่ยวทางเรือ เยี่ยมชมสวนเกษตร และวัด ขณะที่นักท่องเที่ยวต่างประเทศเข้านั่งเรือชมทิวทัศน์ ส่วนมากไม่ได้แวะชมแหล่งท่องเที่ยว

3. เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตตลิ่งชัน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวน 3 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

หลังจากได้ทำการศึกษาและสำรวจข้อมูลของชุมชนเบื้องต้นแล้วผู้วิจัยได้เลือกวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้คำตอบที่เป็นจริงครอบคลุมเนื้อหาอย่างสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์การศึกษาที่ตั้งไว้ โดยกำหนดเครื่องมือไว้ 3 ชุด เพื่อที่ได้นำมาใช้ผสมผสานและสอดคล้องกัน ดังนี้

1. ประเด็นการสังเกต การสำรวจพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจศักยภาพของชุมชนในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ศึกษาสภาพชุมชนดูลักษณะพื้นที่ สภาพแวดล้อม ลักษณะธรรมชาติ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ลักษณะอาชีพ เป็นต้น

2. ประเด็นการสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้วิจัยได้ใช้กับกลุ่มชาวบ้านในชุมชน และเจ้าหน้าที่เขตตลิ่งชันที่เกี่ยวข้อง มี 5 ประเด็น คือ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการณ์การท่องเที่ยว ศักยภาพของชุมชน การรักษาสีงแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรม การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามกับนักท่องเที่ยว ซึ่งแบบสอบถามมีทั้งหมด 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนา ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ จำนวน 6 ข้อ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับแบบแผนการท่องเที่ยว เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การเดินทาง ลักษณะการเดินทาง ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เป็นต้น ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ จำนวน 9 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ที่ได้เดินทางท่องเที่ยวทางน้ำในชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ทั้งในด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการ

ท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว และด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ จำนวน 18 ข้อ ซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แบบมาตราส่วนประเมินค่า ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายเปิด

3.4 การเก็บและรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งมีข้อมูลหลายด้านที่ต้องทำการเก็บรวบรวมข้อมูลมาประกอบกัน เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2549 เป็นระยะที่เริ่มสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้วิจัยได้มีโอกาสได้ทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคยกับชุมชนและประชาคมตลาดน้ำ ทั้งนี้ได้รู้จักกับคุณนภดล มาเสริมสิน ประธานสมาคมตลาดน้ำ และคุณสมบุญ บุญประกอบ ประธานสมาคมชุมชนเมืองเขตตลิ่งชัน พร้อมกันนี้ได้แจ้งวัตถุประสงค์ให้ทราบ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลเป็นระยะ ๆ ในระยะแรกผู้วิจัยมุ่งเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต การประกอบอาชีพต่าง ๆ สถานการณ์ทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน เป็นต้น

ระยะที่ 2 ช่วงปลายเดือนพฤษภาคม จนถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2549 เป็นช่วงที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจาก กลุ่มตัวอย่างในชุมชน รวมทั้งหมด 4 กลุ่ม คือ หัวหน้าครัวเรือนที่มีบ้านอยู่ริมคลองซีกพระ คลองบางเชือกหนัง คลองลัดดาเหนือ และคลองบางน้อย ผู้ประกอบการร้านค้าในตลาดน้ำตลิ่งชัน ผู้ประกอบการอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนริมคลอง กลุ่มผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานการท่องเที่ยว จากสำนักงานเขตตลิ่งชัน โดยการเข้าไปสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

ในระยะที่ 2 นี้ นอกจากผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลในชุมชนแล้ว ผู้วิจัยยังได้เก็บข้อมูลด้านนักท่องเที่ยวไปพร้อมกัน การเก็บข้อมูลด้านนักท่องเที่ยวได้ใช้เครื่องมือสำคัญ ก็คือ แบบสอบถามเพื่อศึกษาข้อมูลส่วนบุคคล แบบแผนการท่องเที่ยว ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อมาประกอบกับแนวคิดในการเสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน

ระยะที่ 3 ช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2549 เป็นช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลในส่วนที่ยังไม่ชัดเจน และตรวจสอบข้อมูลที่ได้อีก โดยเลือกสัมภาษณ์และซักถามผู้รู้ในประเด็นที่ขาดหายไป เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ในการดำเนินการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยได้พบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานในเรื่องของสภาพอากาศ เนื่องจากช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลเป็นช่วงฤดูฝน จึงทำให้การเก็บข้อมูลเกิดความล่าช้า โดยเฉพาะการเข้าไปเก็บข้อมูลภายในชุมชน ซึ่งชุมชนโดยส่วนมากไม่สามารถนำรถยนต์เข้าไปในตัวชุมชนได้ ต้องเดินตามเส้นทางภายในชุมชน หากฝนตกหนักมากก็ไม่สามารถเข้าไปเก็บข้อมูลได้ จำเป็นต้องเลื่อนนัดเป็นวันต่อไป ส่วนการเก็บข้อมูลกับผู้ที่มิอาชีพค้าขายในตลาดน้ำตลิ่งชัน ผู้ขับเรือท่องเที่ยว หรือมัคคุเทศก์ ก็จำเป็นต้องรอในช่วงที่ผู้ให้ข้อมูลมีเวลาว่างจริง ๆ บางครั้งก็ถูกปฏิเสธในการให้ข้อมูลเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลต้องทำภารกิจอื่น ๆ เพื่อเตรียมการให้บริการนักท่องเที่ยว หรือบางครั้งก็ขาดช่วงเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวมาใช้บริการ จึงต้องใช้เวลาในการสัมภาษณ์และรอการสัมภาษณ์เป็นระยะเวลานาน ส่วนการเก็บข้อมูลกับนักท่องเที่ยวเมื่อแจกแบบสอบถามไปแล้วนักท่องเที่ยวไม่ส่งคืนแบบสอบถาม หรือบางครั้งตอบข้อคำถามไม่สมบูรณ์ จึงต้องเพิ่มปริมาณการแจกแบบสอบถามให้มากขึ้นและคัดเลือกเฉพาะแบบสอบถามที่ให้คำตอบสมบูรณ์มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการเก็บและรวบรวมข้อมูล ได้มีรายละเอียดในแต่ละวิธีการดังนี้

3.4.1 การสำรวจ (Survey)

ระยะแรกของการเก็บข้อมูลเป็นการสำรวจบริบททั่วไปของชุมชนที่ศึกษา ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ขนาดของชุมชน ที่ตั้ง อาณาเขตลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ วัด โรงเรียน สถานีนามัย สถานีตำรวจ โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน การตั้งบ้านเรือน ลักษณะการประกอบอาชีพ เป็นต้น

3.4.2 การสังเกต (Observation)

1) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้ร่วมทำกิจกรรมด้วย เช่น การใช้บริการเรือท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน เพื่อให้ทราบถึงเส้นทางการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่มีในพื้นที่

2) การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) เป็นการเฝ้าดูโดยที่ผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปร่วมทำกิจกรรมหรือเกี่ยวข้องในกิจกรรมนั้น ๆ เช่น การค้าขายในตลาดน้ำ การมาท่องเที่ยวตลาดน้ำของนักท่องเที่ยว การใช้ชีวิตประจำวันของชุมชน

3.4.3 แบบสอบถาม (Questionnaire)

ในการเก็บข้อมูลด้านนักท่องเที่ยวผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ให้แบบสอบถามพร้อมกับปากกาแก่นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการเรือท่องเที่ยวของตลิ่งชันทัวร์ โดยให้ในระหว่างที่นักท่องเที่ยวลงไปอยู่ในเรือเรียบร้อยแล้ว โดยผู้วิจัยขอความร่วมมือกับทางประชาคมตลาดน้ำในการขอประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้ตอบข้อมูลตามความเป็นจริงและครบถ้วน และรอเก็บรวบรวมเมื่อนักท่องเที่ยวได้ท่องเที่ยวเสร็จเรียบร้อยแล้วที่บริเวณจุดจอดเรือประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันในเที่ยวกลับ

3.4.4 การสัมภาษณ์ระดับลึก (In - depth Interview)

ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์ระดับลึกในการเก็บข้อมูลทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยจะนัดหมายล่วงหน้าก่อนทุกครั้ง ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลในลักษณะของการสอบถามความคิดเห็น และการรับรู้ของคนในชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มผู้นำชุมชน ก่อนการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้วิจัยได้เข้าไปขอรายชื่อและหมายเลขโทรศัพท์ของผู้นำชุมชนจากสำนักงานเขตตลิ่งชัน และได้โทรศัพท์ไปแนะนำตัว แจ้งวัตถุประสงค์ที่จะเข้าไปพบ ทั้งนี้ได้นัดแนะเวลาเพื่อขอเข้าไปทำความรู้จักและสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ซึ่งการสัมภาษณ์เป็นประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การท่องเที่ยว ศักยภาพของชุมชน การรักษาสีงแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรม การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งประวัติชุมชน ลักษณะทางวัฒนธรรมของชุมชน เป็นต้น

ผู้นำประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน ทั้งนี้ได้ดำเนินการนัดหมายล่วงหน้าไว้แล้ว ในการสัมภาษณ์นั้นเป็นประเด็นเกี่ยวกับความเป็นมาของตลาดน้ำตลิ่งชัน วิธีการดำเนินงานของตลาดน้ำ การจัดการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ เป็นต้น ซึ่งในวันที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยได้มีโอกาสรู้จักกับประธานสมาคมชุมชนเมืองเขตตลิ่งชันและเป็นที่ปรึกษาของ

ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันด้วย ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวทางน้ำในชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วย

กลุ่มชาวบ้านในชุมชน การสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนนั้นผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือกับผู้นำชุมชนให้แนะนำตัวแทนชาวบ้านในชุมชน โดยเลือกจากบ้านที่อยู่ติดกับลำน้ำ ทั้งนี้ผู้นำชุมชนได้พาไปยังบ้านของชาวบ้านและผู้วิจัยได้นัดแนะเวลาในการสัมภาษณ์ ซึ่งส่วนมากแล้วผู้นำชุมชนได้ติดต่อประสานงานกับชาวบ้านไว้ก่อนแล้ว การสัมภาษณ์ในแต่ละครั้งเมื่อมีชาวบ้านคนอื่น ๆ เดินผ่านไปผ่านมา ก็จะเข้ามาซักถามว่าทำอะไรกันอยู่ เมื่อผู้วิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์ให้ทราบแล้วชาวบ้านที่ถามนั้นก็มักจะแสดงความคิดเห็นออกมาด้วย ซึ่งบางคนนั้นก็ได้เข้าร่วมวงในการสัมภาษณ์ครั้งนั้นด้วย จึงเสมือนเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทบทวนความทรงจำกันเองของชาวบ้าน ซึ่งผู้วิจัยก็ได้บันทึกประเด็นเหล่านั้นไว้ด้วย

กลุ่มผู้ประกอบการร้านค้าในตลาดน้ำตลิ่งชัน การเลือกผู้ค้าขายนั้น ผู้วิจัยได้สอบถามข้อมูลเบื้องต้นกับผู้นำประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันถึงจำนวนผู้ประกอบการ ประเภทของผู้ประกอบการ แล้วจึงจัดประเภทของผู้ประกอบการ ซึ่งได้แบ่งเป็นผู้จำหน่ายอาหารคาว จำนวน 2 คน โดยเป็นผู้จำหน่ายส้มตำ ปลาเผา 1 คน และผู้จำหน่ายก๋วยเตี๋ยว 1 คน ผู้จำหน่ายอาหารหวาน จำนวน 2 คน โดยเป็นผู้จำหน่ายลูกชุบ 1 คน และผู้จำหน่ายขนมตาล 1 คน ผู้จำหน่ายผลไม้ จำนวน 2 คน ผู้จำหน่ายของที่ระลึก จำนวน 2 คน ผู้จำหน่ายต้นไม้ ดอกไม้ จำนวน 2 คน

การสัมภาษณ์กลุ่มร้านค้าในตลาดน้ำตลิ่งชันนั้นผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์ในช่วงที่ผู้ค้าขายส่วนใหญ่กำลังขายของในตลาดน้ำ ผู้วิจัยจึงได้เลือกช่วงเวลาที่มียานักท่องเที่ยวเดินทางมาน้อยคือ ช่วงเวลาประมาณ 8.00 – 10.00น. และ 15.00 – 18.00น. ผู้วิจัยได้เลือกเวลาที่ว่างและบางครั้งผู้วิจัยก็ช่วยขายของให้นักท่องเที่ยวไปด้วย และผู้ค้าขายบางคนก็ได้มาค้าขายในช่วงวันจันทร์ – ศุกร์ ผู้วิจัยก็เลือกที่จะไปสัมภาษณ์ในวันธรรมดาแทน เนื่องจากในวันธรรมดามีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาน้อย การค้าขายในวันจันทร์ – ศุกร์นั้น เป็นการเปิดตลาดให้กับผู้ค้าขายที่ไม่มีงานประจำทำ และให้บริการกับประชาชนที่เดินทางมาติดต่อราชการกับสำนักงานเขตตลิ่งชัน ซึ่งจำนวนร้านค้ามีประมาณ 15 – 20 ร้าน ซึ่งช่วงเวลาในการสัมภาษณ์นั้นต้องเว้น ช่วงเวลา 11.30 – 13.30 น. ไว้เนื่องจากมีผู้คนมาใช้บริการมากกว่าช่วงอื่น ในระหว่างการสัมภาษณ์นั้นผู้ค้าขายคนอื่น ๆ ก็มักจะมีคำถามว่า ถามเรื่องอะไร เมื่อผู้วิจัยได้บอกวัตถุประสงค์ไปแล้วผู้ค้าคนอื่น ๆ ที่สนใจก็จะร่วมตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นด้วย ซึ่งผู้วิจัยก็ได้บันทึกประเด็นเหล่านั้นไว้ด้วย

กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนริมคลอง ได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ อาชีพทำสวน อาชีพขับเรือบริการท่องเที่ยว และมัคคุเทศก์

1) **อาชีพทำสวน** การเข้าไปเก็บข้อมูลของผู้วิจัยอยู่ในช่วงฤดูฝน ซึ่งทำให้การเดินทางเข้าสวนมีอุปสรรคเนื่องจากฝนตก ซึ่งทำให้การเก็บข้อมูลต้องอยู่ในช่วงท้าย ๆ ของการเก็บข้อมูลด้านการสัมภาษณ์ทั้งหมด ก่อนการเข้าไปสัมภาษณ์เจ้าของสวน ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากมัคคุเทศก์ที่ให้บริการที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน ได้พาเข้าไปทำความรู้จักเจ้าของสวนก่อน และได้นัดวันและเวลาในการเข้าไปสัมภาษณ์อีกครั้ง การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสวนผู้วิจัยได้นัดหมายไว้ในวันธรรมดาเนื่องจากวันเสาร์ และอาทิตย์ อาจมีนักท่องเที่ยวเดินทางมามาก ซึ่งอาจเป็นการรบกวนเจ้าของสวน

2) **อาชีพขับเรือบริการท่องเที่ยว** การสัมภาษณ์คนขับเรือท่องเที่ยว จากเรือบริการท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชันจำนวน 1 คน และจากท่าเรือของชาวบ้านที่บริการเช่าเรือแก่นักท่องเที่ยวจำนวน 2 คน ซึ่งจากการสำรวจในเมืองต้นทำให้ทราบว่า คนขับเรือทั้ง 2 กลุ่ม เป็นกลุ่มคนเดียวกันคือ ชาวบ้านที่มีเรือบริการท่องเที่ยวในเขตตลิ่งชันแทบทุกคนจะไปขับเรือให้บริการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยขึ้นอยู่กับการจัดเปลี่ยนเวรวันและเวลาในการให้บริการ ผู้วิจัยได้เลือกมาสัมภาษณ์ที่ตลาดน้ำตลิ่งชันทั้งหมด ใช้ช่วงเวลาที่เรือมารออบบริการของตนเอง ซึ่งโดยส่วนมากแล้วคนขับเรือจะขับเรือมารอก่อนเวลาประมาณ 1 ชั่วโมง และจากรอสัมภาษณ์ทำให้ผู้วิจัยได้พูดคุยกับผู้ขับเรือที่นักท่องเที่ยวต่างชาติจ้างเหมามาจากท่าน้ำต่างๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะใช้เวลาที่ตลาดน้ำประมาณ 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมง ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์คนขับเรือที่จ้างเหมามาจากท่าน้ำต่าง ๆ โดยใช้เวลาที่คนขับเรือรอนักท่องเที่ยว

3) **มัคคุเทศก์** ผู้วิจัยได้ใช้ช่วงเวลาที่มัคคุเทศก์ได้มารอเวลาในการนำเที่ยว ซึ่งโดยส่วนมากแล้วมัคคุเทศก์จะมาก่อนเวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ซึ่งมัคคุเทศก์ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ภูมิลำเนาอยู่ในเขตตลิ่งชัน หรือเป็นเจ้าของหน้าที่ในส่วนราชการของเขตตลิ่งชัน

กลุ่มเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตตลิ่งชัน ในการสัมภาษณ์กลุ่มเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง 3 คน คือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความสะอาดและสวนสาธารณะ จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม จำนวน 1 คน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจำนวน 1 คน โดยผู้วิจัยได้เข้าไปทำความรู้จักและแจ้ง

วัตถุประสงค์ให้ทราบก่อน และนัดวันเวลาในการสัมภาษณ์อีกครั้ง แต่ก็มีเจ้าหน้าที่บางคนที่ยังในวันที่ไม่ไปพบครั้งแรกและได้สัมภาษณ์ในทันที

3.5 การตรวจสอบข้อมูล

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้จัดบันทึกและตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งอย่างสม่ำเสมอ โดยผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลไปพร้อม ๆ กัน โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับชุมชน ได้นำมาตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ตรวจสอบความถูกต้องโดยการเก็บข้อมูลซ้ำข้อมูลเดิม แต่ทำการเปลี่ยนจุดเก็บข้อมูลหรือแหล่งข้อมูล รวมทั้งการถามซ้ำจากผู้ให้ข้อมูลเดิมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ถูกต้อง เทียบตรง

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผล

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการไปพร้อมกับการสรุปข้อมูลเป็นระยะ ๆ หลังจากที่มีการเก็บข้อมูลภาคสนามไปช่วงหนึ่งแล้ว โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) โดยจัดข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์การสังเกต และการทบทวนเอกสาร ที่กระจัดกระจายให้เป็นระบบโดยอาศัยพื้นฐานการแยกหมวดหมู่เพื่อค้นหาความหลากหลายของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

2) การแสดงข้อมูล (Data display) นำข้อมูลที่ได้จากการจัดระเบียบข้อมูลมาจัดประเภทของปรากฏการณ์ แยกแยะในสิ่งที่เหมือนกันและแตกต่างกันในแต่ละประเด็น พร้อมเหตุผลของประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้ให้ข้อมูลแสดงออกมา แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของการพรรณนา โดยเชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วเข้าด้วยกัน ตามกรอบแนวคิดของการศึกษารั้งนี้

3) การหาข้อสรุป และ การตีความ (Conclusion and interpretation) เป็นกระบวนการสรุป ให้ความหมายและการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวเกี่ยวกับชุมชนริมคลอง รวมทั้งให้ความหมายของข้อค้นพบในการศึกษา โดยอาศัยวัตถุประสงค์ของการศึกษา กรอบแนวคิดและแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาเป็นแนวทางประกอบการพิจารณา เพื่ออธิบายและวิเคราะห์ให้มีเหตุผลมากขึ้น

3.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยใช้สถิติ การหาความถี่ ร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากแบบสอบถามที่ใช้เก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยว โดยมีขั้นตอนดังนี้คือ

1) การจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) ได้นำชุดแบบสอบถามที่มีผู้ตอบทั้งหมดมาคัดเลือกเอาเฉพาะชุดข้อมูลที่ให้คำตอบครบทุกข้อ แล้วนำไปลงรหัสวิเคราะห์ข้อมูลในโปรแกรม SPSS for window

2) การแสดงข้อมูล (Data display) นำผลข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ในโปรแกรม SPSS for window มานำเสนอในรูปแบบของตาราง แล้วอธิบายความหมายของค่าตัวเลขของผลลัพธ์ที่ได้ แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของการพรรณนา

3) การหาข้อสรุป และการตีความ (Conclusion and interpretation) เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลที่ได้ และให้ความหมายของข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา โดยอาศัยวัตถุประสงค์ของการศึกษา กรอบแนวคิดและแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาเป็นแนวทางประกอบการพิจารณา

3.6.3 เกณฑ์การแปลผล

จากการแบ่งระดับการประเมินค่า 5 ระดับ ในแบบสอบถามที่ใช้กับนักท่องเที่ยว สามารถนำมาวิเคราะห์ด้วยการกำหนดอันตรภาคชั้น (ประกอบศิริ ภัคดีพินิจ, 2545: 55) ดังนี้

$$\begin{aligned}
 \text{อันตรภาคชั้น (Class Interval)} &= \frac{\text{พิสัย (Range)}}{\text{จำนวนชั้น}} \\
 &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\
 &= \frac{5 - 1}{5} \\
 &= 0.80
 \end{aligned}$$

ดังนั้น จึงกำหนดระดับของความพึงพอใจโดยแบ่งเป็น 5 ระดับ แต่ละระดับมีค่าคะแนนแตกต่างกัน 0.80 คะแนน ดังนี้

1.00 – 1.80	หมายความถึง	น้อยที่สุด
1.81 – 2.60	หมายความถึง	น้อย
2.61 – 3.40	หมายความถึง	ปานกลาง
3.41 – 4.20	หมายความถึง	มาก
4.21 – 5.00	หมายความถึง	มากที่สุด

ทั้งนี้หากความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวยู่ในระดับน้อยที่สุด น้อยหรือปานกลาง แสดงให้เห็นว่าสิ่งนั้นอยู่ในสภาวะที่ขาดแคลน ผู้วิจัยกำหนดให้เป็นความต้องการของนักท่องเที่ยวในการพัฒนาศักยภาพในด้านนั้น

บทที่ 4

แหล่งท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตคลองเตย

การศึกษาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตคลองเตยในบทนี้ เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน การประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่ ศักยภาพทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 4.1 ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตคลองเตย
- 4.2 บริบทของชุมชนที่ศึกษา
- 4.3 การประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา
- 4.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยว
- 4.5 สภาพการเข้าถึงชุมชนริมคลองเขตคลองเตย
- 4.6 สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว
- 4.7 ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว
- 4.8 ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว
- 4.9 การมีส่วนร่วมของชุมชน

4.1 ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตคลองเตย

แต่เดิมมาเขตคลองเตยเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดธนบุรี ตั้งอยู่บริเวณเขตคลองบางกอกน้อย ตำบลบางบำหรุ ท้องที่อำเภอบางกอกน้อย ต่อมาได้ย้ายไปตั้งที่ปากคลองวัดไก่อี๋ยริมคลองบางกอกน้อย อำเภอคลองเตย และในราวปี พ.ศ. 2457 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งอยู่ที่ริมทางรถไฟสายใต้ ตำบลคลองชักพระ เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองในเขตนครหลวง โดยการรวมเอาจังหวัดพระนครกับจังหวัดธนบุรี ซึ่งเป็นราชการบริหารส่วนภูมิภาคเป็น “จังหวัดนครหลวงกรุงเทพธนบุรี” และรวมเอาองค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดธนบุรีซึ่งเป็นราชการส่วนท้องถิ่น เป็น “องค์การบริหารนครหลวงกรุงเทพธนบุรี” ตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 24 พ.ศ. 2514 นอกจากนั้นยังรวมเอาเทศบาลนครกรุงเทพกับเทศบาลนครธนบุรีซึ่งเป็นราชการส่วนท้องถิ่นเป็นเทศบาลนครหลวง ต่อมาในปี พ.ศ. 2528 ได้ตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ

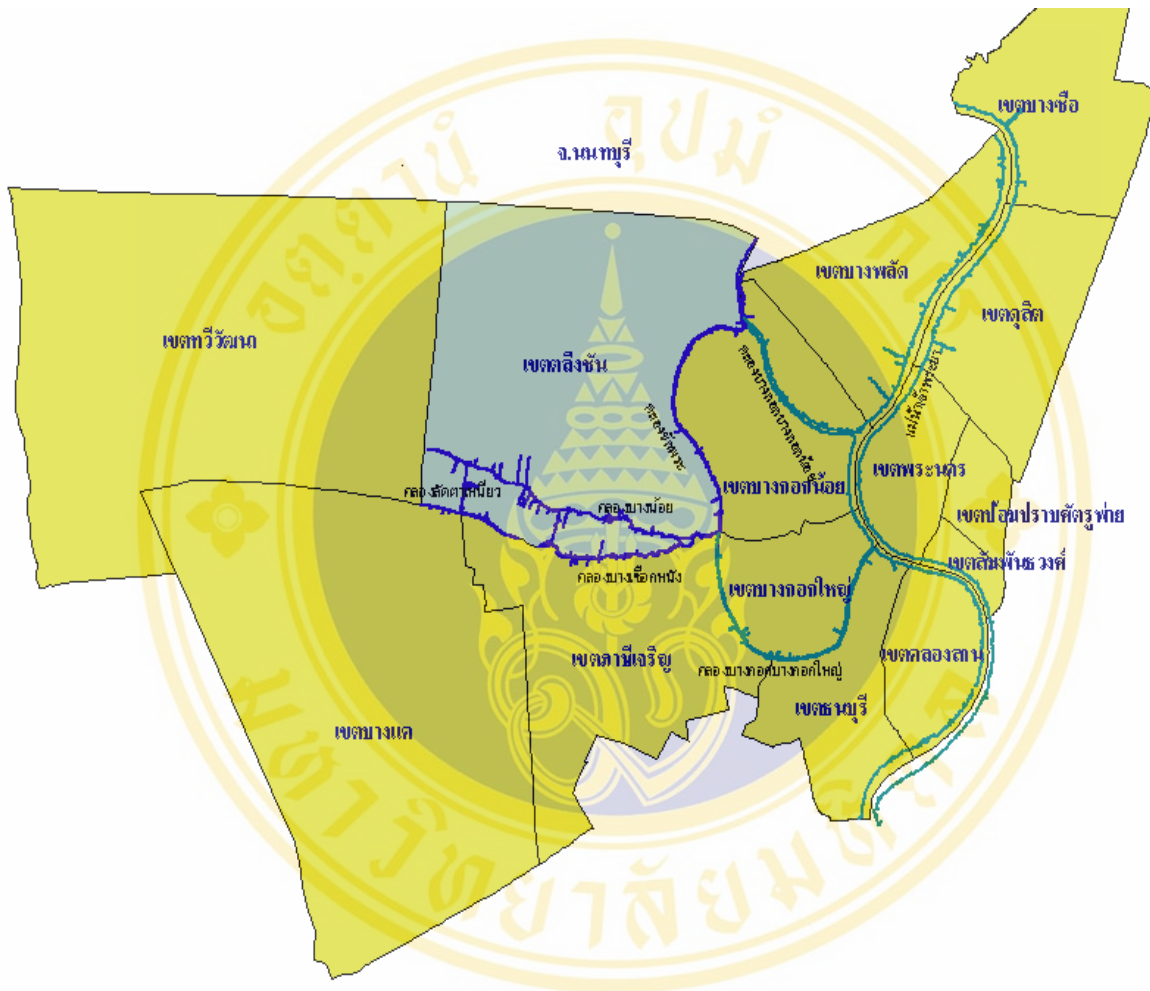
กรุงเทพมหานครใหม่ กำหนดให้กรุงเทพมหานครเป็นทบวงการเมืองมีฐานะเป็นราชการบริหาร ส่วนท้องถิ่นนครหลวงเพียงองค์การเดียว อำเภอตลิ่งชันจึงเป็นอำเภอหนึ่งของกรุงเทพมหานคร และต่อมาได้มีการเปลี่ยนเป็นเขตจนถึงปัจจุบัน

4.1.1 ลักษณะทางกายภาพ

เขตตลิ่งชันจัดเป็นเขตชั้นนอก (ชานเมือง) ของกรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่ทางทิศ ตะวันตกของกรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ประมาณ 32.851 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 2.09 ของ พื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยมีขอบเขตทางทิศเหนือติดต่อกับอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ทิศใต้ ติดต่อกับเขตภาษีเจริญ ทิศตะวันออกติดต่อกับเขตบางกอกน้อยและเขตบางพลัด ทิศตะวันตกติดต่อกับเขตทวีวัฒนา ส่วนการปกครองแบ่งออกเป็น 6 แขวง คือ แขวงคลองชักพระ แขวงตลิ่งชัน แขวง นิคมผลิ แขวงบางพรหม แขวงบางระมาด และแขวงบางเขือกหนั่ง

สภาพภูมิประเทศ ของเขตตลิ่งชันเดิมที่มีสภาพคล้ายเกาะ คือ ล้อมรอบด้วยคลองทั้ง 4 ด้าน ปัจจุบันจากการแบ่งพื้นที่เขตใหม่ทำให้เขตตลิ่งชัน ไม่มีสภาพเป็นเกาะแต่ยังมีคลองล้อมรอบ 3 ด้าน คือ ทิศเหนือติดคลองมหาสวัสดิ์ ทิศใต้ติดคลองบางเขือกหนั่ง ทิศตะวันออกติดคลองชักพระ และคลองบางกอกน้อย และทิศทิศตะวันตกติดเขตทวีวัฒนา

นอกจากคลองใหญ่ทั้ง 3 ด้านที่เป็นคลองหลักแล้ว พื้นที่ภายในยังประกอบด้วยคลอง เล็กคลองน้อยอีก 27 คลอง 14 ลำกระโดง ทั้งที่เป็นคูคลองโดยธรรมชาติ และคูคลองที่ขุดขึ้นมาเพื่อ การชลประทาน การเกษตรกรรม และเพื่อการคมนาคม ซึ่งทำให้เป็นเขตที่มีโครงข่ายเส้นทาง คมนาคมทางน้ำหนาแน่นมาตั้งแต่อดีต การคมนาคมส่วนใหญ่ใช้เรือเป็นพาหนะ รวมทั้งบ้านเรือน ของประชาชนและวัดต่าง ๆ ก็จะต้องอยู่ริมคลอง และการเป็นพื้นที่ที่อยู่ในภาคกลางตอนล่างซึ่งเป็นที่ ราบลุ่มอันกว้างใหญ่ เกิดจากการทับถมของดินตะกอนที่ถูกกระแสน้ำพัดพามา ทำให้เป็นพื้นที่ที่มี ความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชชนิดต่าง ๆ และการดำเนินชีวิตของคนในสมัยนั้น เนื่องจากเขตตลิ่งชันมีคลองล้อมรอบ ประกอบกับเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม คลองต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงถึงกัน ดังนั้นเมื่อถึงฤดูน้ำหลากจึงทำให้มักจะประสบปัญหาสภาวะน้ำท่วมเป็น ประจำทุกปี ดังแสดงในภาพที่ 4.1

แผนที่ 4.1 แสดงลักษณะทางกายภาพของเขตตลิ่งชัน

4.1.2 สภาพของคลองและการใช้คลองในชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน

คลองชักพระคลอง คลองบางเชือกหนัง คลองบางน้อยและคลองลัดดาเหนือ อยู่ในเขตความรับผิดชอบของสำนักระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร โดยคลองชักพระเป็นคลองที่เชื่อมจากคลองบางกอกน้อย ที่บริเวณตรงข้ามกับวัดสุวรรณคีรี และไหลไปเชื่อมกับคลองบางกอกใหญ่ ที่บริเวณสามแยกคลองบางกอกใหญ่และคลองภาษีเจริญมารวมกัน มีความยาวประมาณ 8 กิโลเมตรเศษ ส่วนคลองบางเชือกหนังมีจุดเริ่มจาก ปากคลองที่ออกลำแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมที่เรียกว่า “ปากน้ำ” หรือจุดที่มีวัดปากน้ำฝิ่งเหนือและปากน้ำฝิ่งใต้ตั้งอยู่ หรือจุดตัดระหว่างคลองชักพระ คลองมอญ คลองบางกอกใหญ่ และคลองบางเชือกหนัง ความยาวของคลองทั้งหมดประมาณ 11.3 กิโลเมตร ด้านคลองบางน้อยนั้นเป็นคลองที่แยกออกจากคลองบางเชือกหนัง และขนานคู่กันไปตั้งอยู่ในเขตตลิ่งชัน ส่วนคลองลัดดาเหนือนั้นเป็นคลองลัดระหว่างคลองบางเชือกหนังและคลองบางน้อย อยู่ในพื้นที่เขตตลิ่งชัน ซึ่งเป็นคลองที่ไหลผ่านชุมชนหลายชุมชน ทั้งชุมชนชนบท ชุมชนชานเมือง สวน ทำให้สามารถพบเห็นวิถีชีวิตที่หลากหลายตลอดสองฝั่งคลอง คลองในพื้นที่ศึกษาเป็นคลองที่มีความคดเคี้ยวไม่มากนัก การสัญจรทางน้ำเป็นไปด้วยความสะดวก กระแสน้ำไม่ไหลแรง ความกว้างเฉลี่ยของคลองประมาณ 8 – 15 เมตร ท้องคลองมีความลึกเฉลี่ย 2 เมตร (จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน) สภาพทั่วไปของคลองอยู่ในเกณฑ์ดี มีสิ่งกีดขวางในลำน้ำอยู่บ้างแต่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางสัญจรไปมา เช่น ซากต้นไม้และกิ่งไม้ กอผักตบชวา กอบัว อุปกรณ์จับสัตว์น้ำ ต่อม่อสะพาน ส่วนคุณภาพของน้ำอยู่ในเกณฑ์ที่ดี (ธีระศักดิ์ ลอยศักดิ์, 2546: 56 - 57)

ตลอดสองฝั่งคลองในพื้นที่ศึกษามีบ้านเรือนของประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองตั้งอยู่เรียงรายไปตลอด บางพื้นที่ประชาชนอาศัยค่อนข้างหนาแน่น และบางช่วงมีประชาชนอาศัยอยู่น้อยจนถึงเบาบาง โดยมีชุมชนสำคัญที่ตั้งอยู่ริมคลองในพื้นที่ศึกษา เริ่มจากคลองชักพระคือ ชุมชนคลองชักพระ จากนั้นคือผ่านบริเวณตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยมีชุมชนวัดช่างเหล็ก – วัดเรไร ซึ่งละแวกนี้มีผู้อยู่อาศัยมาก ต่อจากนั้นเป็นชุมชนวัดปากน้ำฝิ่งเหนือ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมระหว่างคลองชักพระและคลองบางเชือกหนัง เป็นช่วงมีประชาชนอาศัยอยู่หนาแน่นทั้งสองฝั่งคลอง จากนั้นคือ ชุมชนวัดเกาะ ซึ่งเป็นจุดแยกของคลองบางเชือกหนังทางด้านใต้และคลองบางน้อยทางด้านเหนือ จึงทำให้คูสภาพคล้ายเกาะ ส่วนชุมชนสุดท้ายในพื้นที่ศึกษาคือ ชุมชนคลองบางน้อย ซึ่งตั้งอยู่ติดกับคลองบางน้อย นอกเหนือจากชุมชนที่ได้กล่าวมานี้แล้วนั้นก็ยังมีบ้านเรือนของประชาชนตั้งอยู่กระจายตามริมคลองทั้งสองฝั่ง แต่ไม่ได้รวมกลุ่มกันเป็นชุมชน ผู้คนที่อาศัยอยู่ริมคลองในปัจจุบันส่วนใหญ่มีการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินมาจากบรรพบุรุษที่ประกอบอาชีพชาวสวน ลักษณะของที่อยู่อาศัยริมคลองที่

พบเห็นได้ในปัจจุบันจะเป็นบ้านไม้ที่มีบริเวณค่อนข้างกว้าง เป็นเรือนใต้ถุนสูงมีเรือนหลายหลังประกอบกัน แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการต่อเติมหรือตัดแปลงไปบ้างแต่ก็ยังมีเค้าโครงเดิมให้เห็น นอกจากเรือนชาวสวนแล้วยังมีที่อยู่อาศัยอีกประเภทหนึ่ง คือ เรือนห้องแถว ซึ่งใช้เป็นที่อยู่และประกอบอาชีพค้าขายไปด้วย ตัวเรือนเป็นลักษณะเป็นห้องแถวต่อกันประมาณ 3 – 4 ห้อง โดยหันหน้าเข้าหาลำคลอง ประตูปูใช้เป็นบานเพี้ยมขนาดใหญ่เพื่อให้ซื้อขายสินค้าได้สะดวก ปัจจุบันยังสามารถพบเห็นเรือนประเภทนี้ได้ นอกจากนี้แล้ว ยังมีบ้านที่ก่อสร้างขึ้นมาใหม่ซึ่งบางหลังก็ก่อสร้างในรูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนไทย และตกแต่งบริเวณบ้านอย่างร่มรื่น สวยงาม ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ที่ผ่านไปมาได้เช่นกัน หรือบางหลังก็ก่อสร้างในรูปแบบบ้านสมัยใหม่ก่ออิฐถือปูนในรูปแบบต่าง ๆ มีการประดับตกแต่งบ้านเรือนให้สวยงามเช่นกัน

จากการนั่งเรือสำรวจพบว่าการใช้ที่ดินริมคลองนอกจากเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยแล้วยังพบการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร ซึ่งจากการสำรวจพบว่ามีสวนกล้วยไม้จำนวน 5 สวน ซึ่งมีจำนวน 2 สวนที่เปิดให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชม พบสวนผักจำนวน 11 สวน เช่น สวนผักกะเจต ผักบุ้ง ค่ะน้า เตยหอม เป็นต้น ซึ่งสวนผักเหล่านี้ส่วนมากไม่มีนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม และมีพื้นที่รกร้างอยู่เป็นบางส่วน

ในปัจจุบันชาวชุมชนริมคลองยังมีการใช้เรือเป็นพาหนะการเดินทางไปมาหาสู่กันเป็นจำนวนมาก จากการสังเกตพบว่า ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมคลองเกือบทุกบ้านจะมีเรือเป็นพาหนะ ซึ่งเป็นประเภทเรือพาย ส่วนใหญ่เป็นเรือที่ผลิตจากไฟเบอร์กลาส (Fiber Glass) เนื่องจากเป็นวัสดุที่มีน้ำหนักเบา ราคาถูก ส่วนเรือไม้ค่อนข้างหายาก เนื่องจากมีราคาแพงและผูกง่าย ซ่อมแซมยากและราคาค่าซ่อมแพง ชาวบ้านจึงนิยมใช้เรือไฟเบอร์กลาสมากกว่า ส่วนเรือหางยาวจะมีเป็นบางบ้านเท่านั้น โดยเป็นของผู้ที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เพื่อขนส่งผลผลิตไปยังตลาด และกลุ่มเรือหางยาวของผู้ที่มีอาชีพขับเรือหางยาวเพื่อบริการขนส่งทางน้ำและเพื่อการท่องเที่ยว จากการสำรวจพบเรือหางยาวที่อยู่ในชุมชนคลองเตยประมาณ 20 ลำ และเป็นเรือหางยาวที่เข้าร่วมให้บริการกับประชาคมตลาดน้ำคลองเตย 11 ลำ (คุณสมบุญ บุญประกอบ สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2549) นอกจากเรือของชาวบ้านในชุมชนแล้ว ยังมีเรือจากภายนอกที่นำนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน ซึ่งมีทั้งเรือหางยาวและเรือบริการท่องเที่ยวแบบเรือยนต์ เฉลี่ยวันละ 20 – 25 ลำ และหนาแน่นในวันเสาร์ และวันอาทิตย์ เนื่องจากมีเรือบริการท่องเที่ยวของตลาดน้ำคลองเตยร่วมให้บริการด้วย เฉลี่ยวันละประมาณ 7 รอบ และมีเรือของแม่ค้าที่บรรทุกสินค้า และอาหารประเภทต่าง ๆ เข้ามาค้าขายในคลองด้วย เช่น ขาหมูปิ้ง ก๋วยเตี๋ยว ซา กาแฟ ไม้กรอก เป็นต้น โดยเฉลี่ยแล้วจะมีเรือให้บริการประเภทนี้วันละ 10 ลำ นอกจากนี้แล้วยังมีเรือเก็บขยะของสำนักงานเขตคลองเตย เรือการไฟฟ้า เรือการประปา และเรือส่งไปรษณีย์ (จากการสำรวจโดยผู้วิจัย กรกฎาคม 2549)

ขณะนี้เขตคลังชั้นอยู่ในช่วงกำลังพัฒนา และมีการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีการตัดถนนบรมราชชนนี ถนนคูขานานลอยฟ้าบรมราชชนนี ถนนกาญจนาภิเษก ถนนพุทธ-มณฑลสาย 1 ซึ่งเป็นถนนสายสำคัญที่ทำให้พื้นที่เขตคลังชั้นมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากถนนบรมราชชนนีแล้วยังประกอบด้วยถนนสายหลัก ได้แก่ ถนนรัชพระ ถนนสวนผัก ถนนชัยพฤกษ์ และถนนทุ่งมังกร ฉะนั้น จากสภาพการเปลี่ยนแปลงด้านคมนาคม จึงทำให้บรรดาเจ้าของสวนและเจ้าของที่ริมถนนต่าง ๆ ต่างก็หันมาขายที่ดินแทนการลงทุนทำสวน เพราะที่ดินมีราคาสูงมาก ซึ่งให้ผลคุ้มค่ากว่า จึงทำให้เกิดชุมชนใหม่ ๆ ขึ้น บริเวณที่ถนนตัดผ่าน โดยเฉพาะพื้นที่บางส่วนของถนนที่ถูกจำกัดให้เป็นพื้นที่สีเขียว ได้แก่ แขวงบางระมาด แขวงบางพรหม แขวงบางเชือกหนัง และแขวงฉิมพลี จากการนั่งเรือสำรวจจึงได้เห็นว่ามีหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นมากมาย มีผู้นิยมเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เนื่องจากบริเวณพื้นที่สีเขียวปลอดจากมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากการตัดถนนสายสำคัญเหล่านี้ จะมีผลให้มีการขยายตัวด้านหมู่บ้านจัดสรรแล้ว ยังมีกิจการร้านอาหาร สวนอาหารเกิดขึ้น ทั้งริมถนนบรมราชชนนี และถนนสายต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้ชอบแสวงหาอาหารอร่อยบรรยากาศดี ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชนริมคลองมีหลากหลายบรรยากาศ

4.2 บริบทของชุมชนที่ศึกษา

4.2.1 ประชากรและพื้นที่

ตลอดเส้นทางในพื้นที่ศึกษา ประกอบไปด้วยชุมชนหลัก 5 ชุมชน ซึ่งข้อมูลพื้นฐานของแต่ละชุมชน ได้รวบรวมมาจากเอกสารวิชาการของฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตคลังชั้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ชุมชนคลองชักพระ

ชุมชนคลองชักพระมีเนื้อที่ประมาณ 25 ไร่ ส่วนใหญ่ประชาชนเช่าที่ดินปลูกบ้านและเช่าบ้านอยู่ คิดเป็นร้อยละ 59.01 ชาวบ้านในชุมชนริมคลองชักพระ ส่วนใหญ่เป็นคนดั้งเดิมซึ่งอยู่อาศัยกันมานานไม่ต่ำกว่า 60 – 70 ปี มีเชื้อสายชาวจีน มีอาชีพค้าขายโดยอาศัยทางเรือเป็นหลัก ส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ภายในชุมชนมีทางเดิน ค.ล.ส. (คอนกรีตเสริมเหล็ก) และทางเดินไม้ใช้

สัญจรไปมา รถยนต์ยังเขาไม่ถึง มีจำนวนประชากรทั้งหมด 229 คน มีจำนวนหลังคาเรือน 50 หลัง จำแนกเป็นชาย 106 คน หญิง 213 คน ปัญหาที่พบภายในชุมชน คือ ปัญหาขยะเนื่องจากรถขยะไม่สามารถเข้าถึงชุมชนได้ทำให้เกิดขยะตกค้าง และปัญหาการคมนาคมภายในชุมชนไม่สะดวก มีเพียงจักรยานยนต์และจักรยานเท่านั้นที่สามารถสัญจรผ่านไปมาได้

ชุมชนวัดช่างเหล็ก – วัดเรไร

ชุมชนวัดช่างเหล็ก – วัดเรไร เป็นชุมชนประเภทชุมชนชานเมือง มีเนื้อที่ประมาณ 50 ไร่ ส่วนใหญ่ประชาชนเช่าที่ดินปลูกบ้านและเช่าบ้านอยู่ คิดเป็นร้อยละ 60.28 เป็นชุมชนที่จัดตั้งขึ้นตามโครงการปรับปรุงชุมชนแออัด แผนงานปี 2521 – 2529 ส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ปลูกบ้านอยู่เป็นสัดส่วนไม่แออัด ภายในชุมชนมีทางเดิน ค.ล.ส. มีประชากรทั้งหมด 1,945 คน มีจำนวนหลังคาเรือน 340 หลัง จำแนกเป็นชาย 914 คน หญิง 1,031 คน ปัญหาที่พบในชุมชน คือ ปัญหาขยะเนื่องภายในชุมชนไม่มีผู้ดูแลการจัดเก็บขยะที่อยู่ตามทางเดิน มีมูลสุนัขกระจายอยู่ตามพื้นทางเดิน และปัญหารายได้ของประชาชน เนื่องจากส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปและใช้แรงงาน

ชุมชนวัดปากน้ำฝิ่งเหนือ

ชุมชนวัดปากน้ำฝิ่งเหนือเป็นชุมชนประเภท ชุมชนชานเมือง มีเนื้อที่ประมาณ 60 – 80 ไร่ มีทั้งประชาชนที่มีที่ดินและบ้านเป็นของตนเอง และเช่าที่ดินวัดปากน้ำฝิ่งเหนือ ทางเดินในชุมชนเป็นทางเดิน ค.ล.ส. รถยนต์ต้องจอดภายนอกชุมชนบริเวณหน้าโรงเรียนวัดปากน้ำ มีประชากรทั้งหมด 497 คน มีจำนวนหลังคาเรือน 100 หลัง จำแนกเป็นชาย 213 คน หญิง 284 คน โดยส่วนใหญ่แล้วปัญหาที่พบในชุมชนจะเหมือนกับชุมชนวัดช่างเหล็ก – วัดเรไร คือมีปัญหาขยะเนื่องจากไม่มีการจัดเก็บขยะที่อยู่ตามทางเดิน และปัญหารายได้ของประชาชน เนื่องจากส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปและใช้แรงงาน

ชุมชนวัดเกาะ

ชุมชนวัดเกาะเป็นชุมชนประเภท ชุมชนชานเมือง มีเนื้อที่ประมาณ 63 ไร่ ส่วนใหญ่ประชาชนมีที่ดินและบ้านเป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 59.34 ซึ่งแต่เดิมชุมชนวัดเกาะเป็นพื้นที่ทำ

สวน ต่อมาหลังเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีประชาชนฝั่งกรุงเทพมหานครได้อพยพไปตั้งถิ่นฐาน โดยเช่าที่วัดเกาะ บางครอบครัวก็ซื้อที่ดินเป็นของตนเอง พื้นที่ของชุมชนเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมถึง ทางเดินในชุมชนเป็นทางเดิน ค.ล.ศ. ยกกระดาน มีประชากรทั้งหมด 533 คน มีจำนวนหลังคาเรือน 104 หลัง จำแนกเป็นชาย 256 คน หญิง 277 คน และพบว่า การคมนาคมภายในชุมชนไม่สะดวก รถยนต์ไม่สามารถผ่านได้ การเข้าออกชุมชนใช้ทางเรือเป็นหลัก หากใช้ทางถนนต้องเข้าออกผ่าน หมู่บ้านจัดสรรอื่น และปัญหาการจับเก็บขยะในชุมชนที่ยังมีขยะตกค้างอยู่บริเวณทางเดิน

ชุมชนคลองบางน้อย

ชุมชนคลองบางน้อยเป็นชุมชนประเภท ชุมชนชานเมือง มีเนื้อที่ประมาณ 7 ไร่ พื้นที่ทั้งหมดเป็นของเอกชนและมัสยิดบางอ้อ ซึ่งเดิมเป็นสวน ต่อมาทางมัสยิดบางอ้อได้ทำการจัดที่ดิน ออกเป็นแปลงย่อย และให้ประชาชนจับจองอาศัย โดยคิดค่าเช่าเป็นตารางวา มีบ้านเรือนหนาแน่น ส่วนใหญ่ปลูกเป็นบ้านชั้นเดียวยกพื้น เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมขัง ทางเดินในชุมชนเป็น ทางเดิน ค.ล.ศ. ยกกระดาน มีประชากรทั้งหมด 178 คน มีจำนวนหลังคาเรือน 45 หลัง จำแนกเป็นชาย 94 คน หญิง 84 คน ปัญหาที่พบของชุมชน คือปัญหาขยะที่อยู่ตามทางเดินภายในชุมชนและขยะที่ ลอยมาติดได้ถูบ้านในช่วงฤดูน้ำหลาก เมื่อน้ำลดขยะก็ยังคงติดอยู่ตามเดิม และปัญหาการเข้าออก ชุมชนที่รถยนต์ไม่สามารถเข้าออกได้ การสัญจรเข้าออกชุมชนทางถนนต้องผ่านหมู่บ้านจัดสรรอื่น

ตารางที่ 4.1 แสดงช่วงอายุของประชากรในชุมชนริมคลองเขตคลังชั้นทั้ง 5 ชุมชน

ช่วงอายุ	คลอง ชักพระ	วัด ช่างเหล็ก- วัดเรไร	วัดปากน้ำ ฝั่งเหนือ	วัดเกาะ	คลองบาง น้อย	รวม
แรกเกิด – 6 ปี	13	100	35	41	12	201
6 ปีขึ้นไป-14 ปี	17	150	77	71	26	341
อายุ 14 ปีขึ้นไป – 25 ปี	39	350	137	98	31	655
อายุ 25 ปีขึ้นไป – 45 ปี	82	780	128	135	60	1,185
อายุ 45 ปีขึ้นไป – 60 ปี	38	475	90	120	21	744
อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป	40	90	30	68	9	237

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนรายได้ของประชากรในชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันทั้ง 5 ชุมชน

รายได้ต่อครอบครัว	คลอง ชักพระ	วัด ช่างเหล็ก- วัดเรไร	วัดปากน้ำ ฝั่งเหนือ	วัดเกาะ	คลองบาง น้อย	รวม
5,000 บาทลงมา	10	225	57	32	7	331
5,001 – 10,000 บาท	17	90	38	46	11	202
10,001 - 15,000 บาท	8	25	10	68	29	140
15,001 – 20,000 บาท	14	15	5	12	0	46
มากกว่า 20,000 บาท	12	0	0	0	0	12

ตารางที่ 4.3 แสดงลักษณะอาชีพของประชากรในชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันทั้ง 5 ชุมชน

ลักษณะอาชีพ	คลอง ชักพระ	วัด ช่างเหล็ก- วัดเรไร	วัดปากน้ำ ฝั่งเหนือ	วัดเกาะ	คลองบาง น้อย	รวม
รับราชการ	12	90	28	35	10	175
รัฐวิสาหกิจ	11	129	17	37	2	196
ค้าขาย	36	45	35	41	1	158
รับจ้างทั่วไป	54	900	120	147	67	1,288
ผู้ใช้แรงงาน	8	340	137	28	0	513
กิจการส่วนตัว	1	57	12	23	4	97
นักเรียน – นักศึกษา	46	184	80	138	35	483
แม่บ้าน	4	80	28	36	11	159
อื่น ๆ	57	120	40	48	38	303

จากลักษณะโครงสร้างประชากรสามารถแสดงให้เห็นว่า วัยแรงงานจะอยู่ในช่วงอายุ 25 – 60 ปี มากกว่าวัยอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 57.35 ต่อจำนวนประชากรทั้งหมด ซึ่งเป็นโครงสร้างของประชากรที่เหมาะสมกับระบบเศรษฐกิจ แต่จากจำนวนรายได้ต่อครัวเรือนต่อเดือนก็ยังคงแสดงให้เห็น

ว่าชุมชนริมคลองยังมีรายได้เพื่อการเลี้ยงชีพต่ำ โดยมีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.28 ซึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าคนในชุมชนริมคลองส่วนมากมีอาชีพรับจ้างทั่วไปและผู้ใช้แรงงาน คิดเป็นร้อยละ 53.41 ซึ่งอาชีพรับจ้างทั่วไปและผู้ใช้แรงงานอาจเป็นงานที่ไม่ได้มีการว่าจ้างทุกวัน และมีค่าตอบแทนต่ำ จึงทำให้การจับจ่ายใช้สอยของคนชุมชนริมคลองไม่คล่องตัวได้ และจากการสอบถามพบว่าอาชีพรับจ้างทั่วไปและผู้ใช้แรงงานบางส่วนเป็นการจ้างงานภายในชุมชน เช่น ในสวนเกษตร ร้านค้าร้านอาหารในชุมชน ร้านค้าในตลาดน้ำตลิ่งชัน เป็นต้น ทั้งนี้หากชุมชนริมคลองสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ ก็จะทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาอย่างต่อเนื่อง เกิดการจ้างงาน มีการทำกิจการค้าขายต่าง ๆ ที่ให้บริการกับนักท่องเที่ยว สุดท้ายก็ก่อให้เกิดรายได้กับคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้

4.2.2 ลักษณะครอบครัวและความสัมพันธ์ทางสังคม

● ลักษณะครอบครัวของคนในชุมชนริมคลองปัจจุบันมีทั้งที่เป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก และครอบครัวขยาย ซึ่งมีหลายๆ ครอบครัวอยู่อาศัยร่วมกันในบ้านหลังเดียวกัน การนับญาติก็นับทั้ง 2 ข้าง ทั้งฝ่ายชายฝ่ายหญิง แล้วแต่ว่าจะให้ความสำคัญหรือใกล้ชิดกับญาติข้างไหนมากกว่ากัน ผู้ชายมักเป็นหัวหน้าครอบครัว ความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นอยู่ในรูปแบบการพึ่งพาอาศัย เกื้อหนุนกันด้วยดี คนเฒ่าคนแก่ที่อาศัยอยู่ในละแวกเดียวกันหรือใกล้เคียงกันมักจะรู้จักและคุ้นเคยกัน เพราะได้พบปะกันในงานบุญต่างๆ ที่จัดขึ้นตามวัด ซึ่งเป็นศูนย์กลางกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน บ้างก็เคยเรียนหนังสือร่วมชั้นร่วมโรงเรียนเดียวกันมา กลุ่มคนเหล่านี้ล้วนคุ้นเคยกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ เมื่อสืบสายเครือญาติบ้างก็เป็นญาติห่างๆ กัน และยังถ้ามีบ้านเรือนอยู่ใกล้ชิดกันความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นก็จะกระชับมากขึ้นกว่าครอบครัวอื่นๆ ที่อยู่ห่างออกไป หากว่างเว้นจากงานประจำวันในสวนก็มักจะจับกลุ่มพูดคุยกัน ทั้งในเรื่องเกี่ยวกับการเพาะปลูก แนะนำเทคนิควิธีการเพาะปลูกใหม่ๆ ให้แก่กัน พูดคุยถึงสารทุกข์สุขดิบ เป็นต้น ในอดีตการเอาแรงช่วยเหลือกันก็เป็นอีกหนึ่งรูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น อันมีลักษณะเป็นการขอแรงเพื่อนให้มาช่วยทำงาน และจะมีการไปช่วยงานตอบแทนกลับไปให้ในคราวต่อไปถ้าเพื่อนบ้านมีกิจกรรมอะไรที่ต้องใช้แรงงาน แต่ในปัจจุบันนี้การเอาแรงในลักษณะนี้หาได้ยากแล้ว เนื่องจากในปัจจุบันลูกหลานเกษตรกรในชุมชนได้รับการศึกษาที่ดีขึ้นและเดินทางออกไปทำงานนอกชุมชนมากขึ้น จึงทำให้แรงงานขาดแคลน จนเป็นเหตุให้ต้องจ้างคนงานรับจ้างแทน เพื่อทำงานที่ต้องใช้แรงงานมาก เช่น การขึ้นหมาก การโคยโคลน การขุดดิน การขึ้นมะพร้าวหรือหมาก การตัดต้นไม้ ฯลฯ แต่การจ้างงานส่วนมากก็มักเป็นแรงงานของคนในชุมชนนั่นเอง จึงเป็นลักษณะของการ

พึ่งพาอาศัยกัน โดยมีค่าจ้างแทนการขอแรงกันเหมือนเมื่อก่อน ซึ่งก็ยังสามารถแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนได้ ส่วนการเลือกคูครองในปัจจุบัน มีการแต่งงานกับคนภายนอกชุมชนมากขึ้น เมื่อแต่งงานแล้วบ้างก็ยังคงอยู่กับบิดามารดาเหมือนเดิม และมีบ้างที่มีการชักชวนคนภายนอกชุมชนที่เป็นญาติของกลุ่มแต่งงานเข้ามาอยู่ภายในชุมชนด้วย

จากความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีความใกล้ชิดกันทั้งในระดับเครือญาติ เพื่อนบ้าน เพื่อนที่รู้จักหรือคนในชุมชนเดียวกัน ทำให้คนภายในชุมชนมีความคุ้นเคยกันดี ทำให้มีการพูดคุยหรือปรึกษาหารือถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนทำได้ง่าย เนื่องจากทุกคนรู้จักกันเป็นทุนเดิม รวมไปถึงในด้านการท่องเที่ยวที่ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันของคนในชุมชนทำให้เกิดความปลอดภัยทางการท่องเที่ยว เพราะคนในชุมชนจะช่วยกันสอดส่องดูแล บอกกล่าว แจ้งข่าว หรือเตือนภัยกันเองในชุมชน เพื่อไม่ให้เกิดเหตุร้ายแรงในชุมชน นอกจากนี้อัยการของชุมชนที่ดีต่อกันระหว่างคนในชุมชนแล้ว ยังเอื้อให้เกิดการแสดงออกที่ดีเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาชุมชน เนื่องจากมีการทักทายด้วยการยิ้ม การโบกมือ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจเมื่อได้รับการต้อนรับจากเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว

4.3 การประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา

จากการสำรวจในพื้นที่ศึกษาพบว่า ในปัจจุบันมีการจัดนำเที่ยวในคลองชักพระ คลองบางเขื่อนบาง คลองลัดดาเหนือ และคลองบางน้อยในเขตคลองเตย จากการสอบถามผู้ประกอบการเรือหางยาว ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน ทำให้ทราบว่า โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นผู้ว่าจ้างเรือหางยาวมาจากท่าเรือตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา ท่าช้าง ท่าเตียน และท่าเรือของโรงแรมชื่อดังต่างๆ เพื่อให้พาไปเที่ยวชมสภาพชีวิตและสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในลำคลองเอง โดยมีอัตราค่าเช่าเรือ 2 แบบ คือแบบเหมาเป็นรายวัน และแบบเหมาเป็นรายชั่วโมง แบบเหมาเป็นรายวันจะมีอัตราค่าเช่าอยู่ที่ 1,500 – 2,000 บาท ต่อวัน ถ้าเป็นชั่วโมงจะมีอัตราค่าเช่าอยู่ที่ชั่วโมงละ 500 – 700 บาท ต่อชั่วโมง (สัมภาษณ์นายแพทย์ บัวขาว วันที่ 20 พฤษภาคม 2549) ทั้งนี้ราคาก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการต่อรองของนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวที่จ้างเรือแบบเหมาลำเข้ามาท่องเที่ยวในลำคลองส่วนใหญ่ประมาณ 3 ใน 4 เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส อเมริกา เยอรมัน ญี่ปุ่น ไต้หวัน เป็นต้น

ส่วนอีกประเภทหนึ่งนั่นคือ บริษัทนำเที่ยวเหมาเรือเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งราคาจะถูกกว่านักท่องเที่ยวเหมาเรือเอง ใช้ระยะเวลาในการท่องเที่ยวประมาณ 2 – 3 ชั่วโมง ซึ่งการท่องเที่ยวประเภทเช่าเหมาเรือเองของนักท่องเที่ยวหรือบริษัทนำเที่ยวมักเป็นไปด้วยความเร่งรีบ

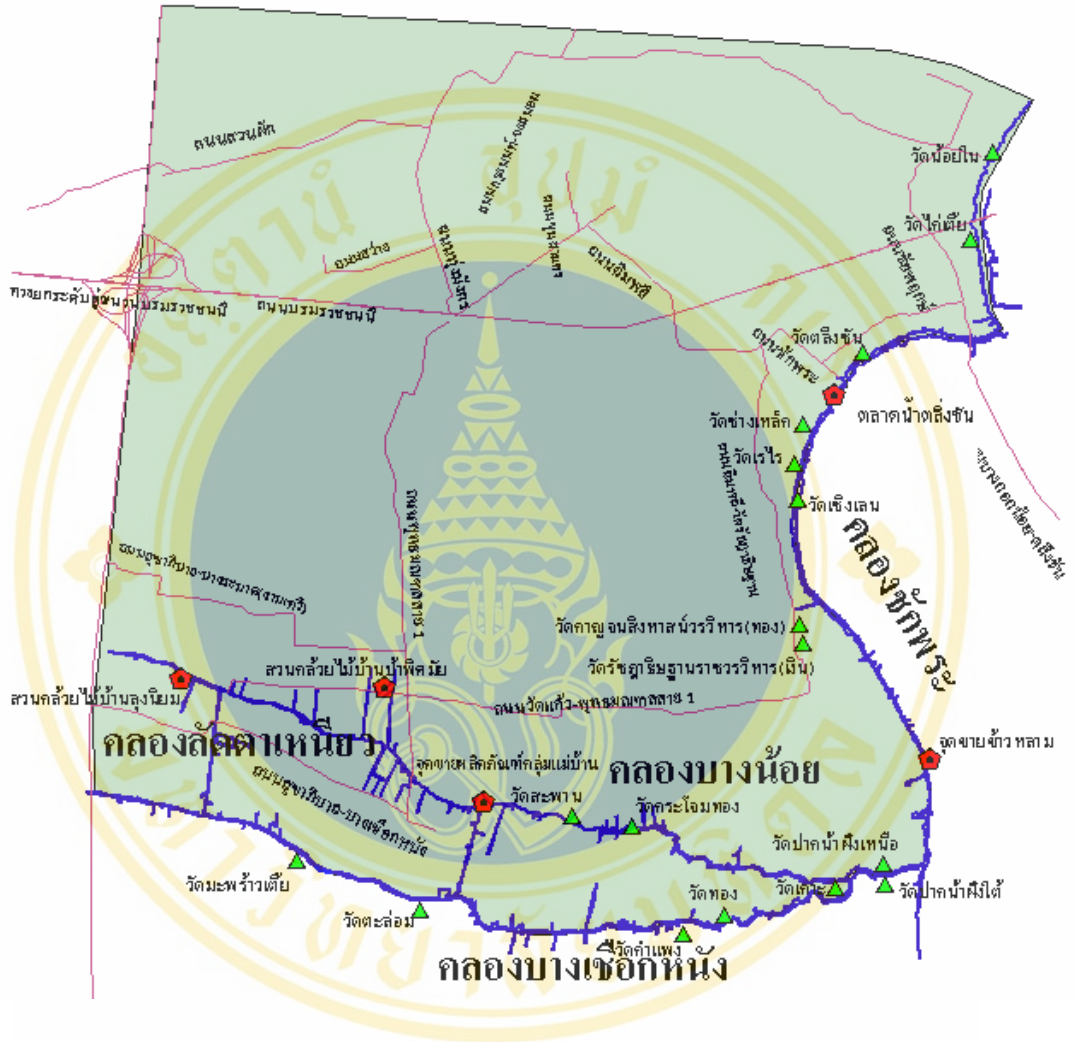
ลักษณะของการท่องเที่ยวเป็นแบบชมธรรมชาติ และวิถีชีวิตริมคลอง โดยมักไม่ขึ้นชมสวนเกษตร หรือแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ระหว่างทาง เพื่อเป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย

นอกจากนั้น ในปัจจุบันทางตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันได้จัดให้มีการจัดเรือนำเที่ยวจากตลาดน้ำตลิ่งชัน เพื่อพานักท่องเที่ยวล่องไปตามคลอง โดยพานักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในคลอง เช่น การไหว้พระที่วัดพิบูล ชมสวนผัก สวนผลไม้ สวนกล้วยไม้ เป็นต้น โดยสวนที่ให้นักท่องเที่ยวได้ขึ้นชมมักจะเป็นสวนผลไม้ตามฤดูกาล เช่น สวนแก้วมังกร สวนสวนกล้วยไม้จะเปลี่ยนตามฤดูกาลที่เจ้าของสวนพร้อมให้บริการ และมีการสลับสวนเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ ซึ่งในปัจจุบันมี สวนกล้วยไม้ 2 สวนหลักในการให้บริการเยี่ยมชม ซึ่งเส้นทางท่องเที่ยวมี 2 รูปแบบ

รูปแบบที่ 1 พานักท่องเที่ยวออกจากตลาดน้ำชมบรรยากาศธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบไทย ๆ และขึ้นชมสวนตามฤดูกาล อาทิเช่น สวนกล้วยไม้ สวนไม้ไทย สวนผลไม้ ฯลฯ เส้นทางท่องเที่ยวจะเริ่มจากท่าเรือตลาดน้ำตลิ่งชันบริเวณคลองชักพระ เข้าคลองบางเชือกหนัง คลองลัดดาเหนือ คลองบางน้อย และมาบรรจบที่คลองชักพระอีกครั้งในเที่ยวกลับ เริ่มให้บริการตั้งแต่เวลาประมาณ 8.30 น. – 16.00 น. โดยใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ค่าบริการผู้ใหญ่ 70 บาท เด็ก 40 บาท รวมน้ำดื่ม พร้อมเสื้อชูชีพเพื่อป้องกันอุบัติเหตุ

รูปแบบที่ 2 พานักท่องเที่ยวออกจากตลาดน้ำไปตามเส้นทางคลองชักพระ คลองบางหลวง ขึ้นชมสวนงู ซึ่งเป็นสวนสัตว์หลากชนิดที่มีการแสดงของการรีดพิษงู และการแสดงเกี่ยวกับงู จากนั้นนำนักท่องเที่ยวไปกราบหลวงพ่อสด วัดปากน้ำภาษีเจริญ ในอัตราค่าบริการผู้ใหญ่ 120 บาท เด็ก 60 บาท ใช้เวลา 3 ชั่วโมง

ทัวร์ไหว้พระ 9 วัด ซึ่งจะจัดให้บริการเฉพาะเทศกาลวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น โดยเรือจะจอดให้นักท่องเที่ยวไหว้พระที่ วัดช่างเหล็ก วัดเรไร วัดป่าเชิงเลน วัดปากน้ำฝั่งเหนือ วัดปากน้ำฝั่งใต้ วัดเกาะ วัดพิบูล วัดสะพาน และวัดกระโจมทอง

แผนที่ 4.2 แสดงเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำในพื้นที่ศึกษา “ชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน”

4.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองเขตคลังชั้น แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ธรรมชาติและวิถีชีวิต ประเภทศาสนสถาน และประเภทสวนเกษตร โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

4.4.1 ธรรมชาติและวิถีชีวิต

ในการศึกษาลักษณะทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชนริมคลองเขตคลังชั้นได้ แบ่งออกเป็นสภาพบ้านเรือนริมคลอง วิถีชีวิตริมคลอง เทศกาลประเพณี และตลาดน้ำคลังชั้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) **สภาพบ้านเรือนริมคลอง** สภาพบ้านเรือนของชุมชนริมคลองในปัจจุบัน มีลักษณะการอยู่อาศัยแบบเกาะกลุ่มเรียงรายอยู่ริมคลองและตามคลองซอยย่อยที่เชื่อมต่อกับคลองหลักต่าง ๆ เช่น คลองชักพระ คลองบางเชือกหนัง บางบริเวณหนาแน่นมีประชาชนอยู่อาศัยเป็นจำนวนมากจนสามารถจัดตั้งเป็นชุมชนได้ เช่น ชุมชนวัดเกาะ ชุมชนวัดช่างเหล็ก - วัดเรไร บางบริเวณมีบ้านเรือนไม่หนาแน่น การตั้งบ้านเรือนมีทั้งที่เกาะกลุ่มกันอยู่ในหมู่ญาติพี่น้อง อยู่ใกล้ๆ พื้นที่สวนของตน และอยู่ใกล้กับวัด ซึ่งเป็นศูนย์รวมของชุมชน (วรภรณ์ มนต์ไทรเวทย์, 2547: 55) ลักษณะบ้านเรือนของผู้คนริมคลองในปัจจุบัน มีทั้งบ้านเรือนที่สร้างมาแต่อดีต เช่น บ้านไม้สองชั้น บ้านเรือนไทย อุ้งจอดเรือของแต่ละบ้าน ร้านค้าและร้านขายของชำริมคลอง บ้านบางหลังก็มีการซ่อมแซมปรับปรุงบ้านเก่าๆ ที่ตกทอดมาจากรุ่นพ่อรุ่นแม่นี้ให้แข็งแรงขึ้นและมีพื้นที่การใช้งานที่มากขึ้น โดยยังโครงสร้างเดิมของบ้านเรือนที่เป็นไม้ไว้ มีบ้านเรือนริมคลองที่สร้างขึ้นใหม่แทนที่บ้านหลังเก่าหรือเป็นการแยกบ้านออกมาจากครอบครัวเดิม ซึ่งโดยส่วนใหญ่บ้านเรือนเหล่านี้จะมีลักษณะเป็นบ้านสมัยใหม่ ที่มีรูปทรงทันสมัยและก่ออิฐถือปูนอย่างดี

นอกจากนี้ยังมีหมู่บ้านจัดสรรต่างๆ ที่ได้ขยายโครงการเข้ามาสู่พื้นที่สองฝั่งคลองบางเชือกหนังมากขึ้นก็ทำให้ในปัจจุบันสามารถพบเห็นบ้านจัดสรรสมัยใหม่เกาะกลุ่มและแทรกตัวอยู่ท่ามกลางบ้านเรือนของคนในท้องถิ่นและพื้นที่เกษตรกรรมมากขึ้น บ้านเรือนที่อยู่ริมคลองโดยส่วนมากแล้วมักจะประดับตกแต่งบ้านเรือนของตนเองให้สวยงาม เช่น การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ต้นไม้ โมบายรูปต่าง ๆ และการตกแต่งด้วยวัสดุอื่น ๆ ซึ่งทำให้เกิดความสวยงามน่ามองประทับใจต่อผู้ที่สัญจรผ่านไปมา ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ทั้งสองฝั่งคลองมีการประดับ

ตกแต่งบ้านเรือนของคนให้สวยงามเป็นเพราะการจัดโครงการคนรักคลอง ของสำนักรักษาความสะอาด กรุงเทพมหานคร ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองช่วยกันดูแลแม่น้ำ คู คลอง โดยมีหลักการคือ 1) ให้เรียบร้อย โดยให้หน้าบ้านริมตลิ่งสะอาด ไม่มีขยะ ไม่ปล่อยน้ำเสีย ไม่ทิ้งขยะ คู คลอง รักษาบริเวณหน้าบ้านให้สะอาดไม่รกรุงรังและไม่ปลูกสร้างสิ่งอื่นใดที่จะเป็นการรुकล้ำคลอง 2) ให้ร่มรื่น โดยปลูกไม้ ดอกไม้ประดับบริเวณหน้าบ้านริมคลองหรือจัดสวนดอกไม้ สวนครัวให้มีความสวยงาม รวมทั้งดูแลให้เป็นระเบียบไม่รกรุงรัง และช่วยดูแลไม่ให้มีสิ่งของมาเก็ดขวางทางน้ำ 3) ให้มีส่วนร่วม คือ ผู้อยู่อาศัยริมคลองต้องให้ความร่วมมือกับประชาคม ชุมชน และหน่วยงานในการดูแลรักษาและเข้าร่วมกิจกรรมตามสมควร ซึ่งโครงการนี้ได้มีการมอบรางวัลบ้านสวยริมคลอง ประชาคมริมคลองน่าอยู่ และเขตสวยคลองสะอาด ผลจากการ โครงการนี้ทำให้สภาพแวดล้อมของคลองมีความสวยงาม และส่งผลต่อการท่องเที่ยวทางน้ำที่ต้องอาศัยสภาพแวดล้อมของคลองที่ดีสะอาด นามองเป็นจุดที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว และสร้างความประทับใจให้แก่ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมและผู้ที่เกี่ยวข้องผ่านไปมา

2) วิถีชีวิตริมคลอง การเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำในเขตชุมชนริมคลองเขตคลองเตย นอกจากจะได้พบเห็นธรรมชาติ สภาพของคลอง บ้านเรือนที่อยู่ริมคลองแล้ว ยังจะได้พบเห็นวิถีชีวิตของคนที่อยู่ริมคลองอีกด้วย แต่เดิมนั้นคลองเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตของคนที่อยู่ริมคลอง ทั้งการใช้ในด้านกรบริโภค อุปโภค อาบน้ำ ซัก ล้าง ทำความสะอาดสิ่งต่าง ๆ รวมไปถึงด้านการคมนาคม ซึ่งยังสามารถพบเห็นได้จนถึงปัจจุบันแต่อาจไม่ใช่ทุกครัวเรือนที่ยังทำเช่นนี้อยู่ เนื่องจากมีระบบน้ำประปาเข้ามาอำนวยความสะดวกในชุมชน แต่ภาพที่ยังมีให้เห็นจนชินตา คือ การเล่นน้ำ กระโดดน้ำของเด็ก ๆ ที่อยู่ริมคลอง การนั่งตกปลาของชาวบ้านที่อยู่ริมคลอง การตั้งยอขนาดใหญ่ในการจับสัตว์น้ำ การใช้เรือไปมาหาสู่กันระหว่างบ้านเรือนที่อยู่ริมน้ำ หรือใช้เรือไปซื้อสินค้า หรือเรือขายสินค้าตระเวนไปตามคลองต่าง ๆ เช่น เรือขายสินค้าจำหน่ายอาหารสด อาหารแห้ง ขายผลไม้ ขายขนมขบเคี้ยว ก๋วยเตี๋ยว โจ๊ก เป็ดพะโล้ หมูปิ้ง ก๋วยเตี๋ยว ไอศกรีม กะทิ ขนมหวาน เป็นต้น แม้จำนวนและประเภทของเรือขายสินค้าจะลดน้อยลง แต่เรือขายสินค้าเหล่านี้ก็ยังคงมีความสำคัญอยู่สำหรับประชาชนริมคลองและตามคลองซอยย่อยต่างๆ ที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่ห่างไกลถนนและตลาด และไม่สะดวกที่จะเดินทางออกมาซื้อสินค้าและอาหารการกินภายนอกชุมชนทุกวัน นอกจากนี้แล้วยังจะได้พบเห็นสิ่งแวดลอมอื่น ๆ ของคลอง อาทิ พืชพรรณที่ขึ้นอยู่ริมน้ำ เช่น ต้นลำพูที่มีให้เห็นน้อยแล้วในปัจจุบัน ต้นมะพร้าวที่อยู่เรียงรายตามริมคลอง สวยกล้วยไม้ สวนผัก รวมไปถึงสัตว์ต่าง ๆ อาทิ ตัวเงินตัวทอง กระจง ปลา นก งูดิน เป็นต้น ซึ่ง

นักท่องเที่ยวที่เข้ามาจะได้สัมผัสกับความเป็นธรรมชาติ ความร่มรื่น เงียบและสงบระหว่างการท่องเที่ยว

วิถีชีวิตริมคลองในลักษณะที่กล่าวมาแล้ว ปัจจุบันถือได้ว่าเป็นสิ่งที่หาชมได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นสถานที่ที่อยู่ในเมืองหลวง ทำให้นักท่องเที่ยวที่ได้เข้าเยี่ยมชมชุมชนริมคลองรู้สึกประทับใจกับภาพที่ได้เห็น โดยไม่คิดว่าพื้นที่ในลักษณะเช่นนี้ยังสามารถดำรงอยู่ได้ในกรุงเทพมหานคร ประกอบกับความมีอรรถาสัยไมตรีที่ดีของชาวชุมชนริมคลอง เมื่อนักท่องเที่ยวผ่านมาจะมีการทักทายโดยการยิ้ม หรือโบกมือให้กับนักท่องเที่ยว จึงเป็นอีกประการหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ

3) เทศกาล ประเพณี งานเทศกาลและประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนริมคลองยังคงมีการสืบเนื่องมาจนถึง ปัจจุบัน แม้ว่าความเข้มข้นของการเข้าร่วมงานจะน้อยกว่าแต่เดิม ลักษณะของงานเทศกาลประเพณีของชุมชนริมคลองส่วนใหญ่เป็นงานตามวัฒนธรรมประเพณีของชาวพุทธ จึงเหมือนกับลักษณะงานที่จัดโดยทั่วไป นักท่องเที่ยวสามารถหาดูได้โดยไม่จำเป็นต้องเข้ามาในชุมชน แต่ทั้งนี้ก็มีบางเทศกาลที่มีการจัดเป็นงานใหญ่ระดับเขต เช่น ประเพณีการชักพระ ประเพณีลอยกระทง และประเพณีสงกรานต์ ที่สามารถดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวได้ โดยเฉพาะประเพณีการชักพระ อันเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณและหาชมได้ยากในปัจจุบัน และทางตลาดน้ำตลิ่งชันก็ร่วมจัดงานประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทงและการชักพระที่ตลาดน้ำเป็นประจำทุกปี ทำให้มีประชาชน นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศเดินทางมาร่วมกิจกรรมที่ตลาดน้ำเป็นจำนวนมาก ส่วนงานเทศกาลประเพณีอื่น ๆ หากต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมระหว่างจัดงาน ก็ควรต้องสร้างเอกลักษณ์หรือความแตกต่างของงานในชุมชนกับงานที่จัดขึ้นที่อื่น แต่ทั้งนี้ก็ไม่ควรเป็นการสร้างหรือประดิษฐ์ประเพณี โดยไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของหน้าที่และขั้นตอนที่ถูกต้องของประเพณีนั้น ๆ อีกทั้งยังควรเป็นเรื่องที่คนในชุมชนเห็นชอบและเกิดการร่วมแรงร่วมใจกันในการจัดงานประเพณีนั้น โดยงานเทศกาลประเพณีที่จัดขึ้นในชุมชนริมคลองตลิ่งชันมีดังนี้คือ

ตารางที่ 4.4 ประเพณีในรอบปีของชุมชนริมคลองเขตคลองเตย

เดือน	ขึ้นแรม	ประเพณีพิธีกรรม
เดือนอ้าย (ธันวาคม)		
เดือนยี่ (มกราคม)		ทำบุญขึ้นปีใหม่
เดือนสาม (กุมภาพันธ์)	ขึ้น 15 ค่ำ	วันมาฆบูชา
เดือนสี่ (มีนาคม)	แรม 15 ค่ำ	เทศกาลตรุษไทย เป็นเทศกาลสิ้นปีแบบโบราณ คือ ปีที่เรียกว่าสิบสองนักษัตร คือ ชวด ฉลู ขาล เถาะ ฯลฯ กำหนดเอาวันสิ้นเดือน 4 ซึ่งโบราณจัดให้เป็นเทศกาล 3 วัน คือ แรม 14 แรม 15 ค่ำเดือน 4 กับวันขึ้นหนึ่งค่ำเดือน 4 มีการทำขนมจีน ข้าวเหนียวแดง และกะละแม เป็นอาหารหลักในเทศกาล การทำบุญก็ทำเจี๊ยบๆ ไปตามธรรมเนียม
เดือนห้า (เมษายน)		เทศกาลสงกรานต์ เป็นวันขึ้นปีใหม่อีกครั้ง คือ ปีใหม่ที่เปลี่ยนจุลศักราช สงกรานต์นับเป็นปีใหม่สมบูรณ์ จึงเป็นเทศกาลที่เอิกเกริกมากมาตั้งแต่โบราณ เทศกาลสงกรานต์มีกำหนด 3 วัน เริ่มแต่วันที่ 13 เมษายน เป็นวันสงกรานต์ วันที่สองเรียกว่าวันเนา ถึงวันที่สามตรงกับวันที่ 15 เมษายน เรียกว่าวันเถลิงศกขึ้นจุลศักราชใหม่
เดือนหก (พฤษภาคม)	ขึ้น 15 ค่ำ	วันวิสาขบูชา
เดือนเจ็ด (มิถุนายน)		
เดือนแปด (กรกฎาคม)	ขึ้น 15 ค่ำ แรม 1 ค่ำ	วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา
เดือนเก้า (สิงหาคม)		
เดือนสิบ (กันยายน)	แรม 15 ค่ำ	เทศกาลสารทไทย เป็นเทศกาลกลางปี ออกจะเป็นเทศกาลที่เจี๊ยบๆ ไม่มีอะไรครึกครื้น แต่มีประเพณีที่ทำกันมาแต่โบราณ คือ การกวน “กระยาสารท” เพื่อนำไปทำบุญ

ตารางที่ 4.4 ประเพณีในรอบปีของชุมชนริมคลองเขตคลังชั้น (ต่อ)

เดือน	ขึ้นแรม	ประเพณีพิธีกรรม
เดือนสิบเอ็ด (ตุลาคม)	ขึ้น 15 ค่ำ แรม 1 ค่ำ	วันปวารณาออกพรรษา เป็นการสิ้นสุดการอยู่จำพรรษา ชาวบ้านจะไปร่วมกันทำบุญที่วัด ในเทศกาลออกพรรษามีพิธีทำบุญใหญ่ ที่เรียกกันว่า “ตักบาตรเทโวโรหนะ” คือ ตักบาตรเนื่องในวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก ชาวบ้านนิยมนำข้าวต้มลูกโยน ส้มเขียวหวาน มาทำบุญใส่บาตร ข้าวต้มลูกโยน คือ ผัดข้าวเหนียวแต่ใส่ถั่วเขียวและถั่วดำต้มจนเปื่อยรวมกัน ปรงรสให้เค็มกับหวาน ใสใบเตยหอม ใบแยม ใบอ้อย ใบลำเจียก ใบมะพร้าว ห่อเป็นรูปสามเหลี่ยมแบบข้าวต้มน้ำอุ่นแล้วทิ้งชายให้พอจะจับโยนได้ แล้วใช้ตอกมัดข้าวต้มนำไปนั่งจนตูก
เดือนสิบสอง (พฤศจิกายน)	ขึ้น 15 ค่ำ แรม 2 ค่ำ	เทศกาลลอยกระทง เป็นช่วงน้ำเจิ่งนอง มีประเพณีลอยกระทงบูชารำลึกพระคุณของน้ำ เทศกาลชักพระเป็นประเพณีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุซึ่งประดิษฐานอยู่ในผอบแก้ว จากวัดนางชีในเขตภาษีเจริญ มาแะพักกลางทางที่วัดไก่อี้อย่าง ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองชักพระเขตคลังชั้น เพื่อให้พระภิกษุที่ร่วมมาในกระบวนได้นั่งภัตตาหารเพล ก่อนจะวกกลับไปยังวัดนางชีในตอนบ่าย

ที่มา: วราภรณ์ มนไทรเวศย์, 2547.

4) ตลาดน้ำตลิ่งชัน

ในอดีตก่อนปี พ.ศ. 2530 บริเวณตลาดน้ำตลิ่งชันในปัจจุบันนี้เป็นพื้นที่ว่างเปล่าและถนนใช้เป็นท้องถนนสำหรับผู้มาติดต่อราชการกับทางสำนักงานเขตตลิ่งชัน ในปี พ.ศ. 2530 นายประชุม เจริญลาภ ผู้อำนวยการเขตตลิ่งชันในสมัยนั้น ได้รับนโยบายจากผู้บริหารกรุงเทพมหานคร คือ พลตรีจำลอง ศรีเมือง ที่ต้องการให้ทุกเขตจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย ซึ่งนายประชุม เจริญลาภ เห็นว่าในอดีตตลิ่งชันเป็นถิ่นกำเนิดของตลาดน้ำ คือ มีการค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้ากันทางน้ำ ซึ่งที่ตั้งตลาดน้ำแต่เดิมอยู่บริเวณปากคลองบางระมาด หรือหน้าวัดช่างเหล็กในปัจจุบัน จึงได้มีแนวคิดในการจัดตั้งตลาดน้ำขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมพื้นบ้าน ส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนของคนกรุงเทพมหานคร ตลอดจนสนับสนุนให้ชาวบ้านในพื้นที่มีรายได้เสริมอีกทางหนึ่งด้วย

ในช่วงปี พ.ศ. 2530 – 2533 สมัยที่นายประชุม เจริญลาภ ดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการเขตตลิ่งชัน ตลาดน้ำตลิ่งชันได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากสำนักงานเขตตลิ่งชัน ผู้มีส่วนใหญ่ซึ่งเป็นเกษตรกรในพื้นที่เขตตลิ่งชันนำสินค้ามาขาย ทั้งผลผลิตทางการเกษตร อาหาร และพันธุ์ไม้มาจำหน่ายเป็นจำนวนมาก รวมทั้งผู้ที่พายเรือนำสินค้ามาจอดเทียบขายที่โป๊ะแพด้วย ในเวลานั้นตลาดน้ำตลิ่งชันเริ่มเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมจากประชาชนอย่างแพร่หลาย

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา หลังจากที่หมดสมัยของนายประชุม เจริญลาภ ตลาดน้ำตลิ่งชันก็ไม่ได้ได้รับความสนใจจากผู้บริหารเท่าที่ควร ตลาดน้ำตลิ่งชันถูกปล่อยปละละเลยจนเริ่มชำรุดทรุดโทรม ประชาชนมาใช้บริการน้อยลง ผู้ค้าบางรายเลิกกิจการไป ยังคงเหลือแต่ผู้ค้าเก่า ๆ ที่เคยร่วมก่อสร้างตลาดน้ำตลิ่งชันและค้าขายกันมาตั้งแต่ต้น ซึ่งผู้ค้ากลุ่มนี้ได้รวมตัวกันบำรุงรักษาตลาดน้ำตลิ่งชัน เช่น ปรับปรุงซ่อมแซมโป๊ะแพให้แข็งแรง รักษาความสะอาดและดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นต้น แต่ก็ไม่ได้ทำให้ตลาดน้ำตลิ่งชันกลับมาคึกคักเหมือนตอนเริ่มก่อตั้ง

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2541 เรืออากาศโทอิราวัสส์ ปัทมะสุคนธ์ เป็นผู้อำนวยการเขตตลิ่งชัน ได้มีแผนที่จะปรับปรุงฟื้นฟูตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร พร้อมทั้งส่งเสริมให้เป็นของดีของเขตตลิ่งชันอีกด้วย ซึ่งสนองตอบต่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในปี Amazing Thailand นอกจากนี้ยังเป็นการเสริมรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ในยุคหลังเศรษฐกิจตกต่ำ (ยุค IMF) โดยมีการเรียกกลุ่มผู้ค้าขายเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือในแนวทางพัฒนาตลาดน้ำตลิ่งชัน และได้มีการของบประมาณในการปรับปรุงโป๊ะแพจากกรุงเทพมหานคร ได้มีการกำหนดนโยบายการจัดระเบียบผู้ค้า และการรักษาความสะอาดเพื่อให้ผู้ค้าได้ปฏิบัติ (ปิยนุช พุทธรัตน์, 2545: 82)

นอกจากนี้แล้วยังได้ริเริ่มการจัดตั้งประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้นเพื่อให้บริหารกิจการของตลาดน้ำตลิ่งชันร่วมกับสำนักงานเขตตลิ่งชัน โดยเป็นนโยบายการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2540 – 2544 ที่ต้องการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง หลังจากนั้นเป็นต้นมาตลาดน้ำตลิ่งชันก็เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศอย่างแพร่หลาย เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวและที่พักผ่อนในวันเสาร์ – อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ มีการเดินเข้าถึงที่สะดวก ราคาสินค้าไม่แพง บรรยากาศร่มรื่น (คุณนพดล มาเสริมสิน, สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2549)

จากการศึกษาพบว่า ตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นจุดท่องเที่ยวหลักที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน ตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นแหล่งจำหน่ายอาหารหลากหลายชนิด ผลผลิตทางการเกษตร และสินค้าอื่น ๆ ให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ ภายในตลาดน้ำตลิ่งชันมีการแบ่งพื้นที่การขายตามประเภทของสินค้า คือ บริเวณทางเข้าจะเป็นร้านจำหน่ายพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ทั้งไม้ดอก ไม้ประดับ ถัดเข้ามาจะเป็นแผงขายผลไม้ตามฤดูกาล เช่น ส้มโอ กระท้อน มะม่วง มะไฟ มะปราง เป็นต้น รวมถึงอาหารและขนมต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อกลับบ้านได้

ด้านในของตลาดน้ำติดกับเส้นทางรถไฟสายใต้ มีร้านจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่มและขนม โดยมีชุดโต๊ะและเก้าอี้ไว้บริการนักท่องเที่ยวที่ต้องการนั่งรับประทานอาหารหรือพักผ่อน และเป็นที่ตั้งของเวทีประชาคม ซึ่งใช้เป็นสถานที่แสดงดนตรีเพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลาย ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถขึ้นไปร้องเพลงหรือแสดงความสามารถอื่น ๆ ได้ รวมถึงมีการให้บริการนวดเพื่อสุขภาพให้กับนักท่องเที่ยวอีกด้วย นอกจากนี้แล้วยังมีศาลาไทยตั้งอยู่ริมคลอง โดยใช้เป็นจุดประชาสัมพันธ์หลักของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน จำหน่ายบัตรโดยสารการท่องเที่ยวทางน้ำหรือตลิ่งชันทัวร์ และใช้เป็นสถานที่แสดงดนตรีไทยของนักเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครด้วย

ส่วนสุดท้ายหรือส่วนที่อยู่บนคลองซังพระ คือ โป๊ะแพขายอาหาร โดยอาหารที่จำหน่ายมีทั้งก๋วยเตี๋ยว ส้มตำ ปลาช่อนเผาเกลือ หมูสะเต๊ะ ผัดไท ขนมจีน เป็นต้น รวมไปถึงผู้ค้าขายที่พายเรือมาก็จะนำเรือมาจอดเทียบในบริเวณนี้ด้วย ซึ่งการที่มีเรือพายมาจำหน่ายสินค้าประเภทต่าง ๆ นี้ ช่วยสร้างบรรยากาศของความเป็นตลาดน้ำและสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

ผู้ที่มาค้าขายที่ตลาดน้ำตลิ่งชันส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตลิ่งชัน และมีอาชีพประจำทำอยู่แล้ว ประกอบไปด้วย ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัทเอกชน เกษตรกร และอาชีพค้าขาย โดยบุคคลที่มาขายของที่ตลาดน้ำตลิ่งชันส่วนใหญ่มักทำเป็นอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ในการพิจารณาผู้ที่มาค้าขายในตลาดน้ำทางประชาคมจะคัดเลือกผู้ที่

อาศัยอยู่ในเขตตลิ่งชันก่อน เพื่อเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในเขตตลิ่งชัน แล้วจึงพิจารณากลุ่มคนอื่น ๆ และในปัจจุบันตลาดน้ำตลิ่งชันเปิดให้บริการในช่วงวันจันทร์ – ศุกร์ด้วย เพื่อเป็นการให้บริการกับผู้ที่เข้ามาติดต่อราชการกับสำนักงานเขตตลิ่งชัน ซึ่งสินค้าที่ให้บริการส่วนมากมักเป็นอาหาร เครื่องดื่มและขนม จำนวนผู้ที่มาค้าขายก็จะเฉพาะแต่กลุ่มผู้ค้าขายที่มีอาชีพค้าขายที่ตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นอาชีพหลัก จึงทำให้มีปริมาณผู้ค้าขายน้อยกว่าวันเสาร์และอาทิตย์มาก ในปัจจุบันมีร้านค้าในตลาดน้ำตลิ่งชันทั้งหมด 160 ร้านค้า นับรวมแม่ค้า ลูกจ้างช่วยขายของ และงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแล้วมีบุคลากรในอยู่ในตลาดน้ำตลิ่งชันประมาณ 400 คน (คุณนพดล มาเสริมสิน, สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2549)

นอกจากนี้แล้วตลาดน้ำตลิ่งชันยังมีการให้บริการการท่องเที่ยวทางน้ำในเขตตลิ่งชัน หรือที่รู้จักกันชื่อ “ตลิ่งชันทัวร์” โดยมีประชมคมตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นผู้ดำเนินการ โดยใช้เรือหางยาวพานักท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตของผู้ที่อาศัยอยู่ริมคลอง ชมบ้านเรือนที่ยังคงสภาพดั้งเดิมที่หลงเหลืออยู่ เยี่ยมชมวัด ให้อาหารปลา ซื้อผลิตภัณฑ์ของคนในชุมชน การเยี่ยมชมสวนกล้วยไม้ สวนไม้ไทย สวนพืชผัก และแวะให้อาหารปลา ซึ่งในการนำเที่ยวแต่ละครั้งทางประชมคมได้จัดมัคคุเทศก์ท้องถิ่นบรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวตลอดเส้นทางที่นั่งชม โดยการบริหารของ “ตลิ่งชันทัวร์” มีบริการเฉพาะวันเสาร์ วันอาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์

มัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่ให้บริการในเรือของตลิ่งชันทัวร์ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่พักอาศัยอยู่ในเขตตลิ่งชัน เป็นลูกหลานของผู้ที่ค้าขายอยู่ในตลาดน้ำ หรือผู้ที่ทำงานอยู่ในสำนักงานเขตตลิ่งชัน รวมไปถึงเรือหางยาวที่ให้บริการกับนักท่องเที่ยวก็เป็นเรือของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตตลิ่งชันเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพให้กับคนในท้องถิ่น ซึ่งในปัจจุบันมีมัคคุเทศก์ประจำจำนวน 8 คน ที่สลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันในการให้บริการ (คุณสมบุรณ์ บุญประกอบ สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2549)

4.4.2 ศาสนสถาน

ประชาชนในเขตตลิ่งชันส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ วัดยังคงเป็นศูนย์รวมสำคัญเพื่อใช้ประกอบพิธีทำบุญทางศาสนา เช่น ทำบุญตักบาตรในวันเข้าพรรษา – ออกพรรษา การทอดผ้าป่าทอดกฐิน เป็นต้น ส่วนใหญ่แล้ววัดต่าง ๆ จะตั้งอยู่ริมน้ำ ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิม เพราะแต่เดิมอาศัยการคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก เนื่องจากชาวตลิ่งชันส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ จึงนิยมสร้างวัดขึ้นตามศรัทธา เขตตลิ่งชันจึงมีวัดจำนวน 29 วัด มีโบสถ์คริสต์ 1 แห่ง มัสยิด 1 แห่ง และศาลเจ้า 3 แห่ง วัดที่

สำคัญในเขตดลิ่งชั้นที่เป็นพระอารามหลวง มีอยู่ 3 วัด คือ วัดชัยพฤกษ์มาลา วัดกาญจนสิงหาสน์ (วัดทอง) และวัดรัชฎาธิษฐาน (วัดเงิน)

ในการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดและโบราณสถานในการศึกษาคครั้งนี้ ได้สำรวจวัดที่อยู่ติดริมคลองซีกพระ คลองบางเชือกหนัง คลองลัดดาเหนือและคลองบางน้อย ที่ตั้งอยู่ในเขตดลิ่งชั้น เขตบางกอกน้อย และเขตภาษีเจริญ จากการศึกษาพบว่ามีวัดที่ตั้งอยู่ริมน้ำทั้งหมดจำนวน 13 วัด คือ วัดช่างเหล็ก วัดเรไร วัดเกาะ วัดพิบูล วัดปากน้ำฝั่งเหนือ วัดปากน้ำฝั่งใต้ วัดสะพาน วัดกระโจมทอง วัดทอง วัดตะล่อม วัดมะพร้าวเตี้ย วัดกำแพง และวัดป่าเชิงเลน ซึ่งลักษณะของวัดในชุมชนส่วนมากมักเป็นวัดที่มีมาแต่สมัยโบราณ และมีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดแล้ว จึงทำให้ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของวัดมีรูปแบบของสถาปัตยกรรมวัดในสมัยปัจจุบัน จึงไม่มีความโดดเด่นหรือแตกต่างกัน วัดไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้จากลักษณะทางสถาปัตยกรรมหรืองานจิตรกรรมฝาผนัง แต่สิ่งที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมวัดคือ ความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ในวัด วัดมีเขตอภัยทานทำให้มีปลานานาชนิดชุกชุมอยู่บริเวณท่าน้ำหน้าวัด รวมถึงบรรยากาศที่ร่มรื่นของวัด ซึ่งจากการศึกษาพบว่ามีวัดที่มีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีทั้งหมด 8 วัด โดยมีวัดดังต่อไปนี้ (ประวัติวัดที่วราชอาณาจักร เล่ม 2. กรมการศาสนา กองพุทธศาสนสถาน, 2525)

1) วัดเกาะ ตั้งอยู่เลขที่ 151 คลองบางน้อย หมู่ที่ 10 แขวงบางเชือกหนัง เขตดลิ่งชั้น สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2470 เป็นวัดราษฎร์ ไม่ปรากฏนามและประวัติผู้สร้าง รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2473 แต่ทั้งนี้มีการสันนิษฐานว่าเป็นวัดที่มีการสร้างขึ้นในราวกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย สืบเนื่องจากวิหารเก่าที่ยังคงมีมาจนถึงปัจจุบัน ตัววิหารโครงสร้างก่ออิฐถือปูน เน้นความเรียบง่าย หน้าบันวิหารมีอักษรปูนปั้น คำว่า ชุม ปรากฏอยู่ สันนิษฐานว่าเป็นชื่อของผู้ที่ทำการบูรณปฏิสังขรณ์วัดในเวลาต่อมา ภายในวิหารประดิษฐานหลวงพ่อดำซึ่งเป็นพระพุทธรูปในสมัยอยุธยา ที่ชาวบ้านในชุมชนและละแวกใกล้เคียงให้ความเคารพนับถือ ส่วนชื่อของวัดเกาะนั้นอาจเป็นเพราะว่าวัดที่ตั้งอยู่บนเกาะกลางลำน้ำสองสายคือคลองบางเชือกหนังและคลองบางน้อย สภาพแวดล้อมของวัดมีความสงบร่มรื่น

2) วัดพิบูล ตั้งอยู่เลขที่ 20 ซอยพาศิษยาภิบาลบุรี หมู่ที่ 6 แขวงบางเชือกหนัง เขตดลิ่งชั้น สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2323 ปลายสมัยธนบุรี ไม่ทราบนามและประวัติผู้สร้าง เกี่ยวกับนามวัดอาจบ่งบอกถึงนามผู้สร้างวัด แต่ยังหาหลักฐานที่แน่ชัดไม่ได้ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2487 ซึ่งวัดนี้เป็นวัดที่มีมานานแล้ว แต่สภาพทรุดโทรมและไม่มีพระจำ

พรรษาอยู่ ต่อมาหลวงพ่อดอน หารีโต ได้เดินทางมาพบและทำการบูรณะวัดขึ้นมาใหม่ ทำให้วัดเจริญรุ่งเรืองเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ละมีผู้คนมากมายเดินทางมาสักการะหลวงพ่อดอน ซึ่งเป็นพระที่มีลูกศิษย์มาก เก่งวิชาอาคม เป็นพระเกจิชื่อดังที่ชาวบ้านเลื่อมใสศรัทธา ภายในอุโบสถประดิษฐานหลวงพ่อดอน สร้างด้วยปูนปั้น หน้าตักกว้าง 6 ศอก เป็นที่เคารพสักการะแก่ประชาชนในพื้นที่และใกล้เคียง และมีการเข้าสักการะอย่างต่อเนื่อง ในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ลอยกระทงทางวัดจะมีการจัดงานขึ้น และมีการจัดงานวัดประจำปีในช่วงตรุษจีนเพื่อหาเงินเข้าวัด โดยมีการละเล่นต่าง ๆ ชาวบ้านก็เดินทางมาทำบุญทางเรือ ซึ่งเป็นภาพที่น่าประทับใจและหาดูได้ยาก

3) วัดปากน้ำฝั่งใต้ วัดปากน้ำฝั่งใต้ ตั้งอยู่เลขที่ 123 ซอยพาดิษการชนบุรี แขวงคูหาสวรรค์ เขตภาษีเจริญ เป็นวัดที่สร้างมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ประมาณ พ.ศ. 2420 ไม่มีประวัติเกี่ยวกับผู้สร้าง สำหรับชื่อวัดนั้นคงจะเรียกกันตามลักษณะภูมิประเทศที่ชาวบ้านนิยมเรียกกันมา การบูรณะพัฒนาวัดได้มีการปรับปรุงมาโดยตลอด ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2425 ส่วนบริเวณศาลาทำน่าน้ำวัดเป็นที่อยู่อาศัยของปลาจำนวนมาก โดยเฉพาะปลาช่อน เพราะเป็นเขตอภัยทาน จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวมาจอดแวะให้อาหารปลาเป็นจำนวนมาก

4) วัดสะพาน วัดสะพานตั้งอยู่เลขที่ 38 บ้านคลองบางน้อย หมู่ที่ 7 แขวงบางพรหม เขตคลองเตย เป็นวัดเก่าแก่สร้างประมาณ พ.ศ. 2320 การสร้างแต่เดิมนั้นเป็นอาคารไม้ส่วนมาก เมื่อครั้งไทยรบกับพม่าถูกศึกเข้ามาทำลายพระพุทธรูปไปหลายองค์ อาคารเสนาสนะเสียหายและได้รับการบูรณะปรับปรุงในระยะเวลาต่อมา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2473 ปุชนิยวัตถุที่สำคัญของวัดคือ พระพุทธรูป 3 องค์ ที่รอดจากการถูกทหารพม่าทำลายได้แก่ หลวงพ่อดอน หลวงพ่อกลางและหลวงพ่อดำ ที่ชาวบ้านในชุมชนและละแวกใกล้เคียงให้ความเคารพนับถือและเดินทางเข้ามาสักการะอย่างต่อเนื่อง

5) วัดทอง วัดทองตั้งอยู่เลขที่ 17 คลองบางเชือกหนัง หมู่ที่ 8 แขวงบางเชือกหนัง เขตคลองเตย สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2390 ในรัชสมัยรัชการที่ 3 แต่มาเสร็จเรียบร้อยในสมัยรัชการที่ 4 โดยมีนายรูปทอง เป็นผู้สร้าง ตามประวัติเล่าว่า สามคนพี่น้องเมื่อเสร็จจากปราบข้าศึกมาต่างก็ได้สร้างวัดขึ้นคนละวัด เป็นการสร้างบุญล้างบาปชำระจิตใจให้สะอาดจากที่ได้ไปทำศึกมา คนหนึ่งสร้างวัดเกตุ อีกคนสร้างวัดสิงห์ ซึ่งทั้งสองวัดนี้ได้เป็นวัดร้างไปแล้ว ส่วนอีกคนหนึ่งก็คือนายทอง

ได้มาสร้าง “วัดทอง” แห่งนี้ขึ้น แล้วนามของวัดก็คงจะได้ตามชื่อผู้สร้าง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแต่เดิมประมาณ พ .ศ. 2395

โบสถ์และวิหารเก่าแก่ที่เคยมีอยู่ถูกรื้อทิ้งเพราะผุพังไปตามกาลเวลา ต่อมาชาวบ้านและเจ้าอาวาสได้ร่วมกันก่อสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ขึ้น และมีการบูรณะวัดมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อปี พ.ศ. 2541 พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้มาเป็นประธานในการทอดผ้าป่า ทำให้วัดมีงบประมาณในการสร้างพระอุโบสถหลังปัจจุบันและบูรณะวัด ภายในอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปทอง ขนาดหน้าตักกว้าง 2 ศอก ส่วนบริเวณศาลาท่าน้ำหน้าวัดเป็นที่อยู่อาศัยของปลาจำนวนมาก โดยเฉพาะปลาสรวย เพราะเป็นเขตอภัยทาน จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวมาจอดแวะให้อาหารปลาเป็นจำนวนมาก

6) วัดตะล่อม วัดตะล่อมตั้งอยู่เลขที่ 59 ถนนพาณิชย์การชนบุรี หมู่ที่ 4 แขวงคลองขวาง เขตภาษีเจริญ สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2410 ไม่ทราบนามและประวัติผู้สร้างแต่เดิมนั้นพวกสมณกรรมวังในรัชกาลที่ 3 ได้มาสร้างศาลาไว้พักผ่อนหย่อนใจเป็นอันดับแรก เมื่อเวลาผ่านไปเจ้าชาวบ้านเห็นว่าเป็นสถานที่เหมาะแก่การสร้างวัดขึ้นมา จึงได้ร่วมใจกันสร้างวัดขึ้น ในระยะแรก ๆ นั้น คงจะเป็นวัดชนิดสำนักสงฆ์อยู่ก่อนแล้ว ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาภายหลัง เมื่อได้สร้างอุโบสถเรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ .ศ. 2470 บริเวณทำน้ำของวัดเป็นเขตอภัยทาน ทำให้มีปลามาอาศัยชุกชุม ส่วนใหญ่เป็นปลาสรวย ชาวบ้านที่มาทำบุญมักจะมาให้อาหารปลาเป็นประจำ รวมถึงนักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมาด้วย

7) วัดกำแพง วัดกำแพงตั้งอยู่ที่คลองบางเชือกหนัง หมู่ที่ 10 แขวงบางแวก เขตภาษีเจริญ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2440 โดยพระยามหามุนตรีเป็นผู้ถวายที่ดินและดำเนินการสร้างวัด ครั้นแล้วเสร็จได้ขนานนามว่า “วัดกำแพง” กาลเวลาผ่านไปมาเสนาสนะชำรุดทรุดโทรมลงตามลำดับ ได้รับการปฏิสังขรณ์และก่อสร้างใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา ภายในวัดมีพระอุโบสถเก่าแก่สร้างในสมัยสมเด็จพระวรมหารัตน์ ราวปี พ.ศ. 2460 ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญสมัยอยุธยา คือ หลวงพ่อดำและหลวงพ่อด่าง สร้างจากก้อนหินทรายสีแดง หน้าตักกว้าง 3 ศอก สูง 2 ศอก ซึ่งชาวบ้านในสมัยอยุธยานำพระพุทธรูปทั้งสององค์มาซ่อนที่วัดแห่งนี้เมื่อครั้งเสียกรุงแก่พม่า เพราะเกรงว่าพม่าจะทำลาย ปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนและละแวกใกล้เคียงให้ความเคารพนับถือและเดินทางเข้ามาสักการะอย่างต่อเนื่อง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณ พ .ศ. 2455

8) วัดป่าเชิงเลน วัดป่าเชิงเลนตั้งอยู่ในเขตบางกอกน้อย ที่ตั้งของวัดป่าเชิงเลน พ้องกับชื่อเพราะบริเวณนั้นคือ ป่าชายเลน ที่เต็มไปด้วยไม้ใหญ่น้อยที่ชอบสภาพชื้นและชุ่มน้ำ รอบวัด

แห่งนี้มีต้นไทรอยู่เป็นจำนวนมาก ผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งอาศัยอยู่แถวนั้น เล่าต่อๆ กันมาว่า บริเวณที่ตั้งวัดป่าเชิงเลนนี้ ในอดีตเคยเป็นวัดเก่าแก่อายุยาวนานเกินกว่า 4 ชั่วคน ตั้งแต่จำความได้ก็เห็นวัดอยู่ในสภาพหักพังและรกร้างอยู่แล้ว จากการตรวจสอบอิฐและวิธีการก่อสร้าง พบว่าเป็นวัดรูปแบบเดียวกับวัดที่สร้างในสมัยอยุธยา จึงเชื่อกันว่าวัดนี้ควรมีอายุไม่ต่ำกว่า 200 ปี กระทั่งในเดือนมีนาคม 2532 ท่านพระอาจารย์อุทัยมานุคตโมได้มาพบบริเวณวัดร้างนี้โดยบังเอิญ แรกทีเดียวมองเห็นเป็นบึงกว้างใหญ่ กลางบึงเป็นต้นอ้อขึ้นสูงกว่าที่อื่น ใต้พ้อเป็นกองอิฐปะปนอยู่ จึงได้เข้าไปสำรวจและแผ้วถางหญ้าบริเวณที่เป็นโบสถ์ พบซากโบสถ์มีกองอิฐและกองไม้โครงหลังคา และเหลือซากกำแพงบางส่วนของตัวโบสถ์โผล่พ้นน้ำเพียงนิดเดียว ซึ่งใกล้ๆ บริเวณนี้ยังพบพระพุทธรูปศิลาขนาด 3 องค์ ที่ถูกลักลอบตัดไปนานแล้ว ด้วยความรู้สึกสะเทือนใจจึงได้ดำริจะบูรณะวัดนี้ขึ้นมาใหม่ โบสถ์ของวัดป่าเชิงเลน จะมีเพียงฐานรากและหลังคาเท่านั้นที่สร้างขึ้นมาให้แข็งแรง นอกนั้นได้อาศัยต้นไม้ที่เรียงรายกันเป็นแถวเป็นแนวกำแพง ส่วนซากกำแพงเก่าคงเหลือไว้บางส่วน เป็นแนวอิฐเดี่ยวๆ เพื่อเปิดเผยให้เห็นถึงลักษณะการเรียงอิฐ อันเป็นรูปแบบเฉพาะของสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา นอกจากนี้โบสถ์ซึ่งสร้างขึ้นบนฐานรากเดิมของวัดสมัยอยุธยาแล้ว สิ่งปลูกสร้างอื่นส่วนใหญ่จะสร้างบนท่อนลอยน้ำ เนื่องมาจากสภาพภูมิประเทศบริเวณนี้เป็นช่วงต่อระหว่างน้ำทะเลที่หนุนเข้ามาบรรจบกับน้ำเหนือที่ไหลลงมา เกิดเป็นดินเลนจำนวนมาก ทำให้ยากที่จะลงหลักปักฐานอย่างมั่นคง

ส่วนวัดอื่น ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาก็สามารถพัฒนาสภาพของวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้เช่นกัน โดยการสร้างบรรยากาศให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยว มีจุดเด่นที่สามารถสร้างความสนใจจากนักท่องเที่ยวได้ เช่น การสร้างเขตอภัยทานให้มีปลาชุกชุม การสร้างบรรยากาศของวัดให้ร่มรื่น รวมถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมหรืองานจิตรกรรมฝาผนังที่น่าสนใจ แต่ทั้งนี้ก็ต้องคงไว้ซึ่งหน้าที่ของศาสนสถาน จากการศึกษาในพื้นที่ พบว่าแต่ละชุมชนมีความพยายามที่จะช่วยกันพัฒนาวัดของตนเองให้มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม สะอาด ร่มรื่น เพื่อให้ประชาชนทั่วไปหรือนักท่องเที่ยวสามารถใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ และมีการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมหรือสักการะได้ โดยมีบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไว้ เช่น ฐาน เทียน ดอกไม้ ผู้รับบริจาคเงิน รวมไปถึงห้องสุขา ถึงขยะ ที่ถูกจัดไว้ภายในวัดต่าง ๆ

4.4.3 สวนเกษตร

ในการศึกษาลักษณะทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทสวนเกษตรได้แบ่งออกเป็นสวนกล้วยไม้และสวนผัก สวนตัดใบ ไม้ตัดดอก โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) **สวนกล้วยไม้** สวนกล้วยไม้สามารถพบเห็นได้โดยทั่วไปตลอดสองฝั่งคลอง โดยเฉพาะในคลองบางเชือกหนัง คลองบางน้อย และคลองบางพรม การทำสวนกล้วยไม้ในชุมชนริมคลอง เริ่มแรกเป็นการเพาะเลี้ยงกล้วยไม้ไว้เพื่อเล่นในหมู่ข้าราชการ ที่อยู่อาศัยในย่านคลองบางเชือกหนังและทำงานอยู่ภายนอกชุมชน เมื่อกว่า 40 ปีที่แล้ว และได้กลายมาเป็นการเพาะเลี้ยงเพื่อตัดดอกขายในเวลาต่อมา เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมปลูกกล้วยไม้เพื่อตัดดอกขาย นิยมปลูกกล้วยไม้สกุลหวาย (Dendrobium) โดยเฉพาะหวายมาดามปอมปาดัวร์ (Den. pompadour) นอกจากนี้ยังมีการเพาะเลี้ยงกล้วยไม้สกุลอื่นๆ อีก อาทิ กล้วยไม้สกุลคัทลียา (Cattleya) กล้วยไม้สกุลช้าง (Rhynchostylis) และกล้วยไม้สกุลแวนด้า (Vanda) เช่น แวนด้า ที.เอ็ม.เอ เป็นต้น (วารสาร มนต์ไตรเวทย์, 2547: 55) ส่วนการตัดดอกขายก็มีพ่อค้าแม่ค้าคนกลางมารับกล้วยไม้จากสวนไปส่งขายที่ปากคลองตลาด ชาวสวนบางรายก็นำกล้วยไม้ไปขายเองที่ปากคลองตลาด โดยบรรทุกไปทางเรือและทางรถยนต์ และในเวลาต่อมาได้มีพ่อค้าแม่ค้าคนกลางมารับซื้อกล้วยไม้ไปบรรจุหีบห่อส่งขายต่างประเทศ

ในปัจจุบันมีสวนกล้วยไม้ที่อยู่ริมคลองในพื้นที่ศึกษาประมาณ 5 สวน โดยมี 2 สวนที่จะมีนักท่องเที่ยวแวะเวียนมาเที่ยวชมอยู่เป็นประจำ และเป็นสวนที่ประชาชนตลาดน้ำตลิ่งชันได้คัดเลือกเป็นแหล่งท่องเที่ยวเที่ยวทางน้ำของการจัดนำเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน คือสวนของคุณลุงนิคม ทองมาก และคุณป้าพิศมัย รัชมีจิรวีไล

2) **สวนผัก สวนตัดใบ ไม้ตัดดอก** ปัจจุบันนี้สวนผักในพื้นที่ศึกษาโดยส่วนใหญ่จะเป็นผักที่ให้ผลผลิตเร็วและปลูกหมุนเวียนได้ตลอดปี เช่น คื่นช่าย กุ๋ยฉ่าย ผักกวางตุ้ง ผักบุ้งจีน เป็นต้น และผักสวนครัวจำพวก จิง ข่า ตะไคร้ โหระพา กะเพรา มะนาว มะกรูด ฯลฯ วิธีการปลูกนิยมปลูกโดยวิธีการหว่านเมล็ดแล้วถอนต้นที่ไม่ต้องการทิ้ง การใส่ปุ๋ยนิยมใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ใช้ควบคู่ไปกับปุ๋ยคอก และปุ๋ยชีวภาพ ส่วนยาฆ่าแมลงมีทั้งการใช้พวกสารเคมี และใช้สารสกัดจากใบหรือเมล็ดสะเดา ซึ่งเกษตรกรจะใช้ทำกันเอง ด้านการจัดจำหน่ายชาวสวนนิยมส่งผักให้พ่อค้าแม่ค้าเจ้าประจำที่มารับซื้อถึงสวน ทั้งที่มารับทางเรือและทางรถ ซึ่งพ่อค้าแม่ค้าเหล่านี้จะนำผักไปส่งขาย

ตลาดปากคลองตลาดเป็นแหล่งใหญ่ การซื้อขายระหว่างชาวสวนกับพ่อค้าจะเป็นลักษณะที่พ่อค้าจะเอาผักไปขายก่อนแล้วค่อยเอาเงินมาให้ชาวสวน

นอกจากนี้ชาวบ้านริมคลองยังทำสวนไม้ตัดใบ ได้แก่ การปลูกเฟิร์นใบมะขาม เพื่อตัดใบส่งขายร่วมกับดอกกล้วยไม้ โดยเฟิร์นใบมะขามนี้ถือได้ว่าเป็นเฟิร์นตัดใบที่ใช้กันมากในอดีตและเริ่มปลูกกันมากในช่วงที่มีการทำสวนกล้วยไม้ในคลองบางเชือกหนัง ไม้ตัดใบอีกประเภทหนึ่งที่นิยมปลูกกัน คือ เตยหอม การทำสวนเตยหอมนี้เป็นรูปแบบการทำสวนในยุคหลังๆ และยังเป็นที่นิยมในปัจจุบัน โดยเตยหอมที่ชาวบ้านปลูกขายมีทั้งที่ใช้ในการกำกล้วยไม้ และที่ใช้ในการประกอบอาหารและขนมไทย ส่วนไม้ตัดดอกนั้นส่วนใหญ่จะเป็นไม้ไทยเพื่อนำไปร้อยพวงมาลัย เช่น ดอกจำปี ดอกพุด เป็นต้น โดยตลาดหลักที่ส่งไปขายคือปากคลองตลาด

การทำสวนของชาวบ้านริมคลอง นอกจากการเพาะปลูกพืชตามร่องสวนแล้ว ตามริมร่องสวน ฝางทางเดิน และพื้นที่ว่างในสวนนั้น ชาวสวนก็มักจะปลูกไม้ยืนต้นหรือไม้ผลต่าง ๆ เช่น กล้วย มะม่วง ชมพู่ ชมพู่มะเหมี่ยว มะพร้าว หมาก ทองหลาง ฯลฯ ไว้เป็นพืชแซม เพื่อบริโภคในครัวเรือนและส่งขายเพิ่มรายได้

การท่องเที่ยวสวนผัก สวนตัดใบ และไม้ตัดดอกนั้น ในปัจจุบันยังไม่เป็นที่นิยม แต่การท่องเที่ยวในสวนเหล่านี้มักเกิดขึ้นจากการชมด้วยสายตาในขณะที่เรือแล่นผ่านสวนเหล่านี้ หรือสวนอยู่ใกล้กับสวนกล้วยไม้ หรือมีการปลูกเสริมในบริเวณสวนกล้วยไม้ นักท่องเที่ยวที่สนใจจึงได้เข้าไปเยี่ยมชม บางครั้งก็มีการขอซื้อผลผลิตจากสวนหากผลผลิตสามารถเก็บเกี่ยวได้

จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า ชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันมีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมาก ทั้งนี้เนื่องจากการที่ชุมชนริมคลองมีสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของคลอง วิถีชีวิตริมคลอง วัด โบราณสถาน และอาชีพเกษตรกรรม ที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชุมชน และยังสามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมและแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้มีศักยภาพมากขึ้น

4.5 สภาพการเข้าถึงชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนตลิ่งชันเป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายทั้งทางน้ำและทางบก คือ

4.5.1 การคมนาคมทางน้ำ

การเดินทางของผู้คนริมคลองซักพระ คลองบางเชือกหนัง คลองลัดดาเหนือ และ คลองบางน้อย นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อาศัยการเดินทางด้วยเรือเป็นหลัก เรือจึงมีความสำคัญต่อ ผู้คนที่อาศัยในพื้นที่นี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะสำหรับผู้คนริมคลองที่บ้านเรือนไม่ได้ติดถนน การ เดินทางออกสู่ภายนอกชุมชนก็ได้อาศัยเรือจ้างที่มีการให้บริการมาแต่อดีต นับแต่ยุคเรือพาย เช่น เรือจ้างแจวหลัง จนเข้าสู่ยุคเรือติดเครื่องยนต์ เช่น เรือเผาหัว หรือเรือตุ้่งๆ และยุคของเรือหางยาว ในที่สุด เรือหางยาวที่ให้บริการรับส่งผู้โดยสารคลองบางเชือกหนัง มีเพียงเส้นทางเดินเรือเดียว คือ เส้นทางเดินเรือที่ให้บริการระหว่างท่าวางแหว่งกับท่าช้าง ซึ่งชาวบ้านมักเรียกติดปากว่า “เรือหาง ยาวคลองมอญ” เพราะเรือแล่นจากคลองบางเชือกหนังผ่านและออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณปาก คลองมอญ จากนั้นจึงเข้าเทียบท่าที่ท่าช้าง ซึ่งเป็นท่าเรือในฝั่งกรุงเทพมหานคร เส้นทางเดินเรือนี้มี เรือแล่นรับส่งผู้โดยสารตั้งแต่วันจันทร์ - วันเสาร์ เฉพาะในช่วงเช้าตั้งแต่ 5.30 น. ถึง 8.00 น. และ ในช่วงเย็น ตั้งแต่ 16.00 น. ถึง 21.00 น. ค่าโดยสาร มีตั้งแต่ 12, 10, 8 บาท แล้วแต่ระยะทาง

นอกจากจะแล่นเรือรับส่งผู้โดยสารในเวลาประจำแล้ว ในช่วงเวลาที่ไม่ได้ให้บริการ รับส่งผู้โดยสาร คนขับเรือหางยาวจะนำเรือไปให้บริการเป็นเรือนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติโดยทำเรือที่นักท่องเที่ยวมาใช้บริการท่องเที่ยวทางน้ำนั้นมีหลายท่าด้วยกัน อาทิ ท่าช้าง ท่าเตียน ท่าพระจันทร์ และท่าเรือของโรงแรมชื่อดังต่างๆ ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา

4.5.2 การคมนาคมทางรถยนต์

ปัจจุบันการคมนาคมทางบกมีการพัฒนามากขึ้น มีถนนตัดผ่านหลายสาย มีถนนสาย หลัก 3 สาย ได้แก่ ถนนบรมราชชนนี ถนนกาญจนาภิเษก และถนนราชพฤกษ์ ส่วนถนนสายรองมี จำนวน 12 สายที่เข้าถึงชุมชนในเขตคลังชั้น ได้แก่ ถนนซักพระ ถนนสวนผัก ถนนทุ่งมังกร ถนน ฉิมพลี ถนนพุทธมณฑลสาย 1 ถนนบางพรหม ถนนสุขาภิบาล - บางระมาด ถนนแก้ว เงิน ทอง ถนน วัดปากน้ำ ถนนวัดกระโจมทอง ถนนชัยพฤกษ์ และถนนสุขาภิบาล - บางเชือกหนัง

นอกจากนี้ในพื้นที่ซึ่งอยู่ไกลจากถนนสายหลักก็มีการสร้างทางเดินถาวรที่เรียกว่า “ทางเดิน ค.ส.ล.” (คอนกรีตเสริมเหล็ก) กว้าง 1.25 เมตร ลัดเลาะไปตามพื้นที่สวนหรือทางเดิน สาธารณะเดิมของชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเดินทางออกสู่ภายนอกหรือถนนหลักได้สะดวก

รถยนต์ประจำทางที่ให้บริการรับส่งผู้โดยสารในพื้นที่ดังกล่าว คือ รถประจำทางปรับอากาศ สาย 79 (ป.อ. 79) และรถสองแถวสีแดง ให้บริการจากชุมชนในเขตคลังชั้นไปถึงถนนสาย

หลัก อาทิ ถนนพุทธมณฑลสาย 1 แยกพุทธมณฑลสาย 2 ปากซอยจรูญสุนิทวงศ์ 13 บางขุนนนท์ ถนนบรมราชชนนี และถนนจรูญสุนิทวงศ์

4.5.3 การคมนาคมทางรถไฟ

สถานีรถไฟบางระมาด ตั้งอยู่ห่างจากหน้าที่ว่าการเขตคลองเตย ประมาณ 3.50 กิโลเมตร โดยรถไฟจะจอดที่สถานีรถไฟบางระมาดตั้งแต่วันที่ 06.10 น. ถึง 17.00 น. ซึ่งมีขบวนรถไฟผ่านวันละ 12 ขบวน โดยขบวนรถไฟที่ผ่านจะมีจุดเริ่มต้น และสิ้นสุดที่สถานีรถไฟบางกอกน้อย หลังจากนั้นสามารถเดินทางไปยังชุมชนได้โดยการใช้รถสองแถวสีแดงที่มีวิ่งบริการภายในชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การเข้าถึงชุมชนริมคลองสามารถเข้าถึงได้หลายวิธี ส่วนการเข้าถึงในรูปแบบของการท่องเที่ยวทางน้ำนั้นนักท่องเที่ยวสามารถเลือกใช้บริการได้จากท่าเรือต่าง ๆ ตามแม่น้ำเจ้าพระยา หรือการใช้บริการการท่องเที่ยวทางน้ำของประชาคมตลาดน้ำคลองเตย ชุมชนริมคลองจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการเข้าถึงที่ดี

4.6 สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

4.6.1 ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์

น้ำประปา ในเขตคลองเตยมีการให้บริการน้ำประปาแทบทุกหมู่บ้าน จะมีเฉพาะบางหมู่บ้านและบางครัวเรือนเท่านั้นที่ยังไม่ทั่วถึง หมู่บ้านและครัวเรือนที่ยังไม่ได้รับบริการน้ำประปา ประชาชนส่วนใหญ่จึงใช้น้ำจากลำคลองเพื่อการอุปโภคบริโภค ส่วนไฟฟ้า ในปัจจุบันมีใช้แล้วครบทุกหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่การท่องเที่ยวด้วย

การสื่อสาร ชุมชนคลองเตย ในปัจจุบันมีโทรศัพท์ โดยเฉพาะบางหมู่บ้านเท่านั้น โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ใกล้กับเมืองหรือถนนสายหลัก แต่จากการสอบถามพบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ใช้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ นอกจากนี้ยังมีบริการที่ทำกาไปรษณีย์ของเขตคลองเตย ที่มีบริการส่งจดหมายทั้งทางน้ำและทางถนน ส่วนการบริการโทรศัพท์สาธารณะมีการให้บริการทุกชุมชน หากนักท่องเที่ยวมีความต้องการในการใช้โทรศัพท์ก็สามารถหาใช้ได้

4.6.2 การจัดการด้านความสะอาด

ทางสำนักงานเขตตลิ่งชันมีการบริการเก็บขยะมูลฝอยในเขตตลิ่งชัน แบ่งเป็น 26 เส้นทาง มีปริมาณขยะประมาณ 90 – 100 ตัน ต่อวัน การปฏิบัติงานแบ่งออกเป็น 3 รอบ คือ ช่วงเช้า เวลา 03.00 น. – 11.00 น. ช่วงบ่าย เวลา 12.00 น. – 20.00 น. และช่วงเย็น เวลา 16.00 น. – 21.00น.

นอกจากนี้ยังมีบริการเก็บขยะมูลฝอยทางน้ำโดยเรือ ให้บริการ 10 เส้นทาง ใน 10 คลอง โดยใช้เรือขนาด 2 x 6 เมตร 2 ลำ และ 2 x 8 เมตร 4 ลำ ปริมาณต่อวันประมาณ 15 – 20 ตัน ต่อวัน มีจุดขึ้นขยะ 2 จุด คือ วัดมะกอก และวัดกาญจนสิงหาสน์ จุดชักลากขยะทางเรือมี 3 แห่ง คือ วัดเกาะ วัดสมรโกฏิ และชุมชนหมู่ 13 บางระมาด ทั้งนี้ในทุกวันศุกร์ มีการพัฒนาคลอง ด้วยการตัดแต่งต้นไม้ที่ล้มหรือกิ่งขวางทางสัญจร ทางน้ำไหล เก็บขยะและวัชพืชต่าง ๆ ที่รูกลำคลอง สาธารณะหมุนเวียนไปทุกพื้นที่ และมีการประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์พัฒนาคลองอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองทุกแห่ง โดยมีคลองนำร่องโครงการ 10 คลองใส และการอนุรักษ์พัฒนาคลองอย่างยั่งยืนในคลองซักพระ และคลองบางพรหม ซึ่งทำให้ประชาชนในคลองมีความสะอาดที่จะนำขยะมาทิ้ง สร้างความสะอาดให้กับชุมชน ซึ่งส่งผลต่อทัศนียภาพที่สวยงามระหว่างการท่องเที่ยว ส่วนการจัดการด้านการรักษาความสะอาด จะพิจารณาในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของชุมชน พบว่า

- ตลาดน้ำตลิ่งชัน ในด้านการให้บริการถังขยะ พบว่ามีการตั้งวางถังขยะในหลายจุด แต่ถังขยะที่จัดวางนั้นเป็นถังขยะที่มีขนาดใหญ่แบบมีล้อลาก ทำให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยว และหลังจากตลาดน้ำเลิกจะมีเจ้าหน้าที่ที่ทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ได้จ้างมาเพื่อดูแลความสะอาดในพื้นที่ตลาดคอยเก็บขยะและดูแลความเรียบร้อย

- วัด จากการสำรวจพบว่าทุกวัดมีความสะอาดและร่มรื่น มีผู้ดูแลเรื่องความสะอาดในวัดอยู่แล้ว

- สวนกล้วยไม้ มีการตั้งวางถังขยะ 1 – 2 จุด แต่ก็ยังเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม และเจ้าของสวนกล้วยไม้เป็นผู้จัดการกับขยะเหล่านั้น โดยการนำไปวางไว้ในจุดที่กำหนดให้เป็นที่เก็บขยะของทางสำนักงานเขต

4.6.3 ห้องน้ำสาธารณะ

ห้องน้ำเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวในระหว่างการท่องเที่ยวได้ และมีความจำเป็นต้องมีไว้บริการอย่างเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงต้องมีความสะอาดและได้มาตรฐานในการให้บริการ ซึ่งหากการบริการห้องน้ำมีความสะดวกและพร้อมในการบริการแก่นักท่องเที่ยว ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวมีทัศนคติที่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยว ไม่รู้สึกหงุดหงิดระหว่างการรอคอยหรือใช้บริการห้องน้ำที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ซึ่งด้านจัดการห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยว ได้พิจารณาในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของชุมชน พบว่า

- ตลาดน้ำคลองเตย ได้ใช้บริการของสำนักงานเขตคลองเตย ในบริเวณที่อยู่ติดกับตลาดน้ำคลองเตย โดยการให้บริการห้องน้ำมีการคิดค่าบริการคนละ 2 บาท ต่อครั้ง ซึ่งจากการสอบถามนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการพบว่าห้องน้ำยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยผู้ต้องการใช้บริการต้องยืนรอเป็นเวลานาน และห้องน้ำยังไม่สะอาดเพียงพอ
- วัด วัดแต่ละแห่งในพื้นที่ศึกษามีห้องน้ำบริการสำหรับประชาชนที่เดินทางมาวัด และนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว แต่ยังคงขาดผู้ดูแลรับผิดชอบในเรื่องความสะอาดของห้องน้ำหรือปริมาณน้ำที่ใช้ในการชำระแต่ละครั้ง
- สวนกล้วยไม้ จากการศึกษาพบว่าสวนกล้วยไม้แต่ละแห่งไม่มีห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว โดยเป็นการใช้ร่วมกันกับเจ้าของสวน ซึ่งในบางครั้งก็มีการตั้งวางของใช้ส่วนตัวของผู้พักอาศัยไว้เป็นจำนวนมาก ทำให้ไม่ได้รับความสะดวกในการใช้บริการ

4.6.4 การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว

ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทสวนจะมีเจ้าของสวนเป็นผู้สื่อความหมายในระหว่างการท่องเที่ยว แต่ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติก็จำเป็นต้องมีมัคคุเทศก์หรือล่ามที่มาด้วยเป็นผู้ถ่ายทอดความหมายต่ออีกครึ่งหนึ่ง หากไม่มีมัคคุเทศก์หรือล่ามมาด้วย นักท่องเที่ยวต้องเดินเที่ยวชมเองโดยไม่มีคำอธิบายระหว่างการเดินทาง เนื่องจากเจ้าของสวนหรือผู้ดูแลสวนยังไม่สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวด้วยภาษาต่างประเทศได้ในลักษณะของการอธิบายความหมาย ส่วนในแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดหรือระหว่างการเดินทางเรือชมบรรยากาศจะมีมัคคุเทศก์ประจำเรือท่องเที่ยวเป็นผู้สื่อความหมาย แต่การเข้าเฝ้าของนักท่องเที่ยวโดยไม่มีมัคคุเทศก์ก็ได้รับความนิยมน้อยเนื่องจากมีราคาถูกกว่า ซึ่งนักท่องเที่ยวอาจไม่ได้รับรู้ข้อมูลสำคัญของชุมชนหรือแหล่งเที่ยวนั้น ๆ จึงจำเป็นต้องมีป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว

ป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวเป็นการสื่อสารอย่างหนึ่งระหว่างแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว ซึ่งช่วยอธิบายความหมายของสิ่งต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวตามที่เจ้าของแหล่งท่องเที่ยวต้องการให้นักท่องเที่ยวได้ทราบข้อมูล โดยเฉพาะในด้านข้อมูลพื้นฐานทั่วไป เช่น ข้อควรปฏิบัติในแหล่งท่องเที่ยว ประวัติความเป็นมา ข้อมูลเฉพาะของแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น หากไม่มีป้ายไว้อธิบายแล้วอาจทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถรับรู้ถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นได้อย่างถูกต้อง ซึ่งการจัดการด้านป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวได้พิจารณาในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของชุมชน พบว่า

- ตลาดน้ำตลิ่งชัน ป้ายบอกทางมายังตลาดน้ำนั้นมีความชัดเจนสามารถอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวให้เข้าถึงได้ง่าย ส่วนป้ายสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวในตลาดน้ำยังไม่มีการจัดทำ
- วัด ป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวนั้นยังไม่มี ต้องอาศัยให้มัคคุเทศก์ได้บรรยายให้นักท่องเที่ยวได้ฟัง
- สวนกล้วยไม้ ป้ายอธิบายความหมายในแหล่งท่องเที่ยวนั้นยังไม่มีมีการจัดทำขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เจ้าของสวนเป็นผู้นำชมด้วยตนเอง จึงไม่คิดว่ามีความจำเป็นและยังต้องมีการลงทุนในการทำป้ายต่าง ๆ ด้วย

4.6.5 ลานจอดรถ ทำเทียบเรือ

ลานจอดรถหรือทำเทียบเรือถือเป็นปัจจัยหลักอย่างหนึ่งที่ช่วยให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้อย่างสะดวก หากแหล่งท่องเที่ยวใดไม่มีลานจอดรถแล้วอาจทำให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวตัดสินใจไม่เข้าไปท่องเที่ยว เพราะไม่สามารถจะลงทะเบียนของตนเองไว้ในที่ที่ไม่ปลอดภัยได้ ส่วนทำเทียบเรื่อนั้นก็มีส่วนสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวทางน้ำ เนื่องจากการอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวได้ขึ้นลงเรือได้สะดวกและเสริมสร้างความปลอดภัยระหว่างการขึ้นลงเรืออีกด้วย ซึ่งในด้านลานจอดรถ ทำเทียบเรือในแหล่งท่องเที่ยวได้พิจารณาในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของชุมชน พบว่า

- ตลาดน้ำตลิ่งชัน จากการศึกษาพบว่าตลาดน้ำตลิ่งชันมีพื้นที่จอดรถไม่เพียงพอกับจำนวนของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือน โดยเฉพาะช่วงเวลา 11.00 น. -14.00 น. ซึ่งเป็นช่วงที่มีประชาชนเดินทางมารับประทานอาหารและท่องเที่ยวกันมาก

- วัด ท่าเทียบเรือเป็นลักษณะตลิ่งหรือท่าน้ำถาวร ทำให้เกิดการขึ้นลงเรือลำบากในช่วงที่น้ำลง เนื่องจากความสูงระหว่างเรือและท่าเทียบเรือต่างกันมาก อาจทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยระหว่างการขึ้นลงเรือได้
- สวนกล้วยไม้ ท่าเทียบเรือนั้นเป็นลักษณะของการใช้ตลิ่งหรือท่าน้ำถาวร ซึ่งทำให้การขึ้นลงเรือลำบากในช่วงที่น้ำลง เนื่องจากความสูงระหว่างเรือและท่าเทียบเรือต่างกันมาก อาจทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยระหว่างการขึ้นลงเรือได้

4.6.6 การให้บริการของตลิ่งชันท้าว

การให้บริการของตลิ่งชันท้าว พบว่า ท่าเทียบเรือมีความสะดวก ปลอดภัยแต่เรือที่ให้บริการส่วนมากมีที่นั่งระหว่างแถวแคบ ทำให้นั่งท่องเที่ยวไม่สามารถวางขาได้อย่างสะดวก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่มีรูปร่างใหญ่ หรือผู้สูงอายุ นอกจากนี้แล้วยังพบว่าเสื่อชูชีพที่ให้บริการนั้น บางตัวอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถใช้งานได้อย่างสมบูรณ์ มีราขึ้นเป็นจำนวนมากและสีสันทันไม่สดใส ส่วนมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่ให้บริการเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยที่ดี แต่ในการพูดคุยให้ข้อมูลบางครั้งอาจมีความผิดพลาดอยู่บ้าง อาทิ มัคคุเทศก์ได้พูดว่า “สถานีตำรวจเขตบางเสาธง” ซึ่งในความเป็นจริงแล้วไม่มีเขตบางเสาธง แต่เป็นสถานีตำรวจนครบาลบางเสาธง (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ 17 พฤษภาคม 2549)

จากการศึกษาในพื้นที่พบว่าสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองเขตคลองเตยนั้น ในบางแหล่งท่องเที่ยวยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว บางแหล่งท่องเที่ยวยังต้องมีการปรับปรุงและพัฒนา ชุมชนริมคลองจึงควรมีแนวทางต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แต่ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของความสามารถและความพร้อมของชุมชน และต้องไม่ขัดแย้งกับลักษณะของพื้นที่หรือสภาพแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวกอาจไม่จำเป็นต้องมีการสร้างขึ้นใหม่ เพียงแต่มีการปรับปรุงให้ได้มาตรฐานหรือถูกสุขลักษณะมากขึ้น เช่น ห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยวสวนกล้วยไม้ เป็นต้น

4.7 ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว

สภาพโดยทั่วไปของชุมชนเขตคลองเตยเป็นชุมชนที่เงียบสงบ คดีที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นคดีเล็กน้อย ทั้งนี้มีสถานีตำรวจทั้งสิ้น 2 สถานี คือ สถานีตำรวจนครบาลคลองเตย ตั้งอยู่ริม

ถนนบรมราชชนนี รับผิดชอบ แขวงคลังชั้น แขวงฉิมพลี แขวงบางระมาด แขวงคลองชักพระ บางส่วน และสถานีตำรวจนครบาลบางเสาธง รับผิดชอบแขวงบางพรหม แขวงบางเข็อกหนึ่ง แขวงคลองชักพระบางส่วน ซึ่งการรักษาความปลอดภัยของชุมชนมีทั้งทางบกและทางน้ำ ทางบกมีสายตรวจทั้งกลางวันและกลางคืน ส่วนทางน้ำมีสายตรวจตอนกลางวันเป็นครั้งคราว กลางคืนมีสายตรวจประจำ ส่วนสถานีดับเพลิงของเขตคลังชั้นยังไม่มี อาศัยสถานีดับเพลิงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย ซึ่งอยู่ใกล้เคียง ในด้านความปลอดภัยระหว่างการนั่งเรือ พบว่าเรือทุกลำจะเตรียมเสื้อชูชีพให้พอดีกับจำนวนนักท่องเที่ยว มีห่วงชูชีพสำหรับช่วยชีวิต มีการบอกกล่าวให้นักท่องเที่ยวสวมใส่เสื้อชูชีพ แต่ทั้งนี้นักท่องเที่ยวเป็นผู้ตัดสินใจเองว่าจะสวมใส่หรือไม่ ประกอบกับลักษณะของคลองมีความแคบเฉพาะบางจุดและผู้ขับเรือบริการท่องเที่ยวส่วนมากเป็นคนในพื้นที่หรือมีอาชีพขับเรือมานาน มีความคุ้นเคยในเส้นทาง จึงทำให้โอกาสในการเกิดอุบัติเหตุระหว่างการเดินทางน้อยลง ส่วนความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว ได้พิจารณาในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของชุมชน พบว่า

- ตลาดน้ำคลังชั้น และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่ของประชาคมตลาดน้ำคลังชั้น คอยสอดส่องดูแลความเรียบร้อยในบริเวณตลาดน้ำและลานจอดรถ

- วัด ในด้านความปลอดภัยจัดว่าการท่องเที่ยวภายในวัดมีความปลอดภัย เพราะส่วนมากบริเวณวัดจะโล่ง ง่ายต่อการมองเห็นจากผู้คนรอบข้างและเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่มีผู้เข้ามาทำอันตราย

- สวนกล้วยไม้ จัดได้ว่ามีความปลอดภัยเนื่องจากระหว่างชมสวนเจ้าของสวนจะเป็นผู้นำทาง มีการบอกกล่าวหรือเตือนให้ระวังอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น การหกล้ม การถูกหนามจากต้นไม้เกี่ยวเสื้อผ้า เป็นต้น

ส่วนการบริการด้านสาธารณสุข ประชาชนส่วนใหญ่เมื่อเกิดการเจ็บป่วย จะไปโรงพยาบาลและซื้อยาตามร้านขายยารับประทานเอง หรือรับบริการตามศูนย์สาธารณสุข ไปคลินิก บ้าง รักษาโดยใช้ยากลางบ้านบ้าง ปัจจุบันในเขตคลังชั้นไม่มีโรงพยาบาล แต่ใช้บริการโรงพยาบาลที่อยู่ในเขตบางกอกน้อย ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกัน ในเขตคลังชั้นมีศูนย์บริการสาธารณสุข 8 แห่ง โดยมีศูนย์บริการสาธารณสุข 49 วัดชัยพฤกษ์มาลา แขวงคลังชั้นเป็นศูนย์กลาง แต่หากมีอุบัติเหตุระหว่างการท่องเที่ยวก็สามารถจัดส่งโรงพยาบาลได้โดยสะดวกทั้งทางถนนและทางน้ำ

จากการศึกษาพบว่าชุมชนริมคลองเขตคลังชั้นเป็นชุมชนที่มีความเงียบสงบ มีความปลอดภัยทั้งในแหล่งท่องเที่ยวและระหว่างการท่องเที่ยว ประกอบกับสภาพสังคมยังเป็นระบบเครือญาติอยู่จึงทำให้ทุกคนช่วยกันสอดส่องดูแลและรับรู้ถึงความผิดปกติในชุมชนอย่างรวดเร็ว

4.8 ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

การศึกษาด้านขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ เมื่อเปรียบเทียบขนาดของพื้นที่ต่อจำนวนนักท่องเที่ยวพบว่า พื้นที่ชุมชนริมคลองเขตคลองเต้มีขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้สูง โดยพิจารณาจากการท่องเที่ยวทางน้ำที่มีลักษณะการหมุนเวียนนักท่องเที่ยว มีการแวะชมวัด สวนกล้วยไม้ หรือสถานที่อื่น ๆ แต่การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนี้ใช้เวลาไม่นาน และแต่ละรอบของการท่องเที่ยวมักมีจำนวนนักท่องเที่ยวไม่เกิน 20 – 25 คน หรือตามจำนวนที่นั่งของเรือท่องเที่ยว ซึ่งโดยส่วนมากแล้วเรือท่องเที่ยวที่พานักท่องเที่ยวเข้ามามักจะเป็นเรือที่มีขนาดเล็ก มีที่นั่งไม่เกิน 40 ที่นั่ง และเรือหางยาวที่มีที่นั่งประมาณ 25 ที่นั่ง ประกอบกับความกว้างของคลองมีไม่มากนัก อยู่ในระหว่าง 8 – 15 เมตร จึงทำให้เรือท่องเที่ยวที่มีขนาดใหญ่ไม่สามารถเข้ามาได้ และการท่องเที่ยวเป็นไปในลักษณะของการแล่นเรือไปตามคลองโดยมิได้มีการจราจรทางน้ำที่หนาแน่นติดขัด จึงทำให้มีความสะดวกในการเดินทางและเรือท่องเที่ยวบางลำก็มิได้มีการพาขึ้นชมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน แต่ละแหล่งท่องเที่ยวจึงไม่ต้องต้อนรับนักท่องเที่ยวจากเรือทุกลำ และจากการสอบถามเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ได้พบว่าทุกแหล่งท่องเที่ยวมีความยินดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่อาจจะมีข้อจำกัดในบางช่วงเวลา เช่น สวนกล้วยไม้ หากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในช่วงเช้ามืดก่อน 10.00 น. ทางเจ้าของสวนจะไม่สามารถให้บริการได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากเป็นเวลาในการรดน้ำ ใส่ปุ๋ย หรือกิจกรรมอื่น ๆ ในการดูแลสวนกล้วยไม้ เป็นต้น ฉะนั้นอาจจำเป็นต้องมีการเลือกเวลาในการพานักท่องเที่ยวเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว โดยการประสานงานไปกับเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวก่อนพานักท่องเที่ยวเข้าชม ส่วนในด้านท่าเทียบเรือนี้ยังมีความเพียงพอสำหรับแต่ละแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเรือทุกลำที่พานักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนไม่ได้จอดแวะตามแหล่งท่องเที่ยวทุกครั้ง แต่หากมีการมาเยี่ยมชมพร้อมกันก็สามารถจอดเรือได้เพราะคลองมีบริเวณยาวตามพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว ส่วนลานจอดรถบริเวณตลาดน้ำตลิ่งชันนั้นอาจจำเป็นต้องมีการประสานงานกับสำนักงานเขตคลองเต้เพื่อขยายพื้นที่ในการจอดรถ ช่วงเวลาที่มีความหนาแน่นจะอยู่ในช่วงเวลา 11.00 – 14.00 น. เท่านั้น แต่ทั้งนี้ก็มีกิจกรรมหมุนเวียนของที่จอดรถตลอดเวลาเนื่องจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาหากมาท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำตลิ่งชันเพียงอย่างเดียวใช้เวลาในการท่องเที่ยวประมาณ 1 – 2 ชั่วโมง หากมาใช้บริการท่องเที่ยวทางน้ำด้วยก็จะใช้เวลารวมประมาณ 4 ชั่วโมง

4.9 การมีส่วนร่วมของชุมชน

ในการพิจารณาการมีส่วนร่วมนั้นจะพิจารณาถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนท้องถิ่นที่มีการนำเที่ยวเข้าไปในพื้นที่ เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพราะชุมชนสามารถเป็นศูนย์กลางที่เชื่อมโยงทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ คือชุมชนต้องมีส่วนเชื่อมโยงกับส่วนราชการในฐานะผู้รับทราบนโยบายและการปฏิบัติตามนโยบายหรือทิศทางนั้น ๆ เพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมในระยะยาว รวมถึงต้องมีส่วนเชื่อมโยงกับภาคเอกชน ในฐานะที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการการท่องเที่ยว

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำแบบสัมภาษณ์ในประเด็นของการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและประชาชนในชุมชนในพื้นที่ โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่มหลัก คือ

1) กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน จำนวน 25 คน

จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนในพื้นที่ศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่มีในพื้นที่ของชุมชนตนเอง แต่ก็มีความสนใจอยากจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว แต่ยังสงสัยว่าจะมีส่วนร่วมได้อย่างไร และต้องทำอะไรบ้าง แต่ทั้งนี้ก็มีความเต็มใจและยินดีที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง

2) ผู้ประกอบการร้านค้าในตลาดน้ำตลิ่งชัน จำนวน 10 คน

กลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้มีส่วนร่วมโดยตรงกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยมีความคิดเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวจะนำมาซึ่งรายได้ ทำให้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น และมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนของตนเอง ซึ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้เป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และการมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งอาชีพค้าขายในตลาดน้ำเป็นการพบปะและให้บริการกับนักท่องเที่ยว และได้รับคำตอบแทนจากนักท่องเที่ยวโดยตรง ส่วนการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ยังไม่มีการดำเนินการในขั้นตอนนี้ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างคิดว่าเป็นหน้าที่ของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน แต่ก็ยินดีให้ความร่วมมือทุกอย่างหากมีการขอความช่วยเหลือหรือมีระเบียบ ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่ช่วยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวได้พัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น

3) ผู้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนริมคลอง จำนวน 13 คน กลุ่มตัวอย่างในกลุ่มนี้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มย่อย คือ

- สวนกล้วยไม้ที่เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน จำนวน 2 คน จาก 2 สวน ซึ่งเจ้าของสวนทั้งหมดยินดีที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมสวนของตนเอง มีความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้แสดงศักยภาพของสวนให้ปรากฏแก่สายตาของผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งรายได้ของเจ้าของสวนได้จากการซื้อกล้วยไม้หรือพันธุ์ไม้ในสวน โดยไม่มีการเก็บค่าเข้าชมสวน จึงเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน รายได้ที่ได้ก็อยู่กับเจ้าของสวน โดยไม่มีการให้ส่วนแบ่งกับมัคคุเทศก์หรือคนขับเรือ หากไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเจ้าของสวนก็ไม่ได้ได้รับความเดือนร้อน เนื่องจากรายได้หลักของสวนอยู่ที่การจำหน่ายกล้วยไม้และพันธุ์ไม้ให้กับตลาดค้าส่งต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าเจ้าของสวนไม่ได้ทำการโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์สวนของตนเอง แต่เป็นการบอกเล่าปากต่อปากของมัคคุเทศก์ คนขับเรือ หรือนักท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศบางส่วนที่ทำงานอยู่ในประเทศไทยที่เคยมาท่องเที่ยวที่สวนแล้ว ได้มีการบอกต่อเพื่อนชาวต่างชาติด้วยกันเองให้มาหรือบางครั้งได้พามาเอง ซึ่งเป็นเหตุให้เจ้าของสวนไม่จำเป็นต้องประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้แล้วทัวร์ท่องเที่ยวทางน้ำของเขตคลองเตยก็จัดรายการนำเที่ยวมาอย่างสม่ำเสมอ เจ้าของสวนส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนในการวางแผนการท่องเที่ยว มีลักษณะเป็นการรอให้มีการจัดนำเที่ยวเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยว ไม่มีการเตรียมคนหรืออุปกรณ์ใด ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว แต่มีการจำหน่ายสินค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อบริการนักท่องเที่ยว เช่น เครื่องดื่ม ขนมขบเคี้ยว เป็นต้น นอกจากนี้แล้วจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า เจ้าของสวนก็ไม่อยากมีส่วนร่วมในกระบวนการอื่นของการท่องเที่ยวนอกจากที่ทำอยู่ในปัจจุบัน คือรับนักท่องเที่ยวเข้ามา และปรับปรุงสวนของตนเองให้มีสภาพดีอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากเวลาที่มีอยู่หมดไปกับการดูแลสวน แต่หากมีการประสานงานขอความช่วยเหลือให้ทำสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่เกินกำลังที่จะทำได้ทางเจ้าของสวนก็ยินดีให้ความร่วมมือ ซึ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้ในปัจจุบันจะเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และการมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์เท่านั้น

- สวนกล้วยไม้ที่ไม่เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน จำนวน 3 คน จาก 3 สวน จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า สาเหตุที่ไม่เปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจาก ไม่มีความพร้อมเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว ไม่มีคนคอยอำนวยความสะดวกอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้แล้วยังมีความกลัวเกี่ยวกับเรื่องความเสียหายของสวนที่เกิดจากนักท่องเที่ยว แต่ทางเจ้าของสวนเองก็รู้สึกยินดีที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเอง และจะให้ความร่วมมือหากมีหน่วยงานใดมาประสานงานแต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินความสามารถที่ทางเจ้าของสวนจะช่วยเหลือได้

- ผู้ทำอาชีพเรือบริการท่องเที่ยว จำนวน 5 คน จากการสัมภาษณ์ ทราบว่าคนขับเรือหางยาวที่มีที่พักอาศัยอยู่ในเขตตลิ่งชัน ในวันธรรมดาจะให้บริการเรือท่องเที่ยวที่ทำน้ำต่าง ๆ บริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นลักษณะของเรือเช่าเหมาลำเป็นรายชั่วโมงหรือรายวัน โดยราคาแล้วแต่การต่อรองกับนักท่องเที่ยว หรือบริษัทจัดนำเที่ยว และในวันเสาร์ – อาทิตย์ จะมาให้บริการที่ทิวทัศน์ของตลาดน้ำตลิ่งชัน ลักษณะของการจัดการท่องเที่ยวจะเป็นไปตามที่บริษัทจัดนำเที่ยวได้กำหนดมา หรือแล้วแต่ความต้องการนักท่องเที่ยว กลไกระบบการตลาดของเรือนำเที่ยว คือ หากเป็นบริษัทจัดนำเที่ยวส่วนมากจะเป็นไปในลักษณะของลูกค้าประจำ ส่วนการให้บริการที่ตลาดน้ำตลิ่งชันจะเป็นลักษณะของการเรียงตามลำดับ การเปลี่ยนเวร ส่วนลูกค้าที่มาเช่าเหมาลำโดยไม่ได้เป็นลูกค้าประจำ หากมาติดต่อที่ทำเรือก็จะมีระบบการจัดลำดับภายในท่าเรือนั้น ๆ แต่หากสามารถทำให้ลูกค้าเลือกเรือของตนเองได้ก็ไม่จำเป็นต้องเรียงตามลำดับ ลักษณะการให้บริการจึงเป็นการรอให้ลูกค้ามาหาเอง โดยผู้ขับเรือรออยู่ที่ท่าเรือ ไม่มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ใด ๆ คนขับเรือมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวใน 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และการมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์เท่านั้น แต่จากการสัมภาษณ์ก็ทำให้ทราบว่าคนขับเรือมีความต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยวอื่น ๆ ด้วย แต่ยังสงสัยว่าจะมีส่วนร่วมได้อย่างไร และต้องทำอะไรบ้าง เพราะไม่มีหน่วยงานราชการหรือเอกชนเข้ามาประสานงาน และตนเองก็ไม่ทราบว่าควรจะเริ่มที่จุดใดก่อน ส่วนสาเหตุที่ทำให้ต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการอื่น ๆ นั้นเนื่องจากว่า การท่องเที่ยวมีผลกระทบโดยตรงต่ออาชีพที่ทำอยู่ และเชื่อว่าหากมีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่น ๆ แล้วจะสามารถทำให้ตนเองและครอบครัวมีรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

- มัคคุเทศก์ จำนวน 3 คน จากการบริการเรือท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า มัคคุเทศก์ที่ให้บริการที่ตลาดน้ำตลิ่งชันส่วนมากแล้วมีอาชีพประจำทำอยู่แล้ว การเป็นมัคคุเทศก์จึงเป็นอาชีพเสริม และมัคคุเทศก์ที่ทำงานที่ตลาดน้ำตลิ่งชันมักจะเป็นผู้ที่มีที่พักอาศัยหรือทำงานอยู่ในเขตตลิ่งชัน เนื่องจากทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันต้องการกระจายรายได้ให้กับผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตตลิ่งชันก่อน การจัดมัคคุเทศก์ตามรอบการท่องเที่ยวจะจัดเรียงตามลำดับผลัดเปลี่ยนกันไป รอบการทำงานในแต่ละวันขึ้นอยู่กับปริมาณการจัดนำเที่ยวว่ามีกี่รอบ และในวันนั้นมีมัคคุเทศก์ที่มาทำงานกี่คน หากมีมัคคุเทศก์มาน้อยและรอบการจัดนำเที่ยวมากก็จำเป็นต้องทำงานหลายรอบ โดยระยะเวลาในการนำเที่ยวแต่ละรอบของตลาดน้ำตลิ่งชันจะอยู่ในเวลาประมาณ 2 – 2.5 ชั่วโมง เส้นทางกรนำเที่ยวจะเป็นเส้นทางที่มีการกำหนดไว้แล้ว รายได้ของมัคคุเทศก์ได้รับจากประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันที่ได้กำหนดอัตราค่าตอบแทนไว้แล้ว นอกจากนี้อาจได้รับเงินรางวัลพิเศษที่ทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจในการให้บริการ มัคคุเทศก์จึงมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวใน 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และการมีส่วนร่วมใน

การร่วมรับผลประโยชน์ นอกจากนี้ในบางครั้งหากภาครัฐได้รับคำติชมจากนักท่องเที่ยวก็จะนำข้อเสนอมาบอกกล่าวกับประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ซึ่งอาจจะมีการปรับปรุงแก้ไขต่อไปหากว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการในส่วนของการจัดนำเที่ยว แต่หากว่าเป็นเรื่องของสถานที่ท่องเที่ยวที่ทางทัวร์ของตลาดน้ำตลิ่งชันจัดพานักท่องเที่ยวไป ก็จะมีการบอกกล่าวกับเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้แล้วภาครัฐก็มีความต้องการที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการอื่น ๆ อีกด้วย เนื่องจากต้องการให้การท่องเที่ยวทางน้ำในเขตตลิ่งชันมีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งการท่องเที่ยวสามารถสร้างงานสร้างอาชีพให้กับคนในเขตตลิ่งชันได้ และตนเองสามารถสร้างรายได้จากการเป็นมัคคุเทศก์ได้

4) กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 6 คน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนจำนวน 5 คน และผู้นำประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน 1 คน ทำให้ทราบว่าผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ต้องการให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นภายในชุมชนของตนเอง เพราะต้องการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน แต่ยังไม่ทราบว่าชุมชนของตนเองมีจุดดึงดูดอะไรที่จะสามารถให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมได้ นอกจากการเยี่ยมชมแม่น้ำลำคลอง บ้านเรือนที่อยู่ริมน้ำ วิถีชีวิตริมน้ำและวัด นอกจากนี้ผู้นำชุมชนต่าง ๆ ยังไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ของตนเอง นอกจากการรับฟังนโยบายต่าง ๆ จากสำนักงานเขตตลิ่งชัน และนำมาปฏิบัติตาม ซึ่งโดยส่วนมากแล้วนโยบายที่รับมามีจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาผลักดันการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างจริงจังและจริงใจ และยินดีให้ความร่วมมือกับทุกภาคส่วน รวมทั้งพร้อมที่จะประสานงานให้กับประชาชนในชุมชน

ส่วนการสัมภาษณ์ผู้นำประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ทำให้ทราบว่าตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวและส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวในพื้นที่ พร้อมทั้งมีความพร้อมในการสนับสนุนชุมชนต่าง ๆ ในเขตตลิ่งชันที่มีความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้แล้วทัวร์ของตลาดน้ำตลิ่งชันยังมีความต้องการเปิดเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ ๆ ในเขตตลิ่งชันที่ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และเพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมีจิตสำนึกเรื่องสิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงคุณค่าของวิถีชีวิตของชุมชนริมคลอง นอกจากนี้ทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันมีความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนและช่วยเหลือด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่เขตตลิ่งชันอย่างจริงจังและสม่ำเสมอ โดยไม่มีเรื่องทางการเมืองเข้ามาแทรกแซง และมีความยินดีที่จะให้ความร่วมมือกับทุกหน่วยงาน

5) กลุ่มเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตตลิ่งชัน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวน 3 คน

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของเขตตลิ่งชัน ทำให้ทราบว่าไม่มีหน่วยงานใดที่มีความรับผิดชอบเรื่องการท่องเที่ยวโดยตรง แต่จะมีงานเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นงานที่มีความสัมพันธ์กัน เช่น งานการรักษาความสะอาด การส่งเสริมการเกษตร การส่งเสริมอาชีพเสริมให้กับกลุ่มแม่บ้าน งานด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน เป็นต้น โดยงานเหล่านี้เอื้อประโยชน์ให้การท่องเที่ยวในทางอ้อม เช่น การรักษาความสะอาดและงานสิ่งแวดล้อมชุมชน ได้ทำให้พื้นที่ท่องเที่ยวมีทัศนียภาพที่ดี งานส่งเสริมการเกษตรและอาชีพทำให้มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในพื้นที่ ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ได้ให้ความคิดเห็นว่าการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ซึ่งไม่มีหน่วยงานใดเข้าไปรับผิดชอบอย่างจริงจัง แต่ทุกฝ่ายในสำนักเขตก็ได้เห็นความสำคัญของการท่องเที่ยว และพร้อมเอื้อประโยชน์จากภาระงานหลักเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ แต่ทั้งนี้ก็มีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับงานที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของประชาชนก่อน

โดยภาพรวมแล้วการมีส่วนร่วมในด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ หากเป็นประชาชนที่ไม่มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแล้วก็จะไม่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในทุกขั้นตอน แต่หากเป็นประชาชนที่มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็จะมีส่วนร่วมใน 2 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และการมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์ ส่วนขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ยังไม่มีให้เห็นเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวมากหรือน้อยนั้น คือ เวลา เนื่องจากบางคนก็ติดภาระจากการทำงานประจำ ไม่มีเวลาว่าง และมีธุรกิจครอบครัว จึงทำให้ไม่สามารถมาร่วมกิจกรรม และปัจจัยต่อมาที่มีส่วนทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากหรือน้อยคือ ความถนัด ขนาดของงาน และความคุ้มค่า ที่จะได้รับ ซึ่งชาวบ้านในชุมชนก็จะดูศักยภาพของตนเองในการตอบรับที่จะให้ความร่วมมือต่าง ๆ หากเป็นเรื่องที่สามารถที่จะทำได้ก็จะทำ เช่น การขอความร่วมมือจากสำนักงานเขตตลิ่งชันในการดูแลรักษาบ้านเรือนและที่ดินที่อยู่ติดริมน้ำให้สะอาด น่ามอง ซึ่งก็เป็นผลประโยชน์ร่วมกันของชาวบ้านและสภาพแวดล้อมโดยรวมของชุมชนริมคลองตลิ่งชัน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ก็ควรพิจารณาว่าส่วนราชการหรือเจ้าภาพของกิจกรรมนั้น ๆ ได้เปิดโอกาสหรือเชิญให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการท่องเที่ยวน้อยแค่ไหน ทั้งนี้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมและควรเป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องการท่องเที่ยว การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่าง

คุณค่าและรู้ถึงวิธีการสงวน รักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความเข้าใจที่ระหว่างคนในชุมชน และระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว

บทที่ 5

ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว

ข้อมูลด้านความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันจะเป็นข้อมูลพื้นฐานส่วนหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันให้มีความยั่งยืนเพื่อให้เข้าใจประเด็นที่ศึกษาอย่างชัดเจน จึงแบ่งผลการศึกษาเป็น 4 ส่วน คือ

- 5.1 คุณลักษณะของนักท่องเที่ยว
- 5.2 แบบแผนการท่องเที่ยว
- 5.3 ความพึงพอใจในการท่องเที่ยว
- 5.4 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน

5.1 คุณลักษณะของนักท่องเที่ยว

เพศและอายุ

ผลจากการศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นหญิง คิดเป็นร้อยละ 69.70 โดยอายุของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 21 – 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 36.70 รองลงมามีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 17.30 และน้อยที่สุดคือ อายุมากกว่า 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 4.70 ซึ่งนักท่องเที่ยวที่อายุอยู่ในช่วงนี้จะขึ้นลงเรือลำบาก เนื่องจากลักษณะทางกายภาพของร่างกาย และเป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่มาท่องเที่ยวทางน้ำเป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยทำงานมากที่สุด คือกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 21 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 69.30 การที่กลุ่มตัวอย่างที่มาเที่ยวอยู่ในวัยทำงานมากที่สุด คงเป็นเพราะว่าผู้ที่อยู่ในวัยนี้เป็นผู้ที่มีรายได้แล้ว และมีการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนและสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้แก่ตนเอง และน่าจะเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความคล่องตัวในการขึ้นลงเรือด้วย

วุฒิการศึกษา

ระดับวุฒิการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 47.70 รองลงมาคือมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 21.00 และอนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ 13.30 หาก

พิจารณาให้ดีแล้วจะพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นกลุ่มของผู้ที่มีการศึกษา คือในระดับปริญญาตรี และกลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา อาจจะหมายถึงกลุ่มที่กำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีหรืออื่น ๆ ได้ ซึ่งสอดคล้องกับช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่ำกว่า 21 ปี คิดเป็นร้อยละ 13.30 ซึ่งเป็นช่วงอายุของผู้ที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน

อาชีพและรายได้

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีอาชีพที่มั่นคงและมีรายได้ คิดเป็นร้อยละ 70.30 โดยสามารถแยกเป็นกลุ่มอาชีพพนักงาน / ลูกจ้างบริษัทเอกชน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.30 รองลงมาคือ รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ / ลูกจ้างรัฐบาล คิดเป็นร้อยละ 22.70 และธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย / อาชีพอิสระ คิดเป็นร้อยละ 19.30 สถานภาพที่รองลงมาคือ มีสถานภาพเป็นนักเรียนหรือนักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 19.30 ซึ่งสอดคล้องกับช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่ำกว่า 21 ปี และกลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา หากพิจารณารายได้ของกลุ่มตัวอย่างแล้วพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีรายได้แล้ว คิดเป็นร้อยละ 86.00 และไม่มีรายได้ คิดเป็นร้อยละ 14.00 กลุ่มที่มีรายได้อาจแยกได้เป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่มีรายได้ตั้งแต่ 15,000 บาทลงไป และตั้งแต่ 15,001 บาทขึ้นไปต่อเดือน รายได้ของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีรายได้ตั้งแต่ 15,001 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 44.60 จำแนกได้เป็น มีรายได้มากกว่า 25,000 บาท ต่อเดือนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 23.00 รองลงมาคือ รายได้ระหว่าง 15,001 – 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 18.30 และน้อยที่สุดคือ มีรายได้ระหว่าง 20,001 – 25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 3.30 ซึ่งสามารถชี้ให้เห็นว่ากลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีรายได้ที่ดี ส่วนกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มที่มีรายได้ตั้งแต่ 15,000 บาทลงไป คิดเป็นร้อยละ 40.70 ซึ่งกลุ่มที่มีรายได้ระหว่าง 5,001 -10,000 บาทมีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 20.70 รองลงมาคือ รายได้ระหว่าง 10,001 – 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 16.30 และน้อยที่สุดคือ ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 4.70 ซึ่งกลุ่มนี้อาจสามารถจัดได้ว่ามีรายได้ในระดับปานกลาง และกลุ่มที่ 3 ไม่มีรายได้ เป็นกลุ่มที่มีน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42 ซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มของนักเรียนนักศึกษา ดังนั้นถ้ามองภาพรวมก็จะพบว่ากลุ่มที่มาท่องเที่ยวทางน้ำเป็นกลุ่มคนที่มีรายได้ ซึ่งน่าจะมีการจัดสรรเงินไว้สำหรับการพักผ่อน ท่องเที่ยว หลังจากเหน็ดเหนื่อยจากการปฏิบัติงาน

ภูมิลำเนา

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 66.70 และนอกจากนั้นก็มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดอื่น คิดเป็นร้อยละ 33.30 (ตารางที่ 5.1)

ตารางที่ 5.1 จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	91	30.30
หญิง	209	69.00
รวม	300	100.00
อายุ		
ต่ำกว่า 21 ปี	40	13.30
21 – 30 ปี	110	36.70
31 – 40 ปี	52	17.30
41 – 50 ปี	46	15.30
51 – 60 ปี	38	12.70
มากกว่า 60 ปี	14	4.70
รวม	300	100.00
การศึกษา		
ประถมศึกษา	14	4.70
มัธยมศึกษา	63	21.00
อนุปริญญา	40	13.30
ปริญญาตรี	143	47.70
สูงกว่าปริญญาตรี	38	12.70
อื่น ๆ	2	0.70
รวม	300	100.00
อาชีพ		
เกษตรกร	58	19.30
นักเรียน / นักศึกษา	68	22.70
รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ / ลูกจ้างรัฐบาล	58	19.30
ธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย / อาชีพอิสระ	85	28.30
พนักงาน / ลูกจ้างบริษัทเอกชน	4	1.30

ตารางที่ 5.1 จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคล (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
รับจ้างทั่วไป / ลูกจ้างรายวัน	0	0.00
ข้าราชการบำนาญ	12	4.00
แม่บ้าน / ทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง	12	4.00
อื่น ๆ	3	1.00
รวม	300	100.00
รายได้		
ไม่มีรายได้	42	14.00
ต่ำกว่า 5,000 บาท	14	4.70
5,001 - 10,000 บาท	62	20.70
10,001 - 15,000 บาท	48	16.00
15,001 - 20,000 บาท	55	18.30
20,001 - 25,000 บาท	10	3.30
มากกว่า 25,000 บาท	69	23.00
รวม	300	100.00
ภูมิลำเนา		
กรุงเทพมหานคร	200	66.70
อื่น ๆ	100	33.30
รวม	300	100.00

5.2 แบบแผนการท่องเที่ยว

สาเหตุและวัตถุประสงค์ที่เลือกเดินทางมาท่องเที่ยวทางน้ำ

ผลจากการศึกษาพบว่า สาเหตุหลักที่กลุ่มตัวอย่างเลือกเดินทางมาท่องเที่ยวทางน้ำที่ชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันเพราะว่าเพื่อนชักชวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 34.00 รองลงมาคือ การเดินทางสะดวกและความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 28.70 เท่ากัน ความใกล้ที่พัก คิดเป็นร้อยละ 23.30 ซึ่งประการนี้สอดคล้องกับภูมิลำเนาของกลุ่มตัวอย่างที่ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่

ในกรุงเทพมหานคร ส่วนวัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยวในครั้งนี้พบว่ากลุ่มตัวอย่างต้องการท่องเที่ยวพักผ่อนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 86.00 รองลงมาคือต้องการใกล้ชิดธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 35.30 หากความรู้ประสบการณ์ คิดเป็นร้อยละ 24.00 และน้อยที่สุดคือ อื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 4.70 จากวัตถุประสงค์ของการเดินทางที่กล่าวมา ทำให้เกิดโอกาสที่ดีที่ชุมชนจะพิจารณาในการดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอื่น ๆ ให้ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ที่ต้องการพักผ่อนในบรรยากาศที่มีความสงบ สบาย ร่มรื่น ทั้งนี้อาจใช้ความเป็นธรรมชาติที่หายากในเมืองหลวงเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว นอกจากนี้แล้วหากพิจารณาถึงสาเหตุของการตัดสินใจท่องเที่ยวทางน้ำของคลังชั้นทัวร์อาจเป็นเพราะว่า เป็นการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำที่ใช้ระยะเวลาสั้น ประมาณ 2 – 2.5 ชั่วโมง และมีอัตราค่าบริการเป็นราคาที่นักท่องเที่ยวสามารถจ่ายได้ โดยราคาสำหรับผู้ใหญ่ 70 บาท และเด็ก 40 บาท ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้อยู่ระหว่าง 5,000 – 10,000 บาท ที่มีถึงร้อยละ 20.70

ลักษณะของผู้ร่วมเดินทาง

ลักษณะของผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยวมักจะมีอยู่ในรูปแบบของการเดินทางมากับญาติหรือคนในครอบครัวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 52.70 รองลงมาคือ มากับเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 44.00 เดินทางคนเดียว คิดเป็นร้อยละ 2.00 และน้อยที่สุดคือ อื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 1.30 ส่วนจำนวนผู้ร่วมเดินทางในครั้งนี้สามลำดับแรก คือ การเดินทาง 2 – 3 คน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.40 รองลงมาคือ 4 – 5 คน คิดเป็นร้อยละ 29.30 และ 6 – 7 คน คิดเป็นร้อยละ 13.30 แสดงให้เห็นว่าหากมีการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวขึ้นควรจะต้องจัดกิจกรรมหรือส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับหมู่คณะมากกว่ารายบุคคล

ค่าใช้จ่าย

ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวในครั้งนี้ มีการใช้จ่ายต่ำกว่า 500 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.00 รองลงมาคือ 501 – 1,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 35.30 ค่าใช้จ่ายระหว่าง 1,001 – 1,500 บาท คิดเป็นร้อยละ 7.30 และน้อยที่สุด คือ ตั้งแต่ 1,500 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 4.30 ซึ่งจากข้อมูลภาคสนามทำให้ทราบว่าค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากค่าอาหารและของฝากมากที่สุด

ความถี่ที่เคยมาท่องเที่ยวทางในเขตคลังชั้นและความต้องการกลับมาเที่ยวซ้ำ

จำนวนครั้งที่กลุ่มตัวอย่างได้เดินทางมาท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตคลังชั้นพบว่า มาเป็นครั้งแรกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.60 รองลงมาคือ มาเป็นครั้งที่ 2 - 3 คิดเป็นร้อยละ

27.70 มากกว่า 3 ครั้งขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 14.70 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโอกาสในการเดินทางกลับมาของนักท่องเที่ยวกลุ่มเดิมนั้นมีสูง เนื่องจากกลุ่มที่เดินทางมาตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไปรวมกัน คิดเป็นร้อยละ 42.40 และสอดคล้องกับความต้องการกลับมาท่องเที่ยวทางน้ำในชุมชนริมคลองเขตคลองชั้นที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการกลับมาเที่ยวอีก มีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.00 รองลงมาคือ ไม่น่าใจ คิดเป็นร้อยละ 24.00 และน้อยที่สุด คือ ไม่ต้องการ คิดเป็นร้อยละ 4.00 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของความต้องการเดินทางกลับมาท่องเที่ยวอีกและจำนวนครั้งที่เคยเดินทางมาท่องเที่ยวทางน้ำ

สื่อประชาสัมพันธ์

สื่อประชาสัมพันธ์ที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำในครั้งนี้ มากที่สุดคือการบอกเล่าจากเพื่อนหรือญาติ คิดเป็นร้อยละ 56.00 รองลงมาคือ คำเชิญชวนจากตลาดน้ำตลิ่งชัน คิดเป็นร้อยละ 27.70 จากสื่ออื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 11.30 ซึ่งจากแบบสอบถามพบว่า สื่ออื่นส่วนใหญ่เป็นสื่อจากอินเทอร์เน็ต และน้อยที่สุดคือแผ่นพับ โปสเตอร์ คิดเป็นร้อยละ 5.00 ซึ่งสื่อประชาสัมพันธ์จากการบอกเล่าจากเพื่อนหรือญาติในข้อนี้ สัมพันธ์กับสาเหตุหลักที่กลุ่มตัวอย่างเลือกเดินทางท่องเที่ยวโดยมีเพื่อนชักชวนมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการบอกเล่าหรือเชิญชวนจากคนใกล้ชิดมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่าง

สถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไป

สถานที่ท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไป 3 ลำดับแรก คือ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและรีสอร์ทต่างๆ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 73.70 รองลงมาคือ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ / โบราณสถาน / ศาสนา คิดเป็นร้อยละ 44.70 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม / ชนกลุ่มน้อย / วัฒนธรรมท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 35.00 และแหล่งจับจ่ายซื้อสินค้าและของที่ระลึก คิดเป็นร้อยละ 30.70 แหล่งท่องเที่ยวทางกีฬา คิดเป็นร้อยละ 9.70 ระบุได้ไม่ชัดเจน / แต่ละประเภทไปมากพอ ๆ กัน คิดเป็นร้อยละ 14.70 และอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 1.30 ซึ่งการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนเขตคลองชั้นสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลายเนื่องจากนักท่องเที่ยวจะได้พบทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม วัด โบราณสถาน และการจับจ่ายซื้อสินค้าท้องถิ่น

จากข้อมูลในเรื่องแบบแผนการท่องเที่ยวนี้ บ่งบอกสถานการณ์ได้ 3 ประการสำคัญ คือ ประการแรก กลุ่มตัวอย่างที่มาท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน เป็นผู้ที่มิถุนีมีถิ่นกำเนิดอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์การเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวพักผ่อน โดยสาเหตุที่เดินทางมาเพราะเพื่อนชักชวน มักเดินทางมาเป็นกลุ่มกับคนในครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อน ดังนั้นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวควรเริ่มที่กรุงเทพมหานครก่อน และขยายไปยังจังหวัดที่มีเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง ที่สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้ในแบบไปเช้าเย็นกลับหรือกลุ่มผู้ที่เดินทางมาทำธุรกิจหรือราชการที่กรุงเทพมหานคร โดยเน้นการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้สัมผัสธรรมชาติและวิถีชีวิตริมคลอง มีกิจกรรมที่สามารถทำได้หลายคน และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำป้ายสื่อความหมายบอกทางหรือสัญลักษณ์ที่ชัดเจนในเส้นทางมาแหล่งท่องเที่ยว และก่อนถึงแหล่งท่องเที่ยว

ประการที่สอง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เพิ่งเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นครั้งแรก โดยได้รับสื่อประชาสัมพันธ์จากการบอกเล่าจากเพื่อนหรือญาติมากที่สุด และมีความต้องการเดินทางกลับมาท่องเที่ยวอีก ฉะนั้นแสดงให้เห็นว่าเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวครั้งแรกเกิดความประทับใจมักเกิดการบอกต่อ และการบอกต่อหรือคำชักชวนจากกลุ่มญาติหรือเพื่อนจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจมาท่องเที่ยวของคนใกล้ชิดผู้ที่เคยเดินทางมาแล้ว และผู้ที่เคยเดินทางมาแล้วก็จะเป็นผู้นำทางเพื่อนหรือญาติที่ยังไม่เคยมา จึงเกิดเป็นการเดินทางซ้ำของนักท่องเที่ยวบางคน ฉะนั้นกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวควรมีอย่างหลากหลายเพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย อีกทั้งคุณภาพของสินค้าหรือบริการควรปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของคลองและวิถีชีวิตของชุมชนริมคลองด้วย

ประการที่สาม กลุ่มตัวอย่างมีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวในครั้งนี้ส่วนใหญ่ต่ำกว่า 500 บาท แต่ก็เป็นปริมาณเงินที่มากที่ไหลเวียนอยู่ในชุมชน และส่วนหนึ่งก็เป็นค่าบริการเรือท่องเที่ยวเที่ยวทางน้ำ ซึ่งจะมีรายได้จากการนักท่องเที่ยวประมาณ 9,800 บาทต่อวัน โดยประมาณการจากจำนวนเรือที่มีให้บริการในวันเสาร์ – อาทิตย์ วันละ 7 รอบ ๆ ละประมาณ 20 คน ๆ ละ 70 บาท ผู้ที่จะได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์โดยตรงสำหรับการท่องเที่ยวทางน้ำคือ มัคคุเทศก์และคนขับเรือ ส่วนที่เหลือก็จะเป็นการจับจ่ายใช้สอยสินค้าและบริการในตลาดน้ำตลิ่งชัน ซึ่งอาจมีรายได้หมุนเวียนในตลาดน้ำประมาณ 150,000 บาทต่อวัน โดยประมาณการจากจำนวนของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยววันละประมาณ 300 คน หมุนเวียนกันไปทั้งวัน โดยมีผู้ที่มีค่าใช้จ่ายต่ำกว่า 500 บาท และมากกว่า 1,000 บาทขึ้นไป ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 53.00 และ 47.00 ตามลำดับ) ผู้วิจัยจึงถ่วงเฉลี่ยให้มีค่าใช้จ่ายต่อคนประมาณ 500 บาท ซึ่งรายได้โดยตรงก็จะอยู่กับผู้ค้าขายในตลาด ทั้งนี้หากต้องการเพิ่มปริมาณการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวให้มากขึ้นก็ควรเพิ่มระยะเวลาให้นักท่องเที่ยว

ได้อยู่ในชุมชนให้มากขึ้น โดยการสร้างกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ทำมากขึ้น และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้ได้มาตรฐานเพื่อการจำหน่ายเป็นสินค้าที่ระลึก รวมถึงคุณภาพและรสชาติของอาหาร (ตารางที่ 5.2)

ตารางที่ 5.2 จำนวนและร้อยละของแบบแผนการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเยือนชุมชนริมคลองเขตคลองเตย

แบบแผนการท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
สาเหตุหลักที่เลือกเดินทางมาท่องเที่ยวทางน้ำในครั้งนี้ (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ใกล้ที่พัก	70	23.30
การเดินทางสะดวก	86	28.70
ความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว	86	28.70
เพื่อนชักชวน	102	34.00
การประชาสัมพันธ์และข่าวสาร	53	17.70
อื่นๆ	23	7.70
วัตถุประสงค์ที่มาท่องเที่ยวทางน้ำในครั้งนี้ (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ท่องเที่ยว/พักผ่อน	258	86.00
หาประสบการณ์ความรู้	72	24.00
ต้องการใกล้ชิดธรรมชาติ	106	35.30
อื่นๆ	14	4.70
ลักษณะของผู้ที่ร่วมเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำในครั้งนี้		
เดินทางคนเดียว	6	2.00
มากับญาติหรือคนในครอบครัว	158	52.70
มากับเพื่อน	132	44.00
อื่นๆ	4	1.30
รวม	300	100.00

ตารางที่ 5.2 จำนวนและร้อยละของแบบแผนการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเยือนชุมชน
ริมคลองเขตตลิ่งชัน (ต่อ)

แบบแผนการท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำในครั้งนี้		
เดินทางคนเดียว	6	2.00
2-3 คน	124	41.40
4-5 คน	88	29.30
6-7 คน	40	13.30
8-9 คน	12	4.00
มากกว่า 9 คนขึ้นไป	30	10.00
รวม	300	100.00
ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำในครั้งนี้		
ต่ำกว่า 500 บาท	159	53.00
500 - 1,000 บาท	106	35.30
1,001 - 1,500 บาท	22	7.40
ตั้งแต่ 1,501 บาท ขึ้นไป	13	4.30
รวม	300	100.00
ความถี่ที่เคยมาท่องเที่ยวทางน้ำในเขตตลิ่งชัน (รวมครั้งนี้ด้วย)		
เป็นครั้งแรก	173	57.60
เป็นครั้งที่ 2	57	19.00
เป็นครั้งที่ 3	26	8.70
มากกว่า 3 ครั้งขึ้นไป	44	14.70
รวม	300	100.00

ตารางที่ 5.2 จำนวนและร้อยละของแบบแผนการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเยือนชุมชนริมคลองเขตคลองเตย (ต่อ)

แบบแผนการท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
สื่อประชาสัมพันธ์ที่ทำให้ตัดขาดสนใจเดินทางท่องเที่ยว		
ทางน้ำในครั้งนี้		
คำเชิญชวนจากตลาดน้ำตลิ่งชัน	83	27.70
การบอกเล่าจากเพื่อนหรือญาติ	168	56.00
จากแผ่นพับ โปสเตอร์	15	5.00
อื่นๆ	34	11.30
รวม	300	100.00
ความต้องการกลับมาท่องเที่ยวทางน้ำในเขตคลองเตย		
ต้องการ	216	72.00
ไม่ต้องการ	12	4.00
ไม่แน่ใจ	72	24.00
รวม	300	100.00
แหล่งท่องเที่ยวที่นิยมไป (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและรีสอร์ทต่างๆ	221	73.70
แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ / โบราณสถาน / ศาสนา	134	44.70
แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม / ชนกลุ่มน้อย / วัฒนธรรมท้องถิ่น	105	35.00
แหล่งท่องเที่ยวทางกีฬา	29	9.70
แหล่งจำหน่ายซื้อสินค้าและของที่ระลึก	92	30.70
ระบุได้ไม่ชัดเจน / แต่ละประเภทไปมากพอ ๆ กัน	44	14.70
อื่น ๆ	4	1.30

5.3 ความพึงพอใจในการท่องเที่ยว

ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยว

จากผลการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจต่อการมาท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันในภาพรวมทั้งหมดแล้วอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.29) แต่หากพิจารณาในแต่ละด้านแล้วจะพบว่า ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยวโดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.41) โดยมีลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจมาก คือ คุณภาพของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย = 3.75) รองลงมาคือ สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่สองฝั่งคลองยังให้บรรยากาศของสมัยก่อน (ค่าเฉลี่ย = 3.66) บรรยากาศของตลาดน้ำตลิ่งชัน (ค่าเฉลี่ย = 3.63) บ้านเรือนมีเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ (ค่าเฉลี่ย = 3.57) การชมวิถีชีวิตชุมชนด้านการเกษตร (ค่าเฉลี่ย = 3.50) ส่วนลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจปานกลางคือ ความเหมาะสมของราคาสินค้าและบริการของตลาดน้ำตลิ่งชัน (ค่าเฉลี่ย = 3.40) คุณภาพของอาหารที่มีบริการในบริเวณตลาดน้ำตลิ่งชัน (ค่าเฉลี่ย = 3.35) การชมวัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ (ค่าเฉลี่ย = 3.29) คุณภาพของสินค้าชุมชนที่มีจำหน่ายระหว่างการเดินทาง (ค่าเฉลี่ย = 3.16) และลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจน้อยที่สุดในด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยว คือ ความสะอาดของแม่น้ำลำคลอง (ค่าเฉลี่ย = 2.85)

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความพึงพอใจโดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.10) โดยมีจุดจอคเรือที่สะดวกปลอดภัยเป็นลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างพอใจมากในด้านนี้ (ค่าเฉลี่ย = 3.45) ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง คือ ทางเดินเท้าที่สะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.40) ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.04) การบริการห้องน้ำ / ห้องสุขาในแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 3.04) ปริมาณถังขยะที่มีไว้บริการภายในแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 2.96) การบริการโทรศัพท์สาธารณะ (ค่าเฉลี่ย = 2.76)

ด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย

ด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความพึงพอใจโดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.38) ซึ่งความปลอดภัยในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวทาง

น้ำอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.31) แต่ความปลอดภัยในการเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.46) (ตารางที่ 6.3)

จากข้อมูลในเรื่องแบบแผนการท่องเที่ยวนี้ บ่งบอกสถานการณ์ได้ 3 ประการสำคัญ คือ ประการแรก ในด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่พึงพอใจในด้านความสะอาดของแม่น้ำลำคลองน้อยที่สุด ทั้งนี้แม่น้ำลำคลองเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ เนื่องจากเป็นเส้นทางหลักในการเดินทางท่องเที่ยว และเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม หากแม่น้ำลำคลองไม่สะอาด น่าเสีย หรือมีกลิ่นรบกวนการท่องเที่ยว อาจทำให้ปริมาณนักท่องเที่ยวลดลง และอาจเป็นสาเหตุทำให้สุขภาพของประชาชนที่อยู่ริมคลองได้รับผลกระทบในทางลบได้ ดังนั้นควรมีการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์คลอง หมั่นดูแลให้มีความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งก็จะทำให้ประชาชนริมคลองมีคุณภาพชีวิตที่ดี และผลต่อเนื่องที่ตามมาก็คือ มีนักท่องเที่ยวมาเยือนชุมชนริมคลองเพื่อชื่นชมธรรมชาติ วิถีชีวิตอย่างสม่ำเสมอ ก่อให้เกิดรายได้กับคนในท้องถิ่นต่อไป ทั้งนี้วิธีที่จะทำให้เกิดความต่อเนื่องในการดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดี คือ การส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ มีความตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากร และนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว

ประการที่สอง ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวและด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย ในภาพรวมแล้วกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง ซึ่งทั้งสองประเด็นนี้ ก็เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกและปลอดภัย และนำมาพิจารณาในการตัดสินใจว่าจะไปท่องเที่ยวหรือไม่ โดยเฉพาะด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย เนื่องจากมีความสำคัญต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ฉะนั้น ควรมีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว ในเส้นทางท่องเที่ยวให้มีปริมาณเพียงพอกับนักท่องเที่ยว มีความสะอาด อยู่ในตำแหน่งที่สามารถเห็นได้ชัดเจนหรือมีสัญลักษณ์บอกที่ชัดเจน และรวมทั้งพัฒนาระบบความปลอดภัยในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำให้อยู่ในระดับมาตรฐาน เช่น จำนวนเสื้อชูชีพที่เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว สภาพของเสื้อชูชีพที่สะอาดและใช้งานได้ รวมถึงการอธิบายวิธีการที่ถูกต้องในระหว่างการนั่งเรือ เป็นต้น

ประการที่สาม มัคคุเทศก์จัดเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสื่อสารให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจสภาพธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชนริมคลอง และเป็นสื่อกลางระหว่างความต้องการของนักท่องเที่ยว ผู้จัดบริการเรือนำเที่ยว และประชาชนในท้องถิ่น นอกจากนี้แล้วมัคคุเทศก์จะเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากที่สุด ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะมีการพัฒนาความรู้ของมัคคุเทศก์ในด้านการจัดนำเที่ยว ประวัติชุมชน ความปลอดภัยระหว่างการท่องเที่ยว บุคลิกภาพ การใช้ภาษาอังกฤษ

สำหรับการท่องเที่ยวเนื่องจากนักท่องเที่ยวบางส่วนเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ เป็นต้น ทั้งนี้ควรมีการพัฒนาคุณภาพของมัคคุเทศก์อย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว (ตารางที่ 5.3)

ตารางที่ 5.3 ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเยือนชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน

ระดับความพึงพอใจ	Mean	S.D.	เทียบกับเกณฑ์
ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยว			
สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่สองฝั่งคลองยังให้บรรยากาศของสมัยก่อน	3.66	0.72	มาก
บ้านเรือนมีเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ	3.57	0.76	มาก
ความสะอาดของแม่น้ำลำคลอง	2.85	0.81	ปานกลาง
การชมวิถีชีวิตชุมชนด้านการเกษตร	3.50	0.72	มาก
การชมวัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ	3.29	0.76	ปานกลาง
คุณภาพของสินค้าชุมชนที่มีจำหน่ายระหว่างการเดินทางเรือ	3.16	0.78	ปานกลาง
คุณภาพของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น	3.75	0.71	มาก
บรรยากาศของตลาดน้ำตลิ่งชัน	3.63	0.71	มาก
ความเหมาะสมของราคาสินค้าและบริการของตลาดน้ำตลิ่งชัน	3.40	0.76	ปานกลาง
คุณภาพของอาหารที่มีบริการในบริเวณตลาดน้ำตลิ่งชัน	3.35	0.75	ปานกลาง
รวม	3.41	0.74	มาก
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว			
ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว	3.04	0.75	ปานกลาง
จุดจอดเรือที่สะดวกปลอดภัย	3.45	0.75	มาก
ทางเดินเท้าที่สะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว	3.40	0.69	ปานกลาง
การบริการห้องน้ำ / ห้องสุขาในแหล่งท่องเที่ยว	3.04	0.79	ปานกลาง
ปริมาณถังขยะที่มีไว้บริการภายในแหล่งท่องเที่ยว	2.96	0.73	ปานกลาง
การบริการโทรศัพท์สาธารณะ	2.76	0.74	ปานกลาง
รวม	3.10	0.74	ปานกลาง

ตารางที่ 5.3 ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเยือนชุมชนริมคลองเขตคลองเตย (ต่อ)

ระดับความพึงพอใจ	Mean	S.D.	เทียบกับเกณฑ์
ด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย			
ความปลอดภัยในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ	3.31	0.80	ปานกลาง
ความปลอดภัยในการเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว	3.46	0.73	มาก
รวม	3.38	0.76	ปานกลาง
รวมทั้งหมด	3.29	0.74	ปานกลาง

จากผลการศึกษาที่ได้กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ประเด็นที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจน้อยหรือปานกลางหมายถึง สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาในการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งก็คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย และด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยวในประเด็นด้านความสะดวกของแม่น้ำลำคลอง การชมวัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ คุณภาพของสินค้าชุมชนที่มีจำหน่ายระหว่างทางนั่งเรือ ความเหมาะสมของราคาสินค้า การบริการ และคุณภาพของอาหารที่มีบริการในตลาดน้ำตลิ่งชัน

5.4 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตคลองเตย

จากผลการศึกษาเพื่อหาข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตคลองเตย จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะหลายประเด็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งสามารถจัดแยกหมวดหมู่ได้ดังนี้

ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยว

- 1) ควรพัฒนาคลองให้มีความสะอาด ปราศจากขยะ และกลิ่นเน่าเสีย (56)
- 2) ส่งเสริมให้ชุมชนริมคลองได้อนุรักษ์ธรรมชาติ วิถีชีวิตของชุมชนริมคลองไว้ (44)
- 3) เพิ่มเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำให้มีทางเลือกหลากหลายมากขึ้น (32)
- 4) เพิ่มจุดแวะชมแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวในระหว่างเส้นทางการท่องเที่ยว (28)

5) ส่งเสริมให้เกษตรกรนำสินค้าทางเกษตร สินค้าหัตถกรรม อาหารแปรรูปที่ผลิตขึ้นภายในชุมชนมาจำหน่ายในเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำให้มากขึ้น (24)

6) ส่งเสริมให้มีเรือจำหน่ายสินค้าให้มากขึ้น รวมถึงเพิ่มปริมาณร้านค้าในบริเวณตลาดน้ำให้มีปริมาณและความหลากหลายของสินค้าและบริการมากขึ้น (23)

7) พัฒนาคุณภาพการบริการ รสชาติ ความสะอาดของร้านอาหารที่อยู่ในแพ รวมถึงราคาสินค้าและบริการที่เหมาะสม (20)

8) ส่งเสริมให้ชุมชนริมคลองได้มีส่วนร่วมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว (18)

9) ควรมีมัคคุเทศก์ที่สามารถบรรยายภาษาต่างประเทศด้วยเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวต่างประเทศบางส่วน หรือจัดทำคู่มือท่องเที่ยวภาษาต่างประเทศ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถติดตามข้อมูลได้ แม้ว่ามัคคุเทศก์จะบรรยายเป็นภาษาไทย (18)

10) จัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางน้ำในเทศกาลที่เกี่ยวกับน้ำเช่น จัดล่องเรือวันลอยกระทง หรือวันสงกรานต์ (9)

11) ปรับปรุงเครื่องขยายเสียงที่ใช้ในระหว่างการนำชมแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพเสียงดีกว่าเดิม (7)

12) เพิ่มการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตล่งชัน (5)

13) ส่งเสริมให้บ้านเรือนที่อยู่ริมคลองจัดบ้านให้เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตริมคลอง (2)

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

1) ควรพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้เพียงพอและสะอาด เช่น ห้องสุขา ถังขยะ ลานจอดรถ เป็นต้น (22)

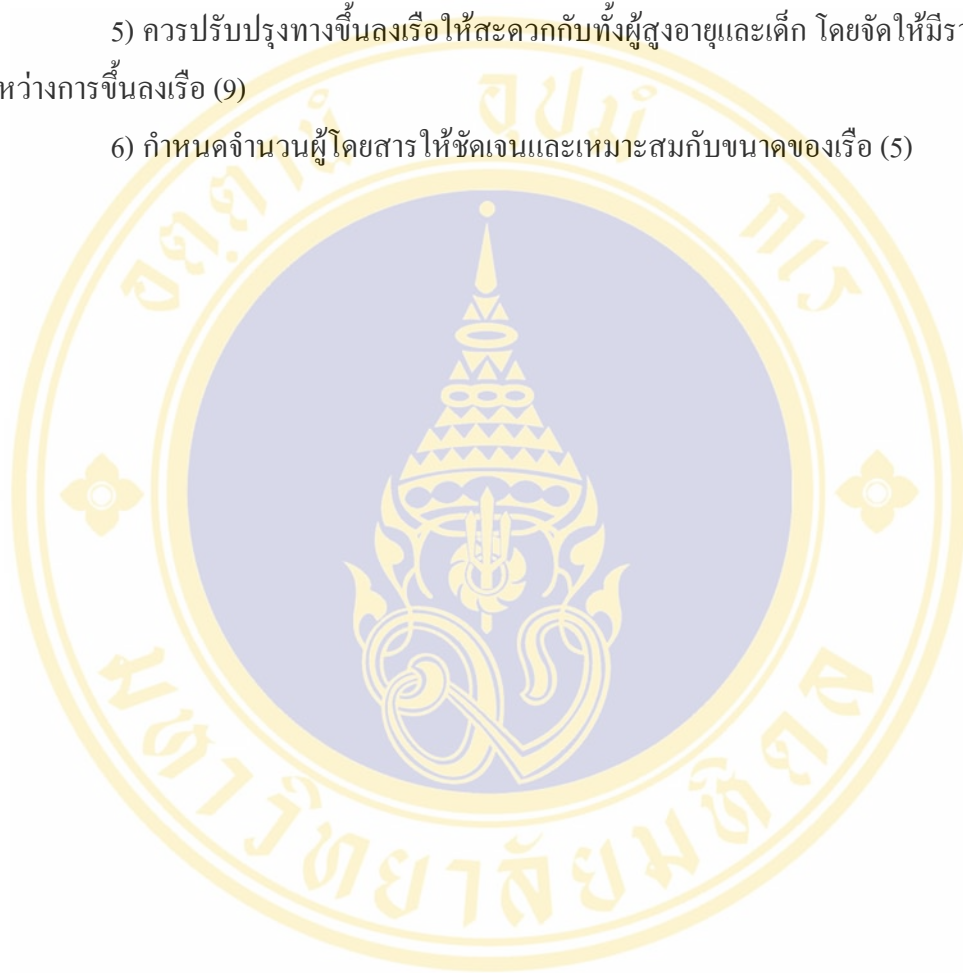
2) ควรจัดทำป้ายบอกทางและระยะทางที่จะไปถึงแหล่งท่องเที่ยว ตามจุดต่าง ๆ ที่มีการจราจรหนาแน่น และจุดที่เป็นทางแยก (14)

ด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย

1) จัดเตรียมเสื้อชูชีพให้เพียงพอกับปริมาณนักท่องเที่ยว อยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้ และมีความสะอาดน่าสวมใส่ (36)

2) เรือบริการท่องเที่ยวควรมีขนาดที่เหมาะสมกับการบริการนักท่องเที่ยว ถ้าเป็นเรือขนาดเล็กทำให้ผู้โดยสารนั่งลำบาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่ตัวใหญ่หรือผู้สูงอายุ ทั้งนี้เรือควรมีเบาะรองนั่งเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถนั่งได้นานขึ้น เพื่อบรรเทาอาการปวดเมื่อยได้มากขึ้น (14)

- 3) ควรมีป้ายเตือนให้ระวังในบริเวณที่มีความเสี่ยงที่จะเกิดอันตรายได้ง่าย เช่น บริเวณทางขึ้นลงเรือ (13)
- 4) เรือนำเที่ยวควรวิ่งให้ช้าลง และเสียงของเครื่องยนต์เรือควรปรับปรุงให้เบาลง เพราะรบกวนเสียงบรรยายของมัคคุเทศก์ (10)
- 5) ควรปรับปรุงทางขึ้นลงเรือให้สะดวกกับทั้งผู้สูงอายุและเด็ก โดยจัดให้มีราวจับระหว่างการขึ้นลงเรือ (9)
- 6) กำหนดจำนวนผู้โดยสารให้ชัดเจนและเหมาะสมกับขนาดของเรือ (5)

บทที่ 6

ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การศึกษาในเรื่องศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันในครั้งนี้ ได้แบ่งเป็นหัวข้อหลักดังต่อไปนี้

- 6.1 ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับการท่องเที่ยว
- 6.2 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อชุมชน
- 6.3 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 6.4 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ศึกษา โดยใช้ SWOT Analysis Technique
- 6.5 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง

6.1 ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับการท่องเที่ยว

จากการศึกษาลักษณะของการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา พบว่า ลักษณะของการเดินทางมาท่องเที่ยวทางน้ำเป็นลักษณะของการท่องเที่ยวแบบเข้าไป – เย็นกลับ ไม่มีการพักค้างคืนในแหล่งท่องเที่ยว การมาท่องเที่ยวส่วนใหญ่หากเป็นคนไทยมักจะมากับทัวร์ของตลาดน้ำตลิ่งชัน แต่ก็มีบางส่วนที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มาใช้บริการ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติส่วนใหญ่มักจะเช่าเหมาเรือหางยาวมาจากท่าน้ำที่แม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งบางส่วนมากับบริษัทนำเที่ยวโดยมีมัคคุเทศก์มาด้วย และบางส่วนเช่าเหมาเรือหางยาวมาด้วยตนเอง

ลักษณะของการท่องเที่ยวโดยทั่วไปแล้ว อยู่ในลักษณะของการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมธรรมชาติและวิถีชีวิตริมคลอง มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าหรือการใช้บริการทางการท่องเที่ยวเฉพาะกับสมาชิกของชุมชนเพียงบางคนบางกลุ่ม โดยหลักคือการซื้อสินค้าที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน การเยี่ยมชมสวนกล้วยไม้ซึ่งในเขตพื้นที่ศึกษามีสวนกล้วยไม้เพียง 2 สวนเท่านั้น ที่เปิดบริการให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมได้ตลอดทุกฤดูกาล นอกเหนือจากนี้ก็เป็นการจำหน่ายสินค้าของกลุ่มแม่บ้านในเขตตลิ่งชันที่นำสินค้าของกลุ่มแม่บ้านมาฝากจำหน่ายตามร้านค้าที่อยู่ริมน้ำ สวนกล้วยไม้ หรือสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน เป็นไปในลักษณะผิวเผิน ไม่ลึกซึ้ง เป็นเพียงลักษณะของการค้าขายผลผลิตทางการเกษตรและการให้บริการอื่น ๆ เพียงเล็กน้อยให้กับนักท่องเที่ยว ผลตอบแทนที่ได้คือรายได้ที่ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น คนขับเรือ เจ้าของสวนแม่ค้า เป็นต้น โดยรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพหลัก ยกเว้นอาชีพขับเรือบริการท่องเที่ยว ซึ่งจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ผู้ให้บริการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่แล้วมีอาชีพหลักทำอยู่แล้ว มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ประกอบอาชีพเพื่อบริการการท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว เช่น ผู้ที่ค้าขายอยู่ที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน ส่วนมากในวันธรรมดาที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ หรือไปขายสินค้าที่อื่น โดยมาขายสินค้าที่ตลาดน้ำตลิ่งชันเฉพาะวันที่ตลาดน้ำเปิดให้บริการเท่านั้น แต่ก็มีผู้ค้าขายบางส่วนที่มาค้าขายประจำอยู่ที่ตลาดน้ำทั้งในวันธรรมดาและวันที่ตลาดน้ำเปิดให้บริการ โดยกลุ่มลูกค้าหลักเป็นผู้ที่มาติดต่องานราชการกับทางสำนักงานเขตตลิ่งชัน ส่วนเจ้าของสวนกล้วยไม้ก็มีรายได้หลักจากการขายส่งกล้วยไม้ไปตามตลาดต่าง ๆ รวมถึงการขายพันธุ์กล้วยไม้ด้วย รายได้จากการท่องเที่ยวจึงได้มาจากการที่นักท่องเที่ยวขึ้นเยี่ยมชมสวนและมีการซื้อกล้วยไม้กลับไปด้วยเท่านั้น แต่หากทางสวนกล้วยไม้ไม่ได้จำหน่ายผลผลิตให้กับนักท่องเที่ยว ก็ไม่มีผลกระทบทางเศรษฐกิจกับเจ้าของสวนกล้วยไม้ ส่วนแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ก็ได้รับเพียงประโยชน์เล็กน้อยจากการท่องเที่ยว เช่น การจำหน่ายอาหารปลา วัดได้รับเงินบริจาคจากนักท่องเที่ยว เป็นต้น คนส่วนใหญ่ในชุมชนยังคงดำเนินชีวิตไปตามปกติ

รายได้ส่วนใหญ่ที่ได้จากการท่องเที่ยวจะตกอยู่กับผู้ที่ให้บริการโดยตรง เช่น ผู้ให้เช่าเรือท่องเที่ยวหรือแม่ค้า เป็นต้น โดยไม่มีการนำเอารายได้จากการท่องเที่ยวไปพัฒนาส่วนอื่น ๆ ในชุมชน มีเพียงแต่ประชาชนตลาดน้ำตลิ่งชันที่มีรายได้จากการเช่าพื้นที่เพื่อจำหน่ายสินค้า และนำรายได้ในส่วนนี้มาปรับปรุงพัฒนาตลาดน้ำตลิ่งชัน และมีการจัดสรรเงินบางส่วนไว้ให้กับชุมชนต่าง ๆ ภายในเขตตลิ่งชันที่มีความต้องการที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองโดยต้องเขียนโครงการ เพื่อของบประมาณสนับสนุนจากประชาชนตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยงบประมาณที่จัดสรรมีการจำกัดวงเงินตามความเหมาะสมของโครงการและตามนโยบายของประชาชนตลาดน้ำตลิ่งชัน

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวยังไม่มีความชัดเจนการที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยตรง การบริหารจัดการทั้งหมดจึงเป็นของเจ้าของสถานที่ เช่น ตลาดน้ำตลิ่งชันดำเนินการโดยประชาชนตลาดน้ำตลิ่งชัน วัดดำเนินการโดยคณะกรรมการวัด สวนกล้วยไม้ดำเนินการโดยเจ้าของสวน เป็นต้น แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นไปตามความสะดวกของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว โดยไม่มีนโยบาย การกำหนดทิศทาง หรือข้อปฏิบัติร่วมกันระหว่างแต่ละแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน

จากลักษณะความสัมพันธ์ของชุมชนกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา เมื่อนำเปรียบเทียบกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว พบว่าการท่องเที่ยวในชุมชนริมคลอง ยังไม่เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ ชุมชนท้องถิ่นยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในทุกกระบวนการ การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวมีเพียงบางกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์ ไม่มีมาตรการหรือแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวยังได้รับความรู้หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการท่องเที่ยวไม่เต็มที่ ดังนั้นชุมชนท้องถิ่นและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ควรร่วมมือกันในการหาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่นเอง

6.2 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อชุมชน

ชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมมาเป็นเวลานานแล้ว โดยเฉพาะในปัจจุบันที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการการท่องเที่ยวในคลองสายต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ประกอบกับชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของกรุงเทพมหานคร เช่น พระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดอรุณราชวราราม เป็นต้น รวมทั้งการเปิดบริการของตลาดน้ำตลิ่งชันในวันเสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ เป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้มากยิ่งขึ้น จึงทำให้เส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำในเขตตลิ่งชันเป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศอย่างรวดเร็ว มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่องทุกวัน โดยเฉพาะวันหยุดเสาร์ – อาทิตย์ ที่มีเรือบริการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชันร่วมให้บริการด้วย

ในการศึกษาผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในที่นี้ จะทำการศึกษาผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบ เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบที่มีต่อชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนริมคลอง ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการศึกษาผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่ชุมชนได้รับ เพื่อจะได้นำเสนอแนวทางเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองอย่างสม่ำเสมอและตลอดไป และเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนริมคลอง ซึ่งจากการศึกษาในพื้นที่และจากการค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ พบว่า การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อชุมชนโดยรวม ซึ่งมีทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

6.2.1 ผลกระทบด้านบวก

ด้านสิ่งแวดล้อม

ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม การดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนได้นั้น จำเป็นต้องมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดี คือ สะอาด สวยงาม น่ามอง เหมาะสมกับลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงสิ่งแวดล้อมของชุมชนนั่นเอง ทรัพยากรการท่องเที่ยวคือสินค้าที่จะขายให้นักท่องเที่ยว หากทำให้สิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในสภาพที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ก็จะทำให้การท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองเจริญก้าวหน้า แต่ถ้าการท่องเที่ยวทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรม ก็จะไม่มีการท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชนริมคลอง เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ทำให้ชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนของตนเอง และเห็นคุณค่าของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เป็นเหตุให้มีการช่วยกันรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามามากขึ้น ซึ่งจากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดการพัฒนา ปรับปรุง และทำให้ประชาชนช่วยกันรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น การรักษาความสะอาดในบริเวณบ้านของตน มีการปรับปรุงตกแต่งบริเวณบ้านที่อยู่ริมคลองให้มีความร่มรื่น โดยการปลูกต้นไม้ ดอกไม้ ตกแต่งสิ่งด้วยวัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ ที่สร้างสีสันให้ดึงดูดสายตาของผู้ที่เดินทางผ่านไปมา เช่น โคมบาย กังหันลมขนาดเล็ก เป็นต้น

ด้านสภาพเศรษฐกิจ

1) **การสร้างงาน สร้างรายได้** เมื่อชุมชนเกิดการขยายตัวทางการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นย่อมก่อให้เกิดการสร้างอาชีพและการจ้างงานแก่ชุมชนนั้น เพราะธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่ต้องใช้แรงงานมาก เปิดโอกาสให้เกิดการจ้างงานในชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงส่งผลโดยตรงต่อสภาพเศรษฐกิจของคนในชุมชน ฉะนั้นเมื่อการท่องเที่ยวเริ่มเข้ามาในชุมชนริมคลองเขตคลองเตย ก่อให้เกิดรายได้และสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน จากการขายสินค้าและบริการให้นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะเมื่อมีโครงการสร้างตลาดน้ำตลิ่งชันที่ได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 จนถึงปัจจุบัน ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมชุมชนริมคลองในเขตตลิ่งชันมากขึ้นกว่าเดิม เมื่อชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันมีนักท่องเที่ยวเดินทางมา มาก ย่อมมีการขยายตัวของนักท่องเที่ยวมากขึ้น

กว่าเดิม เริ่มมีการผลิตสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว กระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำเอาทรัพยากรในชุมชนมาใช้ประโยชน์มากขึ้น เช่น กล้วยไม้ ดอกไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ ผลไม้ พืชผักต่าง ๆ ออกมาจำหน่าย การประกอบอาชีพจับเรือรับจ้างนำนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมในพื้นที่มรดกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอกทะลุ การค้าขายในตลาดน้ำตลิ่งชัน เป็นต้น ซึ่งจากการสัมภาษณ์ประชาชนตลิ่งชันทำให้ทราบว่า สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวในตลาดน้ำตลิ่งชันนั้น ได้ให้โอกาสประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยในเขตตลิ่งชัน ได้มาเป็นผู้ประกอบการในตลาดน้ำ มรดกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอกทะลุของตลาดน้ำตลิ่งชัน หรือผู้ขับเรือหางยาวก็ได้ให้โอกาสกับประชาชนที่อยู่ในเขตตลิ่งชันก่อนเสมอ ซึ่งในปัจจุบันมีร้านค้าอยู่ในตลาดน้ำตลิ่งชัน 160 ร้านค้า มีมรดกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจำนวน 8 คน มีเรือหางยาวที่ให้บริการจำนวน 11 ลำ รวมกับลูกจ้างที่มาช่วยงานแต่ละร้านค้า ทำให้มีผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเฉพาะที่ตลาดน้ำตลิ่งชันประมาณ 400 คน ซึ่งทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตลิ่งชัน

2) การได้นำเอาเอกลักษณ์ของชุมชนมาเผยแพร่ การท่องเที่ยวทำให้ประชาชนในท้องถิ่น ได้นำเอาเอกลักษณ์ของชุมชนมาเผยแพร่ทั้งทางด้านอาชีพดั้งเดิม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลผลิตที่ได้จากการประกอบอาชีพ รวมถึงการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น การนำกล้วยไม้ออกมาจำหน่าย การทำน้ำผลไม้จากผลไม้ในท้องถิ่น การแปรรูปขนมจากวัตถุดิบในท้องถิ่น ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบถึงเอกลักษณ์ของชุมชน และนำไปสู่การสร้างงานและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

ด้านสังคม

1) เกิดประโยชน์ในการสร้างสรรค์ความเจริญทางสังคมแก่ชุมชน เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวในปริมาณที่มากขึ้น จึงมีความจำเป็นในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยว เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้แล้ว สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นมานั้นก็สามารถรองรับการใช้ของผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นได้ด้วย เช่น การมีเรือเข้ามาบริการมากขึ้นทำให้การเดินทางทางน้ำสะดวก มีเรือสินค้าขายของมากขึ้น ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมน้ำมีโอกาสเลือกซื้อสินค้าได้สะดวก

2) **เสริมสร้างความปลอดภัยแก่ชุมชน** ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยวเป็นอีกความเชื่อมั่นหนึ่งที่นักท่องเที่ยวใช้เป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนริมคลองก็เป็นอีกแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินที่เกิดจากโจรผู้ร้าย ปัจจุบันในเขตคลองลี้มีตำรวจตรวจตราอย่างสม่ำเสมอทั้งทางน้ำและทางบก รวมถึงมีอาสาสมัครของแต่ละชุมชนในการตรวจตราดูแลความปลอดภัยของชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวและประชาชนในเขตคลองลี้ รวมถึงการระงับภัยที่อาจแฝงเข้ามาในลักษณะของนักท่องเที่ยวได้

3) **เกิดการรวมกลุ่มของประชามตลادن้ตลิ่งชัน** เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวตลادن้ตลิ่งชันขึ้นมาในชุมชน จึงเกิดการรวมกลุ่มกันของประชาชนในชุมชนกลุ่มหนึ่งจัดตั้งเป็นประชามตลادن้ตลิ่งชัน เพื่อบริหารจัดการงานที่เกี่ยวข้องกับตลادن้ตลิ่งชัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งของชุมชนริมคลองเขตคลองลี้ การรวมกลุ่มกันของประชามตลادن้ตลิ่งชันนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน และเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับการรวมตัวของชุมชนในการก่อตั้งคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอื่น ๆ ภายในชุมชน

ด้านวัฒนธรรม

เกิดการฟื้นฟูศิลปประเพณีและวัฒนธรรม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ รวมถึงการเข้ามาของนวัตกรรมใหม่ ๆ ทำให้ประเพณีและวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา บางอย่างถูกละเลยและสูญหายไปด้วยสาเหตุของความไม่จำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ ซึ่งการท่องเที่ยวเป็นตัวช่วยเร่งให้เกิดการฟื้นฟูทางประเพณีและวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม และสร้างรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้กับชุมชนได้ เช่น การฟื้นฟูวัฒนธรรมในเรื่องของตลادن้ โดยมิตลادن้ตลิ่งชันเป็นตัวแทนของตลادن้ในสมัยเดิม ซึ่งจากฟื้นฟูตลادن้ทำให้เกิดผลกระทบในเชิงบวกหลายประการ อาทิเช่น ทำให้เกิดการชุมนุมเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า การทำขนมไทยโบราณต่าง ๆ โดยใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่น การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรได้โดยตรงกับผู้บริโภค มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้น เป็นต้น ทำให้ประชาชนเกิดความรักความหวงแหน และความภูมิใจในเอกลักษณ์ของตน ซึ่งส่งผลให้เกิดการความร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์ศิลปประเพณีและวัฒนธรรม

6.2.2 ผลกระทบด้านลบ

ด้านสิ่งแวดล้อม

1) ปัญหาขยะ แหล่งท่องเที่ยวเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น สิ่งที่จะเพิ่มขึ้นตามไปเป็นเงาตามตัวคือ ขยะ โดยเฉพาะที่ตลาดน้ำตลิ่งชันที่มีปริมาณนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการของตลาดน้ำมากประมาณ 1,000 คนต่อสัปดาห์ ซึ่งทางประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันและสำนักงานเขตตลิ่งชัน ก็ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับข้อปฏิบัติในการทิ้งขยะของร้านค้าในบริเวณตลาดน้ำ และตั้งวางถังขยะตามจุดต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถทิ้งขยะได้อย่างสะดวก ส่วนในแหล่งท่องเที่ยว อื่น ๆ ก็จะจัดถังขยะไว้บริการเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามปัญหาขยะก็เพิ่มปริมาณมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นของชาวบ้าน เช่น สวนกล้วยไม้ วัด เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว นั้นต้องจัดเก็บขยะภายในแหล่งท่องเที่ยวเอง แล้วนำขยะเหล่านั้นลำเลียงออกมาวางไว้ตามจุดที่มีการกำหนดไว้ว่าจะมีหน่วยจัดเก็บขยะของสำนักงานเขตตลิ่งชันมาจัดเก็บ ตามวันและเวลาที่ได้กำหนดไว้แล้ว

ส่วนปัญหาขยะที่ลอยมาตามน้ำนั้น พบเห็นเพียงบางจุด โดยส่วนมากเป็นขยะที่ถูกน้ำพัดมาจากบ้านเรือนของชุมชน ส่วนขยะที่เกิดจากนักท่องเที่ยวนั้นจากการสัมภาษณ์และสังเกต ไม่พบว่ามียกนักท่องเที่ยวทิ้งขยะลงในคลองระหว่างการท่องเที่ยว

2) ปัญหาการส่งเสียงดังและความเร็วของเรือหางยาว เสียงของเรือหางยาวในปัจจุบันแม้ว่าระดับความรุนแรงของปัญหาจะมีไม่มากเนื่องจากประชาชนริมคลองส่วนมากมีความเคยชินกับเสียงของเครื่องยนต์เรือหางยาว แต่ในช่วงที่มีปริมาณเรือท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันเสาร์ – อาทิตย์ ซึ่งเป็นไปได้ว่าจะสร้างความรำคาญให้กับประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองได้ เนื่องจากเป็นวันหยุดพักผ่อนสำหรับผู้ที่ปฏิบัติงานในวันธรรมดา ซึ่งจากการสอบถามทำให้ทราบว่าเรือนำเที่ยวบางลำมีเสียงดังเกินกว่าที่กรมเจ้าท่าได้กำหนดไว้ นอกจากนี้แล้วในบางครั้งเรือบางลำขับด้วยความเร็ว โดยเฉพาะช่วงขากลับ ซึ่งต้องทำเวลาให้อยู่ตามจำนวนชั่วโมงที่ได้ตกลงกับบริษัทนำเที่ยว หรือนักท่องเที่ยว จึงทำให้เกิดคลื่นแรงกระเทือนเรือของชาวบ้านที่ผ่านไปมา รวมไปถึงทำให้ตลิ่งของชาวบ้านถูกกัดเซาะพังทลายเร็วขึ้นกว่าเดิม จึงจำเป็นต้องหามาตรการในการควบคุมเรือที่เข้าใช้เส้นทางสัญจรในชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน

ด้านเศรษฐกิจ

การกระจายรายได้กระจุกตัวเฉพาะคนบางกลุ่ม จากการศึกษาในพื้นที่พบว่า ผู้ให้บริการสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันนั้นกระจายไปตามอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยว คือ ผู้ที่ค้าขายอยู่ที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน มักคุเทศก์ คนขับเรือหางยาว เกษตรกรที่เปิดสวนให้นักท่องเที่ยวได้เข้าเยี่ยมชม กลุ่มผู้แปรรูปผลิตภัณฑ์พื้นบ้านต่าง ๆ รวมถึงผู้ที่ได้รับการจ้างแรงงาน ซึ่งกลุ่มประชากรเหล่านี้เป็นเพียงคนกลุ่มหนึ่งในชุมชนเท่านั้นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งจากการศึกษาในพื้นที่พบว่าทุกชุมชนอยากมีรายได้จากการท่องเที่ยว แต่ยังไม่ทราบว่า จะทำอย่างไรถึงจะมีรายได้จากการท่องเที่ยวได้ ซึ่งผลกระทบด้านนี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่ทุกฝ่ายทั้งภาครัฐบาล เอกชน และประชาชนในพื้นที่ควรจะตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้ร่วมกัน เนื่องจากปัญหานี้ อาจจะเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งทางผลประโยชน์ได้ในอนาคต

ด้านสังคม

ก่อให้เกิดปัญหาการแย่งลูกค้า เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทในชุมชน ทำให้คนในชุมชนริมคลองเริ่มเล็งเห็นประโยชน์ที่จะได้จากการท่องเที่ยว ต่างคนก็ต่างหาวิธีการที่จะสร้างรายได้หรือผลประโยชน์ให้กับตัวเอง การขยายตัวของกลุ่มผู้ให้บริการจึงเริ่มต้นขึ้น การแข่งขันทางการค้าแม้ว่าเป็นเรื่องนี้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกใช้บริการต่าง ๆ ตามความต้องการของตนเองได้ แต่สำหรับผู้ที่ทำธุรกิจแล้วอาจก่อให้เกิดปัญหาการแย่งชิงนักท่องเที่ยว ให้เข้ามาใช้สินค้าและบริการของตนเอง จึงทำให้เกิดปัญหาสังคมในแง่ของความรู้สึกที่ติดต่อกัน

ด้านวัฒนธรรม

เกิดการลดคุณค่าของ ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม ในขณะที่มีการฟื้นฟูสืบทอด ศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ดังที่กล่าวมาแล้ว ในทางกลับกันก็มีผลกระทบทางด้านลบด้วย คือ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ก่อให้เกิดการนำเอาศิลปวัฒนธรรม ลักษณะอาชีพ มาใช้เพื่อหวังผลประโยชน์ทางด้านรายได้ที่เป็นตัวเงินจากการท่องเที่ยว เช่น รูปแบบของตลาดน้ำ ที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะของตลาดที่อยู่ริมน้ำ โดยมีส่วนที่เป็น โป๊ะแพใหญ่ในน้ำเพื่อขายสินค้า มีเรือที่พายมาขายของบางเล็กน้อย แต่พื้นที่ขายสินค้า

ส่วนมากแล้วอยู่บนบก เพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้มากกว่าการจำหน่ายสินค้าอยู่ในน้ำแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นรูปแบบของตลาดน้ำที่เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อนที่โดยส่วนมากแล้วการซื้อขายจะอยู่ในน้ำเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจผิดในเรื่องของลักษณะของตลาดน้ำแก่ผู้ที่พบเห็น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวและคนรุ่นใหม่ที่ไม่ทราบว่ลักษณะของตลาดน้ำที่แท้จริงมีลักษณะเป็นเช่นไร หรือในเรื่องของลักษณะรูปแบบของอาหาร ทั้งทางด้านรสชาติ ส่วนประสม กระบวนการผลิต ซึ่งถูกลดทอนคุณภาพของวัตถุดิบ และกระบวนการในการผลิตลงมาเพื่อให้เกิดความรวดเร็วทันต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และเพื่อให้เกิดกำไรสูงสุด ทำให้ผลผลิตที่ออกมา นั้นคือคุณภาพลงไป

แต่ผลกระทบในด้านนี้ จากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ไม่เป็นการลดคุณค่าทางศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรม โดยให้เหตุผลว่าลักษณะของศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา มีการปรับปรุงให้เข้ากับยุคสมัย โดยไม่ได้มีสาเหตุมาจากการท่องเที่ยวเป็นหลัก แต่การท่องเที่ยวมีส่วนช่วยให้เกิดการสืบทอด เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ รวมถึงการได้เผยแพร่เอกลักษณ์ของชุมชน อย่างไรก็ตามหากยังมีการคัดแปลงแก้ไขสิ่งที่มีคุณค่าไปในระยะเวลาที่ยาวนาน อาจสร้างความเข้าใจผิดในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมเดิมต่อผู้ที่พบเห็นและคนในรุ่นหลัง ๆ ต่อไปได้ ซึ่งอาจได้รับการสืบทอดลักษณะของวัฒนธรรมที่ถูกดัดแปลงขึ้นมาใหม่

6.3 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางที่จะศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากการออกภาคสนาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญสำหรับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีดังต่อไปนี้

1) ปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในเส้นทางท่องเที่ยว เนื่องจากหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนริมคลองคือ ความใสสะอาดและสิ่งแวดล้อมที่ดีของคลอง ในปัจจุบันสภาพของคลองบางจุดมีสภาพน้ำเสียในบางช่วงเวลา โดยเกิดจากระดับน้ำขึ้น - น้ำลง และการเปิด - ปิดประตูน้ำ บางช่วงของคลองมีขยะลอยอยู่ในปริมาณที่มาก บางช่วงมีการปลูกสร้างบ้านเรือนรุกล้ำเข้ามาในบริเวณคลองมากเกินไป ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ทำให้สิ่งแวดล้อมของ

คลองไม่คงงามเมื่อปรากฏแก่สายตาของบุคคลที่สัญจรผ่านไปมา รวมถึงความไม่ประทับใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม

2) **ปัญหาด้านความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว** ในบางแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวหรือมีไม่เพียงพอ เช่น ตลาดน้ำตลิ่งชัน ยังมีปริมาณห้องน้ำสาธารณะและที่จอดรถไม่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว หรือบางแห่งยังต้องมีการปรับปรุงด้านสุขลักษณะ การให้บริการ และความสามารถในการรองรับ เช่น การขึ้นลงเรือตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ วัด สวนกล้วยไม้ ที่ยังต้องมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้ได้มาตรฐานเหมาะสมกับลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน ถังขยะ รวมถึงสินค้าพื้นเมืองหรือสินค้าแปรรูปที่ผลิตขึ้นในชุมชน ยังต้องมีการพัฒนาทั้งด้านคุณภาพ รูปแบบ และความหลากหลาย เพื่อให้มีความดึงดูดใจมากยิ่งขึ้น

3) **ปัญหาด้านบุคลากร** ชาวชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว วิธีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากร เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีคุณค่าและคุ้มค่าได้อย่างยั่งยืน การป้องกันและแก้ไขปัญหาหรือผลกระทบต่าง ๆ รวมถึงวิธีการบริหารจัดการ และการกำหนดนโยบาย ทิศทาง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ นอกจากนี้แล้ว ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของชาวชุมชนริมคลอง ซึ่งมีรากฐานมาจากสังคมเกษตร ทำให้มีความเคยชินกับการอยู่อย่างสงบ เรียบง่ายและพอเพียงประกอบกับการที่มีอาชีพหลักอื่น ๆ อยู่แล้ว จึงทำให้ขาดความสนใจและความกระตือรือร้นในการพัฒนาการท่องเที่ยว หรืออีกสาเหตุหนึ่งอาจเป็นเพราะการไม่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยว

4) **ปัญหาองค์กรชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว** เนื่องจากชาวชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันยังไม่มีการรวมตัวกันตั้งเป็นองค์กรชุมชน หรือคณะกรรมการใด ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองในภาพรวม มีเพียงแต่ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันที่มีการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อบริหารจัดการตลาดน้ำตลิ่งชัน ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานเขตตลิ่งชัน แต่ไม่ใช่การบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน ส่วนองค์กรชุมชนที่มีการจัดตั้งในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่ได้มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งยังขาดความรู้และประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยว

นอกจากนี้แล้วยังไม่ได้อาศัยกลไกการบริหารงานเพื่อให้มีบทบาทในเรื่องการท่องเที่ยว รวมถึงการกำหนดนโยบาย ทิศทางการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับชุมชนของตนเอง

5) องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ยังไม่ได้กระจายบทบาท อำนาจหน้าที่ให้กับชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งยังไม่มีมีการประสานงานกับชุมชนอย่างจริงจัง ทั้งในด้านการสำรวจแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการ เพื่อให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้

6.4 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ศึกษา โดยใช้ SWOT Analysis Technique

SWOT Analysis Technique เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เพื่อให้ทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งประกอบด้วย

- 6.4.1 จุดแข็ง (S - Strength) คือ จุดแข็ง ข้อดี หรือข้อเด่นของสถานที่
- 6.4.2 จุดอ่อน (W - Weakness) คือ จุดอ่อน ข้อด้อย หรือข้อเสียของสถานที่
- 6.4.3 โอกาส (O - Opportunity) คือโอกาสในการพัฒนาที่เอื้ออำนวยจากสิ่งแวดล้อมภายนอก
- 6.4.4 อุปสรรค (T - Threat) คือ อุปสรรคในการพัฒนาที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมภายนอก

6.4.1 จุดแข็ง (S - Strength)

ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว

1) ความสวยงามและธรรมชาติของคลอง ริมคลองในพื้นที่ศึกษามีบ้านเรือนและชุมชนตั้งอยู่สลับกับสวนอยู่ตลอดริมน้ำ หากอยู่ในช่วงนอกเขตชุมชน สามารถพบเห็นสภาพธรรมชาติจากสองฝั่งคลอง ประกอบไปด้วยบ้านเรือนประชาชน สวนผัก สวนกล้วยไม้ พื้นที่รกร้าง เป็นต้น นอกจากนี้แล้วคลองในละแวกนี้ยังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำหลากชนิด เช่น ปลาชนิดต่าง ๆ

กระแต กระรอก ตัวเงินตัวทอง ตะกวด งูดิน และนกชนิดต่างๆ รวมทั้งพืชพรรณทั้งตามธรรมชาติ และจากการปลูกขึ้นของเจ้าของบ้าน หรือเจ้าของสวนที่ขึ้นอยู่ตามริมคลอง

2) **สภาพวิถีชีวิตริมคลอง** สภาพวิถีชีวิตริมคลองยังมีภาพของการใช้แม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางคมนาคมอยู่มาก หากมาในช่วงเช้าหรือเย็นจะพบการใช้เรือหางยาวโดยสารไปตามท่าเรือขนาดใหญ่ที่อยู่ตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา หรือการใช้เรือบรรทุกผัก ผลไม้ กล้วยไม้ ดอกไม้ไปส่งยังปากคลองตลาด ในระหว่างวันจะพบเห็นชาวบ้านริมคลองพายเรือไปมาหาสู่ซึ่งกันและกัน มีเรือขายสินค้า ทั้งประเภทอาหาร เครื่องดื่ม ขนมห่านไปมาตลอดทั้งวัน มีบ้านเรือนที่เปิดเป็นร้านขายของชำ และสินค้าประเภทอื่น ๆ อยู่ตามริมคลอง และมีบ้านเรือนที่ก่อสร้างในรูปแบบดั้งเดิมที่ยังคงหลงเหลืออยู่โดยสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้บ้านเรือนที่อยู่ริมคลองยังได้ประดับไม้ดอกไม้ใบอย่างสวยงามไปตลอดสองฝั่งคลอง

3) **มีแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ริมน้ำ** จากการศึกษาในพื้นที่พบว่า ชุมชนริมคลองมีทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลายสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคตได้ เช่น การประกอบอาชีพชาวสวน การปลูกกล้วยไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักและผลไม้ ซึ่งเป็นอาชีพที่สืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ ซึ่งในปัจจุบันมีแนวโน้มว่าจะลดลงเรื่อย ๆ รวมถึงวัดต่าง ๆ ที่อยู่ริมคลอง ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ศักยภาพได้ และการมีตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ได้

4) **ระบบเครือญาติของประชาชนในชุมชน** เนื่องจากประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน หรือรู้จักมักคุ้นกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งเป็นลักษณะของชุมชนดั้งเดิมที่อยู่อาศัยกันมาช้านาน ทำให้เกิดความรักสามัคคีกันในชุมชน รวมถึงมีการติดต่อกันทางสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม มีเพียงบางชุมชนที่มีการย้ายถิ่นฐานของกลุ่มบุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาอาศัยอยู่บ้าง จนกลายเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้น แต่ความสัมพันธ์แบบเดิมก็ยังคงอยู่ ยังคงความใกล้ชิดและสามัคคีของคนในชุมชนไว้ได้

5) **ความเป็นมิตรและมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวของประชาชนริมคลอง** จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าประชาชนริมคลองส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว ไม่มีความรู้สึกเบื่อหรือรำคาญเมื่อมีคนแปลกหน้าเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน หรือสัญจรผ่านหน้าบ้านของตน และประชาชนริมคลองส่วนมากมักจะยินดีที่มีนักท่องเที่ยวผ่านมาในชุมชน มีการโบกมือทักทาย

นักท่องเที่ยว ยิ้มทักทายเมื่อมีนักท่องเที่ยวถ่ายรูป มีการรักษาความสะอาดของบ้านเรือน ระดับราคาบ้านเรือนของตนเองให้น่ามอง รวมถึงทักทายนักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมา ซึ่งเป็นเสน่ห์ในการท่องเที่ยว ทำให้เกิดความประทับใจเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือน

6) อัตราค่าบริการการนำเที่ยวทางน้ำของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันมีราคาถูก จากการศึกษาพบว่าราคาค่าบริการนำเที่ยวทางน้ำของประชาคมตลิ่งชันมีราคาถูก คือ ผู้ใหญ่ 70 บาท และเด็ก 40 บาท ซึ่งนักท่องเที่ยวที่มีรายได้ไม่น้อยก็สามารถจ่ายได้ และยังเป็นกรท่องเที่ยวที่พาขึ้นชมวัดและสวนกล้วยไม้ มีมัคคุเทศก์นำชม เมื่อเปรียบกับค่าบริการและผลตอบแทนที่ได้รับ สามารถกล่าวได้ว่าคุ้มค่างบเงินที่นักท่องเที่ยวได้จ่ายไป

ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

1) อยู่ในกรุงเทพมหานคร นักท่องเที่ยวเดินทางมาได้สะดวกรวดเร็ว และสามารถท่องเที่ยวแบบไปเช้า – เย็นกลับได้ในวันเดียว

2) ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งทางรถยนต์และทางน้ำ โดยเฉพาะทางน้ำ ซึ่งมีท่าเรือตามริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีบริการท่องเที่ยวทางน้ำในเส้นทางเขตตลิ่งชัน เช่น ท่าเรือของโรงแรมชื่อดังต่าง ๆ ท่าพระอาทิตย์ ท่าช้าง ท่าเตียน เป็นต้น หรือสามารถใช้บริการนำเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชันที่ให้บริการในวันเสาร์ – อาทิตย์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ได้

3) น้ำในคลองไหลเวียนสม่ำเสมอและมีระดับน้ำคงที่ ซึ่งคลองในพื้นที่ศึกษาเป็นคลองที่มีน้ำตลอดทั้งปี โดยเฉลี่ยระดับความสูงของน้ำอยู่ที่ระดับประมาณ 2 เมตร ทำให้สามารถจมน้ำเที่ยวได้ตลอดปี

ด้านความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว

1) มีความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันเป็นชุมชนที่มีความ

เจ็บสงบ มีความปลอดภัยทั้งในแหล่งท่องเที่ยวและระหว่างการท่องเที่ยว ประกอบกับสภาพสังคมยังเป็นระบบเครือญาติอยู่จึงทำให้ทุกคนช่วยกันสอดส่องดูแลและรับรู้ถึงความผิดปกติในชุมชนอย่างรวดเร็ว

2) มีความปลอดภัยในระหว่างการท่องเที่ยว เนื่องจากผู้ที่ขับเรือมีความคุ้นเคยกับเส้นทางการเดินเรือ มีประสบการณ์ในการทำอาชีพเป็นผู้ขับเรือเพื่อการท่องเที่ยว มีการจัดเตรียมเสื้อชูชีพให้กับนักท่องเที่ยว และมีอุปกรณ์สำหรับช่วยชีวิต จึงทำให้เกิดความปลอดภัยระหว่างการท่องเที่ยว

ด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่

ในปัจจุบันพื้นที่ชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันยังมีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้อีก เพราะลักษณะของการท่องเที่ยวเป็นแบบการไหลเวียนไปตามเส้นทางของคลอง มีการแวะชมแหล่งท่องเที่ยว และอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งโดยใช้เวลาไม่นานจนเกินไป

ด้านการมีส่วนร่วม

1) มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน ในเขตตลิ่งชันมีการจัดตั้งชุมชนและคณะกรรมการชุมชน แต่ไม่ได้มีการบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน แต่ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานราชการและภาคเอกชนอื่น ๆ ในการรักษาประโยชน์และสิทธิของชุมชน รวมถึงการได้รับการพัฒนาชุมชนในด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ทำให้คนในชุมชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็วและสามารถเอื้อต่อการสร้างความสามัคคีในการพัฒนาชุมชน ซึ่งการรวมตัวกันของชุมชนในรูปแบบนี้อาจจะนำไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนได้ในอนาคต

2) ชุมชนต้องการมีส่วนร่วม จากการศึกษาพบว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกกลุ่มต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งจะทำให้ง่ายต่อการเข้าไปทำความเข้าใจและขอความร่วมมือในการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

6.4.2 จุดอ่อน (W - Weakness)

ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว

1) ชุมชนที่ตั้งอยู่ริมคลองส่วนมากเป็นชุมชนแออัด จากการสำรวจพื้นที่พบว่า ชุมชนริมคลองส่วนมากเป็นชุมชนที่มีบ้านเรือนหนาแน่น กรรมสิทธิ์ในที่ดินส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นของประชาชนเอง เช่น เป็นพื้นที่ของวัด เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชนที่ให้เช่าในราคาถูก เป็นต้น มีเพียงเฉพาะบ้านเรือนริมน้ำที่อยู่กันมาตั้งแต่ดั้งเดิมที่ยังมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนเอง ทำให้บางครั้งชุมชนก็มักประสบกับปัญหาการขาดแคลนการเอาใจใส่ของคนในชุมชนในการการร่วมมือรักษาสีงแวดล้อมในชุมชน เช่น ขยะที่ถูกทิ้งระหว่างทางเดิน น้ำเสียที่ปล่อยออกจากบ้านเรือน เป็นต้น

2) การสืบทอดอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษเริ่มลดลง จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าในปัจจุบันทายาทเกษตรกรหรือเจ้าของสวนน้อยมากที่สนใจทำงานด้านเกษตรกรรม ซึ่งโดยส่วนมากแล้วคนวัยหนุ่มสาวปัจจุบันได้รับการศึกษามากขึ้น จึงมีแนวโน้มที่จะทำงานในระบบราชการ บริษัทเอกชนมากกว่ากลับมาทำสวน หรือบางคนก็ได้ทำธุรกิจในด้านอื่น ๆ จึงทำให้โอกาสที่สวนเกษตรกรรมต่าง ๆ จะสืบทอดกิจการถึงรุ่นหลานมีน้อยลง ซึ่งส่งผลให้การสืบทอดภูมิปัญญาในการทำเกษตรกรรมต่าง ๆ หดหายลงไปด้วย

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

1) การจัดการด้านขยะ จากการสำรวจพื้นที่ทำให้พบว่า ในชุมชนส่วนมากโดยเฉพาะบ้านเรือนที่อยู่ติดริมน้ำ จะพบว่ามีเศษขยะต่าง ๆ ลอยมาติดอยู่ใต้ถุนบ้านในช่วงของฤดูน้ำหลาก โดยขยะเหล่านี้ได้ลอยมาจากที่ต่าง ๆ และมีบางส่วนที่เป็นขยะที่เกิดขึ้นจากชุมชนเอง และเมื่อน้ำลดขยะจึงติดอยู่ในใต้ถุนบ้านดั้งเดิม ทำให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่น่ามอง นอกจากนี้แล้ว ส่วนมากชุมชนริมคลองมีการจัดเก็บขยะทางเรือ ประชาชนในชุมชนต้องนำขยะไปวางไว้ในจุดที่กำหนดให้ ทำให้ในชุมชนมีขยะตกค้างตามข้างทางเดิน

2) ท่าเทียบเรือ พบว่าท่าเทียบเรือส่วนใหญ่ ยกเว้นของตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นการใช้ตลิ่ง

หรือทำน้ำถาวร ซึ่งทำให้การขึ้นลงเรือลำบากในช่วงที่น้ำลง เนื่องจากความสูงระหว่างระดับเรือและท่าเทียบเรือต่างกันมาก อาจทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยระหว่างการขึ้นลงเรือได้

3) **ห้องสุขา** พบว่าห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชันยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ส่วนในแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ มีปริมาณเพียงพอแต่ต้องมีการดูแลรักษาความสะอาดและจัดวางตำแหน่งของเครื่องใช้ในห้องน้ำให้เป็นสัดส่วน

4) **ป้ายสื่อความหมาย** พบว่าในทุกแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำในเขตตลิ่งชัน ไม่มีป้ายสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว ต้องมีมัคคุเทศก์หรือเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวบรรยายให้ฟัง ซึ่งก็เป็นวิธีการที่ดี แต่ในบางครั้งนักท่องเที่ยวแต่ละคนมีความสนใจที่ไม่เหมือนกันหรือคิดตามการบรรยายไม่ทัน จึงพลาดข้อมูลบางส่วนไป จึงควรมีป้ายอธิบายความหมายในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทำความเข้าใจในแหล่งท่องเที่ยวได้ด้วยตนเองด้วย

ด้านการมีส่วนร่วม

1) **ขาดความรู้ความเข้าใจทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน** จากการศึกษาในพื้นที่พบว่า ประชาชนริมคลองส่วนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างกระจ่ายชัด ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงและยั่งยืน ทำให้แนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนยังไม่ได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป รวมถึงทางสำนักงานเขตตลิ่งชันยังขาดบุคลากรเครื่องมือ และงบประมาณที่จะสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

2) **ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน** จากการศึกษาในพื้นที่พบว่า ประชาชนริมคลองส่วนมากยังขาดการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ทั้งด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาและร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติหรือการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วประชาชนในพื้นที่มักจะรับฟังนโยบายของรัฐแล้วนำมาปฏิบัติตาม

3) ไม่มีองค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยตรง การท่องเที่ยวชุมชนริมคลอง ยังขาดองค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยตรงในส่วนของภาคประชาชน ในด้านของหน่วยงานของรัฐบาลในพื้นที่มีสำนักงานเขตตลิ่งชันเป็นผู้ดูแลในภาพรวม แต่ไม่มีหน่วยงานใดที่รับผิดชอบงานด้านการท่องเที่ยวโดยตรง แต่ละหน่วยงานรับผิดชอบงานตามหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น งานการรักษาความสะอาด การส่งเสริมการเกษตร การส่งเสริมอาชีพเสริมให้กับกลุ่มแม่บ้าน งานด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน ฉะนั้นการดำเนินงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวจึงต้องประสานงานไปกับหลายฝ่ายหลายบุคคล ซึ่งบางครั้งเกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกันและล่าช้า

6.4.3 โอกาส (O - Opportunity)

ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว

1) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงในพื้นที่ใกล้เคียงได้ โดยอาศัยเส้นทางของแม่น้ำ ถ้าคลองที่สามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวในเขตอื่น ๆ ใกล้เคียงได้ เช่น แหล่งท่องเที่ยวในเขตบางกอกน้อย เขตทวีวัฒนา หรือแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นต้น ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวทางน้ำในแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงสามารถมาเที่ยวในเขตตลิ่งชันได้ หรือเมื่อมาท่องเที่ยวทางเรือในเขตตลิ่งชันแล้วก็สามารถเดินทางต่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ บริเวณใกล้เคียงได้ ซึ่งความเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียงได้ทั้งทางบกและทางน้ำนี่เองที่จะสามารถช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวต่อได้ง่ายขึ้น

2) การส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐและแนวโน้มการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวทางน้ำ การท่องเที่ยวได้เป็นอุตสาหกรรมที่รัฐบาลประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้ทั้งกับนักท่องเที่ยวชาวไทยให้ท่องเที่ยวในเมืองไทย และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้เข้ามาท่องเที่ยวในเมืองไทย ทำให้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มที่มีความสนใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วิถีชีวิต รวมถึงมีการพัฒนาкулคลองสายต่าง ๆ ให้สะอาด เพื่อสามารถให้รองรับการท่องเที่ยวได้ จึงทำให้บริษัทจัดนำเที่ยวต่าง ๆ ได้จัดนำเที่ยวทางน้ำในเส้นทางสายต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมทั้งเส้นทางกรท่องเที่ยวทางน้ำในเขตตลิ่งชันด้วย

3) การเติบโตของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากในปัจจุบันการรับรู้ข้อมูลข่าวสารระหว่างคนต่างกลุ่มเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ได้มีการส่งผ่านข้อมูลอย่างรวดเร็ว กระตุ้นให้ผู้ที่อยู่แตกต่างจากวัฒนธรรมนั้น ๆ มีความต้องการที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมของกลุ่มเชื้อชาติ วัฒนธรรมอื่น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม จึงได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปที่ต้องการจะได้พบเห็นสัมผัสและเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างจากของตนเอง และมีแนวโน้มที่จะขยายวงออกไปกว้างขวางมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีการคมนาคมขนส่งที่อำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวให้สามารถเข้าถึงแหล่งวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

6.4.4 อุปสรรค (T - Threat)

ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว

1) มีแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่เป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยวอย่างหลากหลาย

2) ที่ดินบริเวณคลังชั้นมีราคาแพงและมีแนวโน้มที่สูงขึ้นตลอดเวลา เนื่องจากมีถนนหลายสายตัดผ่านมากขึ้น ทำให้เจ้าของที่ดินเดิมที่ส่วนมากมักจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำสวนผัก สวนผลไม้ กล้วยไม้ ไม้ดอกไม้ประดับต่าง ๆ ได้ขายที่ดินให้กับกลุ่มนายทุนที่มักจะเป็นกลุ่มธุรกิจหมู่บ้านจัดสรร ร้านอาหาร เป็นต้น แล้วย้ายตัวเองออกไปอยู่ชานเมือง หรือบางคนได้ขายพื้นที่ทำกินแล้วเหลือเพียงที่อยู่อาศัยบางส่วน จึงมีผลทำให้มีหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนคลังชั้น

3) สภาพความเสื่อมโทรมของลำคลองในกรุงเทพมหานคร จากสภาพความเสื่อมโทรมของแม่น้ำลำคลองบางสายในกรุงเทพมหานคร มีการเน่าเสีย มีกลิ่นเหม็น มีการบุกรุกพื้นที่คลอง รวมถึงมีความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม ทำให้ภาพลักษณ์ของแม่น้ำ คูคลองในกรุงเทพมหานครอยู่ในด้านลบ ซึ่งอาจส่งผลให้นักท่องเที่ยวบางกลุ่ม โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติที่อาจมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่าแม่น้ำ คูคลองทุกสายในกรุงเทพมหานครไม่น่าเที่ยวชม และมีโอกาสตัดสินใจไม่เลือกเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำได้

ด้านนโยบาย

1) การส่งเสริมด้านงบประมาณ ปัจจุบันนโยบายการท่องเที่ยวในพื้นที่ยังไม่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน การจัดสรรงบประมาณของภาครัฐส่วนมากจึงอยู่ในส่วนของการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ การจัดสรรงบประมาณเพื่อการท่องเที่ยวจึงมีจำนวนน้อยมาก

2) การประสานงานระหว่างภาครัฐและประชาชน จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า การประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนยังขาดการประสานงานที่เป็นระบบ การเข้าใจปัญหาของชุมชนไม่ตรงกัน ขาดความเอาใจใส่ที่ต่อเนื่อง ทำให้คนในชุมชนขาดความเชื่อมั่น เป็นสาเหตุให้การทำงานระหว่างภาครัฐและชุมชนไม่มีประสิทธิภาพ

6.5 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง

การศึกษาศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองในหัวข้อนี้ เป็นการสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จาก SWOT Analysis ผลกระทบจากการท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ของชุมชนกับการท่องเที่ยว ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น และความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน โดยพิจารณาได้จาก ความสวยงามและธรรมชาติของคลอง ความมีสภาพวิถีชีวิตริมคลองที่เป็นเอกลักษณ์และหาได้ยากในปัจจุบัน โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้แล้วยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ริมน้ำ ที่นักท่องเที่ยวสามารถแวะเที่ยวชมได้ เช่น สวนกล้วยไม้ สวนผัก วัต เป็นต้น เมื่อเข้าไปในชุมชนแล้วนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับความเป็นมิตรของประชาชนริมคลอง โดยสังเกตได้จาก มีการทักทายนักท่องเที่ยวด้วยการโบกมือ ยิ้มแย้ม ระหว่างที่นักท่องเที่ยวนั่งเรือผ่านไปมา นอกจากนี้แล้วชุมชนริมคลองยังมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจต่อการพยากรณ์และสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่สองฝั่งคลองและบรรยากาศของตลาดน้ำตลิ่งชัน แสดงให้เห็นว่าทั้งสองประเด็นเป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมชุมชนริมคลองได้

และชุมชนริมคลองยังสามารถสร้างโอกาสในการท่องเที่ยวทางน้ำเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำในพื้นที่ใกล้เคียงได้ เช่น เส้นทางคลองบางกอกน้อย คลองบางกอกใหญ่ และคลองด่าน เป็นต้น เพื่อให้เป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะกับนักท่องเที่ยวที่เคยท่องเที่ยวในเส้นทางเดิมแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับการเสนอแนะของนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการให้เพิ่มเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำและกิจกรรมระหว่างการท่องเที่ยวให้มีหลากหลายมากยิ่งขึ้น ประกอบกับในปัจจุบันรัฐบาลมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ทั้งนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติท่องเที่ยวในเมืองไทยมากขึ้น โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางน้ำและท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเมืองหลวงที่หลายหน่วยงานภาครัฐได้ร่วมมือกันเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร ซึ่งทำให้ชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันเป็นหนึ่งในทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสบรรยากาศและวิถีชีวิตริมคลอง

อย่างไรก็ตาม ชุมชนริมคลองยังต้องมีการพัฒนา ปรับปรุง และอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน โดยเฉพาะคลองและวิถีชีวิตริมคลองที่เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งนี้หัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวทางน้ำคือ ความสะอาด ไม่น่าเสียของคลอง ที่จะเป็จุดหลักในการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจต่อความสะอาดของแม่น้ำลำคลอง อยู่ในระดับปานกลาง และมีข้อเสนอแนะให้มีการพัฒนาคลองให้มีความสะอาด ปราศจากขยะ และกลิ่นเน่าเสียมากที่สุด ซึ่งจากการศึกษาพบว่า น้ำในคลองมีสภาพเน่าเสียในบางเวลา โดยเกิดจากระดับน้ำขึ้น – น้ำลง และการเปิด – ปิด ประตูน้ำ นอกจากนี้แล้วยังต้องอนุรักษ์วิถีชีวิตริมคลองให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางลบซ้ำที่สุด เช่น การสืบทอดอาชีพเกษตรกรรม ทั้งสวนกล้วยไม้ สวนผัก และสวนผลไม้ต่าง ๆ ที่ในปัจจุบันถูกหลานชาวสวนให้ความสนใจกับอาชีพอื่น ๆ มากกว่า ประกอบกับความเจริญที่เข้ามา ทำให้มีผู้คนจากต่างถิ่นสนใจพื้นที่ในชุมชนเพื่อการประกอบธุรกิจ เช่น หมู่บ้านจัดสรร สนามโคร์ฟกอล์ฟ ร้านอาหาร เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยภายนอกที่เร่งให้ชุมชนริมคลองเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นชุมชนจึงต้องเร่งหามาตรการในการที่จะป้องกันให้ทรัพยากรท่องเที่ยวเหล่านี้คงอยู่ได้นานที่สุด เพราะหากทรัพยากรการท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลง ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาก็มีปริมาณน้อยลงด้วย และหันไปให้ความสนใจกับแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลอื่น ๆ เช่น คลองประเวศบุรีรมย์ เกาะเกร็ด เป็นต้น ที่เป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวทางน้ำและศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน

2) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว จากการศึกษพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน โดยพิจารณาได้จากที่ตั้ง

ของชุมชนที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศไทย เป็นแหล่งศูนย์รวมทั้งในด้านความเจริญก้าวหน้าทั้งทางเทคโนโลยี และวัฒนธรรม ซึ่งได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั่วโลก ชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันจึงเป็นทางเลือกหนึ่งของนักท่องเที่ยวที่ตัดสินใจท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร และนักท่องเที่ยวเดินทางมาได้อย่างสะดวกและอยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของประเทศ อาทิ พระบรมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดอรุณราชวราราม เป็นต้น ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวที่พักในกรุงเทพมหานครสามารถท่องเที่ยวแบบไปเช้า – เย็นกลับได้ในวันเดียว ทั้งยังมีความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งทางรถยนต์ รถไฟและทางน้ำ โดยเฉพาะทางน้ำ ซึ่งมีท่าเรือตามริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีบริการท่องเที่ยวทางน้ำในเส้นทางเขตตลิ่งชัน เช่น ท่าเรือของโรงแรมชื่อดังต่าง ๆ ท่าพระอาทิตย์ ท่าช้าง ท่าเตียน เป็นต้น หรือสามารถใช้บริการนำเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชันที่ให้บริการในวันเสาร์ – อาทิตย์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ได้ ซึ่งการใช้บริการของตลาดน้ำตลิ่งชันยังมีราคาถูกและได้สัมผัสบรรยากาศของชุมชน เพราะมีการพาขึ้นชมวัดสวนกล้วยไม้ ชื่อผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชน ประกอบกับการท่องเที่ยวสามารถทำได้ตลอดทั้งปี เนื่องจากน้ำในคลองไหลเวียนสม่ำเสมอและมีระดับน้ำคงที่ โดยเฉลี่ยระดับความสูงของน้ำอยู่ที่ระดับประมาณ 2 เมตร จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า ในการพัฒนาชุมชนริมคลองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน ยังจำเป็นต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจากการเข้าไปสำรวจในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งพบว่า ตลาดน้ำตลิ่งชันมีพื้นที่จอดรถไม่เพียงพอ ส่วนห้องน้ำได้ใช้บริการของสำนักงานเขตตลิ่งชัน โดยการให้บริการห้องน้ำมีการคิดค่าบริการคนละ 2 บาท ต่อครั้ง แต่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและไม่สะอาดเพียงพอ มีการตั้งวางถังขยะในหลายจุด แต่เป็นถังขยะที่มีขนาดใหญ่แบบมีล้อลาก ทำให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยว ส่วนในด้านป้ายบอกทางมายังตลาดน้ำนั้นมีความชัดเจนสามารถอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวให้เข้าถึงได้ง่าย

ส่วนสวนกล้วยไม้ พบว่าสวนกล้วยไม้แต่ละแห่งไม่มีห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว โดยเป็นการใช้ร่วมกันกับเจ้าของสวน มีการตั้งวางของใช้ส่วนตัวของผู้พักอาศัย ทำให้ไม่ได้รับความสะดวกในการใช้บริการ ส่วนถังขยะมีการตั้งวาง 1 – 2 จุด ทำเทียบเรือเป็นแบบตลิ่งหรือทำน้ำถาวร ทำให้การขึ้นลงเรือลำบากในช่วงที่น้ำลง เนื่องจากความสูงระหว่างระดับเรือและทำเทียบเรือต่างกันมาก ในด้านป้ายอธิบายความหมายในแหล่งท่องเที่ยวนั้นยังไม่มีการจัดทำขึ้น ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัด พบว่ามีห้องน้ำบริการเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว แต่ยังคงขาดผู้ดูแลรับผิดชอบในเรื่องความสะอาดของห้องน้ำหรือน้ำที่ใช้ในการชำระล้าง รวมไปถึงทำเทียบเรือที่เป็นลักษณะตลิ่งหรือ

ทำน้ำถาวร ทำให้เกิดการขึ้นลงเรือลำบากในช่วงที่น้ำลง เนื่องจากความสูงระหว่างระดับเรือและท่าเทียบเรือต่างกันมาก ส่วนป้ายอธิบายความหมายในแหล่งท่องเที่ยวที่นั่นยังไม่มี และการให้บริการของทัวร์ตลาดน้ำตลิ่งชัน พบว่า เรือที่ให้บริการส่วนมากมีที่นั่งระหว่างแถวแคบ เสื้อชูชีพที่ให้บริการนั้นบางตัวอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถใช้งานได้อย่างสมบูรณ์ มีราขึ้นและสีสน้ำไม่สดใส ซึ่งสอดคล้องกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง และมีข้อเสนอแนะให้พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอและถูกสุขลักษณะ

4) ด้านความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีศักยภาพด้านความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว ในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน โดยพิจารณาได้จาก ที่ผ่านมายังไม่เคยมีอุบัติเหตุระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว หรือเกิดอุบัติเหตุ ถูกทำร้ายร่างกายหรือโจรกรรมทรัพย์สินระหว่างเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนริมคลอง ในส่วนของตลาดน้ำตลิ่งชันจะมีเจ้าหน้าที่ของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน คอยสอดส่องดูแลความเรียบร้อยในบริเวณตลาดน้ำและลานจอดรถ ส่วนวัดจะมีบริเวณโล่งง่ายต่อการมองเห็นจากผู้คนรอบข้างและเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จึงที่ไม่มีผู้เข้ามาทำอันตราย ในด้านสวนกล้วยไม้จะมีเจ้าของสวนเป็นผู้นำทาง มีการบอกกล่าวหรือเตือนให้ระวังอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นได้และดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ประกอบกับชุมชนริมคลองยังมีสภาพสังคมเป็นระบบเครือญาติอยู่ จึงทำให้ทุกคนช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยของคนในชุมชน นอกจากนี้แล้วยังมีสถานีตำรวจที่ให้บริการกับประชาชนถึง 2 สถานี คือ สถานีตำรวจนครบาลตลิ่งชัน และสถานีตำรวจนครบาลบางเสาธง มีการรักษาความปลอดภัยของชุมชนมีทั้งทางบกและทางน้ำ ทางบกมีสายตรวจทั้งกลางวันและกลางคืน ส่วนทางน้ำมีสายตรวจตอนกลางวันเป็นครั้งคราว กลางคืนมีสายตรวจประจำ และหากเกิดอุบัติเหตุร้ายแรงหรือมีการเจ็บป่วยกระทันหันก็สามารถนำส่งโรงพยาบาลได้โดยทันทีทั้งทางถนนและทางน้ำ

อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวยังคงต้องการให้มีการปรับปรุงและพัฒนาความปลอดภัยในการท่องเที่ยวอยู่ พิจารณาได้จากความพึงพอใจในด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัยที่อยู่ในระดับปานกลาง และมีข้อเสนอแนะให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เช่น การจัดเตรียมเสื้อชูชีพที่มีสภาพที่สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ กำหนดจำนวนผู้โดยสารให้ชัดเจนและเหมาะสมกับขนาดของเรือ ให้มีป้ายเตือนภัยให้ระวังในบริเวณที่มีความเสี่ยงที่จะเกิดอันตราย เป็นต้น ซึ่งการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสวัสดิภาพและความปลอดภัยเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจว่าจะไปท่องเที่ยวหรือไม่ เพราะมี

ความสำคัญต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ดังนั้นชุมชนต้องสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยวว่าชุมชนริมคลองเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย

5) ด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน โดยพิจารณาได้จากในปัจจุบันพื้นที่ชุมชนริมคลองมีการลักษณะการท่องเที่ยวที่หมุนเวียนไปตามเส้นทางของคลอง มีการแวะชมแหล่งท่องเที่ยว และอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งโดยใช้เวลานานจนเกินไป จึงทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถต้อนรับนักท่องเที่ยวได้เต็มที่ แต่ในส่วนของสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ในบางแหล่งท่องเที่ยวยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน ที่ยังขาดแคลนห้องน้ำและลานจอดรถ

โดยภาพรวมแล้ว การท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองยังไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน แต่หากบางช่วงเวลาที่มียานานักท่องเที่ยวมากหรือมาในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เช่น เสียงดังจากเรือหางยาว น้ำกักเซาะตลิ่งจากการวิ่งด้วยความเร็วของเรื่อน้ำเที่ยว การทิ้งและการกำจัดขยะมูลฝอย เป็นต้น ดังนั้นในอนาคตจึงต้องมีการดำเนินการวางแผนบริหารจัดการในส่วนของความสามารถในการรองรับของพื้นที่ รวมถึงการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในการเข้าชม

6) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน จากการศึกษาพบว่าในการพัฒนาชุมชนริมคลองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน ยังจำเป็นต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยพิจารณาได้จาก การดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน เป็นไปในลักษณะผิวเผินไม่ลึกซึ้ง มีการค้าขายผลผลิตทางการเกษตร และการให้บริการอื่น ๆ เพียงเล็กน้อย ผลตอบแทนที่ได้คือรายได้ที่ให้กับผู้เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น แม่ค้า คนขับเรือ เจ้าของสวนเกษตร เป็นต้น โดยไม่มีการนำเอารายได้จากการท่องเที่ยวไปพัฒนาส่วนอื่น ๆ ในชุมชน การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเป็นหน้าที่ของเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ไม่มีการกำหนดทิศทาง นโยบาย หรือแนวทางปฏิบัติร่วมกันของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ลักษณะของการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่เป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และการมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์ ส่วนขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ยังไม่มีให้เห็นเป็นรูปธรรม ประกอบกับประชาชนในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน วิธีการใช้

ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากร รวมถึงวิธีการบริหารจัดการ การกำหนดนโยบาย หรือทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ อีกทั้งองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้กระจายบทบาท อำนาจหน้าที่ให้กับชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษา ก็ได้พบว่า ประชาชนในชุมชนและผู้ที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องมีความต้องการในการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนริมคลองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ เพราะเชื่อว่า การท่องเที่ยวจะช่วยทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนให้ดีขึ้น

บทที่ 7

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในการนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันนั้น ได้พิจารณาจากการทบทวนเอกสารงานวิจัย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องต่างๆ สักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่มีในปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น ความต้องการของนักท่องเที่ยว และสถานการณ์ในปัจจุบัน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งมีประเด็นที่ควรพิจารณา ดังต่อไปนี้

- 7.1 องค์ประกอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 7.2 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชนริมคลอง
 - 7.2.1 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 7.2.2 การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง กิจกรรม
 - 7.2.3 การพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
 - 7.2.4 การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน
 - 7.2.5 การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

7.1 องค์ประกอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนริมคลองอย่างยั่งยืน

ในการพัฒนาชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันในด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น มีองค์ประกอบหลายประการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ และการทำให้ท่องเที่ยวสามารถสร้างคุณประโยชน์กับชุมชนได้อย่างแท้จริง องค์ประกอบในการพัฒนาที่ควรคำนึงถึง คือ

1) การมีส่วนร่วมของประชาชน

การที่จะทำการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนริมคลองให้เกิดความยั่งยืน สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงและถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญมาก คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนทุกคนของชุมชน เนื่องจากว่าทุกคนในชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว บางคนอาจได้รับในทางบวก

บางคนได้รับในทางลบทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนปริมาณของการได้รับผลกระทบว่ามากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับลักษณะความเกี่ยวข้องที่แตกต่างกันไป ดังนั้นการเข้ามาวางแผนการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองนั้น จะต้องเป็นการร่วมมือกันของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ดูแลเรื่องท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการบริหารจัดการ และเป็นการจัดการอย่างถูกต้องเหมาะสม เข้าใจสภาพของพื้นที่และประชาชนในพื้นที่

การให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนทั้งผู้ที่เป็นผู้รับประโยชน์ และเสียประโยชน์ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตลิ่งชั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึง ทั้งนี้เพราะการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจะทำให้คนในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกัน ในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา นำไปสู่การหาแนวทางการแก้ไข วางแผนงาน โครงการ และกิจกรรม แล้วแบ่งหน้าที่ตามความรับผิดชอบและผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม รวมถึงการประเมินผลกิจกรรมและแผนงานต่าง ๆ มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการทำงาน สร้างความตระหนักในการเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน นำไปสู่การรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว เอกอัครราชทูต และสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่จะก่อให้เกิดรายได้ให้แก่ชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างยั่งยืน

แนวทางสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยส่วนมากแล้วต้องมีกิจกรรมเป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมมากหรือน้อยนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่ากิจกรรมนั้น ๆ เป็นที่น่าสนใจ มีเวลา ความถนัดหรือเหมาะสมกับคนผู้ที่เกี่ยวข้องหรือไม่ รวมถึงความเข้าใจในการบริหารจัดการและความต้องการมีส่วนร่วม ซึ่งความต้องการมีส่วนร่วมจะอยู่ในระดับใด ก็ขึ้นอยู่กับความมากหรือน้อยของผลประโยชน์หรือผลเสียที่ได้รับที่บุคคลนั้น ๆ ได้รับ และมีขนาดอย่างไรที่ทางเจ้าภาพต้องการให้เข้าไปช่วยเหลือ ซึ่งทั้งนี้ควรเริ่มต้นจากการชี้แจงให้เห็นถึงผลดีและผลเสียของการท่องเที่ยวและประโยชน์ของการเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้าใจและความต้องการในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เพราะถ้าหากมีความเข้าใจและความพร้อมในการให้ความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวแล้ว จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพ รวมไปถึงการร่วมแรงร่วมใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเอาไว้

2) ก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ท้องถิ่น

การท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองควรเป็นแหล่งในการสร้างประโยชน์ต่อคนในชุมชนท้องถิ่น เช่น การจ้างแรงงานในพื้นที่ การเสียภาษีให้องค์กรท้องถิ่น หรือการที่ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนทำให้คนในชุมชนมีงานทำมากขึ้น เช่น สามารถขายสินค้าที่เป็นผลผลิตของท้องถิ่นได้อาทิ ผลไม้ พืชผัก งานหัตถกรรม เกิดการจ้างแรงงานของคนในชุมชน เป็นต้น

3) อยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ดี

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน คนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความผูกพันซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก วิถีชีวิตของชุมชนได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิต ชุมชนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาแนวทางในการรักษาความสัมพันธ์นั้นไว้ โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวิถีชีวิตของตัวเองใหม่ เพราะว่าเมื่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมฐานแห่งการดำรงชีวิต ก็เสื่อมโทรมลงไปด้วย ซึ่งชุมชนควรมีการรวมตัวกันเพื่อปกป้องรักษาฟื้นฟูสิ่งที่เป็นฐานการผลิตของชุมชน โดยการรักษาแม่น้ำ คูคลอง อาชีพดั้งเดิม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและความเป็นอยู่ต่าง ๆ ฉะนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนชุมชนควรจะควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการอาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตเป็นโอกาสในการสร้างงาน สร้างอาชีพโดยผ่านช่องทางของการท่องเที่ยว ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวจะไม่ใช่วิธีการเดียวที่จะช่วยรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน แต่การท่องเที่ยวก็เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ได้และสร้างรายได้ให้กับชุมชนไปด้วยในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้การสนองความต้องการของชุมชนก็ต้องอยู่ในขอบเขตที่สอดคล้องเหมาะสมกับระบบนิเวศและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

ในด้านการท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเปรียบเสมือนทรัพย์สินหรือทุนสำหรับการท่องเที่ยว สภาพคูคลอง สวนริมคลอง การตั้งบ้านเรือนหรือคูคลองที่สะอาดกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและยังคงมีวัฒนธรรมที่เท่านั้นที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองได้ หากวิถีชีวิต ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับผลกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม โอกาสที่จะเกิดความเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายจนด้อยคุณค่าไปก็มีอยู่สูง

ในปัจจุบันจุดขายทางการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลอง คือ สิ่งแวดล้อมหรือสภาพแวดล้อมที่รวมกันอยู่ในชุมชนริมคลอง การกระทำใด ๆ ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของ

สิ่งเหล่านี้ให้แตกต่างไปจากเดิม หรือลดคุณค่าลง จึงเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของพื้นที่ชุมชนริมคลอง

4) การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

ชุมชนริมคลองมีความหลากหลายของทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม อาทิ ลักษณะของชุมชนที่มีคูคลองไหลผ่าน และเชื่อมโยงกันระหว่างคูคลอง แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ที่มีการเลือกตั้งบ้านเรือนที่สะดวกต่อการคมนาคมในสมัยที่แม่น้ำคูคลองยังเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ อีกทั้งพื้นที่ทางการเกษตรที่ต้องอาศัยน้ำในการทำ การเกษตร นอกจากนี้แล้วชุมชนริมคลองยังประกอบไปด้วยทรัพยากรทางวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิต ริมคลอง วัด โบราณสถาน ที่เหมาะสมต่อการเข้ามาพักผ่อนของนักท่องเที่ยว ซึ่งหากทรัพยากรเหล่านี้ไม่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ทรัพยากรอันมีค่าที่กล่าวมาแล้วก็จะทำแต่เพียงหน้าที่หลักของทรัพยากรนั้น ๆ ในสังคมและระบบนิเวศ หากเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาแล้วทรัพยากรเหล่านี้ได้สร้างมูลค่าให้กับตัวเองโดยที่ยังคงทำหน้าที่หลักในสังคมและระบบนิเวศต่อไป ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเพิ่มอรรถประโยชน์ของทรัพยากรเหล่านั้นให้มากยิ่งขึ้น

ทรัพยากรของชุมชนริมคลองล้วนเป็นลักษณะเด่นที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว และทำให้การท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนได้รับความนิยม ดังนั้นชุมชนควรใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า ซึ่งการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าในที่นี้หมายถึง การใช้เอกลักษณ์และความมีคุณค่าของชุมชนริมคลองให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่มุ่งใช้เพียงด้านใดด้านหนึ่ง และการใช้อย่างคุ้มค่าจะต้องเป็นการใช้อย่างพอดี ไม่เป็นการใช้ที่ทำลายทรัพยากรที่มีอยู่เดิมให้หมดจนไม่หลงเหลือให้แก่คนในรุ่นหลัง

ลักษณะของการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างไม่เต็มที่และพอดี กล่าวคือ ได้รับการสนับสนุนให้รู้จักเพียงบางส่วน เช่น ตลาดน้ำตลิ่งชัน และการนั่งเรือชมวิถีชีวิตริมคลองเท่านั้น แต่ยังมีแหล่งท่องเที่ยวหรือสิ่งที่สามารถนำออกมาเป็นจุดขายได้อีก เช่น พื้นที่การเกษตรที่เป็นสวนกล้วยไม้ สวนพืชผักสวนครัว สวนผลไม้ วัด รวมถึงวิถีชีวิตการประกอบอาชีพของคนเหล่านั้น หรือสภาพความเป็นอยู่ของคนชุมชนริมคลอง เป็นต้น

5) สร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาท่องเที่ยวและกลับมาเที่ยวซ้ำ แต่การสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวต้องให้มีความสมดุลระหว่างความต้องการของนักท่องเที่ยว ลักษณะกายภาพ สิ่งแวดล้อม ความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยว และขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นหรือเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องเป็นไปในทิศทางที่สร้างความยั่งยืนให้กับแหล่งท่องเที่ยว เช่น การพัฒนาสิ่งแวดล้อมความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว ต้องให้เพียงพอกับปริมาณนักท่องเที่ยวและตามกำลังความสามารถของเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว และต้องถูกสุขอนามัย

การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองนั้นต้องเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ รวมไปถึงสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกในการท่องเที่ยวที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยวด้วย และในทางกลับกันนักท่องเที่ยวเองก็จะต้องมีการเรียนรู้ปรับตัว และเข้าใจถึงลักษณะวิถีชีวิตวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมชม เพราะหากนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเพียงเพื่อต้องการชื่นชมกับบรรยากาศที่สวยงาม มีสะดวกสบาย ได้รับการต้อนรับอย่างดีเท่านั้น ก็อาจจะทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้รับรู้หรือสัมผัสได้ถึงลักษณะของวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนเหล่านั้นอย่างแท้จริง เพราะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้แม้จากการเดินลัดเลาะในสวนกล้วยไม้ เพราะนักท่องเที่ยวก็จะได้เรียนรู้ว่าการเดินในสวนกล้วยไม้ต้องระมัดระวังอย่างไร ทำไมจึงต้องรดน้ำให้ชุ่มในพื้นที่สวน และคนทำงานในสวนต้องมีความอดทนอย่างไรจึงจะสามารถสร้างสวนกล้วยไม้ที่สวยงามเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าชมได้

7.2 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง

สภาพการท่องเที่ยวทางน้ำในเขตชุมชนริมคลองในปัจจุบัน เปรียบเสมือนเป็นการสัญจรผ่านไปมาของเรือทั่วไป สามารถเข้ามาท่องเที่ยวได้ทุกช่วงเวลา การเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยวไม่จำเป็นต้องบอกผ่านหน่วยงานใด อาจเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ขึ้นชมก็ได้ มีแต่เพียงการให้บริการท่องเที่ยวทางน้ำของตลาดน้ำคลองลัดหล้าที่สวนกล้วยไม้และสวนกล้วยไม้

การติดต่อเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวก่อนนำนักท่องเที่ยวเข้าชม ส่วนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางน้ำนั้นยังไม่องค์กรใดในชุมชนที่เข้ามาดำเนินการ ส่วนในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้มีรูปแบบการบริหารจัดการแบบแยกตัวอย่างเป็นอิสระของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว การดำเนินการใด ๆ ก็ตามขึ้นอยู่กับความคิดเห็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว และส่วนมากดำเนินการในลักษณะอยู่ตั้งรับนักท่องเที่ยว ส่วนในแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชันมีการบริหารจัดการตลาดน้ำในรูปแบบของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน การบริหารจัดการขึ้นอยู่กับคณะกรรมการประชาคมที่ถูกลูกเลือกขึ้นมาจากผู้เข้ามาค้าขายอยู่ในตลาดน้ำ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานเขตตลิ่งชัน ขอบเขตของการบริหารจัดการมีอยู่เฉพาะกับตลาดน้ำตลิ่งชัน นอกเหนือจากนั้นเป็นลักษณะของการขอความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเกี่ยวกับตลาดน้ำตลิ่งชัน เช่น เจ้าของสวนกล้วยไม้ เป็นต้น ส่วนสำนักงานเขตตลิ่งชันได้ถือนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครเป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในเขตตลิ่งชัน สนับสนุนให้มีการท่องเที่ยวในพื้นที่ มีการสำรวจสถานที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ร่วมกับประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน เพื่อนำแหล่งท่องเที่ยวที่นั้นจัดอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน แต่ไม่ได้เข้ามาลงลึกในประเด็นด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวทางน้ำ มีการสนับสนุนในด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในเขตตลิ่งชัน โดยเฉพาะตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยออกมาในรูปแบบของแผ่นพับแนะนำแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน ส่วนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น กองการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร มีการสนับสนุนในด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ เช่น การทำเอกสารเผยแพร่เส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีพื้นที่ชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันรวมอยู่ด้วย โดยเป็นการแนะนำเส้นทางท่องเที่ยวมากกว่าการเฉพาะเจาะจงในรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้ในปัจจุบันก็ได้มีการจัดโครงการศึกษาชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืนขึ้นจำนวน 12 แห่งในกรุงเทพมหานคร ซึ่งในขณะนี้พื้นที่เขตตลิ่งชันกำลังอยู่ในระหว่างการศึกษาวิจัยของสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งในการที่จะพัฒนาให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งก็เป็นแนวโน้มที่ดีที่จะเป็นการสร้างโอกาสและเสนอแนะแนวทางให้กับชุมชนในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนริมคลองจะไม่ได้มีความหมายในทิศทางที่ว่า การท่องเที่ยวจะให้คุณประโยชน์กับทุกคน หรือไม่ได้สร้างแต่ผลเสียให้กับชุมชน แต่จะเกิดผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ เช่น การท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับชุมชน แต่หากมีการพัฒนาชุมชนที่ไม่พอดี ก็อาจส่งผลให้ชุมชนต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตแบบเดิมเพื่อต้อนรับการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการคาดเดาสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวไว้ล่วงหน้าหากมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น มีผู้ต้องการได้รับประโยชน์จากการ

ท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจากเดิม และมีผู้ได้รับผลกระทบทางด้านลบมากขึ้นด้วยเช่นกัน ฉะนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองต้องอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนเป็นผู้ที่ต้องได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบ และต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จึงต้องให้คนชุมชนซึ่งเป็นผู้รู้ปัญหาและความต้องการของชุมชนของตนเอง ได้ดีกว่าผู้อื่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง และทุกกิจกรรมต้องเกิดขึ้นภายใต้ความปรารถนาของคนในชุมชนและจะต้องผ่านความเห็นชอบของชุมชน ซึ่งแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องอยู่ในความสมดุลอย่างเหมาะสมระหว่างความต้องการของนักท่องเที่ยวและความสามารถในการรองรับของชุมชน ผู้ศึกษาได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตคลังชั้นไว้ 5 แนวทาง คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทางกิจกรรม การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

7.2.1 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

ในการเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนครั้งนี้ ได้สังเคราะห์มาจากความต้องการของคนในชุมชนที่ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว แต่ยังไม่เข้าใจในวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว รวมถึงยังขาดความรู้ความเข้าใจในแนวทางของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อีกทั้งองค์กรในชุมชนยังไม่มีกิจกรรมตัวกันตั้งเป็นองค์กรชุมชนหรือคณะกรรมการใด ๆ ที่ทำหน้าที่บริหารจัดการท่องเที่ยวในชุมชน อีกทั้งองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้กระจายบทบาท อำนาจหน้าที่ให้กับชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน

จากผลการศึกษาเบื้องต้นทำให้ทราบว่าคนในชุมชนส่วนมากต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่ไม่รู้ว่าจะเริ่มได้อย่างไร ต้องทำอะไรบ้าง ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยว และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ คนในชุมชนต้องพัฒนาความสามารถทั้งทางด้านความคิดและการปฏิบัติปรับเปลี่ยนทัศนคติทางการท่องเที่ยวแบบทั่วไปให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ตระหนักถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้น และแสดงบทบาทของตนเองในการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ ตามความถนัดและความสามารถมากขึ้น ทั้งนี้ระดับของการมีส่วนร่วมอาจไม่เท่ากันทุกคนขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละคน หรือความมากหรือน้อยของผลประโยชน์หรือผลเสียที่ได้รับ ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องทั้ง

ในองค์กรภาครัฐ เอกชน หรือการรวมกลุ่มของคนในชุมชนกันเองควรเริ่มมองที่การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอันดับแรก โดยแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนทำได้โดย

1) การสร้างความรู้ความเข้าใจ

การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรเป็นการให้ความรู้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาทิ กลุ่มเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชน กลุ่มชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว และกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นำไปสู่การวางแผนพัฒนาและจัดการด้านบริการการท่องเที่ยว และเกิดทัศนคติใหม่ ๆ ในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยว และนำไปสู่การมีจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ดี โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจนี้อาจทำได้ในหลายรูปแบบ อาทิ

1. วิธีการบรรยาย เป็นการพูดเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและคนในชุมชนท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ผู้เข้าฟังร่วมแสดงความคิดเห็นได้ เหมาะกับกลุ่มที่มีผู้เข้าฟังเป็นจำนวนมาก
2. วิธีการประชุมระดมสมอง เป็นวิธีการเข้าร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและคนในชุมชนได้เรียนรู้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยรวบรวมความคิดเห็นทางการท่องเที่ยวของแต่ละคน ซึ่งความคิดที่เกิดจากการประชุมระดมสมองนี้นับว่าเป็นภาวะสร้างสรรค์อย่างหนึ่งที่เกิดจากการระดมกำลังในการใช้ความคิดของผู้เข้าร่วมประชุม
3. วิธีการอภิปรายกลุ่ม เป็นการที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวหรือมีความสนใจอย่างแท้จริง มาร่วมปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยอาจแบ่งเป็นกลุ่มละประมาณ 5 – 9 คน วิธีการนี้จะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้จากกันและกัน และสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกันได้มากยิ่งขึ้น
4. วิธีการทัศนศึกษา เป็นการนำผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไปหาความรู้เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์อื่นที่เป็นของจริง เพื่อให้ได้ไปพบเห็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในสภาพการณ์จริง และมีโอกาสได้ซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว
5. วิธีการให้ความรู้ผ่านผู้นำชุมชน เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจทางการท่องเที่ยวแก่ผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของชุมชนนั้น ๆ แล้วให้ผู้นำชุมชนที่ได้รับความรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไปถ่ายทอดให้คนในชุมชนอีกครั้งหนึ่ง

2) รูปแบบการจัดองค์กรบริหารการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลอง

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเขตตลิ่งชันยังไม่มี การดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม การท่องเที่ยวในพื้นที่ไม่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนริมคลองอย่างยั่งยืนร่วมกัน เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างประกอบอาชีพของตนเอง หรืออยู่เพียงในกลุ่มของตนเท่านั้น ซึ่งผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ นั้น เป็นเพียงกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพียงไม่กี่กลุ่ม

ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงขอเสนอให้มีองค์กร หรือกลุ่มพลังที่จะเข้ามาพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน คือ *ประชาคมการท่องเที่ยวตลิ่งชัน* โดยเป็นการรวมตัวของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน โดยผู้ศึกษาเสนอให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ คือ กลุ่มอาชีพผู้ประกอบการเรือนำเที่ยว กลุ่มอาชีพเกษตรกร กลุ่มอาชีพค้าขาย กลุ่มอาชีพอื่น ๆ และกลุ่มตัวแทนสมาชิกในชุมชน เพื่อให้กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในทำกิจกรรมร่วมกัน ร่วมทำกิจกรรม ร่วมรับประโยชน์ และร่วมประเมินผลในแต่ละกิจกรรม ซึ่งหากการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความร่วมมือของคนในชุมชน ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ก็จะลดน้อยลงไปด้วย พร้อมทั้ง ก่อให้เกิดความสามัคคีและความเข้มแข็งในชุมชน เกิดเป็นทุนทางสังคมอีกประการหนึ่งที่จะช่วยขับเคลื่อนให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองไปได้ในแนวทางที่ยั่งยืน โดยแนวทางในการรวมกลุ่มต่าง ๆ คือ

1. กลุ่มอาชีพผู้ประกอบการเรือนำเที่ยว การจัดตั้งกลุ่มควรเป็นการรวมตัวของผู้ที่มีอาชีพขับเรือบริการท่องเที่ยวที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมคลอง ผู้ขับเรือท่องเที่ยวอิสระที่อยู่นอกพื้นที่แต่ใช้เส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่เขตตลิ่งชัน หรือ ผู้ขับเรืออื่น ๆ ที่ต้องการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม การรวมตัวของผู้ประกอบการเหล่านี้จะช่วยให้การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวขยายตัวออกไป และสามารถแจ้งระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกในชุมชนได้อย่างรวดเร็ว
2. กลุ่มอาชีพเกษตรกรควรเป็นการรวมตัวของผู้ที่มีอาชีพเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมคลอง ซึ่งอาจใช้กลุ่มเกษตรกรเดิมเป็นตัวหลักในการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเพื่อการท่องเที่ยว
3. กลุ่มอาชีพค้าขาย ควรเป็นการรวมตัวกันของผู้ที่มีอาชีพค้าขายที่อยู่ในพื้นที่ เช่น ร้านขายของที่ระลึก ร้านค้าในชุมชน กลุ่มผู้ใช้เรือเป็นพาหนะในการขายสินค้าในชุมชน เป็นต้น
4. กลุ่มอาชีพอื่น ๆ อาทิ มัคคุเทศก์หรือผู้สื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว ผู้ผลิตงานหัตถกรรมประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

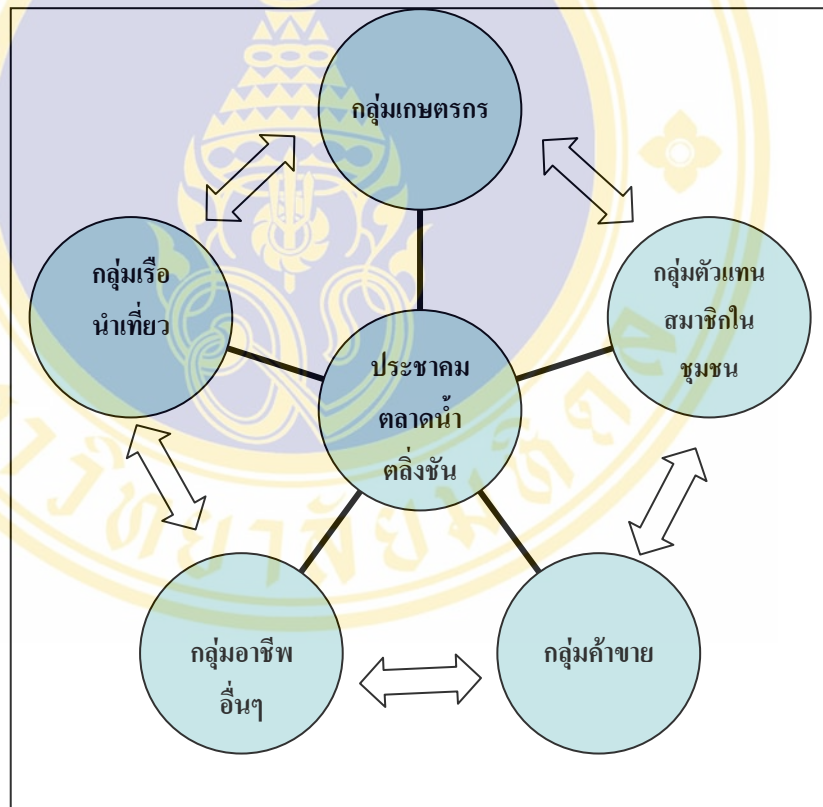
5. กลุ่มตัวแทนสมาชิกในชุมชน ในที่นี้หมายถึงสมาชิกที่อยู่ในชุมชนที่ไม่มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว กลุ่มเยาวชน ตัวแทนของสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน เช่น วัด สถานศึกษา สาเหตุที่ควรให้กลุ่มคนเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเนื่องจากว่า กลุ่มคนเหล่านี้เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเช่นกัน เช่น เสียงของเครื่องยนต์เรือโดยสาร การถูกรบกวนโดยการเข้ามาของการท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้องให้กลุ่มคนเหล่านี้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อหาแนวทางในการบรรเทาผลกระทบทางด้านลบ หรือหาวิธีการทดแทนหรือตอบแทนในสิ่งที่ชุมชนได้สูญเสียไป

การรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้การพิจารณาประเด็นด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ สามารถทำได้ดียิ่งขึ้น เช่น การรับสมัครสวนที่จะเข้าร่วม โครงการ หรือการสลับหมุนเวียนสวนที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้าชม หรือรับสมัครสมาชิกในชุมชนที่ต้องการทำกิจกรรมเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว ก็จะผ่านความคิดเห็นของกลุ่มมาก่อนที่จะเข้าร่วมคัดเลือกในประชาคมการท่องเที่ยวระดับชั้น รวมไปถึงการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง การร่วมกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ การแบ่งปันผลประโยชน์ ข้อควรทำหรือไม่ควรทำในแหล่งเที่ยวของชุมชน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ดี สะดวก และรวดเร็วขึ้น (แผนภูมิที่ 7.1)

ทั้งนี้ควรให้กลุ่มประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันที่มีอยู่เดิม ทำหน้าที่เป็นกลุ่มแกนนำหลัก ทำหน้าที่เชื่อมโยงกลุ่มอื่น ๆ เข้าด้วยกัน จากการศึกษาพบว่าตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามายังเขตตลิ่งชันได้ ดังนั้นจึงสมควรให้ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง เป็นผู้บริหารงานหลักในช่วงระยะเริ่มต้น โดยมีสำนักงานเขตตลิ่งชันเป็นหน่วยงานภาครัฐ มีส่วนร่วมบริหารจัดการในลักษณะเป็นที่ปรึกษา

การดำเนินงานของประชาคมการท่องเที่ยวตลิ่งชัน ถือได้ว่าเป็นการดำเนินการของตัวแทนประชาชนในชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน จะทำให้เกิดการทำงานอย่างเป็นระบบ มีระเบียบแบบแผน สามารถบริหารจัดการ ดูแล ควบคุม และพัฒนาการท่องเที่ยวได้ มีการเชื่อมโยงถึงกันเป็นเครือข่าย เพราะทุกฝ่ายจะได้รับผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าจะ เป็นด้านบวก หรือด้านลบ จึงสมควรที่จะมีการเข้ามาทำงานร่วมกันในการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพราะคนในชุมชนจะเป็นที่รู้ปัญหาของตนเองได้ดีที่สุด รู้ว่าตนเองนั้นต้องการสิ่งใด หรือไม่ต้องการสิ่งใด ดังนั้นการจัดตั้งประชาคมการท่องเที่ยวตลิ่งชัน จะสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้

นอกจากนี้แล้ว *ประชาคมการท่องเที่ยว*ระดับจังหวัด ยังมีหน้าที่ในการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา หรือองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อขอรับการสนับสนุนในสิ่งที่ชุมชนมีความจำเป็นในการใช้พัฒนาชุมชน อาทิ ความรู้ในการบริหารจัดการ ความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ความรู้ในการประกอบธุรกิจ ความรู้ในการประกอบอาชีพ หรือการประสานงานกับกลุ่มธุรกิจจัดนำเที่ยวภายนอกชุมชน เป็นต้น การบริหารจัดการงานด้านการท่องเที่ยวมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนเพื่อให้ผลของการดำเนินงานออกมาได้ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ และเป็นระบบการบริหารจัดการที่มีเอกภาพสามารถดูแลผลประโยชน์ของชุมชนและนักท่องเที่ยวได้อย่างเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย

แผนภูมิที่ 7.1 แนวทางการจัดองค์กรบริหารการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันอย่างยั่งยืน “ประชาคมการท่องเที่ยวตลิ่งชัน”

3) การแนวทางการสร้างเครือข่ายเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำเป็นจะต้องมีการเตรียมความพร้อมของชุมชน โดยการสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชน พัฒนาศักยภาพและให้โอกาสชุมชนท้องถิ่นในการดำเนินการ โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความช่วยเหลือแนะนำจนสามารถสร้างความพร้อมให้กับชุมชนได้ ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวควรต้องมีการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรขึ้น โดยพิจารณาจากองค์กรต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนที่จะช่วยสนับสนุนองค์ความรู้ในการดำเนินงานได้ ลักษณะความร่วมมืออาจใช้การประสานงานของระบบการปกครองของพื้นที่ เช่น กรุงเทพมหานคร สำนักงานเขต และชุมชน โดยผ่านองค์กรที่เป็นทางการหรือในลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งนี้องค์ประกอบของคณะกรรมการเครือข่ายควรประกอบไปด้วยผู้แทนของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นกรรมการ ซึ่งการดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายนี้จะเป็นกลไกหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในลักษณะของการถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำเนินงาน และเครือข่ายการทำงานดังกล่าวจะสามารถทำให้กำหนดแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยว เงื่อนไข และข้อจำกัดที่สามารถยอมรับได้ร่วมกัน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นกรอบในการดำเนินงาน

การสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว ควรมีระหว่างชุมชนกับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเครือข่ายภายนอกชุมชนที่มีบทบาทต่อการสนับสนุนและส่งเสริมงานในด้านการท่องเที่ยว คือ

1. องค์กรภาครัฐ จากการศึกษาพบว่าหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนคือสำนักงานเขตตลิ่งชัน ที่สนับสนุนในด้านพื้นที่ในการจัดตลาดน้ำตลิ่งชันงบประมาณในการปรับปรุงตลาดน้ำ ส่วนการดำเนินงานและการประสานการทำงานร่วมกันด้านการท่องเที่ยวยังไม่เป็นระบบแบบแผนมากนัก ฉะนั้นหากมีการทำงานร่วมกันโดยมีกรอบของดำเนินงานเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เป็นรูปธรรม ก็จะทำให้แต่ละฝ่ายทราบถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีการประสานงานในแต่ละระดับอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร หรือหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กรมเจ้าท่า สำนักโยธาธิการ สำนักระบายน้ำ สำนักสิ่งแวดล้อม กรมศิลปากร สถานีตำรวจ ตำรวจท่องเที่ยว หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสาธาณูปโภค และการบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ ควรมุ่งส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการดำเนินงานและมีส่วนร่วมมากขึ้น ส่วนของภาครัฐ

เองอาจต้องลดบทบาทของตนเองจากการเป็นผู้ดำเนินการเองมาเป็นผู้ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือชุมชน

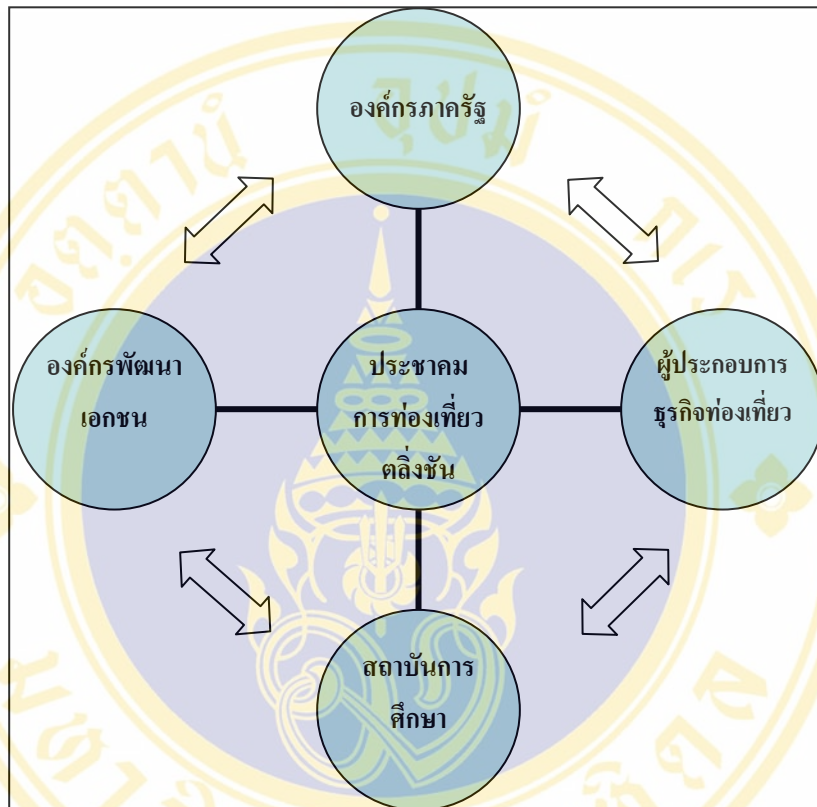
2. ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการ กลุ่มผู้ประกอบการ ประกอบไปด้วยหลากหลายกลุ่มที่ชุมชนควรให้ความสำคัญและสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้วย อาทิ กลุ่มบริษัทชั้นนำที่เชี่ยวชาญ บริษัทตัวแทนการท่องเที่ยว สมาคมมัคคุเทศก์ ธุรกิจร้านอาหาร และธุรกิจที่พัก เป็นต้น เนื่องจากกลุ่มผู้ประกอบการเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบของการลงทุนและเป็นช่องทางในการสื่อสารระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในกลุ่มของบริษัทชั้นนำที่เกี่ยวกับการนำนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการในชุมชน ซึ่งจะมีผลต่อทิศทางของระบบการท่องเที่ยวภายในชุมชน ฉะนั้นควรมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวและผู้จัดนำเที่ยว ในการเข้ามาใช้พื้นที่ของชุมชนควรมีข้อตกลงในการเข้ามาใช้พื้นที่ นโยบายหรือทิศทางการท่องเที่ยวที่ชุมชนอยากให้เป็น รวมถึงการสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มผู้จัดนำเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพในทางการท่องเที่ยวของชุมชน เพราะกลุ่มบริษัทจัดนำเที่ยวมีความใกล้ชิดและทราบถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ควรมีความสมดุลกันระหว่างความต้องการของชุมชนและนักท่องเที่ยวโดยอยู่บนพื้นฐานของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3. สถาบันการศึกษา เป็นอีกภาคส่วนหนึ่งที่ชุมชนควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เนื่องจากสถาบันการศึกษาเป็นแหล่งความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ และยังมีหน้าที่ในการบริการวิชาการแก่สังคมอีกด้วย ฉะนั้น ชุมชนอาจประสานขอความร่วมมือในการจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน อาทิ การอบรมอาชีพที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาฝีมือแรงงาน ความรู้ในการจัดการธุรกิจท่องเที่ยว การจัดทำแผนพัฒนา การประเมินผล เป็นต้น เพื่อให้เกิดคุณภาพและมีมาตรฐานของการจัดการท่องเที่ยว และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนอีกด้วย

4. องค์กรพัฒนาเอกชน โดยส่วนมากแล้วองค์กรพัฒนาเอกชนจะมีบทบาทในการแนะนำให้คำปรึกษาแก่ชุมชนท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ตามความถนัดขององค์กรนั้น ๆ รวมถึงการพัฒนาในบางเรื่องที่กลไกของรัฐบาลไม่สามารถทำได้ ตลอดจนการสร้างเครือข่ายหรือกลุ่มทำงานที่มีความสามารถในการต่อรองกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้ โดยชุมชนอาจมีการประสานงานเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งการดำเนินงานอาจทำได้ง่ายกว่าการติดต่อกับภาครัฐ เนื่องจากกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนจะมีอิสระและความคล่องตัวในการทำงานสูง

การประสานงานกับหน่วยงาน หรือองค์กรต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก อาจจำเป็นต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการกลางขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนของแต่ละหน่วยงานในการมาปรึกษาหารือในการ

ดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการสื่อสารระหว่างชุมชนกับหน่วยงานนั้น ๆ ด้วย ฉะนั้นจึงอาจจำเป็นต้องมีการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานหรือจัดทำแผนความร่วมมือ เพื่อช่วยให้การดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนสะดวกขึ้น (แผนภูมิที่ 7.2)

แผนภูมิที่ 7.2 แนวทางการสร้างเครือข่ายเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

7.2.2 แนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง กิจกรรม

แนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองอย่างยั่งยืนนี้ ได้สังเคราะห์มาจากผลของการศึกษาในด้านแบบแผนการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มีลักษณะการเดินทางเป็นหมู่คณะ มีค่าใช้จ่ายสำหรับการท่องเที่ยว นิยมการเดินทางท่องเที่ยวแบบธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน วัฒนธรรมท้องถิ่น และแหล่งจับจ่ายซื้อสินค้า เป็นต้น ประกอบกับความต้องการของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในชุมชนได้

จากการศึกษาพบว่าชุมชนริมคลองมีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ ทั้งทางด้านธรรมชาติและวิถีชีวิต ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นเส้นทางการเดินทางท่องเที่ยวแบบใหม่ได้ ซึ่งเส้นทางการท่องเที่ยวที่เสนอขึ้นนี้จะเป็นการรองรับการเติบโตของจำนวนนักท่องเที่ยว และเพื่อเป็นการกระจายรายได้จากนักท่องเที่ยวไปสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน ทั้งยังเป็นการเพิ่มระยะเวลาการท่องเที่ยว ซึ่งนำมาสู่รายได้จากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น และเป็นการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป ทั้งนี้ในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวทางน้ำในปัจจุบันมีข้อที่ควรคำนึงถึงอยู่ 3 ประการ คือ ประการแรก แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองมีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ นักท่องเที่ยวต้องใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางซึ่งราคาค่าเช่าเหมาเรือมีราคาสูง หากใช้เวลาในการท่องเที่ยวมากขึ้นก็ต้องจ่ายค่าเช่าสูงขึ้นด้วยเช่นกัน หากเป็นการท่องเที่ยวที่มากับบริษัทจัดนำเที่ยวก็ต้องท่องเที่ยวตามรายการนำเที่ยวที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้าแล้ว ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นระยะเวลาสั้น ๆ ประการที่สอง ด้วยลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองปัจจุบัน คือ การนั่งเรือเพื่อชมสภาพวิถีชีวิตวัฒนธรรมริมคลอง มีแหล่งท่องเที่ยวริมคลองที่สามารถเข้าชมได้ คือ ตลาดน้ำตลิ่งชัน สวนกล้วยไม้ สวนผัก และวัด ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ ยังไม่มีเห็นอย่างชัดเจน จึงยังไม่สามารถแนะนำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักในการศึกษาคครั้งนี้ได้ และประการสุดท้าย การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองนั้น ชุมชนต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาบนพื้นฐานความสามารถของชุมชนที่มีในปัจจุบัน การท่องเที่ยวไม่ควรเข้าไปเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตแบบเดิม และต้องไม่สร้างความยากลำบากในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เพราะหากมีการปรับเปลี่ยนเพื่อการท่องเที่ยวมากเกินไปชุมชนอาจจะต้องสูญเสียพื้นที่หรือลักษณะทางวัฒนธรรมแบบเดิมของชุมชนไปได้ ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวทางในการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนนำไปเป็นข้อพิจารณาในอนาคต โดยมีสาระสำคัญต่อไปนี้

1) การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว

การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองตลิ่งชันนั้นสามารถทำให้ผสมผสานกันได้ระหว่างการท่องเที่ยวทางน้ำและการท่องเที่ยวทางบก รวมทั้งกิจกรรมอื่นๆ ด้วย เช่น การเดินเยี่ยมชม การท่องเที่ยวโดยใช้จักรยาน การหัดพายเรือ เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแปลกใหม่จากการท่องเที่ยวในลักษณะเดิม รวมถึงการมีทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวที่มีความชอบหรือความต้องการที่แตกต่างกัน การจัดทำรายการนำเที่ยวควรมีทั้งรายการนำเที่ยวที่เป็น

แบบเข้าไป – เย็นกลับ โดยมีระยะเวลาในการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน อาทิ ระยะเวลา ประมาณ 2 -3 ชั่วโมง สำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาน้อย ระยะเวลา 4 – 6 ชั่วโมง สำหรับผู้ที่มีเวลามาก หรือ 6 – 8 ชั่วโมง สำหรับผู้ที่ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนริมคลองอย่างทั่วถึง หรืออาจจัดในลักษณะของการพักค้างคืนกับชาวบ้าน (Home stay) เพื่อได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งรายการนำเที่ยวต่าง ๆ นี้คนในชุมชนสามารถร่วมมือกันในการกำหนดเส้นทางได้ โดยการดึงจุดเด่นของแต่ละชุมชนขึ้นมานำเสนอหรือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งการร่วมกันกำหนดเส้นทางนำเที่ยวนี้จะทำให้คนในชุมชนได้ทราบถึงเอกลักษณ์ของชุมชนและสถานที่ที่มีศักยภาพพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ของชุมชนตนเอง และเป็นการกระจายแหล่งท่องเที่ยวให้ทั่วถึงได้

2) การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

การท่องเที่ยวทางน้ำในชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันในปัจจุบัน เป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการท่องเที่ยวทางน้ำในเขตกรุงเทพมหานครที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งจากชาวต่างชาติและชาวไทย และเพื่อเป็นการขยายตลาดการท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน จึงจำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนริมคลองกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงอื่น ๆ ที่มีศักยภาพ เพื่อเป็นการเพิ่มระยะเวลาในการท่องเที่ยว นำไปสู่รายได้ที่จะเกิดจากรายจ่ายของนักท่องเที่ยว และเป็นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วยังเป็นการประสานความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันกับชุมชนอื่นที่มีการจัดการท่องเที่ยว โดยสามารถแลกเปลี่ยนกิจกรรมหรือความรู้ระหว่างกันและกัน ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการสร้างพันธมิตรทางการท่องเที่ยวได้ ซึ่งการจัดทำรายการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ชุมชนควรมีการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวและทำการสำรวจพื้นที่จริง เพื่อคิดคำนวณระยะทาง และการใช้เวลา เพื่อให้การจัดเก็บค่าบริการไม่เกิดความผิดพลาด และสามารถท่องเที่ยวได้ในระยะเวลาที่กำหนด ทั้งนี้ในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงนั้นควรมีความหลากหลายในรายการนำเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกในการท่องเที่ยวได้

3) การพัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยว

กิจกรรมทางการท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันที่มีในปัจจุบัน เน้นไปในด้านการชมธรรมชาติและวิถีชีวิตของคนในชุมชนริมคลอง นักท่องเที่ยวมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์น้อย หรือไม่มีเลยในบางรายการนำเที่ยว เนื่องจากส่วนมากมักเป็นเพียงการนำ

ชมบนเรือท่องเที่ยวโดยมีมัคคุเทศก์บรรยายให้ฟัง มีเพียงบางรายการนำเที่ยวเท่านั้นที่ได้พานักท่องเที่ยวเข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตชาวสวนที่ปลูกกล้วยไม้ ซึ่งโดยส่วนมากจะเป็นรายการนำเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน หากชุมชนมีการพัฒนากิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ถึงศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชนริมคลองก็จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้อยู่ในชุมชนได้นานขึ้นและเกิดรายได้จากการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีความต้องการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง รูปแบบกิจกรรมที่คนในชุมชนสามารถพัฒนาให้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้อาทิ กิจกรรมในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น การถนอมอาหารด้วยวิธีการต่าง ๆ การทำขนม เช่น การทำขนมตาล ขนมกล้วย ขนมลูกชุบ การตองกิ้งพันธุไม้ต่าง ๆ วิธีการเพาะพันธุ์กล้วยไม้ การให้ความรู้ในการดูแลกล้วยไม้ การปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถสรรหาบุคลากรที่มีความพร้อมในการสาธิตและให้ความรู้ได้ภายในชุมชน โดยเป็นผู้ที่มีการประกอบอาชีพเหล่านี้เป็นอาชีพหลักอยู่แล้ว แต่ทั้งนี้ก็จำเป็นต้องถามความสมัครใจในการร่วมทำกิจกรรมของสมาชิกในชุมชนว่าจะได้รับผลกระทบในทางลบหรือไม่หากมีการจัดกิจกรรมเหล่านี้ขึ้น

7.2.3 การพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การเสนอแนะแนวทางพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในครั้งนี้ มีพื้นฐานมาจากความต้องการของชุมชนที่ต้องการให้การท่องเที่ยวเป็นแหล่งเพิ่มพูนรายได้ที่มีอยู่เดิม และสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างสม่ำเสมอ และตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อประชาสัมพันธ์เป็นจำนวนน้อย แต่ทั้งนี้การพัฒนาด้านการตลาดของชุมชนริมคลอง ไม่ควรเน้นวัตถุประสงค์ทางการตลาดที่มุ่งกำไรสูงสุด ทั้งนี้ควรตระหนักในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีชีวิต ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก แต่ทั้งนี้ผลตอบแทนทางการท่องเที่ยวก็ต้องคุ้มค่ากับการลงทุนลงแรงของชุมชนด้วยเช่นกัน จึงเป็นลักษณะของการเกื้อหนุนกันระหว่างการท่องเที่ยวกับชุมชน และควรส่งเสริมไปในทิศทางที่เหมาะสมกับลักษณะทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงเสนอแนะแนวทางที่มีสาระสำคัญต่อไปนี้

1) แนวทางการกำหนดมาตรฐานสินค้าและบริการ

การกำหนดมาตรฐานสินค้าและบริการเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้ได้รับความเชื่อถือจากนักท่องเที่ยวและบริษัทนำเที่ยว การกำหนดมาตรฐานของสินค้า ซึ่งควรทำทั้งสินค้าที่เป็นสิ่งอุปโภคบริโภค และการบริการ เช่น ร้านอาหารที่จำหน่ายอาหารให้กับนักท่องเที่ยวควรได้การรับรองมาตรฐานอาหารปลอดภัยจากกระทรวงสาธารณสุข หรือมีการตรวจสอบเป็นนินในอาหารอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในปัจจุบันได้มีการดำเนินอยู่แล้ว แต่ทั้งนี้อาจเพิ่มปริมาณร้านค้าและความถี่ในการสุ่มตรวจให้มากขึ้น ส่วนการบริการก็ควรจัดให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในการบริการประเภทเดียวกัน เช่น เรือทุกลำที่ให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งแบบเช่าเหมาเรือจากท่าหน้า หรือการใช้บริการเรือของตลาดน้ำตลิ่งชันก็ควรมีเสื้อชูชีพให้ครบกับจำนวนนักท่องเที่ยว ซึ่งในปัจจุบันพบว่ามีการจัดเตรียมเสื้อชูชีพและอุปกรณ์ช่วยเหลือไว้แล้วแต่คุณภาพของอุปกรณ์ที่ใช้จะต้องให้อยู่ในสภาพที่ดีสามารถใช้งานได้เต็มที่ความสามารถของอุปกรณ์ชิ้นนั้น หรือคุณภาพของเรือที่ต้องได้รับการตรวจสอบจากกรมเจ้าท่าอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวในด้านความปลอดภัย และเสียงของเครื่องยนต์เรือที่อาจจะส่งเสียงดังรบกวนประชาชนที่อาศัยอยู่ริมสองฝั่งคลองได้ และเรือบางลำแล่นด้วยความเร็วสูงทำให้เกิดคลื่นรบกวนเรือที่สวนทางไปมาและทำให้เกิดการกัดเซาะรวดเร็ว จึงควรมีการเขียนชื่อเรือ ชื่อเจ้าของเรือ หรือเขียนเลขรหัสไว้ในส่วนที่สามารถมองเห็นได้ชัด และเมื่อมีการกระทำผิดทำให้สามารถแจ้งต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้อง ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีมีการดำเนินมาตรการในการแสดงสัญลักษณ์บ่งบอกชื่อของเจ้าของเรือ

2) แนวทางการกำหนดราคา

การกำหนดราคาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวควรให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดราคามาตรฐานเอง โดยราคานั้นควรจะเป็นธรรมทั้งกับชาวบ้านและนักท่องเที่ยว ทั้งนี้เพราะสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมากกว่า “กำไรสูงสุด”

การกำหนดมาตรฐานอัตราของสินค้าและบริการ จะช่วยสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ว่าจะไม่ถูกเอาเปรียบด้านราคาหรือถูกหลอกลวง อาทิ การเช่าเหมาเรือ ควรกำหนดอัตราค่าบริการของเรือไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบอย่างชัดเจน และมีมาตรฐานเดียวกัน เช่น ราคาต่อจำนวนชั่วโมง ราคาต่อระยะทาง ราคาต่อขนาดของเรือ ราคาต่อจำนวนผู้โดยสาร ราคาต่อบัตรโดยสารแต่ละรอบการท่องเที่ยว เป็นต้น เพื่อป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงและขาดความเชื่อถือในการใช้บริการ นอกจากนี้แล้วจากการ

สัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าสวนกล้วยไม้ที่นักท่องเที่ยวเข้าชมทางเจ้าของสวน ไม่ได้เรียกเก็บค่าเข้าชมสวน แต่นักท่องเที่ยวบางคนได้บอกกับเจ้าของสวนว่าทางบริษัทนำเที่ยวที่พามาได้จัดเก็บค่าเข้าชมสวนรวมอยู่ในราคานำเที่ยวแล้ว ฉะนั้นทางเจ้าของสวนควรจัดทำป้ายประกาศว่าไม่ได้เก็บค่าเข้าชมสวน และป้ายประกาศข้อพึงปฏิบัติของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ในการให้เข้าชมสวน และป้องกันความเสียหายที่จะเกิดจากท่องเที่ยวด้วย

3) แนวทางการพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

การพัฒนาช่องทางในการจัดจำหน่ายบริการเรือท่องเที่ยวทางน้ำในเขตดลิ่งชัน จัดได้ว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวทางน้ำเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป และเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่มีข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำในเขตดลิ่งชัน การพัฒนาช่องทางการในการจัดจำหน่ายบริการเรือท่องเที่ยว สามารถทำได้หลายแนวทางแต่ประเด็นที่สำคัญคือ ช่องทางการจัดจำหน่ายนั้นควรจะเน้นการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ในการเลือกช่องทางการจัดจำหน่ายควรแยกเป็น 3 ช่องทางหลัก คือ

1. ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบขายตรง ช่องทางนี้เป็นการจัดจำหน่ายระหว่างชุมชนกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาถึงแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเอง รายการนำเที่ยวที่เสนอขายควรมีทั้งรายการนำเที่ยวท่องเที่ยวทางน้ำในเขตดลิ่งชันและเสริมด้วยพื้นที่ใกล้เคียง สำหรับนักท่องเที่ยวมีเวลาในการท่องเที่ยวมาก รวมถึงรายการนำเที่ยวทางเลือก (Optional Program) ในกรณีที่ไม่ต้องการไปตามกำหนดการที่วางไว้ ส่วนสถานที่ประชาสัมพันธ์หรือการจำหน่ายบัตรท่องเที่ยว ควรเป็นสถานที่ที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน มีป้ายบอกตำแหน่งและ ทางเข้า เพื่อให้สะดวกแก่การเข้าถึง ทั้งนี้เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงสถานที่ได้สะดวกที่สุด

จุดจำหน่ายการท่องเที่ยวทางน้ำที่ดำเนินการ โดยชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบัน คือ จุดจำหน่ายตลาดน้ำดลิ่งชัน ซึ่งดำเนินการโดยประชาคมตลาดน้ำดลิ่งชัน โดยให้บริการเฉพาะวันที่ตลาดน้ำเปิดดำเนินการ คือวันเสาร์ – อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ซึ่งเน้นการให้บริการกับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวตลาดน้ำดลิ่งชัน ฉะนั้นทางชุมชนอาจมีทางเลือกในการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายได้โดยให้เหมาะสมกับสถานการณ์จริงและสอดคล้องกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มนักท่องเที่ยว อาทิ การเพิ่มจุดจำหน่ายและประชาสัมพันธ์ที่ทำเรือที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น ท่าเตียน ท่าพระอาทิตย์ ท่าราชวงศ์ เป็นต้น ซึ่งท่าเรือเหล่านี้เป็นจุดที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาใช้บริการมาก รวมถึงเป็นจุดเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในฝั่งพระนคร เช่น ท่าเตียนอยู่ใกล้กับพระบรมมหาราชวัง วัดโพธิ์ ปากคลองตลาด ท่าพระอาทิตย์อยู่ใกล้กับ

ถนนข้าวสาร และท่าราชวงศ์อยู่ใกล้กับย่านเยาวราช เป็นต้น การให้บริการควรจะเป็นการให้บริการทุกวันเพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีการหมุนเวียนเปลี่ยนไปทุกวัน นอกจากนี้แล้วอาจเพิ่มจำนวนวันในการตั้งจุดบริการเรือท่องเที่ยวที่บริเวณตลาดน้ำตลิ่งชันในวันธรรมดา ทั้งนี้การจำหน่ายและประชาสัมพันธ์ควรทำทั้งการเช่าเหมาเรือท่องเที่ยวพร้อมรายการนำเที่ยว และการท่องเที่ยวตามรอบเวลาการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ตามอัธยาศัย

2. ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบการขายผ่านตัวแทน ช่องทางนี้เป็นการจัดจำหน่ายระหว่างชุมชนกับกลุ่มบริษัทจัดนำเที่ยวหรือตัวแทนการท่องเที่ยว โดยอาจจัดผลิตภัณฑ์เป็น 3 ประเภท คือ ประเภทแรกจัดจำหน่ายรายการนำเที่ยวที่มีบริการในชุมชน ส่วนประเภทที่ 2 เป็นการแจ้งการให้บริการเช่าเหมาเรือรับจ้างเพื่อการท่องเที่ยวทางน้ำทั้งในเขตตลิ่งชันและใกล้เคียง และประเภทที่ 3 คือ เป็นการแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีให้บริการในชุมชน เช่น การนำชมสวนกล้วยไม้ การสาธิตการทำอาหาร การพายเรือชมธรรมชาติในคลองซอยย่อยต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้บริษัทจัดนำเที่ยวได้นำกิจกรรมของชุมชนผนวกเข้ากับรายการนำเที่ยวที่เสนอขายให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งในการติดต่อกับบริษัทจัดนำเที่ยวนั้นควรแจ้งลักษณะการให้บริการทั้ง 3 ประเภท เพื่อให้สามารถเลือกใช้บริการที่มีได้และมีหลายทางเลือกให้กับบริษัทจัดนำเที่ยว การติดต่อสื่อสารกับบริษัทจัดนำเที่ยวหรือตัวแทนการท่องเที่ยว อาจใช้การส่งจดหมายพร้อมใบเสนอราคาไปยังบริษัทจัดนำเที่ยวหรือการเข้าไปติดต่อสอบถามด้วยตนเอง

3. ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบขายผ่าน Internet เป็นการจัดจำหน่ายระหว่างผู้ประกอบการท่องเที่ยวกับกลุ่มนักท่องเที่ยวในตลาดท่องเที่ยวเป้าหมายโดยผ่าน Website ซึ่งการขายผ่านทาง Internet เป็นการนำเสนอผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเข้าไปในตลาดที่กว้าง ฉะนั้นรายละเอียดของการนำเสนอจึงต้องมีความน่าสนใจ และภาษาที่ใช้ควรมีให้เลือกทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อให้สามารถสื่อสารกับกลุ่มนักท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ข้อมูลสนับสนุนที่ละเอียดจะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการเลือกเดินทางท่องเที่ยวได้

4) แนวทางการส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว

การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลอง อาจจำเป็นต้องอาศัยช่องทางในสื่อของภาครัฐที่ผลิตออกมาเพื่อแนะนำชุมชนหรือเขตของตนเอง และเป็นทางเลือกที่ชุมชนมีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด เช่น สื่อของสำนักงานเขตตลิ่งชัน การท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร หรือ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทั้งนี้ชุมชนอาจจำเป็นต้องมีการแจ้งข่าวกิจกรรมที่ชุมชนได้ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้หน่วยงานเหล่านี้ได้ประชาสัมพันธ์ข่าวต่าง ๆ ให้ รวมถึงการแจ้งข่าวไปยังหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ เช่น ราชการท่องเที่ยวที่น่าเสนอทางโทรทัศน์ หรือหนังสือแนะนำเที่ยวต่าง ๆ เพื่อให้สื่อเหล่านั้นเกิดความสนใจและเข้ามาทำการศึกษาในพื้นที่ และนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ผู้สาธารณชนต่อไป นอกจากนี้แล้วชุมชนเองก็ควรจะต้องดำเนินการในเรื่องการจัดทำแผ่นปลิว และแผ่นพับที่มีรายละเอียดแนะนำแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองรวมถึงแผนที่และรูปประกอบโดยจัดตั้งไว้ตามจุดจำหน่ายหรือประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนริมคลอง ท่าเรือ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รวมถึงจุดที่มีนักท่องเที่ยวสัญจรผ่านไปมา รวมถึงการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านทางอินเทอร์เน็ต ที่สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย ภาษาที่ใช้ก็ควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และควรมีรายละเอียดที่มากพอที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจได้ รวมถึงการจัดทำป้ายบอกทางแหล่งท่องเที่ยว โดยชุมชนอาจจะมีการประสานงานไปกับทางสำนักงานเขตตลิ่งชัน เพื่อให้ช่วยดำเนินการเรื่องป้ายให้ได้

7.2.4 การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน

การเสนอแนะแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชนครั้งนี้ ได้สังเคราะห์มาจกผลการศึกษาในด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่พบว่า ปัญหาที่พบในแหล่งท่องเที่ยวคือ การขาดความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เช่น ห้องนำสาธารณะ ท่าเรือและเรือบริการการท่องเที่ยว เป็นต้น และสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีระดับความพอใจในด้านโครงสร้างพื้นฐานและด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัยอยู่ในระดับปานกลาง และเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน ในลำดับต้น ๆ ที่นักท่องเที่ยวต้องการ ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้ว่านักท่องเที่ยวมีความต้องการในการให้ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งประเด็นที่ได้พบจากการศึกษานี้มีความจำเป็นมากในการให้บริการกับนักท่องเที่ยว และเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่สามารถใช้เป็นเครื่องตัดสินใจที่จะให้มีการเดินทางกลับมาท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวกลุ่มเดิม ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวทางน้ำในเขตตลิ่งชันมากกว่า 1 ครั้ง และกลุ่มที่ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำมีเป็นจำนวนมาก

ในการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวถึงแม้ว่าจะจะเป็นประเด็นสำคัญในการให้บริการนักท่องเที่ยว แต่ทิศทางในการปรับปรุงพัฒนาต้องอยู่บนพื้นฐานความพร้อมความสามารถของคนในชุมชน มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ไม่ดูเหมือนว่าเป็นสิ่ง

แปลกล้อมขัดแย้งกับสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน หรือเป็นการสร้างขึ้นมาเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวเพียงเท่านั้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางที่มีสาระสำคัญดังนี้

1) การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

1. ท่าเรือและเรือบริการการท่องเที่ยว จุดขึ้นลงเรือที่เป็นของประชาชนทั่วไป เช่น ที่สวนกล้วยไม้ วัด ไร่บ้านคำ เป็นลักษณะของท่าเรือที่สร้างขึ้นในลักษณะคงที่ คือไม่ขึ้นลงตามระดับน้ำ ฉะนั้นเมื่อถึงเวลาน้ำลดและมีเรือท่องเที่ยวมาจอดก็จะทำให้การขึ้นลงของนักท่องเที่ยวทำได้ลำบาก เนื่องจากระดับที่เรือจอดและระดับของท่าสูงต่างกันมาก จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้การก้าวขึ้นลงไม่สะดวก โดยเฉพาะในกรณีที่นักท่องเที่ยวเป็นผู้สูงอายุหรือเด็ก ซึ่งอาจแก้ปัญหาได้ด้วยการทำราวจับสำหรับการขึ้นลงเรือเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถพยุงตัวขึ้นลงได้ และมีป้ายเตือนให้ระวังในการขึ้นลงเรือในท่าต่าง ๆ ส่วนเรือบริการการท่องเที่ยวนั้น โดยทั่วไปแล้วหากเป็นเรือหางยาวซึ่งคนในชุมชนส่วนมากเป็นเจ้าของ จะเป็นเรือที่ทำที่นั่งอยู่ติดกันมากเพื่อให้สามารถบรรทุกนักท่องเที่ยวได้ในปริมาณที่มากขึ้น จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การนั่งไม่สะดวกเนื่องจากต้องอขาเข้ามาชิดตัวมากและหากเป็นนักท่องเที่ยวสูงอายุหรือรูปร่างใหญ่ จะไม่สามารถวางขาได้อย่างสะดวก ทำให้เกิดอาการเมื่อยล้าและหมดความสนุกในการเดินทางท่องเที่ยวทางเรือ ฉะนั้นจึงอาจจำเป็นที่จะต้องขยายระยะห่างของที่นั่งแต่ละแถวให้มีความกว้างมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ต้องคำนึงถึงจุดคุ้มทุนและกำไรที่จะได้จากจำนวนที่นั่งในเรือด้วย นอกจากนี้แล้วควรจัดเตรียมเสื้อชูชีพให้ครบตามจำนวนที่นั่งบนเรือท่องเที่ยว และเสื้อชูชีพนั้นต้องอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้และสะอาด ส่วนห่วงยางหรือทุบลอยสำหรับการช่วยเหลือฉุกเฉินควรอยู่ในสภาพใช้งานได้และสะดวกในการหยิบจับ

2. การดูแลรักษาความสะอาด ในการดูแลรักษาความสะอาดนั้นควรจัดให้มีถังขยะวางไว้ในตำแหน่งที่เหมาะสมและมีปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้รวมไปถึงประสิทธิภาพของการจัดเก็บขยะด้วย ในส่วนของตลาดน้ำดลิ่งชัน อาจจำเป็นต้องมีการเพิ่มจำนวนถังขยะให้กระจายอย่างทั่วถึง แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของถังขยะที่ตั้งวางในแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นถังขยะที่มีขนาดเล็กกว่าขนาดถังขยะแบบมีล้อลาก เนื่องจากถังขยะในลักษณะนี้มีขนาดใหญ่และสูง ทำให้เห็นได้ชัดเจนซึ่งเป็นผลให้ทัศนียภาพในแหล่งท่องเที่ยวสวยงามน้อยลง โดยอาจมีการออกแบบถังขยะให้มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ส่วนในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสวนเกษตรหรือวัดก็ควรจัดวางตำแหน่งของถังขยะให้มีปริมาณที่เพียงพอกับนักท่องเที่ยวมีการกระจายอย่างทั่วถึง จัดวางในตำแหน่งที่สะดวกแก่การเข้าถึง และเจ้าของแหล่ง

ห้องเที่ยวหรือผู้รับผิดชอบต้องมีการจัดเก็บขยะอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้แล้วควรมีการรณรงค์ให้มีการใช้ภาชนะที่สามารถย่อยสลายได้ง่าย เช่น ภาชนะที่ทำมาจากใบตอง ภาชนะดินเผา กระบอกไม้ไผ่ เป็นบรรจุก้นท์ในการจำหน่ายสินค้าให้แก่นักท่องเที่ยว รวมไปถึงการสร้างค่านิยมและจิตสำนึกให้ประชาชนในพื้นที่ ผู้ค้าขาย รวมทั้งนักท่องเที่ยวให้รักษาความสะอาดและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิทัศนียภาพที่ดีในชุมชน

3. ห้องน้ำสาธารณะ ควรจัดให้มีห้องน้ำสาธารณะในแหล่งท่องเที่ยวอย่างเพียงพอโดยเฉพาะที่ตลาดน้ำคลิ่งชัน นอกจากนี้แล้วยังจำเป็นต้องจัดหาผู้ดูแลความสะอาดของห้องน้ำให้สะอาดอย่างสม่ำเสมอ ส่วนสวนเกษตรหรือแหล่งท่องเที่ยวที่คนในชุมชนเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยววนั้น ๆ ควรมีการปรับปรุงห้องน้ำให้ถูกสุขลักษณะ จัดสัดส่วนการวางตำแหน่งของใช้ส่วนตัวในห้องน้ำให้ดี และมีการดูแลรักษาความสะอาดอย่างต่อเนื่อง เพราะนักท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้ห้องน้ำร่วมกับเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว แต่หากในอนาคตมีปริมาณนักท่องเที่ยวมากขึ้นและเจ้าของสวนต้องการความเป็นส่วนตัวในการใช้ห้องน้ำและมีทรัพยากรเพียงพอ ก็อาจสร้างห้องน้ำไว้เพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะได้ แต่ทั้งนี้การสร้างสิ่งปลูกสร้างขึ้นมาใหม่ก็ต้องไม่ขัดแย้งกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตเดิมของเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว

4. ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว จัดให้มีหน่วยรับแจ้งเหตุในชุมชนและจัดกองกำลังคนในชุมชนให้เป็นผู้คอยระวังภัยที่จะเกิดในชุมชน เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ อาชญากรรม และปัญหาด้านยาเสพติด เนื่องจากมีคนเฝ้าสังเกตการณ์ตลอดเวลา ส่วนในเรื่องท่องเที่ยวควรมีมาตรการให้เข้ารับการตรวจกับกรมเจ้าท่าอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เรืออยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้และปลอดภัยตลอดเวลา รวมไปถึงการจัดทำป้ายเตือนภัยต่าง ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้นักท่องเที่ยวได้รับอันตรายในบางกรณี เช่น ช่วงที่มีการพ่นสารเคมีในสวนกล้วยไม้ ป้ายเตือนพื้นลื่นในระหว่างการท่องเที่ยวในสวนกล้วยไม้ เป็นต้น

2) การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว

1. การอบรมผู้สื่อความหมาย ควรจัดให้มีการอบรมคนในชุมชนหรือเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว หรือมัคคุเทศก์ให้สามารถเป็นผู้สื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง เนื่องจากคนในชุมชนจะเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวของตนเองมากที่สุด รวมทั้งจะเป็นการปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนนั้นรักและหวงแหนถิ่นฐานของตนเอง นำไปสู่การรักษาทรัพยากรและเอกลักษณ์ของตนเองไว้ได้ ผู้สื่อความหมายต้องทำตัวเป็นผู้นำในการปฏิบัติตนที่ดี สามารถชี้นำตักเตือนในสิ่งที่นักท่องเที่ยวประพฤติไม่เหมาะสมด้วย รวมทั้งรู้ความหมาย

วัตถุประสงค์ในกิจกรรมที่กำลังสื่อความหมายอยู่ การฝึกอบรมนี้อาจจำเป็นต้องจัดอบรมภาษาอังกฤษควบคู่ไปด้วย เพื่อให้คนในชุมชนสามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้บ้าง ทั้งนี้ระดับความยากง่ายก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของงาน

ในการดำเนินการตามหลักของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผู้สื่อความหมายหรือมัคคุเทศก์ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีมัคคุเทศก์ต้องมีทักษะและความสามารถในการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ บุคคล วัฒนธรรม วิถีชีวิต ในรายการนำเที่ยวอย่างถูกต้อง ชัดเจนและให้ความสนุกเพลิดเพลินได้ และต้องเป็นผู้รู้จริงในสิ่งที่อธิบาย และส่วนสำคัญที่จะชี้ให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ กิจกรรมนั้นต้องเป็นกิจกรรมที่ให้ความรู้ด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตอย่างแท้จริงให้แก่นักท่องเที่ยว และส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ มีประสบการณ์ที่ดี มีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยว จนก่อให้เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมและสภาพแวดล้อม

2. การจัดทำคู่มือท่องเที่ยว เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าใจเรื่องราวของชุมชนได้ ซึ่งในคู่มือการท่องเที่ยวนั้น ควรจะประกอบไปด้วย ที่ตั้ง ประวัติความเป็นมา ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะของคลองต่าง ๆ ในพื้นที่ การให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ พรรณไม้ อาชีพ การตั้งบ้านเรือน วัฒนธรรม วิถีชีวิต สิ่งที่ควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติในระหว่างการท่องเที่ยวในชุมชน เส้นทางท่องเที่ยว และกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงแผนที่ของชุมชนด้วย โดยคู่มือการท่องเที่ยวนี้ ควรมีอย่างน้อย 2 ภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หากชุมชนพิจารณาแล้วว่ามีนักท่องเที่ยวกลุ่มภาษาอื่น ๆ ที่เดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมากอาจพิจารณาในการจัดทำภาษาอื่น ๆ ไปด้วย เช่น ญี่ปุ่น จีน เกาหลี เยอรมัน ฝรั่งเศส เป็นต้น

3. ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว จากการศึกษาในพื้นที่พบว่าการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนยังไม่มีศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไป มีเพียงแต่ป้ายบอกเส้นทางท่องเที่ยว ณ จุดจำหน่ายบัตรท่องเที่ยวทางน้ำของตลาดน้ำตลิ่งชัน ซึ่งการจัดทำศูนย์ข้อมูลอาจเป็นการปรับปรุงบริเวณพื้นที่ภายในตลาดน้ำตลิ่งชันบางส่วนให้เป็นศูนย์ข้อมูลทางการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งอาจจัดอยู่ในรูปแบบของป้ายบรรยายพร้อมรูปภาพ แผนภาพ นิทรรศการ ป้ายสื่อความหมาย โดยมีข้อมูลทั่วไปของชุมชน ประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ แหล่งท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้แล้วผู้ศึกษาจะได้อธิบายให้ศูนย์ข้อมูลแห่งนี้เป็นสถานที่อำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเขตตลิ่งชัน ทั้งนี้สาเหตุที่ควรเลือกบริเวณตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นศูนย์ข้อมูลทางการท่องเที่ยว รวมถึงจุดจำหน่ายบัตรทางการท่องเที่ยวทางน้ำ และประสานงานทั่วไป เนื่องจากว่าตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอยู่แล้ว ง่ายต่อการเข้าถึงของนักท่องเที่ยว ประชาชนทั่วไป

และสมาชิกในเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนตลิ่งชัน และเป็นที่ทำงานเดิมของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ประกอบกับบริเวณตลาดน้ำตลิ่งชันตั้งอยู่ด้านหน้าของสำนักงานเขตตลิ่งชัน ทำให้ง่ายและสะดวกต่อการติดต่อประสานงานต่าง ๆ กับสำนักงานเขตตลิ่งชันอีกด้วย

4. แผนที่ ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมาย เพื่อความสะดวกในการเดินทางของนักท่องเที่ยว ควรมีแผนที่แสดงเส้นทางท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวไว้ที่ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว รวมถึงทุกจุดที่มีการจำหน่ายบัตรโดยสารทางการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวที่นำนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม เพื่อแสดงให้เห็นภาพรวมของเส้นทางท่องเที่ยว ตำแหน่งที่นักท่องเที่ยวได้เดินทางไป รวมถึงควรจัดทำป้ายที่แสดงถึงกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ สิ่งที่ต้องทำ หรือไม่ต้องทำในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ไม่ใส่รองเท้าเข้าไปในโบสถ์ ไม่จับ เต็ดหรือหักกิ่งไม้ ดอกไม้ในสวนกล้วยไม้ เป็นต้น อีกทั้งป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว จะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถทำความเข้าใจกับแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ได้ นอกจากนี้แล้วควรจัดทำป้ายบอกทางแก่นักท่องเที่ยว ที่สามารถสื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นและเข้าถึงสถานที่ในการจำหน่ายบัตรโดยสารทางการท่องเที่ยวและบริเวณตลาดน้ำตลิ่งชัน ได้ง่าย ซึ่งควรจัดทำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

แผนที่ ป้ายบอกทาง และป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการออกแบบให้มีความกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน มีเอกลักษณ์เฉพาะตน สื่อให้เห็นความเป็นเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองได้ ซึ่งอาจทำในรูปแบบของสัญลักษณ์ของชุมชนที่ปรากฏในป้ายหรือ การทำป้ายให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งนี้ควรรวมไปถึงโครงสร้างต่าง ๆ ที่ใช้ในการติดตั้งป้ายด้วย เช่น เสา หรือตำแหน่งในการจัดวาง ควรออกแบบให้มีความเหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งอาจทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่พบเห็นทั่วไปเกิดความสนใจสามารถจดจำได้ง่าย และมีผลต่อการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนริมคลองได้

3) การพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยว ลำดับแรกควรมีการสำรวจถึงความต้องการของคนในชุมชนว่ามีความต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองในด้านใดบ้าง เพื่อให้การพัฒนานั้นสามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนมากที่สุด ซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบว่า การพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองที่ควรต้องพิจารณา คือ

1. การพัฒนาความรู้ทางด้านการประกอบธุรกิจ การพัฒนาในด้านนี้เป็นการพัฒนาให้คนในชุมชนที่ต้องการประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อาทิ การให้ความรู้เรื่องการประกอบธุรกิจจักรับเที่ยว การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยว การให้บริการอาหาร ธุรกิจที่พัก เป็นต้น

ซึ่งการให้ความรู้ที่ควรดูศักยภาพของคนในชุมชนว่ามีพื้นฐานอยู่ในระดับใด แล้วควรจัดให้ความรู้ในระดับใดถึงจะเหมาะสมกับงานที่คนในชุมชนต้องการ

2. การพัฒนาความรู้ในการให้บริการ การให้ความรู้ในเรื่องนี้จำเป็นต้องให้ความรู้ที่เกี่ยวเนื่องกับจิตวิทยาในการให้บริการ เช่น วิธีการพูดชักชวน มารยาทในการพูดคุย รวมไปถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่จำแนกเป็นกลุ่มอายุ เพศหรือเชื้อชาติ เพื่อให้ผู้ให้บริการสามารถเลือกวิธีการที่พูดคุยกับนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มได้ รวมไปถึงการเข้าใจพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวลง และสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว

3. การพัฒนาความรู้ในด้านภาษาอังกฤษ เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน มีทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ จึงจำเป็นต้องมีการให้ความรู้ด้านภาษากับในคนชุมชน ซึ่งภาษาที่จำเป็นก็คือ ภาษาอังกฤษ ซึ่งอาจเป็นการสนทนาทักทายในเบื้องต้น การต่อรองราคาซื้อขายสินค้า การบรรยายสรรพคุณของสินค้า เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการช่วยให้คนในชุมชนท้องถิ่นสามารถเพิ่มรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้

7.2.5 การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นลักษณะของอุตสาหกรรมที่พยายามอนุรักษ์หรือรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ให้ได้ยาวนานที่สุด เพื่อให้เกิดการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยว ดังนั้นเมื่อมีการขยายการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนริมคลอง จึงจำเป็นต้องตระหนักถึงการรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าที่มีอยู่ด้วย รวมไปถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่ต้องการให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแล้วจำเป็นต้องไม่ทำลายสภาพแวดล้อมของชุมชนริมคลอง

ดังนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจให้แก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการปกป้องรักษาธรรมชาติแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ให้กับคนในชุมชน มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วย ซึ่งการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่สามารถดำรงอยู่ได้ วิธีการสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปได้แก่ การจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ การจัดตั้งศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว การจัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ การจัดนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ รวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และผู้สื่อ

ความหมายในแหล่งท่องเที่ยว ให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติ นิเวศวิทยาของสิ่งต่างๆ และวิถีชีวิตที่นักท่องเที่ยวพบเห็น นอกจากนี้แล้วชุมชนอาจมีวิธีการกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนริมคลองได้ อาทิ

1) การจัดทำแผนงานการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชนริมคลองขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน และเผยแพร่ให้กับคนในชุมชนได้รับรู้ เพื่อให้เกิดการรับรู้และกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์

2) การจัดตั้งกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน หรือกลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่น อาทิ ประวัติความเป็นมา การประกอบอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น ได้เล่าเรื่องราวหรือถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ ให้กับคนรุ่นหลังในชุมชน เพื่อให้เกิดการสืบทอดองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ต่อไป

3) การจัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เยาวชนเป็นตัวแทนในการสอดส่องดูแลระบบนิเวศภายในชุมชน ซึ่งควรเป็นกลุ่มของเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยจัดการอบรมให้ความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ ฝึกการสังเกตความเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ การดูแลรักษาความสะอาด เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เยาวชนเกิดความตระหนักในการรักษาทรัพยากร มีจิตสำนึก ความรับผิดชอบ และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคมที่ดีต่อไปในอนาคต

4) การจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการบริหารจัดการในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเพื่อดำเนินการประสานงานกับเครือข่ายทางการท่องเที่ยวและคนในชุมชน เช่น การดูแลรักษาความสะอาดในชุมชน การดูแลคุณภาพน้ำในคลอง การควบคุมความเร็วของเรือที่วิ่งอยู่ในคลอง เป็นต้น

5) การจัดโครงการประกวดการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนหรือระดับระหว่างชุมชนเพื่อให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและต้องการรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนเอง

6) การจัดโครงการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่กำลังจะสูญหายไป หรือจัดงานเทศกาลประเพณีของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทุกคนในชุมชนรวมถึงนักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ส่งผลให้เกิดเป็นการสืบสานวัฒนธรรมต่อไปจนถึงรุ่นลูกหลาน

7) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยอาจจัดเก็บรายได้บางส่วนที่เกิดจากการท่องเที่ยวในชุมชนมาดำเนินการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการบริหารจัดการในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตริมคลอง

ทั้งนี้ในการทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนเครือข่าย
ประชาคมการท่องเที่ยวท้องถิ่น ควรเริ่มจากการสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชนคือ มีมติร่วมกันใน
การทำงาน โดยเริ่มจากกลุ่มคนที่เป็นแกนนำ แล้วขยายไปยังคนกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งทำงานร่วมกันใน
ชุมชนนั้นควรผ่านกระบวนการเสวนา การพูดคุย ถกเถียง การคิดและวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหา
จนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และได้ปรับและพัฒนาวิธีการทำงานมีการคิดการปฏิบัติการประเมินผล
และเกิดการสรุปบทเรียนร่วมกันในที่สุด

บทที่ 8

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน ประการที่ 2 เพื่อศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน และประการสุดท้าย เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งเป็น 3 กลุ่มหลักคือ

1. กลุ่มชาวบ้านในชุมชน ประกอบด้วย 4 กลุ่ม คือ

1) หัวหน้าครัวเรือนที่มีบ้านอยู่ริมคลองซำพระ คลองบางเชือกหนัง คลองลัดดาเหนือ และคลองบางน้อย เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำนวน 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนคลองซำพระ ชุมชนวัดช่างเหล็ก – วัดเรไร ชุมชนวัดปากน้ำฝั่งเหนือ ชุมชนวัดเกาะ ชุมชนคลองบางน้อย จำนวนชุมชนละ 5 คน ทั้งหมด 25 คน

2) ผู้ประกอบการร้านค้าในตลาดน้ำตลิ่งชัน จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้จำหน่ายอาหารคาว จำนวน 2 คน ผู้จำหน่ายอาหารหวาน จำนวน 2 คน ผู้จำหน่ายผลไม้ จำนวน 2 คน ผู้จำหน่ายของที่ระลึก จำนวน 2 คน ผู้จำหน่ายต้นไม้ ดอกไม้ จำนวน 2 คน

3) ผู้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนริมคลอง จำนวน 13 คน ประกอบด้วย อาชีพทำสวน จำนวน 5 คน แบ่งเป็นสวนที่เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน จำนวน 2 คน จาก 2 สวน และสวนที่ไม่เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน จำนวน 3 คน จาก 3 สวน ผู้ทำอาชีพเรือบริการท่องเที่ยว จำนวน 5 คน จากทำเรือบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา จำนวน 2 คน จากเรือบริการท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน จำนวน 1 คน และจากทำเรือของชาวบ้านที่บริการเช่าเรือแก่นักท่องเที่ยว จำนวน 2 คน และมีคฤหาสน์ จำนวน 3 คน จากการบริการเรือท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน

4) กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 6 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน และผู้นำประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ ประเด็นการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกประกอบการสังเกต

2. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการเรือนำเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน ประมาณ 1,000 คนต่อเดือน ผู้วิจัยอาศัยตาราง Krejcie and Morgan (ต่าย เชิญงณี และคณะ, 2542) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ไม่น้อยกว่า 280 คน ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวทั้งหมด 300 คน และสาเหตุที่เลือกกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการเรือนำเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มาท่องเที่ยวในตลาดน้ำตลิ่งชัน มีการท่องเที่ยวทางเรือ เยี่ยมชมสวน เกษตร และวัด เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม ข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Window สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตตลิ่งชัน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ ประเด็นการสัมภาษณ์ประกอบการสังเกต

8.1 สรุปและวิเคราะห์ผลการศึกษา

8.1.1 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน

กรุงเทพมหานคร

การศึกษาศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน ได้พิจารณาจาก 6 องค์ประกอบ คือ ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชน จากการศึกษาพบว่าชุมชนมีองค์ประกอบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 4 ด้าน คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว และความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว ส่วนองค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงในโอกาสต่อไป

ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองคือ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิต รวมไปถึงการเที่ยวที่เน้นความสนใจพิเศษในการสืบค้นและแสวงหาประสบการณ์ใหม่ของนักท่องเที่ยว (Reisinger, 1994) เช่น การเที่ยวชมบรรยากาศริมคลอง การเยี่ยมชมตลาดน้ำตลิ่งชัน การเยี่ยมชมสวนกล้วยไม้ วัด โบราณสถานต่าง ๆ สอดคล้องกับความหมายของวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว (อมรา พงศาพิณุช, 2540; Smith, 1989; Howell, 1993) นอกจากนี้แล้ว การท่องเที่ยวยังสามารถสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับ

นักท่องเที่ยว (McIntoch and Goeldne, 1984; Pigram, 1993) ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ และทำให้ชุมชนสามารถรักษาเอกลักษณ์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชนเอาไว้ได้

ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว นั้น นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงชุมชนได้ง่ายและมีหลายทาง ทั้งทางถนน รถไฟ และทางน้ำ และสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้ โดยสอดคล้องกับแนวคิดของ Mill (1990), McIntosh and Goeldner (1986) Burkart and Medlik และสุทธิพร ชูชาติ ที่กล่าวว่า การเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบขนส่ง ซึ่งประกอบไปด้วยเส้นทางพาหนะ และผู้ประกอบการ

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ยังจำเป็นต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาเป็นอย่างมาก ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานได้แก่ ระบบไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ครบถ้วน ส่วนในด้านของลานจอดรถ ห้องน้ำ ถังขยะ ป้ายสื่อความหมาย ยังมีบริการไม่เพียงพอหรือยังต้องการปรับปรุงให้มีมาตรฐาน จึงจำเป็นต้องมีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ให้เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว เนื่องจากสิ่งอำนวยความสะดวกจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สถานที่ท่องเที่ยวอยู่ในความนิยมของนักท่องเที่ยว (วินิจ วิรยางกูร, 2532)

ด้านความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนริมคลองเขตคลองชันจัดได้ว่ามีความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวอยู่มาก เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมเป็นระบบเครือญาติ ชาวบ้านจึงช่วยกันดูแลไม่ให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงต่าง ๆ ขึ้นภายในชุมชน ซึ่งตรงตามลักษณะของชุมชนเข้มแข็งตามความเห็นของอุทัย คลยเกษมและอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540) ซึ่งชุมชนที่เข้มแข็งจะมีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน สามารถควบคุมและจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้โดยอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นหลัก โดยอาศัยการเรียนรู้ การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมกันภายในชุมชน ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด

ด้านความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว ชุมชนริมคลองชันเป็นชุมชนที่จัดได้ว่ามีความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวได้สูง เนื่องจากการท่องเที่ยวในชุมชนมีลักษณะของการหมุนเวียนนักท่องเที่ยว มีการแวะชมวัด สวนกล้วยไม้ หรือสถานที่อื่น ๆ แต่การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวใช้เวลาไม่นาน และแต่ละรอบของการท่องเที่ยวมักมีจำนวนนักท่องเที่ยวไม่เกิน 20 – 25 คน หรือตามจำนวนที่นั่งของเรือท่องเที่ยว การจราจรทางน้ำที่ไม่หนาแน่นติดขัด จึงทำให้มีความสะดวกในการเดินทาง เรือท่องเที่ยวบางลำก็ไม่มีการพาขึ้นชมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน แต่ละแหล่งท่องเที่ยวจึงไม่ต้องต้อนรับนักท่องเที่ยวจากเรือทุกลำ ทำให้นักท่องเที่ยวที่ขึ้นชมแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งไม่ต้องรื้อร้อนและไม่เบียดเสียดกับนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น ๆ

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น พบว่า ยังจำเป็นต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งปัจจุบันชุมชนก็มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แต่ยังไม่รู้แนวทางหรือวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม ส่วนกลุ่มคนที่มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็มีส่วนเกี่ยวข้องเฉพาะการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการแบ่งปันผลประโยชน์เท่านั้น ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของขั้นตอนการมีส่วนร่วมของ Cohen and Uphoff (1977) ส่วนสาเหตุที่ทำให้คนในชุมชนไม่มีส่วนร่วมในปัจจุบันอาจเป็นเพราะว่า มีงานต้องทำ ไม่มีเวลาว่าง และมีธุรกิจครอบครัวหรือประการที่สำคัญคือ ไม่ได้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมนั้นสามารถสร้างได้ โดยเริ่มต้นจากการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ที่เสนอว่า ควรให้ความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ตนมีอยู่ และจะช่วยให้อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวให้ยั่งยืนควบคู่กันไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของปิยพร ทาวิกุล (2544) ที่เสนอให้มีการอบรมชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุอย่างถูกวิธี เพื่อให้ชุมชนของตนเองเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีผลการศึกษาของ วิมลสิริ เหมทานนท์ (2546) ที่พบว่า หากต้องการให้การส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของประชาชนมีมากขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและการร่วมวางแผนโครงการ การติดตามผลงาน และร่วมแก้ไขปัญหาให้มากขึ้น

ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมและสร้างส่วนแบ่งที่เป็นธรรมแก่ชุมชนซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์แก่สังคมโดยรวมทางด้านวัตถุ และผลประโยชน์ส่วนบุคคล เช่น การจ้างงาน รายได้จากการจำหน่ายสินค้า เป็นต้น จะสามารถสร้างจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของในโครงการของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งการกระจายรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมโดยมีการจัดการแบบหมุนเวียนจะทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความพึงพอใจและร่วมปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนริมคลอง เพราะถือว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่สามารถนำรายได้และผลประโยชน์มาสู่ตนเอง ครอบครัวและชุมชน นอกจากนี้การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนจะเป็นการสร้างพลังอำนาจให้แก่ชุมชนในการบริหารจัดการและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน เนื่องจากว่าชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการทำงานในขั้นตอนต่าง ๆ ร่วมกัน มีส่วนร่วมในการค้นพบปัญหาหรือสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้ร่วมกันแก้ไขปัญหา หาแนวทางป้องกัน และดำเนินการในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน และเรียนรู้ที่จะสร้างกิจกรรมใหม่ ๆ ให้กับชุมชนของตนเองและชุมชน และนำไปสู่กระบวนการควบคุมกิจกรรมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน

และเกิดเป็นลักษณะของแผนงานที่มีการวางแผนจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน(Bottom up) และนำไปสู่การกำหนดนโยบายหรือทิศทางการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งนับว่าเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่พึงปรารถนาที่สุด

จากการเข้ามาของการท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบต่อชุมชนริมคลองด้านบวกคือ ทำให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญในการรักษาสิ่งแวดล้อม เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ เกิดการสืบทอดวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม ส่วนด้านลบนั้นได้เกิดปัญหาขยะ การส่งเสียงดังของเรือหางยาว น้ำกักเซาะตลิ่ง การกระจายรายได้กระจุกตัวเฉพาะคนบางกลุ่มนำไปสู่ปัญหาทางด้านความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนในอนาคต มีผลการศึกษาของอภิญา จิตรวงษ์นันท์ (2546) ที่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำว่า จังหวัดน่าน ที่เกิดจากการท่องเที่ยว พบว่า การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่ชัดเจนที่สุดคือ ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นไปในทางบวก ส่วนผลกระทบทางลบนั้นพบในการจัดการน้ำ โดยมีแนวทางที่จะลดผลกระทบในอนาคตคือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน หน่วยงานท้องถิ่นต้องเข้ามาดูแลอย่างจริงจัง มีการป้องกันพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางระบบนิเวศ เพิ่มกฎ กติกาสำหรับนักท่องเที่ยว และเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินการเอง นอกจากนี้แล้วอมรา จำรูญศิริ (2546) ได้ศึกษาผลของการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมต่อคนในชุมชนหนองบัว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดเลย ที่มีผลกระทบทั้งทางบวกและลบ ซึ่งควรใช้ยุทธศาสตร์ทางการท่องเที่ยวภายใต้ปัจจัยที่เอื้ออำนวย สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ให้สามารถพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ซึ่งผลการศึกษาข้างต้นทำให้เห็นว่า การท่องเที่ยวนั้นก่อให้เกิดผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ แต่วิธีการรับมือกับปัญหานั้น ขึ้นอยู่กับชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไร ซึ่งผลกระทบเหล่านี้ชุมชนเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รู้ปัญหาได้เข้ามามีส่วนร่วมและบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยควรเริ่มต้นจาก ประชาชนต้องมีอิสระที่จะมีส่วนร่วม ต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วมและต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม(นิรันดร์ จงวุฒิวาศย์, 2527) และอีกหลายท่านที่มีแนวคิดคล้ายกันว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่มีสูตรตายตัว ต้องเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมและตรงกับแนวทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ (Kelly, 2001; Cohen and Uphoff, 1980; ไพรรัตน์ เดชะรินทร์, 2527; ธานี ภาคอุทัย, 2545)

ดังนั้นโดยภาพรวมจากการศึกษาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันจัดได้ว่า เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาศักยภาพสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ เพราะว่าเป็นชุมชนที่มีความพร้อมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ธรรมชาติ วิถีชีวิตริมคลอง การประกอบอาชีพ วัด โบราณสถาน มีความความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว และยังสามารถที่

จะรองรับนักท่องเที่ยวได้อีก แต่ทั้งนี้ต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวในทุกกระบวนการ

8.1.2 ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนชุมชนริมคลองเขตคลองเตย

กรุงเทพมหานคร

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มาท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตคลองเตย เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานครมากที่สุด วัตถุประสงค์ของการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวพักผ่อน โดยสาเหตุที่เดินทางมาเพราะเพื่อนชักชวน มักเดินทางมาเป็นกลุ่มกับคนในครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เพิ่งเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นครั้งแรก สื่อประชาสัมพันธ์โดยส่วนมากได้รับจากการบอกเล่าจากเพื่อนหรือญาติมากที่สุด และมีความต้องการเดินทางกลับมาท่องเที่ยวอีก ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตคลองเตยหนึ่งครั้งไม่เกิน 500 บาท ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเบญจา จันทร (2545) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวรับรู้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำดอนหวายจากการบอกเล่าของผู้อื่น และผลการศึกษาของเสาวลี ทองเจิม (2544) ที่พบว่านักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวที่สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าเขาพระแทว จังหวัดภูเก็ต มีลักษณะการเดินทางมาเที่ยวกับเพื่อน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการท่องเที่ยว มีการเดินทางที่สะดวก

ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยว จากผลการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจต่อการมาท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตคลองเตยในภาพรวมทั้งหมดแล้วอยู่ในระดับปานกลาง แต่หากพิจารณาในแต่ละด้านแล้วจะพบว่า ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยวโดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก โดยมีลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจมาก คือ คุณภาพของมรดกมรดกท้องถิ่น รองลงมาคือ สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่สองฝั่งคลองยังให้บรรยากาศของสมัยก่อน บรรยากาศของตลาดน้ำคลองเตย บ้านเรือนมีเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ การชมวิถีชีวิตชุมชนด้านการเกษตร ส่วนลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจปานกลางคือ ความเหมาะสมของราคาสินค้าและบริการของตลาดน้ำคลองเตย คุณภาพของอาหารที่มีบริการในบริเวณตลาดน้ำคลองเตย การชมวัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ คุณภาพของสินค้าชุมชนที่มีจำหน่ายระหว่างการเดินทาง และลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจน้อยที่สุดในด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยว คือ ความสะอาดของแม่น้ำลำคลอง

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความพึงพอใจโดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีจุดจอตลอดที่สะดวกปลอดภัยเป็นลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างพอใจอยู่ในระดับมากในด้านนี้ ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง คือ ทางเดินเท้าที่สะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว

ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว การบริการห้องน้ำ / ห้องสุขาในแหล่งท่องเที่ยว ปริมาณถังขยะที่มีไว้บริการภายในแหล่งท่องเที่ยว และการบริการโทรศัพท์สาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของทองหยด สวนทอง(2539) ที่ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของนักท่องเที่ยว ที่มาท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน คือ สถานที่จอดรถ ห้องสุขา และถังขยะไม่เพียงพอ เพร็มน้ำคั้นแคบ ป้ายบอกทางไม่ชัดเจน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของอภิญา พัดพาดี (2543) ที่ได้ศึกษา ความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น อาทิ ถังขยะ ห้องสุขา ที่จอดรถ และมีเจ้าหน้าที่รักษาความสะอาดอย่างเพียงพอ

ด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความพึงพอใจโดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งความปลอดภัยในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำอยู่ในระดับปานกลาง แต่ความปลอดภัยในการเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก

จากผลการศึกษาที่ได้กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ประเด็นที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจน้อยหรือปานกลางหมายถึง สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนามากในการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งก็คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย และด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยวในประเด็นด้านความสะอาดของแม่น้ำลำคลอง การชมวัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ คุณภาพของสินค้าชุมชนที่มีจำหน่ายระหว่างทางนั่งเรือ ความเหมาะสมของราคาสินค้า การบริการ และคุณภาพของอาหารที่มีบริการในตลาดน้ำตลิ่งชัน

8.1.3 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน

กรุงเทพมหานคร

ในปัจจุบันการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้รับความสนใจจากคนในทั่วทุกกลุ่มสาขาอาชีพ ซึ่งเป็นแนวคิดและแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนและชุมชนให้ดีขึ้นโดยไม่เอนเอียงไปทางวัตถุนิยมจนลืมการพิจารณาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและธรรมชาติ ซึ่งการท่องเที่ยวก็เป็นอีกภาคส่วนหนึ่งที่แนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา และเกิดการกระแพร่กระจายแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไปยังประเทศต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ต้องอาศัยทรัพยากรทั้งทางด้านธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว และประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่น่าแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเข้าช่วยในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการสรรสร้างในหลายรูปแบบของการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การ

ท่องเที่ยวทางเลือก การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น โดยมีแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นกรอบในการดำเนินงาน ประกอบกับนโยบายการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศโดยการใช้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ จึงทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความรับผิดชอบและเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งหลายให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ความรับผิดชอบของตน และนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันไว้ 5 แนวทางด้วยกัน คือ แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง กิจกรรม แนวทางการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แนวทางการพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน และแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งแนวทางทั้งหมดนี้อยู่บนพื้นฐานความต้องการของชุมชน ความต้องการของนักท่องเที่ยวและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักวิชาการหลายท่าน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548; พงณา สวนศรี, 2546; ครรชณี เอ็มพันธ์, 2544) และมีงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในลักษณะเดียวกัน (สคใส สร้างโสภ, 2546; อภิรมย์ พรหมจรรยาและคณะ, 2543; ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัชชิตติ และ จิตติศักดิ์ ธรรมภรณ์พิลาศ, 2547; รัฐทิทยา หิรัณยหา, 2544; เนตรชนก นันท์, 2544) ถ้าหากแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวตั้งอยู่บนพื้นฐานความต้องการของชุมชนหรือปัญหาของชุมชน มีการนำเอาแนวคิดที่เหมาะสมผสมผสานกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ความต้องการของนักท่องเที่ยว นโยบายที่เกี่ยวข้อง ลักษณะทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรทางการท่องเที่ยว มาเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแล้วก็สามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ ทั้งนี้การพัฒนาของชุมชนใด ๆ นั้นจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง จึงจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ความยั่งยืนจึงเป็นวิสัยทัศน์หลักที่ทุกชุมชนพึงมุ่งไปในกระบวนการพัฒนาสังคมของตน ดังนั้นการที่ชุมชนจะพัฒนาไปได้ ชุมชนจำเป็นต้องรู้จักตนเองเสียก่อน นั่นคือ ชุมชนต้องรู้จักวิเคราะห์สังคมของตน ปรากฏการณ์ใด ๆ จะมีความหมายอย่างไรเชื่อมโยงอยู่กับคนที่ระบอมอง คนแต่ละชุมชนหรือสังคมจะสร้างโลกของตนขึ้นมา แล้วมีวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวที่ตนสร้างขึ้น (นำชัย ทุนผล และคณะ, 2543: 175 - 176) ดังนั้นการที่รู้ว่าสังคมใดมีลักษณะอย่างไรหรือจะเข้าใจสังคมใดจะต้องมองสังคมนั้นด้วยสายตาของคนในสังคมนั้นเอง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2540: 151) การพัฒนาการท่องเที่ยวก็เช่นกัน ควรเริ่มที่ชุมชนก่อนให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางทางการท่องเที่ยวของชุมชนของตนเอง

ด้านแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน จะทำให้ชุมชนมีโอกาสมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการท่องเที่ยวของชุมชนเอง เพราะชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการของตนเองได้ดีกว่าผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการหลายท่าน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548; นำชัย ทนุผล, 2543) การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญ โดยมีหลักจากการยอมรับให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นกระบวนการเริ่มต้นที่จะทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (สงวน นิติยารัมภ์พงศ์, 2544; พจนา สวนศรี, 2546; อภิชาติ ทองอยู่, 2545) และประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมไม่เสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากเกินกว่าที่จะรับได้ โดยไม่กระทบต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพของตนเอง และทั้งนี้ทำให้เกิดความรัก ห่วงแทนทรัพยากรของชุมชน (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527; มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545;) หากชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาจทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนได้ (ภราเดช พัทฒวิเชียร, 2539) อาจเกิดปัญหาการไม่ยอมรับโครงการต่าง ๆ ที่มีขึ้น อาทิ โครงการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น อย่างไรก็ตาม นำชัย ทนุผล (2543) ได้แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่มีลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในขั้นตอนของการวางแผนแก้ปัญหา การดำเนินงาน และแบ่งปันผลประโยชน์ ธุรกิจของชุมชนประสบความสำเร็จโดยดูได้จากการปันผลสมาชิกพึงพอใจต่อรายได้จากการท่องเที่ยวที่ได้รับ รวมถึงประโยชน์ทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่ได้รับ อีกทั้งยังก่อให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยหลายเรื่องได้ใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยในการพัฒนาการท่องเที่ยว (ปิยพร ทาวิกุล, 2544; วันชัย เรืองอุดม, 2544; สมา ฌ ระนอง, 2545; นภัค วัฒนคุณ, 2545; ราเมศร์ พรหมชาติ, 2545) ซึ่งในปัจจุบันชุมชนริมคลองมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการท่องเที่ยวใน 2 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและการร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งการมีส่วนร่วมใน 2 ขั้นตอนนี้ มักเกิดขึ้นจากการรับฟังนโยบายหรือข้อปฏิบัติจากภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาปฏิบัติ โดยมีผลประโยชน์เป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติ เช่น รายได้ ค่าตอบแทนหรืออื่น ๆ แต่ก็ถือได้ว่าเป็นการกระบวนการเริ่มต้นที่ดีที่จะพัฒนาไปสู่ขั้นตอนอื่น ๆ ของการมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตามหากต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติและกระบวนการทัศนคติที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนแล้วจะต้องพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการเพื่อสามารถใช้การท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนเป็นฐานเศรษฐกิจของชุมชนได้ในระยะยาวอีกด้วย ซึ่งอาจจำเป็นต้องผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมในรูปแบบการให้การศึกษาแบบต่อกัน โดยการศึกษาอบรม คูงาน และการทดลองปฏิบัติจริงจนกว่าจะสามารถดำเนินธุรกิจชุมชนในรูปแบบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้

แนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง กิจกรรม เป็นแนวทางที่จะรองรับการเติบโตของจำนวนนักท่องเที่ยว เพิ่มระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น มีรายได้เข้ามาพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งมีงานวิจัยหลายเรื่องที่มีการพัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว (ธีระศักดิ์ ลอยศักดิ์, 2546; สุพิตรา วิชาประเสริฐกุล, 2545; ประหยัด ตะคอนทรัพย์, 2544; กาญจนา ทองทั่วและคณะ, 2546) และทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมทำกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ตามขีดความสามารถและความพร้อมของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมชาย สนั่นเมือง (2541) และทิวทอง หงษ์วิวัฒน์ (2537) ซึ่งการพัฒนาชุมชนริมคลองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นก็เปรียบเสมือนการสร้างมูลค่าให้กับทรัพยากรที่มีอยู่ โดยเป็นการใช้ทรัพยากรชุมชนเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยว และสามารถสร้างงานและรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ แต่กระบวนการที่สำคัญคือชุมชนจะมีวิธีการอย่างไรที่นำทรัพยากรเหล่านั้นมาสร้างมูลค่าได้ ซึ่งชุมชนเองก็ต้องมีการเรียนรู้จากบทเรียนทางการท่องเที่ยวที่ผ่านมาว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาต้องการเข้ามาดูอะไร มีพฤติกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างไร และมองลึกลงไปว่าทรัพยากรอะไรที่ชุมชนมีอยู่แล้วสามารถนำไปใช้เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้บ้าง มีวิธีการใดที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรเหล่านั้น จากที่ผ่านมาชุมชนก็ได้ใช้สภาพแวดล้อม ลักษณะทางกายภาพ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชนเป็นสินทรัพย์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน (Community Asset)

แนวทางการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักสินค้าการท่องเที่ยงของชุมชน ก่อให้เกิดการตัดสินใจในการท่องเที่ยว สอดคล้องกับผลการศึกษาของกอบแก้ว ชัยเดชสุริยะ (2546) ที่ใช้การจัดการทางการตลาดในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว และภัทรอนงค์ ณ เชียงใหม่ (2544) ที่ได้เสนอกลยุทธ์ทางการตลาดสำหรับศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย โดยการสร้างความแตกต่างให้กับสินค้าหลัก เสนอการขายตรงกับนักท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยว และการขายไปยังสมาคม ชมรม หรือการเดินทางเป็นหมู่คณะ แต่ทั้งนี้การพัฒนาการตลาดควรส่งเสริมไปในทิศทางที่เหมาะสมกับลักษณะของทรัพยากรท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและมุ่งสนับสนุนความยั่งยืน การได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักท่องเที่ยวมากกว่ากำไรสูงสุด

แนวทางการพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน ประกอบไปด้วย การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว และการพัฒนาบุคลากร โดยเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว และสร้างควมมีระเบียบสวยงาม สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวได้ สอดคล้องกับผลการศึกษา ที่พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยว นั้นจำเป็นต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (สุธัญญาทองวิชิต, 2545; รัฐทิทยา หิรัณยหาค, 2544; อธิพิพล ไทยกมล, 2545; เสาวลี ทองเจิม, 2544) ตลอดจนการพัฒนาทางด้านนี้จะเป็นการเสริมสร้างสิ่งจำเป็นพื้นฐานให้กับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) และ ดร.ชนิ เอ็มพันธ์ (2544) แต่ทั้งนี้แนวทางในการพัฒนา สิ่งอำนวยความสะดวกของชุมชนต้องอยู่ภายใต้ขีดความสามารถของชุมชน และไม่กระทบต่อสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมเดิมของชุมชนด้วย นอกจากนี้แล้วชุมชนยังมีความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว ทั้งระหว่างการเดินทางและการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งความปลอดภัยนี้เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความเชื่อมั่นในสวัสดิภาพและความปลอดภัยทั้งในด้านชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง ซึ่งหากแหล่งท่องเที่ยวใดปราศจากซึ่งความปลอดภัยแล้วก็อาจทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นไม่ได้รับความนิยม ถึงแม้ว่าชุมชนจะมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวเพียงไรก็ตาม สิ่งสำคัญที่ชุมชนริมคลองควรคำนึงถึงในประเด็นด้านนี้ คือ การทำอะไรที่จะรักษาคุณสมบัติข้อนี้ไว้ได้

แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Murphy, 1994; อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2548; กัญญา แสงแก้ว, 2545) เป็นการดำเนินงานภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน วัฒนธรรมและวิถีชีวิต และมีผลกระทบน้อยที่สุดกับสิ่งแวดล้อม(สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2542; การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538) ซึ่งทำให้ชุมชนสามารถดำรงความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง สามารถใช้ทรัพยากรได้อย่างยั่งยืนคุ้มค่า สอดคล้องกับผลการศึกษาของหลายท่าน (สุพัตรา วิชยประเสริฐกุล, 2545; สดใส สร้างโสทรและคณะ, 2546; นครินทร์ ชัยแก้ว, 2545; ณชพงศ จันจุฬา, 2548; วิมลสิริ เหมทานนท์, 2546)

8.2 อภิปรายผล

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นภาคส่วนหนึ่ง ที่แนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อโดยตรงกับแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรม โดยการท่องเที่ยวได้ใช้ทรัพยากรเหล่านี้เป็นแหล่งประสบการณ์ให้แก่แก่นักท่องเที่ยว และในขณะเดียวกันก็ต้องแบ่งปันทรัพยากรเหล่านี้ให้แก่

หน่วยอื่น ๆ ในสังคม รวมทั้งผู้ที่พำนักอาศัยในท้องถิ่น ในส่วนของประเทศไทยแล้ว แนวความคิด การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอย่างสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ กิจกรรมบริการมีกำไร ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม จะต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด

ในส่วนของกรุงเทพมหานคร ได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยในปัจจุบันได้มีการจัดโครงการศึกษาชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืนขึ้นจำนวน 12 แห่งในกรุงเทพมหานคร ซึ่งในขณะนี้พื้นที่เขต ดลิ่งชั้นกำลังอยู่ในระหว่างการศึกษาวิจัยของสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งในการที่จะพัฒนาให้เป็น ชุมชนท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทางด้านสำนักงานเขตดลิ่งชั้นก็ได้มีนโยบายมาสู่ภาคปฏิบัติในพื้นที่ รับผิดชอบ มีการสนับสนุนให้มีการท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น การสร้างตลาดน้ำดลิ่งชั้น การสำรวจ สถานที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ร่วมกับประชาคมตลาดน้ำดลิ่งชั้น เพื่อนำแหล่งท่องเที่ยวนั้นมาจัดอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำของประชาคมตลาดน้ำดลิ่งชั้น

ทางด้านชุมชนเมื่อมีแรงผลักดันจากปัจจัยภายนอก ทั้งที่มาทั้งในรูปแบบของการ สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนทั้งที่ตนเองหรือมา กับบริษัทจัดนำเที่ยว ทำให้ชุมชนริมคลองที่มีการใช้ชีวิตแบบทั่วไป ต้องยอมรับกับการเข้ามาของ การท่องเที่ยวโดยที่ชุมชนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว และส่วนประกอบต่าง ๆ ที่รวมกัน เป็นชุมชน ทั้งในด้านระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม วิถีชีวิตรวมถึงคนที่อยู่อาศัยภายใน ชุมชน ได้เปรียบเสมือนเป็นสินทรัพย์ของชุมชนในมุมมองทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้การไหลบ่าเข้ามา ของกระแสการท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถปิดกั้นตัวเองออกจากกระแสนี้ได้ ส่วนหนึ่งเป็น เพราะว่าการท่องเที่ยวก็ได้มีส่วนสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชนริมคลอง แต่ทั้งนี้ต้องมีความ ระมัดระวังในการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากหากมีการพัฒนาที่ไร้ทิศทางก็อาจทำให้การพัฒา นั้นส่งผลกระทบต่อทางด้านลบกับชุมชน ซึ่งก็เหมือนกับพื้นที่ทางการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีกระแสของ การท่องเที่ยวเข้าไปในพื้นที่แล้วทำให้คนในชุมชนต้องปรับตัวให้เข้ากับการท่องเที่ยว ซึ่งบางชุมชน ก็สามารถรักษาเอกลักษณ์ของตัวเองไว้ได้ แต่บางชุมชนก็มีการปรับตัวให้เข้ากับกระแสการ ท่องเที่ยวมากเกินไปจนทำให้เอกลักษณ์ของชุมชนหรือคุณค่าวัฒนธรรมด้อยค่าลงไป ตัวอย่าง ของชุมชนที่ดำเนินการด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชนแต่ก็ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ อาทิ ชุมชนริมน้ำว่า อำเภอมะจิม จังหวัดน่าน คือ หมู่บ้านน้ำปู๋ หมู่บ้านน้ำว่า และหมู่บ้านห้วยทราย มูล ที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน (อภิญา จิตรวงค์นันท์, 2546)พบว่า ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง

ในด้านวิถีชีวิตไม่มากนักเพราะการท่องเที่ยวเข้ามาไม่เร็วนัก ชุมชนปรับตัวได้ทัน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม แต่มีผลเชิงลบในด้านการจัดการน้ำ โดยเฉพาะเกิดความไม่เสมอภาคในการใช้ประโยชน์จากน้ำในการอุปโภคบริโภค ระหว่างชาวบ้านที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การใช้เป็นสถานที่ล่องแพของนักท่องเที่ยว ขัดต่อการหาปลาของชุมชน ขยะประเภทเศษขวดแก้วแตก เศษกระป๋อง เริ่มเป็นอันตรายแก่เด็ก ที่เล่นว่ายน้ำไล่จับคาน้ำแข่งกัน ดังนั้นการจัดการลำน้ำว่าจึงเกิดขึ้นเริ่มเกิดเป็นมุมมองของการอนุรักษ์ การให้สิทธิเท่าเทียมกันในการใช้ประโยชน์ เกิดการก่อตั้งชมรม ประชาคมต่าง ๆ เช่น ชมรมอนุรักษ์ปลาท้องถิ่น ชมรมฮัก(รัก)น้ำว่า และชมรมการท่องเที่ยว เป็นต้น ภูมิปัญญาด้านความเชื่อเริ่มได้รับการต่อยอด นำมาเป็นกลไกในการควบคุมพฤติกรรมการใช้ประโยชน์จากลำน้ำว่า ความเชื่อได้รับการฟื้นฟูขึ้นอย่างเข้มแข็งในด้านกระบวนการทางการกล่อมเกลாதงสังคม(อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2548: 180) ซึ่งทำให้ทรัพยากรของชุมชนยังคงอยู่ได้ควบคู่กับการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรในด้านการท่องเที่ยว

ชุมชนริมคลองตลิ่งชันก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่อยู่ระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ว่าลักษณะของการท่องเที่ยวของชุมชนควรจะไปในทิศทางใด แต่ทั้งนี้ข้อได้เปรียบของชุมชนตลิ่งชันที่ช่วยชะลอความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ก็คือ ลักษณะของการท่องเที่ยวโดยส่วนมากเป็นลักษณะของการนั่งเรือชมบรรยากาศ (Sight seeing tour) นักท่องเที่ยวไม่ได้เข้ามาพักอาศัยอยู่ในชุมชน ชุมชนจึงไม่ต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อการรองรับนักท่องเที่ยวมากนัก ประกอบกับความ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเมืองหลวง คนในชุมชนมีความเคยชินกับวิถีชีวิตหรือกระแสพัฒนาในด้านต่าง ๆ มากอยู่แล้ว การปรับตัวในด้านการท่องเที่ยวจึงไม่ได้ทำให้ชุมชนตื่นเต้นและวิ่งตามกระแสพัฒนาการท่องเที่ยวมากนัก แต่ในปัจจุบันสิ่งที่จะทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพไปในทิศทางที่จะทำให้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ค่อยๆ ค่อยๆ ลดลง ก็คือการขยายตัวของชุมชนเมืองที่เข้ามาในชุมชน พื้นที่ดั้งเดิมมีถนนตัดผ่านมากขึ้น ทำให้มีกลุ่มธุรกิจต่าง ๆ ให้ความสนใจที่จะเข้ามาลงทุนในพื้นที่ของชุมชน ซึ่งส่วนมากเป็นหมู่บ้านจัดสรร ร้านอาหาร สนามโคกฟกอล์ฟ เป็นต้น หากชุมชนมีการตอบสนองกับกระแสการขยายตัวเหล่านี้มาก ก็จะทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนลดลงไปด้วย

จากการที่ชุมชนเองก็มีความต้องการในการพัฒนาชุมชนของตนเองเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และมีความต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ในขั้นต้นชุมชนเองก็อาจจำเป็นต้องมีที่เสียงในการดำเนินงาน ซึ่งอาจเริ่มต้นจากการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหาการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ที่ชุมชนยังขาดไป ทั้งนี้จากที่ตั้งของชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเมืองหลวงของประเทศ ซึ่งอยู่ท่ามกลางหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพของรัฐบาล เอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ประกอบกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเดิน

ทางเข้ามาอย่างต่อเนื่อง จึงเป็น โอกาสที่ดีที่จะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือหรือสนับสนุนในสิ่งที่
ชุมชนขาดแคลนหรือไม่สามารถทำได้ด้วยตัวเอง จำเป็นต้องอาศัยอำนาจของรัฐในการอำนวยความสะดวก
ประโยชน์ให้ โดยอาจเป็นไปในลักษณะของการกำหนดนโยบายในภาพรวม เช่น ในปัจจุบันเขต
คลังชั้นจัดให้เป็นพื้นที่สีเขียว ไม่ให้มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ซึ่งนโยบายการกำหนดผัง
เมืองของรัฐในด้านนี้ ก็จะช่วยเหลือความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนได้ นอกเหนือจากนี้อาจ
เป็นไปในด้านกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องที่เอื้ออำนวยกับการท่องเที่ยวได้ เช่น การกำหนดมาตรฐานของ
เรือที่ให้บริการขนส่งของกรมเจ้าท่า ที่จะช่วยให้เรือที่ให้บริการมีสมรรถภาพและสร้างความ
ปลอดภัยระหว่างการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว หรือการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ช่วยกระจาย
ข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยวไปสู่นักท่องเที่ยวในช่องทางต่าง ๆ ได้ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณ
เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ภาครัฐสามารถให้การสนับสนุนได้ และอีกประการหนึ่งที่ภาครัฐควร
ต้องคำนึงถึงในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นสินทรัพย์
ทางการท่องเที่ยว คือ ความคิดเห็นของคนในชุมชน เนื่องจากต้องให้คนในชุมชนยอมรับในแนวทาง
หรือทิศทางของการพัฒนานั้น ซึ่งไม่เหมือนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่ถูก
สร้างขึ้นมา เช่น สวนสัตว์ สวนสนุก หรือแหล่งความบันเทิงประเภทอื่น ๆ ที่สามารถสร้างกฎเกณฑ์
ขึ้นมาเพื่อจัดระเบียบให้กับแหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นได้ โดยที่พนักงานและนักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติ
ตามอย่างเคร่งครัด ฉะนั้นการดำเนินงานใด ๆ ก็ตาม ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ทั้งนี้ จากการศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขต
คลังชั้น พบว่าปัจจัยสำคัญที่จะสามารถพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ คือ การ
สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันเป็นไปในทิศทางที่ดีแล้ว คือ ขณะนี้ชุมชนได้มีส่วนร่วม
ร่วมในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวใน 2 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและ
ร่วมรับผลประโยชน์ แต่หากต้องการให้เป็นการมีส่วนร่วมในทิศทางที่ดีขึ้น ควรมีการส่งเสริมการมี
ส่วนร่วมในขั้นตอนอื่น ๆ ด้วย คือ การมีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจ ค้นหาสาเหตุของปัญหาที่มีใน
ชุมชน และการติดตามประเมินผลงานที่ดำเนินการไปแล้ว นอกจากนี้แล้วปัญหาที่พบในชุมชน คือ
การขาดความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนทั้งในด้านการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม การบริหาร
จัดการ จึงควรมีการดำเนินการในด้านนี้ด้วยแต่สิ่งที่ควรจะตระหนักในการแก้ปัญหา คือ การ
ท่องเที่ยวไม่ได้ส่งผลกระทบต่อทางบวกและทางลบโดยตรงกับทุกคน บางคนอาจได้รับมาก บางคน
ได้รับน้อย ฉะนั้นการเข้าไปส่งเสริมการมีส่วนร่วมควรเข้าไปให้เหมาะสมกับคนระดับของ
ผลประโยชน์หรือผลกระทบต่อทางลบที่แต่ละคนได้รับ อีกทั้งประเด็นด้านเวลาที่เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่
ส่งต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน หากหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเลือกเวลาที่ไม่เหมาะสมที่จะ

เข้าไปขอความร่วมมือ เช่น การประชุม สัมมนา ระดมความคิดเห็น โดยเลือกจากวันเวลาที่ผู้จัดมีความสะดวก เช่นในวันเวลาทำงานตามระบบราชการ ก็อาจทำให้ไม่ได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่ เนื่องจากชาวบ้านต้องมียานอื่น ๆ ทำเพื่อการเลี้ยงชีพ ทั้งนี้ควรมีการศึกษาก่อนว่ากลุ่มเป้าหมายในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นชาวบ้านในกลุ่มใด และสะดวกในการให้ความร่วมมือในเวลาใด ซึ่งหากมีการศึกษาหรือสำรวจความคิดเห็นแล้ว อาจเป็นหนทางที่หน่วยงาน ๆ นั้นจะได้รับความร่วมมือจากชุมชนมากขึ้นได้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เข้าไปส่งเสริมควรให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้ถึงความหมายและรูปแบบที่แท้จริงของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรเริ่มต้นที่การเปิดโอกาสให้ชุมชนนั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ถึงแม้ว่าการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานจะไม่เป็นที่คุ้นเคยทั้งกับตัวชุมชนเองและผู้ที่อยู่ในระบบราชการ เนื่องจากว่าการทำงานในลักษณะเดิมชุมชนยังเป็นผู้รับฟังนโยบายและปฏิบัติตามคำสั่งของภาครัฐ ส่วนภาครัฐก็เป็นผู้กำหนดนโยบายและสั่งการ ฉะนั้นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อาจต้องใช้เวลาในการปรับตัวระหว่างชุมชนและภาครัฐ ซึ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่แท้จริงที่มีการร่วมมือของประชาชนและการให้อำนาจกับประชาชน (Empowerment) เท่านั้นจึงจะสามารถทำให้เป้าหมายบรรลุผลสำเร็จได้ อย่างไรก็ตามการพัฒนาชุมชนก็ยังคงเป็นลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอกชุมชน

มีการศึกษาวิจัยในหลายพื้นที่ที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน อาทิ ในพื้นที่ป่าดงนาทาม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ที่ชาวบ้านและนักวิจัยได้ร่วมกันหารูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ซึ่งหลังจากได้สรุปบทเรียนการท่องเที่ยว พบว่าสมาชิกได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะความต้องการอย่างแท้จริง นำไปสู่การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ที่มีกิจกรรมหลากหลาย สร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และกระจายรายได้ให้สมาชิกในชุมชนอย่างเป็นธรรม นำไปสู่การสร้างโอกาสให้ชาวบ้านได้สร้างการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน (สคส สร้างสรรค์, 2546) และชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ (นำชัย ทนุผล และคณะ, 2543) ที่นักวิจัยและชาวบ้านได้ร่วมกันพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นกรอบในการดำเนินการวิจัย ซึ่งได้พบว่าการดำเนินธุรกิจประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง โดยแสดงได้จากผลกำไรจากการดำเนินธุรกิจบริการที่นำมาปันผล สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่พึงพอใจต่อรายได้ที่ได้รับจากการให้บริการการท่องเที่ยว ผลประโยชน์อื่น ๆ ที่ได้รับในทางอ้อม มีความพึงพอใจที่มีโอกาสพบปะผู้คนและเพื่อนใหม่ ส่วนสมาชิกในชมรมก็มีความร่วมมือร่วมใจกันมากขึ้นทั้งในด้านการดำเนินกิจกรรม และการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการใช้การมี

ส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความยั่งยืนกับชุมชน ดังนั้นชุมชนริมคลองตลิ่งชันก็สามารถจะพัฒนาการท่องเที่ยวของตนเองให้เป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีส่วนร่วมได้เช่นกัน โดยชุมชนต้องมีการเตรียมตัวเพื่อจะรับกระแสของการท่องเที่ยวที่จะเข้ามา ทั้งในส่วนที่เป็นผลดีและผลเสีย ทั้งนี้ควรจะมีการรวมกลุ่มกันขึ้นภายในชุมชน เพื่อคิดหาวิธีการที่จะรับมือกับสิ่งต่าง ๆ ที่จะเข้ามา เนื่องจากการท่องเที่ยวไม่ได้ส่งผลกระทบต่อคนเพียงคนเดียว แต่เป็นการกระจายออกไปในวงกว้าง โดยอาศัยพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางเครือญาติ การรู้จักมักคุ้น รวมถึงการรวมกลุ่มกันของชุมชนที่มีอยู่แล้วเป็นพื้นฐานในการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่จะดำรงรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็จะต้องปรับตัวอย่างเหมาะสมที่จะใช้ทรัพยากรของชุมชนเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวโดยเป็นการใช้อย่างคุ้มค่าและรู้ว่าควรจะรักษาไว้

ปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวส่วนมากคือ ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ถูกต้อง และปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งปัญหาเหล่านี้นำไปสู่ปัญหาด้านการจัดการ อาทิเช่น ชุมชนบ้านไหล่หิน จังหวัดลำปาง (ปิยพร ทาวิกุล, 2544) ชุมชนย่านบางลำพู กรุงเทพมหานคร (วิมลศิริ เหมทานนท์, 2546) ซึ่งสอดคล้องกับชุมชนพื้นที่ตลิ่งชัน ที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ถูกต้อง มีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยวบางขั้นตอน และขาดหน่วยงาน องค์กรหรือคณะกรรมการชุมชนในการบริหารจัดการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นอกจากนี้แล้วสิ่งที่พบในการดำเนินงานของชุมชนเพื่อให้บริการการท่องเที่ยว คือ ความไม่พร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในงายวิจัยหลายเรื่องที่มีการสนับสนุนให้มีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว อาทิเช่น การพัฒนาตลาดคอนวอยให้เป็แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครปฐม (เบญญา จันทร, 2545) การพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชนบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี (สุธัญญา ทองวิชิต, 2545) การพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี (รัฐทิศยา หิรัณยหาต, 2544) ซึ่งผู้วิจัยเองก็มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับงานวิจัยเหล่านี้ว่า ควรมีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวให้พร้อมต่อการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว แต่ผู้วิจัยมีแนวคิดว่าการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ทิศทางในการปรับปรุงและพัฒนาต้องควรคำนึงถึงลักษณะทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพราะหากชุมชนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่พอดีกับลักษณะของชุมชนก็จะทำให้สิ่งต่าง ๆ ที่พัฒนาขึ้นมาั้นเปรียบเสมือนเป็นสิ่งแปลกปลอมที่ตั้งอยู่ในชุมชน เกิดเป็นทัศนียภาพที่ไม่งดงาม ส่วนแหล่งท่องเที่ยวก็ด้อยคุณค่าลง และสิ้นเปลืองงบประมาณไปโดยไม่คุ้มค่ากับการลงทุนในสิ่งเหล่านั้น

นอกเหนือจากนี้แล้วความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ชุมชนควรคำนึงถึง เพราะความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนหมายถึง จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่ชุมชนจะสามารถให้บริการนักท่องเที่ยวได้โดยไม่กระทบกระเทือนระบบนิเวศ สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้วลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นวัฒนธรรม เพราะหากมีการยอมรับให้มีการถ่ายเทหรือแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างเจ้าของชุมชนกับนักท่องเที่ยวภายนอกชุมชนที่มากเกินไปจนเกิดความพอดีอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวิถีชุมชนแบบดั้งเดิมได้

ส่วนนักท่องเที่ยวเองก็จะต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติไปสู่การเรียนรู้ การรับคุณค่าและการให้เกียรติกับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบข้างมากกว่าการแสดงออกถึงค่านิยมบริโภคแบบเดิม เช่น การมาท่องเที่ยวเพื่อจับจ่ายซื้อสินค้าเพียงอย่างเดียว ซึ่งรวมถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการประสานงานการจัดการท่องเที่ยวหรือบริษัทนำเที่ยวเอกชน ที่ได้รับประโยชน์จากการนำนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการท่องเที่ยว เช่นเดียวกัน รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรเป็นกิจกรรมที่ให้โอกาสนักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวัฒนธรรมของชุมชนริมคลองอย่างแท้จริง กิจกรรมการท่องเที่ยวทุกกิจกรรมควรเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ ศึกษาวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น การนั่งเรือชมธรรมชาติสองฝั่งคลอง การเดินชมสวนกล้วยไม้ สวนผัก เดินท่องเที่ยวในชุมชน ควบคู่ไปกับการใช้คู่มือแหล่งท่องเที่ยวหรือการบรรยายโดยมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนที่ไปเยือนมากขึ้น รวมทั้งมีโอกาสนในการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน

ทั้งนี้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองจำเป็นต้องมีกรอบในการดำเนินงาน ซึ่งจากการทบทวนแนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและวรรณกรรมอื่น ๆ พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ที่เหมาะสมกับการศึกษาครั้งนี้ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน สร้างประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่น อยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว โดยพิจารณา ร่วมกับการใช้ศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่และพัฒนาศักยภาพนั้นให้สามารถใช้ได้อย่างคุ้มค่า ความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวมีความพร้อมมากยิ่งขึ้น โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนในสิ่งที่ชุมชนขาดแคลน หากมีการพิจารณาอย่างรอบด้านเช่นนี้แล้วก็จะนำไปสู่การค้นพบแนวทางการพัฒนาของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้มีการศึกษาของหลายคนที่มีการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว อาทิ เช่น ชุมชนเกาะยวน้อย จังหวัดพังงา (อภิรมย์ พรหมจรรยาและคณะ,

2543) ชุมชนเกราะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี (สุพัตรา วิชาประเสริฐกุล, 2545) ชุมชนไทยทรงดำ จังหวัดเพชรบุรี(มธุรส ปราบไพรี, 2543) ชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม จังหวัดลำพูน (เนตรชนก นันท์, 2544) แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา (สุชาดา รัตนภูมิพงษ์, 2546) เป็นต้น ซึ่งชุมชนเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ใช้ทรัพยากรของชุมชนเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว และส่งผลให้เกิดรายได้ให้กับชุมชน

ในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น กระบวนการที่เกิดขึ้นจะทำให้คนชุมชนได้เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน มีการประนีประนอมกันภายในชุมชนเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน รวมถึงชุมชนจะตระหนักได้ถึงคุณค่าของทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ เกิดการเรียนรู้ที่จะอนุรักษ์ สงวนรักษา และป้องกันทรัพยากรของชุมชนให้เกิดความเสื่อมถอยได้ช้าที่สุด นอกจากนี้การท่องเที่ยวจะทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม เกิดความเข้าใจคนที่อยู่นอกวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งจะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมได้หากมีการเรียนรู้และรับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง และนอกเหนือจากการท่องเที่ยวจะสร้างความเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นสื่อสอนนักท่องเที่ยวและสังคมโลกให้เห็นความแตกต่างของแต่ละวัฒนธรรมที่มีวิถีทางการดำรงชีพไม่เหมือนกัน แตกต่างกันไปตามบริบทของสังคมและวัฒนธรรม แต่ก็ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการพัฒนาทางวัตถุ ซึ่งอาจมีความคล้ายหรือแตกต่างกับสังคมวัฒนธรรมอื่น ๆ บน โลกใบเดียวกัน ในที่สุดหากชุมชนสามารถรักษาเอกลักษณ์ของตนเองไว้ได้ ก็จะทำให้เกิดการก่อรูปเปลี่ยนแปลงที่แต่เดิมเป็นเพียงชุมชนที่ใช้ทรัพยากรเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว ให้เป็นชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ได้เรียนรู้และค้นพบทุนของชุมชนที่เป็นทั้งทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญา และทุนทางสังคม วัฒนธรรม ก่อให้เกิดการลุกขึ้นมาจัดการชีวิตของตนเองได้โดยไม่ต้องรอให้รัฐเข้ามาช่วยเหลือ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่ารัฐไม่มีความจำเป็นสำหรับชุมชน แต่รัฐจะเป็นผู้เข้ามาช่วยเติมเต็มส่วนที่ขาดไปให้กับชุมชน และนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนสามารถผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานไปได้

แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากการร่วมมือกันเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ก็เปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์ แต่เป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเพื่อการเรียนรู้ ที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสวัตถุจัดแสดงได้ มีการโต้ตอบ และรับรู้ได้ถึงอารมณ์และความรู้สึกทั้งของเจ้าแหล่งท่องเที่ยวและตัวนักท่องเที่ยวเอง สามารถค้นหาคำตอบที่อาจหาไม่ได้จากตำราเรียน หรือเป็นกรณีศึกษาตัวอย่างที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เร็วขึ้น โดยมีปัจจัยและองค์ประกอบในการพัฒนาที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ และยังแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องเชื่อมโยงกันถึงการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ที่ทุกสิ่งในโลกต้องอยู่อย่างพึ่งพาศักดิ์กัน ไม่มี

สิ่งใดในโลกที่สามารถยืนหยัดอยู่ได้เพียงลำพัง และความรักสามัคคี มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นจะช่วยให้สังคมนั้นอยู่ได้อย่างสงบสุข

8.3 ข้อเสนอแนะ

8.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนริมคลองเขตคลังชั้น

- 1) การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ประสบความสำเร็จได้ต้องจัดในรูปแบบของกิจกรรมชุมชน การบริหารงานต้องมีความโปร่งใส มีกฎเกณฑ์ ระเบียบที่เป็นที่ยอมรับและรับรู้กันโดยทั่ว สามารถตรวจสอบได้ มีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารเป็นระยะเพื่อไม่ให้เกิดการผูกขาดอำนาจ
- 2) พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวทางน้ำให้เหมาะสม โดยส่งเสริมให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย หาเอกลักษณ์หรือจุดเด่นของชุมชน หรือพัฒนารูปแบบเฉพาะตัวให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทั้งในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ป้าย รูปแบบสิ่งก่อสร้าง หรือสินค้าและบริการ เพื่อสร้างความแตกต่างกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทเดียวกัน
- 3) ควรหามาตรการที่จะกระจายรายได้และผลประโยชน์ให้ออกสู่ชุมชนมากที่สุด และควรมีการแบ่งรายได้จากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งจัดเป็นกองทุนกลางไว้สำหรับการพัฒนาชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนตื่นตัวในด้านการมีส่วนร่วม
- 4) การสงวนรักษารูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ควรหาแนวทางที่เหมาะสมกับลักษณะสังคมวัฒนธรรมของชุมชน เพราะลักษณะวิถีชีวิต วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาตามบริบทของสังคมวัฒนธรรมในยุคหนึ่ง ซึ่งการแข่งชิงวัฒนธรรมอาจไม่ใช่วิธีที่ดีในการสงวนรักษา ทั้งนี้วิธีที่จะช่วยชลอความรวดเร็วในการเปลี่ยนแปลงได้อาจใช้วิธีการให้ความรู้ความเข้าใจ และสร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของรากเหง้าดั้งเดิมที่สามารถทำให้ชุมชนสามารถดำรงรักษาเอกลักษณ์เอาไว้ได้

8.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาในเรื่องความสามารถในการรองรับการพัฒนา รวมถึงข้อจำกัดของทรัพยากรในพื้นที่ศึกษา ตลอดจนระบุขีดความสามารถของสิ่งแวดล้อมและชุมชนในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยไม่กระทบระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน

2) ควรมีการศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเขตคลัง
ชั้น ระดับการมีส่วนร่วมที่ควรจะเป็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ วิธีการที่จะสร้างการมีส่วน
ร่วม รวมถึงการกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึงให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม
อย่างแท้จริง

3) ควรศึกษาเรื่องของการวางแผนพัฒนาชุมชนริมคลอง แนวทางการบริหารจัดการ
ที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

4) ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่สามารถ
จัดขึ้นได้โดยอาศัยพื้นฐานการประกอบอาชีพหรือวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้สามารถ
แข่งขันในตลาดได้

5) ควรศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ ป้องกัน หรือสงวนรักษาทรัพยากรการ
ท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งในด้านระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต
เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ได้ และสามารถรักษาไว้ให้กับอนุชน
รุ่นหลังได้

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตคลองชั้น
กรุงเทพมหานคร

นางสาวประกอบศิริ ภัคดีพินิจ 4737646 LCCS/M

ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: เสาวภา พรศิริพงษ์, สม.ม, อภิญญา บัวสว่าง, M.A.,
ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง, M.A.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

บทนำ

เขตคลองชั้นเป็นเขตการปกครองหนึ่งของกรุงเทพมหานคร มีชุมชนริมน้ำซึ่งมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นแตกต่างจากที่อื่น เนื่องจากชาวคลองชั้นบริเวณนี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น ปลูกผัก พืชสวน ผลไม้ ฯลฯ ในปัจจุบัน สภาพความเป็นอยู่ ประเพณี วิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมยังคงมีปรากฏให้เห็นเด่นชัด เช่น ประเพณีชักพระทางน้ำ การบิณฑบาตของพระสงฆ์ทางเรือ การซื้อขายสินค้าทางน้ำ กิจกรรมเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นความเป็นอยู่อย่างไทย ๆ

ในปี พ.ศ. 2530 เขตคลองชั้นจัดโครงการจัดตั้งตลาดน้ำคลองชั้น ริมคลองชักพระขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังตลาดน้ำคลองชั้นได้สัมผัสกับวิถีการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวคลองชั้น ซึ่งยังมี เด็ก โคน้ำ วัยน้ำ บ้านเรือนทรงไทย การค้าขายทางเรือ ที่มีเรือขายสินค้าต่าง ๆ อาทิ ก๋วยเตี๋ยวเรือ เรือขายชา กาแฟ โอเลี้ยง เรือขายอาหารสด ขนม ของใช้ต่าง ๆ หรือที่เรียกว่า ซุปเปอร์มาเก็ตลอยน้ำ การชมวัดและไหว้พระ การให้อาหารปลา การชมสวนตามฤดูกาล เช่น สวนผลไม้ กล้วยไม้ เป็นต้น โดยเส้นทางหลักที่เรือท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมในเขตคลองชั้น คือ คลองชักพระ คลองบางเชือกหนัง คลองลัดดาเหนือและคลองบางน้อย

การมีตลาดน้ำคลองชั้นทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมชุมชนริมคลองในเขตคลองชั้นมากขึ้น ทั้งที่มากับเรือบริการของตลาดน้ำคลองชั้นและมากับเรือรับจ้างท่องเที่ยวที่มีบริการอยู่ตามท่า

ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ควรตอบสนองความต้องการของชุมชนด้วย โดยเฉพาะการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศ เพราะว่าชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากทรัพยากรท่องเที่ยว ถ้าสามารถรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่สมดุลคงความสวยงามไว้ได้ จะทำให้คนเข้าไปเที่ยวในชุมชน และจะเป็นผลดีแก่ชุมชนด้วย

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นอีกแนวทางหนึ่ง ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยว การแบ่งปันผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชน และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว โดยเป็นการพิจารณาว่าจะดำเนินการอย่างไรที่จะทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้ โดยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวยังคงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ และไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม หรือถ้ามีก็มีน้อยที่สุดและสามารถจัดการแก้ไขได้

จากที่กล่าวมาเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า จะทำอย่างไรให้การเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำในเขตลุ่มน้ำสามารถพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น ได้อย่างยั่งยืน และเกิดผลกระทบทางด้านลบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมให้น้อยที่สุด และนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนชุมชนริมคลอง และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตคลองสาม กรุงเทพมหานคร

วิธีการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่ในการวิจัยในครั้งนี้อยู่ในชุมชนริมคลองซึกพระ คลองบางเชือกหนัง คลองลัดดาเหนือ และคลองบางน้อย เขตคลองสาม กรุงเทพมหานคร มีระยะเวลาในการทำวิจัยตั้งแต่เดือนเมษายน 2549 ถึง กุมภาพันธ์ 2550 ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้คำตอบที่ครอบคลุมเนื้อหาอย่างสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์การศึกษาที่ตั้งไว้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นคนในพื้นที่ชุมชนริมคลองเขตคลองสามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

กลุ่มชาวบ้านในชุมชน กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชน และเจ้าหน้าที่เขตคลังสินค้าที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดของแต่ละส่วน ดังนี้

1. กลุ่มชาวบ้านในชุมชน ประกอบด้วย 4 กลุ่ม คือ

1) หัวหน้าครัวเรือนที่มีบ้านอยู่ริมคลองชักพระ คลองบางเชือกหนัง คลองลัดดา เหนียว และคลองบางน้อย เขตคลังสินค้า กรุงเทพมหานคร จำนวน 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดปากน้ำ ฟังเหนือ ชุมชนคลองบางน้อย ชุมชนวัดเกาะ ชุมชนวัดช่างเหล็ก และชุมชนคลองชักพระ จำนวนชุมชนละ 5 คน ทั้งหมด 25 คน ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการ Snow ball technique คือ ในขั้นตอนแรกได้เข้าไปพบกับกลุ่มของผู้นำชุมชนก่อน และให้กลุ่มผู้นำได้แนะนำบุคคลที่จะเข้าไปสัมภาษณ์ โดยระบุคุณสมบัติของหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้ที่มีที่พักอาศัยอยู่ติดริมคลอง และให้หัวหน้าครัวเรือนที่ได้ให้สัมภาษณ์แล้วแนะนำหัวหน้าครัวเรือนที่มีคุณสมบัติเดียวกันต่อไปเรื่อย ๆ

2) ผู้ประกอบการร้านค้าในตลาดน้ำตลิ่งชัน จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้จำหน่ายอาหารคาว ผู้จำหน่ายอาหารหวาน ผู้จำหน่ายผลไม้ ผู้จำหน่ายของที่ระลึก และผู้จำหน่ายต้นไม้ ดอกไม้ โดยแบ่งเป็นประเภทละ 2 คน ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์ในลำดับแรก โดยดูว่าร้านไหนในแต่ละประเภทที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อสินค้าหรือบริการสม่ำเสมอ แล้วในวันต่อไปผู้วิจัยจึงเข้าไปสัมภาษณ์เพื่อสอบถามความคิดเห็น

3) ผู้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนริมคลอง จำนวน 13 คน ประกอบด้วย อาชีพทำสวน จำนวน 5 คน ได้แก่ สวนที่เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน จำนวน 2 คน จาก 2 สวน และสวนที่ไม่เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน จำนวน 3 คน จาก 3 สวน ผู้ทำอาชีพเรือบริการท่องเที่ยว จำนวน 5 คน จากท่าเรือบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา จำนวน 2 คน จากเรือบริการท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน จำนวน 1 คน และจากท่าเรือของชาวบ้านที่บริการเช่าเรือแก่นักท่องเที่ยว จำนวน 2 คน และมัคคุเทศก์ จำนวน 3 คน จากการบริการเรือท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน

4) กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 6 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน และผู้นำประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน จำนวน 1 คน

2. กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการเรือนำเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน ประมาณ 1,000 คนต่อเดือน ผู้วิจัยอาศัยตาราง Krejcie and Morgan ในการคำนวณกลุ่มตัวอย่าง ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ไม่น้อยกว่า 280 คน การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ได้แจกแบบสอบถามให้กับนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการท่องเที่ยวทางน้ำของตลาดน้ำตลิ่งชัน ซึ่งแต่ละวันจะมีรอบบริการประมาณ 7 รอบ ซึ่งแต่ละรอบมีผู้ให้บริการประมาณ 25 คน ซึ่งผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามโดยเลือกกลุ่มของ

นักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการตอบคำถามได้ โดยไม่เลือกกลุ่มเด็กเยาวชนที่มากับพ่อแม่ เนื่องจากบางประเด็นคำถามอาจให้คำตอบได้ไม่ชัดเจน เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว หรือผู้สูงอายุที่มีความยากลำบากในการตอบแบบสอบถาม ในการศึกษาครั้งนี้ได้เลือกกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการเรือนำเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน เนื่องมาจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มาท่องเที่ยวในตลาดน้ำตลิ่งชัน มีการท่องเที่ยวทางเรือ เยี่ยมชมสวนเกษตร และวัด ขณะที่นักท่องเที่ยวต่างประเทศเข้านั่งเรือชมทิวทัศน์ ส่วนมากไม่ได้แวะชมแหล่งท่องเที่ยว

3. เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตตลิ่งชัน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวน 3 คน

หลังจากได้ทำการศึกษาและสำรวจข้อมูลของชุมชนเบื้องต้นแล้วผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือขึ้นมา 3 ชุด เพื่อนำมาใช้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งเป็น 1) ประเด็นการสังเกต การสำรวจพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจ ศึกษาสภาพชุมชนคุณลักษณะพื้นที่สภาพแวดล้อม ลักษณะธรรมชาติ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ลักษณะอาชีพ เป็นต้น 2) แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ระดับลึกประกอบด้วย 5 ประเด็น คือ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการณ์การท่องเที่ยว ศักยภาพของชุมชน การรักษาสภาพแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรม การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 3) แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามกับนักท่องเที่ยว ซึ่งแบบสอบถามมีทั้งหมด 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับแบบแผนการท่องเที่ยว ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่ได้เดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ และส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน

ผลการศึกษา

1. การศึกษาศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน ได้พิจารณาจาก 6 องค์ประกอบ คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชน จากการศึกษาพบว่าชุมชนมีองค์ประกอบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 4 ด้าน ทรัพยากรการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัย และความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว

ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวก และการมีส่วนร่วมของชุมชนต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ

1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน โดยพิจารณาได้จาก ความสวยงามและธรรมชาติของคลอง ความมีสภาพวิถีชีวิตริมคลองที่เป็นเอกลักษณ์และหาได้ยากในปัจจุบัน โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้แล้วยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ริมน้ำ ที่นักท่องเที่ยวสามารถแวะเที่ยวชมได้ เช่น สวนกล้วยไม้ สวยผัก วัต เป็นต้น เมื่อเข้าไปในชุมชนแล้วนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับความเป็นมิตรของประชาชนริมคลอง โดยสังเกตได้จาก มีการทักทายนักท่องเที่ยวด้วยการโบกมือ ยิ้มแย้ม ระหว่างที่นักท่องเที่ยวนั่งเรือผ่านไปมา นอกจากนี้แล้วชุมชนริมคลองยังมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่สองฝั่งคลองและบรรยากาศของตลาดน้ำตลิ่งชัน แสดงเห็นว่าทั้งสองประเด็นเป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมชุมชนริมคลองได้ และชุมชนริมคลองยังสามารถสร้างโอกาสในการท่องเที่ยวทางน้ำเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำในพื้นที่ใกล้เคียงได้ เช่น เส้นทางคลองบางกอกน้อย คลองบางกอกใหญ่ และคลองด่าน เป็นต้น เพื่อให้เป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะกับนักท่องเที่ยวที่เคยท่องเที่ยวในเส้นทางเดิมแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับการเสนอแนะของนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการให้เพิ่มเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำและกิจกรรมระหว่างการท่องเที่ยวให้มีหลากหลายมากยิ่งขึ้น ประกอบกับในปัจจุบันรัฐบาลมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ทั้งนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติท่องเที่ยวในเมืองไทยมากขึ้น โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางน้ำและท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตเมืองหลวงที่หลายหน่วยงานภาครัฐได้ร่วมมือกันเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร ซึ่งทำให้ชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันเป็นหนึ่งในทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสบรรยากาศและวิถีชีวิตริมคลอง

อย่างไรก็ตาม ชุมชนริมคลองยังต้องมีการพัฒนา ปรับปรุง และอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน โดยเฉพาะคลองและวิถีชีวิตริมคลองที่เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งนี้หัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวทางน้ำคือ ความสะอาด ไม่น่าเสียของคลอง ที่จะเป็จุดหลักในการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจต่อความสะอาดของแม่น้ำลำคลอง อยู่ในระดับปานกลาง และมีข้อเสนอแนะให้มีการพัฒนาคลองให้มีความสะอาด ปราศจากขยะ และกลิ่นเน่าเสียมากที่สุด ซึ่งจากการศึกษาพบว่า น้ำในคลองมีสภาพเน่าเสีย

ในบางเวลา โดยเกิดจากระดับน้ำขึ้น – น้ำลง และการเปิด – ปิด ประตูน้ำ นอกจากนี้แล้วยังต้องอนุรักษ์วิถีชีวิตริมคลองให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางลบช้าที่สุด เช่น การสืบทอดอาชีพเกษตรกรรม ทั้งสวนกล้วยไม้ สวนผัก และสวนผลไม้ต่าง ๆ ที่ในปัจจุบันลูกหลานชาวสวนให้ความสนใจกับอาชีพอื่น ๆ มากกว่า ประกอบกับความเจริญที่เข้ามา ทำให้มีผู้คนจากต่างถิ่นสนใจพื้นที่ในชุมชนเพื่อการประกอบธุรกิจ เช่น หมู่บ้านจัดสรร สนามไคร้กอล์ฟ ร้านอาหาร เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยภายนอกที่เร่งให้ชุมชนริมคลองเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นชุมชนจึงต้องเร่งหามาตรการในการที่จะป้องกันให้ทรัพยากรท่องเที่ยวเหล่านี้คงอยู่ได้นานที่สุด เพราะหากทรัพยากรการท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลง ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาที่มีปริมาณน้อยลงด้วย และหันไปให้ความสนใจกับแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลอื่น ๆ เช่น คลองประเวศบุรีรมย์ เกาะเกร็ด เป็นต้น ที่เป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวทางน้ำ และศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน

2) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน โดยพิจารณาได้จากที่ตั้งของชุมชนที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศไทย เป็นแหล่งศูนย์รวมทั้งในด้านความเจริญก้าวหน้าทั้งทางเทคโนโลยี และวัฒนธรรม ซึ่งได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั่วโลก ชุมชนริมคลองเขตคลองสานจึงเป็นทางเลือกหนึ่งของนักท่องเที่ยวที่ตัดสินใจท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร และนักท่องเที่ยวเดินทางมาได้สะดวกและอยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของประเทศ อาทิ พระบรมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดอรุณราชวราราม เป็นต้น ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวที่พักในกรุงเทพมหานครสามารถท่องเที่ยวแบบไปเช้า – เย็นกลับได้ในวันเดียว ทั้งยังมี ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งทางรถยนต์ รถไฟและทางน้ำ โดยเฉพาะทางน้ำ ซึ่งมีท่าเรือตามริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีบริการท่องเที่ยวทางน้ำในเส้นทางเขตคลองสาน เช่น ท่าเรือของโรงแรมชื่อดังต่าง ๆ ท่าพระอาทิตย์ ท่าช้าง ท่าเตียน เป็นต้น หรือสามารถใช้บริการนำเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชันที่ให้บริการในวันเสาร์ – อาทิตย์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ได้ ซึ่งการใช้บริการของตลาดน้ำตลิ่งชันยังมีราคาถูกและได้สัมผัสบรรยากาศของชุมชน เพราะมีการพาขึ้นชมวัดสวนกล้วยไม้ ชื่อผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชน ประกอบกับการท่องเที่ยวสามารถทำได้ตลอดทั้งปี เนื่องจากน้ำในคลองไหลเวียนสม่ำเสมอและมีระดับน้ำคงที่ โดยเฉลี่ยระดับความสูงของน้ำอยู่ที่ระดับประมาณ 2 เมตร จึงทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3) **ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว** จากการศึกษาพบว่า ในการพัฒนาชุมชนริมคลองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน ยังจำเป็นต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจากการเข้าไปสำรวจในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งพบว่า ตลาดน้ำตลิ่งชันมีพื้นที่จอดรถไม่เพียงพอ ส่วนห้องน้ำได้ใช้บริการของสำนักงานเขตตลิ่งชัน โดยการให้บริการห้องน้ำมีการคิดค่าบริการคนละ 2 บาท ต่อครั้ง แต่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและไม่สะอาดเพียงพอ มีการตั้งวางถังขยะในหลายจุด แต่เป็นถังขยะที่มีขนาดใหญ่แบบมีล้อลาก ทำให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยว ส่วนในด้านป้ายบอกทางมายังตลาดน้ำนั้นมีความชัดเจนสามารถอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวให้เข้าถึงได้ง่าย

ส่วนสวนกล้วยไม้ พบว่าสวนกล้วยไม้แต่ละแห่งไม่มีห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยวโดยเป็นการใช้ร่วมกันกับเจ้าของสวน มีการตั้งวางของใช้ส่วนตัวของผู้พักอาศัย ทำให้ไม่ได้รับความสะดวกในการใช้บริการ ส่วนถังขยะมีการตั้งวาง 1 – 2 จุด ทำเทียบเรือเป็นแบบตลิ่งหรือทำน้ำถาวร ทำให้การขึ้นลงเรือลำบากในช่วงที่น้ำลง เนื่องจากความสูงระหว่างระดับเรือและทำเทียบเรือต่างกันมาก ในด้านป้ายอธิบายความหมายในแหล่งท่องเที่ยวนั้นยังไม่มีการจัดทำขึ้น ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเพณีวัด พบว่ามีห้องน้ำบริการเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว แต่ยังขาดผู้ดูแลรับผิดชอบในเรื่องความสะอาดของห้องน้ำหรือน้ำที่ใช้ในการชำระล้าง รวมไปถึงทำเทียบเรือที่เป็นลักษณะตลิ่งหรือทำน้ำถาวร ทำให้เกิดการขึ้นลงเรือลำบากในช่วงที่น้ำลง เนื่องจากความสูงระหว่างระดับเรือและทำเทียบเรือต่างกันมาก ส่วนป้ายอธิบายความหมายในแหล่งท่องเที่ยวนั้นยังไม่มี และการให้บริการของทัวร์ตลาดน้ำตลิ่งชัน พบว่า เรือที่ให้บริการส่วนมากมีที่นั่งระหว่างแถวแคบ เสื้อชูชีพที่ให้บริการนั้นบางตัวอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถใช้งานได้อย่างสมบูรณ์ มีราขึ้นและสีสนิมไม่สดใส ซึ่งสอดคล้องกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง และมีข้อเสนอแนะให้พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอและถูกสุขลักษณะ

4) **ด้านความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว** จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีศักยภาพด้านในความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว ในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน โดยพิจารณาได้จาก ที่ผ่านมายังไม่เคยมีอุบัติเหตุระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว หรือเกิดอุบัติเหตุ ถูกทำร้ายร่างกายหรือโจรกรรมทรัพย์สินระหว่างเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนริมคลอง ในส่วนของตลาดน้ำตลิ่งชันจะมีเจ้าหน้าที่ของประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน คอยสอดส่องดูแลความเรียบร้อยในบริเวณตลาดน้ำและลานจอดรถ ส่วนวัดจะมีบริเวณโล่งง่ายต่อการมองเห็นจากผู้คนรอบข้างและเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จึงที่ไม่มีผู้เข้ามาทำอันตราย ในด้าน

สวนกล้วยไม้จะมีเจ้าของสวนเป็นผู้นำทาง มีการบอกกล่าวหรือเตือนให้ระวังอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นได้และดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ประกอบกับชุมชนริมคลองยังมีสภาพสังคมเป็นระบบเครือญาติอยู่ จึงทำให้ทุกคนช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยของคนในชุมชน นอกจากนี้แล้วยังมีสถานีตำรวจที่ให้บริการกับประชาชนถึง 2 สถานี คือ สถานีตำรวจนครบาลตลิ่งชัน และสถานีตำรวจนครบาลบางเสาธง มีการรักษาความปลอดภัยของชุมชนมีทั้งทางบกและทางน้ำ ทางบกมีสายตรวจทั้งกลางวันและกลางคืน ส่วนทางน้ำมีสายตรวจตอนกลางวันเป็นครั้งคราว กลางคืนมีสายตรวจประจำ และหากเกิดอุบัติเหตุร้ายแรงหรือมีการเจ็บป่วยกระทันหันก็สามารถนำส่งโรงพยาบาลได้โดยทันทีทั้งทางถนนและทางน้ำ

อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวยังคงต้องการให้มีการปรับปรุงและพัฒนาความปลอดภัยในการท่องเที่ยวอยู่ พิจารณาได้จากความพึงพอใจในด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัยที่อยู่ในระดับปานกลาง และมีข้อเสนอแนะให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เช่น การจัดเตรียมเสื้อชูชีพที่มีสภาพที่สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ กำหนดจำนวนผู้โดยสารให้ชัดเจนและเหมาะสมกับขนาดของเรือ ให้มีป้ายเตือนภัยให้ระวังในบริเวณที่มีความเสี่ยงที่จะเกิดอันตราย เป็นต้น ซึ่งการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสวัสดิภาพและความปลอดภัยเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจว่าจะไปท่องเที่ยวหรือไม่ เพราะมีความสำคัญต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ดังนั้นชุมชนต้องสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยวว่าชุมชนริมคลองเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย

5) ด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน โดยพิจารณาได้จากในปัจจุบันพื้นที่พื้นที่ชุมชนริมคลองมีการลักษณะการท่องเที่ยวที่หมุนเวียนไปตามเส้นทางของคลอง มีการแวะชมแหล่งท่องเที่ยว และอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งโดยใช้เวลาไม่นานจนเกินไป จึงทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถต้อนรับนักท่องเที่ยวได้เต็มที่ แต่ในส่วนของสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ในบางแหล่งท่องเที่ยวยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน ที่ยังขาดแคลนห้องน้ำและลานจอดรถ

โดยภาพรวมแล้ว การท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองยังไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน แต่หากบางช่วงเวลาที่มียานพาหนะนักท่องเที่ยวมากหรือมาในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เช่น เสียงดังจากเรือหางยาว น้ำกักเซาะตลิ่งจากการวิ่งด้วยความเร็วของเรื่อน้ำเชี่ยว การทิ้งและการกำจัดขยะมูลฝอย

เป็นต้น ดังนั้นในอนาคตจึงต้องมีการดำเนินการวางแผนบริหารจัดการในส่วนความสามารถในการรองรับของพื้นที่ รวมถึงการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในการเข้าชม

6) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน จากการศึกษาพบว่าในการพัฒนาชุมชนริมคลองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน ยังจำเป็นต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยพิจารณาได้จาก การดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน เป็นไปในลักษณะผิวเผินไม่ลึกซึ้ง มีการค้าขายผลผลิตทางการเกษตร และการให้บริการอื่น ๆ เพียงเล็กน้อย ผลตอบแทนที่ได้คือรายได้ที่ให้กับผู้เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น แม่ค้า คนขับเรือ เจ้าของสวนเกษตร เป็นต้น โดยไม่มีการนำเอารายได้จากการท่องเที่ยวไปพัฒนาส่วนอื่น ๆ ในชุมชน การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเป็นหน้าที่ของเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ไม่มีการกำหนดทิศทาง นโยบาย หรือแนวทางปฏิบัติร่วมกันของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ลักษณะของการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่เป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และการมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์ ส่วนขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ยังไม่มีให้เห็นเป็นรูปธรรม ประกอบกับประชาชนในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน วิธีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากร รวมถึงวิธีการบริหารจัดการ การกำหนดนโยบาย หรือทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ อีกทั้งองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้กระจายบทบาท อำนาจหน้าที่ให้กับชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาที่ได้พบว่า ประชาชนในชุมชนและผู้ที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องมีความต้องการในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนริมคลองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพราะเชื่อว่า การท่องเที่ยวจะช่วยทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนให้ดีขึ้น

2. การศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนชุมชนริมคลองเขตคลองเตย ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มาท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตคลองเตย เป็นผู้ที่มิถุมิถุมาอยู่ในกรุงเทพมหานครมากที่สุด วัตถุประสงค์ของการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวพักผ่อน โดยสาเหตุที่เดินทางมาเพราะเพื่อนชักชวน มักเดินทางมาเป็นกลุ่มกับคนในครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อน ดังนั้น การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวควรเริ่มที่กรุงเทพมหานครก่อน โดยเน้นการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ที่ได้สัมผัสธรรมชาติและวิถีชีวิตริมคลอง มีกิจกรรมที่สามารถทำได้หลายคน และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำป้ายสื่อความหมายบอกทางหรือสัญลักษณ์ที่ชัดเจนในเส้นทางมาแหล่งท่องเที่ยว และก่อนถึงแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้แล้วกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เพิ่งเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นครั้งแรก โดยได้รับสื่อประชาสัมพันธ์จากการบอกเล่าจากเพื่อนหรือญาติมากที่สุด และมีความต้องการเดินทางกลับมาท่องเที่ยวอีก แสดงว่าเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวครั้งแรกเกิดความประทับใจก็มักเกิดการบอกต่อ การบอกต่อหรือคำชักชวนจากกลุ่มญาติหรือเพื่อนจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจมาท่องเที่ยว และผู้ที่เคยเดินทางมาแล้วก็จะเป็นผู้นำทางเพื่อนหรือญาติที่ยังไม่เคยมา จึงเกิดการท่องเที่ยวครั้งที่ 2 ของนักท่องเที่ยวจำนวนหนึ่ง ฉะนั้นกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวจึงควรมีอย่างหลากหลายเพื่อไม่ให้เกิดความจำเจ นอกจากนี้คุณภาพของสินค้าหรือบริการก็ควรปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งการรักษาสภาพแวดล้อมของคลองและวิถีชีวิตของชุมชนริมคลองด้วย ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันหนึ่งครั้งไม่เกิน 500 บาท หากต้องการเพิ่มปริมาณการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวให้มากขึ้นก็ควรเพิ่มระยะเวลาให้นักท่องเที่ยวได้อยู่ในชุมชนให้มากขึ้น โดยการสร้างกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ทำมากขึ้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้ได้มาตรฐานเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าที่ระลึก รวมถึงการพัฒนาคุณภาพและรสชาติของอาหารด้วย

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่พึงพอใจในความสะดวกของแม่น้ำลำคลองน้อยที่สุด แต่แม่น้ำลำคลองเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ เนื่องจากเป็นเส้นทางหลักในการเดินทางท่องเที่ยว และเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม หากแม่น้ำลำคลองไม่สะอาด เน่าเสีย หรือมีกลิ่นรบกวนการท่องเที่ยว อาจทำให้ปริมาณนักท่องเที่ยวลดลง และอาจเป็นสาเหตุทำให้สุขภาพของประชาชนที่อยู่ริมคลองได้รับผลกระทบด้วย ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมให้มีการรักษาแม่น้ำ ลำคลอง ให้สะอาดอยู่เสมอ ซึ่งจะทำให้ประชาชนริมคลองมีคุณภาพชีวิตที่ดี และผลต่อเนื่องที่ตามมาคือ มีนักท่องเที่ยวมาเยือนชุมชนริมคลองเพื่อชื่นชมธรรมชาติ วิถีชีวิตอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งก่อให้เกิดรายได้กับคนในท้องถิ่นต่อไป

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกได้แก่ จุดจอดเรือ ทางเดินเท้าที่สะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมาย การบริการห้องน้ำ / ห้องสุขา และด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัยในการเดินทางทางน้ำ เช่น จำนวนเสื้อชูชีพที่เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว สภาพของเสื้อชูชีพที่สะอาดและใช้งานได้ รวมถึงการอธิบายวิธีการที่ถูกต้องในระหว่างการเดินทาง ในภาพรวมแล้วกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง ซึ่งทั้งสองประเด็นนี้ ก็เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกและปลอดภัย และนำมาพิจารณาใน

การตัดสินใจว่าจะไปท่องเที่ยวหรือไม่ โดยเฉพาะด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย ดังนั้นจึงควรมีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานของแต่ละเส้นทางท่องเที่ยวให้มีปริมาณเพียงพอแก่นักท่องเที่ยว มีความสะอาด อยู่ในตำแหน่งที่สามารถเห็นได้ชัดเจนหรือมีสัญลักษณ์บอกที่ชัดเจน และรวมทั้งพัฒนาระบบความปลอดภัยในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำให้อยู่ในระดับมาตรฐาน มัคคุเทศก์ จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจสภาพธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชนริมคลอง เป็นสื่อกลางระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้จัดบริการเรือนำเที่ยว และประชาชนในท้องถิ่น เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากที่สุด ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาความรู้ของมัคคุเทศก์ในด้านการจัดนำเที่ยว ประวัติชุมชน การดูแลความปลอดภัยระหว่างการท่องเที่ยว บุคลิกภาพ การใช้ภาษาอังกฤษสำหรับการท่องเที่ยวเนื่องจากนักท่องเที่ยวบางส่วนเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เป็นต้น ทั้งนี้ควรมีการพัฒนาคุณภาพของมัคคุเทศก์อย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

3. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง การจะทำให้การท่องเที่ยวชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันมีความยั่งยืนควรมีองค์ประกอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนริมคลอง คือ

1) การมีส่วนร่วมของประชาชน

การที่จะทำการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนริมคลองให้เกิดความยั่งยืน สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงและถือได้ว่ามีส่วนสำคัญมาก คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนทุกคนของชุมชน เนื่องจากว่าทุกคนในชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว บางคนอาจได้รับในทางบวก บางคนได้รับในทางลบทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนปริมาณของการได้รับผลกระทบว่ามากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับลักษณะความเกี่ยวข้องที่แตกต่างกันไป แนวทางสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยส่วนมากแล้วต้องมีกิจกรรมเป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมมากหรือน้อยนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่ากิจกรรมนั้น ๆ เป็นที่น่าสนใจ มีเวลา ความถนัดหรือเหมาะสมกับคนที่เกี่ยวข้องหรือไม่ รวมถึงความเข้าใจในการบริหารจัดการและความต้องการมีส่วนร่วม ซึ่งความต้องการมีส่วนร่วมจะอยู่ในระดับใด ก็ขึ้นอยู่กับความมากหรือน้อยของผลประโยชน์หรือผลเสียที่ได้รับที่บุคคลนั้น ๆ ได้รับ และมีขนาดอย่างไรที่ทางเจ้าภาพต้องการให้เข้าไปช่วยเหลือ ดังนั้นการเข้ามาวางแผนการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลองนั้น จะต้องเป็นการร่วมมือกันของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้ง

มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ดูแลเรื่องท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการบริหารจัดการ และเป็นการจัดการอย่างถูกต้องเหมาะสม เข้าใจสภาพของพื้นที่และประชาชนในพื้นที่

2) ก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ท้องถิ่น

การท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองควรเป็นแหล่งในการสร้างประโยชน์ต่อคนในชุมชนท้องถิ่น เช่น การจ้างแรงงานในพื้นที่ การเสียด่านให้หอการค้าท้องถิ่น หรือการทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนทำให้คนในชุมชนมีงานทำมากขึ้น เช่น สามารถขายสินค้าที่เป็นผลผลิตของท้องถิ่นได้อาทิ ผลไม้ พืชผัก งานหัตถกรรม เกิดการจ้างแรงงานของคนในชุมชน เป็นต้น

3) อยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ดี

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน คนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความผูกพันซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก วิถีชีวิตของชุมชนได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิต ชุมชนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาแนวทางในการรักษาความสัมพันธ์นั้นไว้ โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวิถีชีวิตของตัวเองใหม่ เพราะว่าเมื่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมฐานแห่งการดำรงชีวิต ก็เสื่อมโทรมลงไปด้วย ซึ่งชุมชนควรมีการรวมตัวกันเพื่อปกป้องรักษาฟื้นฟูสิ่งที่เป็พื้นฐานการผลิตของชุมชน โดยการรักษาแม่น้ำ คูคลอง อาชีพดั้งเดิม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและความเป็นอยู่ต่าง ๆ ฉะนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนชุมชนควรจะควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการอาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตเป็นโอกาสในการสร้างงาน สร้างอาชีพโดยผ่านช่องทางของการท่องเที่ยว ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวจะไม่ใช่วิธีการเดียวที่จะช่วยรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน แต่การท่องเที่ยวก็เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ได้และสร้างรายได้ให้กับชุมชนไปด้วยในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้การสนองความต้องการของชุมชนก็ต้องอยู่ในขอบเขตที่สอดคล้องเหมาะสมกับระบบนิเวศและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

4) การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

ชุมชนริมคลองมีความหลากหลายของทรัพยากร หากทรัพยากรเหล่านี้ไม่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ทรัพยากรอันมีค่าที่กล่าวมาแล้วก็จะทำแต่เพียงหน้าที่หลักของทรัพยากรนั้น ๆ ในสังคมและระบบนิเวศ หากเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาแล้วทรัพยากรเหล่านี้ได้สร้างมูลค่าให้กับตัวเองโดยที่ยังคงทำหน้าที่หลักในสังคมและระบบนิเวศต่อไป ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเพิ่มอรรถประโยชน์ของทรัพยากรเหล่านั้นให้มีมากยิ่งขึ้น

ลักษณะของการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างไม่เต็มที่และพอดี กล่าวคือ ได้รับการสนับสนุนให้รู้จักเพียงบางส่วน เช่น ตลาดน้ำตลิ่งชัน และการนั่งเรือชมวิถีชีวิตริมคลองเท่านั้น แต่ยังมีแหล่งท่องเที่ยวหรือสิ่งที่สามารถนำออกมาเป็นจุดขายได้อีก เช่น พื้นที่การเกษตรที่เป็นสวนกล้วยไม้ สวนพืชผักสวนครัว สวนผลไม้ วัด รวมถึงวิถีชีวิตการประกอบอาชีพของคนเหล่านั้น หรือสภาพความเป็นอยู่ของคนชุมชนริมคลอง เป็นต้น

5) สร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาท่องเที่ยวและกลับมาเที่ยวซ้ำ แต่การสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวต้องให้มีความสมดุลระหว่างความต้องการของนักท่องเที่ยว ลักษณะกายภาพ สิ่งแวดล้อม ความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยว และขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นหรือเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองนั้นต้องเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ ความประทับใจ รวมไปถึงสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกในการท่องเที่ยวที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยวด้วย และในทางกลับกันนักท่องเที่ยวเองก็จะต้องมีการเรียนรู้ปรับตัว และเข้าใจถึงลักษณะวิถีชีวิตวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมชม เพราะหากนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในแหล่งเพียงเพื่อต้องการชื่นชมกับบรรยากาศที่สวยงาม มีสะดวกสบาย ได้รับการต้อนรับอย่างดีเท่านั้น ก็อาจจะทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้รับรู้หรือสัมผัสได้ถึงลักษณะของวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนเหล่านั้นอย่างแท้จริง

ทั้งนี้ มีแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตคลองชั้น
ใน 5 ด้าน คือ

1. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้ประชาชนร่วมมือกันเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการริเริ่มวางแผน วางโครงการ ดำเนินกิจกรรม และติดตามประเมินผลในการจัดการท่องเที่ยว ผลที่ตามมาคือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีขึ้นในชุมชน โดยมีแนวทางในการส่งเสริมคือ การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ข้อเสนอรูปแบบการจัดการองค์การบริหารการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลอง และแนวทางการส่งเสริมเครือข่ายเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
2. พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง กิจกรรมให้มีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น การจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชนริมคลอง โดยจัดให้เป็นการผสมผสานระหว่างเส้นทางน้ำและเส้นทางบก การจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เปลี่ยนบรรยากาศ แต่ทั้งนี้ก็ต้องคำนึงถึงระยะเวลาในการท่องเที่ยวด้วย
3. การพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบไปด้วยแนวทางการกำหนดมาตรฐานสินค้าและบริการ แนวทางการกำหนดราคา แนวทางการพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่าย และแนวทางการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมและสร้างขึ้นมาใหม่ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งด้านจำนวนและคุณภาพ เพื่อให้ชุมชนได้รับผลตอบแทนจากการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว
4. การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการให้บริการท่องเที่ยว รวมทั้งการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการความต่อเนื่องของการท่องเที่ยว เช่น การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว และการพัฒนาบุคลากร
5. การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรทั้งทางด้านธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนส่วนรวมทั้งในปัจจุบันและอนาคต และเป็นผลสืบเนื่องอำนวยประโยชน์ทางการท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ยาวนานที่สุด เช่น การมาตรการเพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

สรุป

ผลการศึกษาพบว่าชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันมีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนใน 4 ด้าน คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยและความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว แต่ในด้านของสิ่งอำนวยความสะดวก และการมีส่วนร่วมของชุมชนต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป โดยอยู่บนพื้นฐานความสามารถของชุมชน และสามารถรักษาลิ่งแวดล้อมและเอกลักษณ์ของชุมชนริมคลองไว้ได้ และการพัฒนาของชุมชนในด้านการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว จำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง การที่ชุมชนจะพัฒนาไปได้ชุมชนจำเป็นต้องรู้จักตนเองเสียก่อน ในด้านการท่องเที่ยวต้องให้ชุมชนได้รู้ว่าตนเองมีทรัพยากรอะไรบ้างที่สามารถก่อประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยว สามารถตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ และให้รู้ถึงวิธีการดำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรนั้น ๆ นอกจากนี้แล้วการสร้างโอกาสและประโยชน์ที่แท้จริงให้กับชุมชน จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนจึงเป็นเป้าหมายสำคัญที่ต้องได้รับการส่งเสริมในกระบวนการท่องเที่ยว และจำเป็นต้องปรับทัศนคติและกระบวนการที่นำไปสู่ความยั่งยืน โดยการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการทดลองปฏิบัติจริง จนกว่าจะสามารถดำเนินธุรกิจชุมชนในรูปแบบการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ มีการรักษาลิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF WATERWAY TOURISM AT TALINGCHAN RIVERING COMMUNITY, BANGKOK.

PRAKOB SIRI PAKDEEPINIT 4737646 LCCS/M

M.A. (CULTURAL STUDY)

THESIS ADVISORS: SAOWAPA PORNSIRIPONGSE, M.A.,
APINYA BUASUNG, M.A., PRAPASSORN POSRITHONG, M.A.**EXECUTIVE SUMMARY**

Introduction

Talingchan district is one of the Bangkok Metropolitan's districts, which has some river rim communities with folkways and culture different from those of other communities. Most people are agriculturists, growing vegetables and orchards. There have been some old traditional events in existence such as the water Buddha image floating tradition, monks paying merit by boats and floating markets, reflecting the old Thai traditions.

In BE. 2530, Talingchan district organized Talingchan floating market project adjacent to the "Chak-pa" canal in order to facilitate tourists to touch the local people's traditional ways of living. They could see the children playing and swimming in the canals, Thai traditional houses, floating market with selling noodles boats, fresh food, beverages and deserts, and visit orchards of the villagers. The main tourism routes are the canals of Chak-pa, Bang Cheuknung, Ladda neuw, and Bangnoy.

People realized that the existence of Talingchan floating market could draw more tourists to visit, both came with the Talingchan market boats and general taxi boats available along the Chao Praya River piers such Ta Pra-Athit, Ta Prachan, Ta Chang, and Ta Tian for instance. If the tourists came with the Talingchan market boats, there would be some guides accompanied, if they came with taxi boats there would not be any guide accompanied. There would be only a boat driver with another role to explain the water route for the tourists, and went only on the routes that the

drivers were familiar with. In sum, it was only a sight seeing tour. The atmosphere admiration visit of the tourists could help them see only the over all atmosphere of the community, but lacking of a learning opportunity of culture and experience exchange between both the tourists and community members. The members also lacked of opportunity to involve in various activities of the tourism process, and income generated from tourism would be with some specific groups.

The tourists, who continued their canal trips in the rivering community, were the Thais and overseas daily visitors. The density of tourists has been increased on Saturday, Sunday and other holidays. The tourist number showed an increasing tendency responsive to the tourism promotion. The current tourism growth generated the economic expansion as well as the job creation for the rivering communities, which caused both negative and positive impacts on the tourism resources within the Talingchan communities inevitably. The benefit gains came to the entrepreneurs and tourists. When they went back, negative impacts could be found in forms of waste, noise pollution from boats, river bank erosion caused by tourist speed boats, and eventually, the impacts toward ecological and environmental systems of the rivering communities.

Tourism without planning, controlling and good administration and management or non-directive growth might be a catalytic factor of polluting the current environment, causing disappearance to vegetation and animals, polluted canals, water, views and even local cultural changes. Those matters damaged and devalued the tourism resources and environment. So, the “should-have-been” tourism roles could be an awareness promotion toward the values of resources and environment, both natural and cultural folkways. This promotion would lead to a systematic tourism resources management. The tourism development should not respond to only the tourist needs, but the communities’, particularly their eco-cultural identity conservation. It is because the local community becomes the direct stakeholder of the tourism resources. If they are conserved in a balanced situation beautifully, they would draw attention from people to visit and make good results to the communities.

Sustainable development is another measure giving an importance to the use of natural resources, benefit sharing among local communities, community

participation and the tourist satisfaction. Consideration will be taken into account the organization of existing tourism with an attraction of frequent visits of tourists without any environmental impacts in the natural, social and cultural aspects. If the impacts happen, they would be amendable.

As above-mentioned, the researcher was interested to find out how to develop the waterway tourism in Talingchan district sustainable with income generation for local communities and less negative impacts toward the local folkway.

Objectives of the Research

The objectives of this study were to study 1) the sustainable tourism development capacity of Talingchan Rivering Community; 2) the tourists' needs, and 3) trends of sustainable tourism development.

Research Methodology,

The scope of this research was in the area of communities adjacent to Klong Chakpra, Klong Bang Cheuknung, Klong Ladda neuw, and Klong Bangnoy of Talingchan district, Bangkok. It was conducted within 3 months from April 2006 to February 2007. There were three groups of population, consisting of community members, tourists and tourism officers of Talingchan district. The researcher used systematic random sampling to identify 300 tourist samples, classified 54 villager key informants and 3 officers. Data were collected by the use of a set of questionnaires with the tourist samples and in-depth interview format with community members and tourism officers of Talingchan district.

After the field survey at the primary stage, the researcher developed 3 sets of data collection instruments, consisting of (1) an observation format used for surveying the study areas covering the community environment, natural, cultural and traditional aspects and occupations of the villagers; (2) In-depth interviewing format consisting of 5 aspects – tourism situation, community capacity, cultural and environmental conservation, administration and people participation; (3) a set of

questionnaires used with the tourist samples. This set consisted of 4 parts – personal data, tourist visiting plan, tourist satisfaction toward water way traveling, and suggestions for the development of tourism in Talingchan Rivering Community.

Results of the Research

The research results could be presented into 3 aspects as follows.

1. The sustainable tourism development capacity of Talingchan Rivering Community

This research found that there were 6 components of the sustainable tourism development. Those were tourism resources, accessibility, amenity, safety, carrying capacity and community participation. The findings stated that the communities had 4 suitable components - tourism resources, accessibility, safety and carrying capacity, while the other 2 components containing community participation and amenity were found in need of improvement as follows.

1) Tourism resources The findings stated that the communities had a development capacity for being a sustainable tourism source with the nature and canal beauty, rivering folkway identity in Bangkok areas. Moreover, tourists could visit orchards, orchid farms and temples for instance with friendly welcoming atmosphere from the people. The communities also had good attitudes toward waterway tourism relevant to the high degree of tourists' satisfactions toward tourism resources and environment. Those two issues were the main attractive factors for tourists to visit the communities, which showed another waterway connection opportunity and to other nearby communities such as Bangkok Noy, Bangkok Yai and Klong Darn. This was another alternative for the tourists who used their old route to go there. This finding was responsive to the tourists' suggestions for diverse routes and activities, and the Government promotion policy to encourage more Thai and overseas tourists to visit Thailand.

However, the rivering communities needed more development and tourism conservation, particularly, the canal folkways as the attractive point. The main issues of waterway tourism could be cleanliness, non-pollutant areas, folkway conservation

and slowly negative changes in social, economic and environmental aspects. Modernization could draw outsiders into the communities as the new business owners of golf course, newly established villages and restaurants. Therefore, the communities had to find the appropriate way to protect their tourism resources, otherwise, less number of tourists would exist if the resources were ruined. They might find other better places to visit such as Klong Prawes and Koa Kled for instance.

2) Accessibility The study findings stated that the communities had accessibility that could be developed as a waterway tourism. As Bangkok, Thailand capital city has been chosen by tourists from every part of the world, could be added with the Talingchan communities as another destination. Close to the Royal Palace and Wat Aronwararam could attract the tourists to spend a day trip with communication convenience by road, boat and railway. Most Thai tourists used water way led by the tourism service of the Talingchan rivering community, while the overseas tourists used some tourism boating service or long-tailed boats from the Chao Praya River bank, mostly, from piers such as Tachang, Tatian, and some piers of famous hotels along the River. Waterway tourism services of Talingchan floating market would be available on holidays too.

3) Amenity The findings of the study stated that there were some more needs to improve the communities in terms of tourism source amenity. For example, there was a lack of parking space, clean public toilets and inappropriate locations of rubbish bins that made visual pollution. However, signs to the communities could be seen easily and clearly.

Each orchard did not have enough toilets. Tourists had to share them with the orchard owners. The community temples had sufficient toilets for the tourists, but no cleaning attendants. Tourists found it difficult to step up the piers when the water was tide. Signs had no meaningful explanation of the tourism sources. The study found that most boats in services had narrow spaces between the seat rows, some life jackets were found not usable with fungi and not colorful. Most tourists' satisfaction toward the tourism source amenity was found at a moderate level, with some suggestions for more improvement.

4) Safety The study findings indicated that there was a safety capability within the communities for sustainable waterway tourism development. There was no

report of waterway accident or any robbery ever happening among the tourists. Security in this area was rather high as there were security officers of the Talingchan floating market looked after the marking and car parking areas, while the temple had wide spaces. The orchard and orchid farm owners, local police stations and types of kinship system of the communities could be the security factor for the tourists.

However, the tourists suggested improving the security in the areas such as preparation of life jackets promptly to use, fixing number of boat passengers suitable to the boat sizes, and danger and risk sign show. It seemed to be important for the tourism sources to take the safety factor into consideration in order to assure the tourist satisfaction and safety confidence.

5. Carrying Capacity The communities had a carrying capacity for sustainable waterway tourism source development. They were settled with canal routes that facilitated the tourists to stop over most tourism sources without using much time. Those sources could fully welcome them. Some sources did not have sufficient facilities relevant to the tourists' needs, particularly, at Talingchan floating market that lacked of public toilets and car park.

Overall, tourism in the rivering communities has not had impacts on their environment, social and folkways. In case of a fluctuation of tourists at the same time would cause impacts toward the communities such as rubbish and waste, and noise from the long-tailed boats. So, there should be some more administrative and management planning for the carrying capacity and limitation of the tourist number.

6) The Community Participation The study found that there was a need to promote and develop community participation in order to improve the rivering communities as the sustainable tourism source. The relationships between the tourists and communities were not close. The sellers of agricultural produces and services gave benefits directly to concerned people such as the orchard owners, boat drivers and agricultural orchard owners. Income from tourism did not go to other sectors' development. Administration and management fell under the tourism sources, who have never had their role in determining the directions, policy or mutual measures or guidelines with the communities. The participation types might be found in 2 aspects – involvement in implementation and benefit sharing.

There was not any empirical evident to show the procedural stages of people participation in problems and their causes' identification. The people seemed to lack of knowledge and understanding of sustainable development, the beneficial use of tourism resources in line with the resource conservation and administration and management. Additionally, the concerned governmental organizations have not clearly decentralized their roles and authorities to the local communities in tourism administration, management and development.

However, the study found that local people and stakeholders needed to participate in the rivering community development as the sustainable waterway tourism sources. They believed that tourism could help generating heir income and develop their and the communities' quality of life.

2. Needs of tourists to visit the community: The research results found that most of the tourist samples lived in Bangkok. Their main objectives were for pleasure, as being persuaded by friends with groups of friends or families. So, tourism publication should be firstly focused in those people living in Bangkok, emphasizing on natural environment and folkway along the canals with activities for many people. There was a need to make clear meaning signs to direct the tourism ways or some meanings both before and along the ways. Most samples stated that this was their first time to visit this place by getting information from friends or cousins. They wanted to return, showing that they were quite impressive. Therefore, mouth-to-mouth communication appeared to be an influent publication among those samples to possibly activate the second visit among the samples in the future. Therefore, the activities organized within the tourism sites should not be monotonous, but in a variety. The goods quality should be improved continuously as well as the conservations of canal environmental and ways of life of the people. The tourists paid around 500 baht for a visit. So, if the local people wanted to increase the payment of the tourists, they should increase the tourists' time to stay in the community, by generating activities, developing local products with standard as souvenirs including clean food with good tastes.

The tourist satisfaction toward the tourism resources and environment: Most samples were satisfied at least with the canals' cleanliness. This is very

important, because the canals have been recognized there as the important factor to draw attention from the tourists to visit. If the canals were not clean and attractive, the tourist number could be decreased, as well as affecting the local people health. Therefore, a promotion should be launched to keep the canals clean with good quality of life of the local people. Responsively, there would be more and continuing number of tourists to visit the community and to generate more income locally.

The infrastructure system should be improved such as boat parking, footways within the tourism site, signs, toilets and safety, particularly useable and clean life jackets should be available and sufficient to the tourist number in the boats with the right explanation of how to use them. In general, the samples felt satisfied at a moderate level. That was important to satisfy the tourists with their appropriate comfort and safety, which had an impact on their future decision to return to this place in the future. Therefore, there should be some improvement of infrastructure system such as sufficient waterways for tourists, clear signs, traveling system in waterway, and guides. The guides should be regarded as the important factor to help tourists to understand the community environment and folkways, as a mediator between the visitors, boat service organizers and local people. Therefore, a development of guides should focus on increasing their knowledge professional guiding, community history, safety, personality, the use of English for guiding and tourism as some tourists were found during the study as overseas visitors. The guide development program should be conducted continuously in order to increase the activity efficiency and tourist satisfaction.

3. Trends of sustainable tourism development should be considered as follows.

1) People Participation

People participation is a significant factor of the rivering community development for sustainability, as every one is part of the stakeholders affected from tourism both negative and positive differently. Guidelines for involving most stakeholders should be the creation of activities as a connection factor. Less or more involvement of the individuals could depend on their activities, interest,

appropriateness, understanding, administration need and their beneficial gains or loss. Hence, cooperation among the people and also between the people and concerned organizations should be encouraged into the administration and development of the rivering community tourism. The study stated that it was necessary for the communities to establish a community tourism committee to administer and facilitate the community-based tourism.

2) Local Benefit

The rivering community tourism should be the source of generation benefit and income for the local communities, such as employment, tax payment, local product selling and tourist attraction.

3) Resource and Environment-based Conservation

Folkways and community culture appear to be a tight connection. Folkway relies on nature for earning the living of community members, who have to find out the most appropriate means to conserve such connection and relationships through the participation to determine their own way of living. Within the communities of this study, it was found that there was a need to encourage the people to group together to preserve and recover their social and natural environment.

4) The Valuable Usage of Resources

The rivering communities have a diversity of resources, which needs a high degree of promotion to conserve them. In-coming tourism could help creating more value to the resources. The present usage of tourism resources was found not fully efficient. Boat service for the tourists for sight seeing along the Talingchan floating market might not valuable enough, while there has been a neglect of other tourism sources as the tourism products. Those are such as agricultural areas of orchid farms, orchards, vegetable gardens, temples, and way of living of the local people.

5) Building Satisfaction for the tourists

Tourism source development should be conducted as appropriate to the characteristics and types of the source including the tourists' needs. Such development would bring back the tourists with satisfaction, but should be responsive to the source's and community's carrying capacity.

The rivering community tourism management should facilitate tourists to learn and get experience about nature and culture impressively. Such management should help creating awareness and attitude for them toward appropriate behaviors. In return, the tourists should have a chance to adjust themselves through their learning and new experiences. Only convenience and good atmosphere might not helpful enough to facilitate them to learn about the actual community folkway.

This study proposed 5 measures and guidelines for sustainable tourism development of Talingchan rivering communities.

1. To promote community participation in order to involve them into tourism development, initiating, planning, programming, organizing activities, and monitoring and follow up. This could result in strengthening and unifying the community, increasing knowledge and understanding about sustainable tourism, through training programs for instance.

2. To develop tourism pattern, ways, various activities as more alternatives for tourists. Such development should be as organizing natural and cultural trails in the community along the canals, by integrating with the waterways and motor roads linking with nearby tourism sites as a change for tourists within appropriate period of time.

3. To publicize and promote marketing in order to make the existing and newly created sources of tourism well known, attract more tourists qualitatively and quantitatively. This promotion could result in more beneficial reward for the community. The promotion could be in forms of printing media, on-line websites and cooperating publications with other agencies of Bangkok Metropolitan

4. To develop capacity of local people in tourism service within the community, tourism infrastructure in order to continue tourism and environmental and identity conservation of the community along the canals according to the principle of sustainable tourism development. Such activities are such as providing basic knowledge of tourism business, training guides in the tourism sources and developing personnel in the community for tourism.

5. To conserve environment as the main tourism resources in natural, environmental, traditional and folkway aspects for the usefulness of the people at present and in the future. This could attract more number of tourists in a long time, particularly, to standardize the environmental conservation and providing the right knowledge in such conservation.

Conclusion

The results of the study found that the Talingchan river ring community had a potentiality in sustainable tourism development responsive to the tourists' needs. Such development should be based on the community capacity and the ability to conserve the community environment and identity.

Suggestion

Community development in tourism should be based on self-help principle leading to sustainable development. The community should learn to understand itself in various aspects such as the community characteristics and viewed by the community members themselves. Thus, a promotion made for the people to realize their own identity is very important, particularly, to understand the community tourism resources, to be aware of their values with participation in the development process. There are some needs to help the people adjusting their attitudes and paradigm leading to the sustainability. Such help could be conducted practically in forms of training, study tours and demonstration until the people could run their tourism business by

themselves, develop the tourism with quality, and conserve the environment leading to sustainable development.

บรรณานุกรม

- กอบแก้ว ชัยเดชสุริยะ. (2546). การจัดการทางการตลาดด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านทุ่งสูง จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากร), สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กาญจนา ทองทั่ว และคณะ. (2546). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพมหานคร.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2538). นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ปีพ.ศ. 2538 – 2539. อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, กรุงเทพมหานคร.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). โครงการศึกษาเพื่อจัดทำดัชนีวัดคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร.
- โครงการวิทยุวรรณ. (2540). วิถีไทย: การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, กรุงเทพมหานคร.
- ณชพงศ จันจุฬา. (2548). ศักยภาพของชุมชนเกาะศรีบอยาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติปากแม่น้ำกระบี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากร), สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดรรรชนี เอมพันธุ์. (2544). เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาการจัดการการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. (2537). การมีส่วนร่วมของประชาชน นโยบายและกลวิธี. สำนักพิมพ์ศักดิ์โสภการพิมพ์, กรุงเทพมหานคร.
- ทองหยด สวนทอง. (2539). ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อตลาดน้ำตลิ่งชัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย
- ธีระศักดิ์ ลอยศักดิ์. (2546). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนคลองบางเชือกหนัง กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นครินทร์ ชัยแก้ว.(2545). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่: พัฒนาการรูปแบบการจัดการ และศักยภาพในการพัฒนาที่ยั่งยืน. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นภัก วัฒนคุณ. (2545). ความต้องการในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว: กรณีเวียงท่ากาน ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่.การศึกษา ค้นคว้าแบบอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นำชัย ทนผล และคณะ.(2543). การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโพง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ภาคเหนือ, เชียงใหม่.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). “กลวิธี แนวทาง วิธีการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน” การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ บรรณาธิการ: หน้า 177 - 194. มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพมหานคร.
- เนตรชนก นันท์.(2542). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. ศูนย์วิชาการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร.
- เบญญา จันทร.(2545). แนวทางการพัฒนาตลาดคอนฮวายอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน.การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประหยัด ตะคอนทรัพย์. (2544). แนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา ตลาดริมน้ำคอนฮวาย จังหวัดนครปฐม.วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัชฐิติ และ จิตติศักดิ์ ธรรมภรณ์พิลาศ.(2547).โครงการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำในกรุงเทพฯชั้นในและบริเวณใกล้เคียง.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพมหานคร.

- ปิยพร ทาวีกุล. (2544). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง. การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พจนา สวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, กรุงเทพมหานคร.
- พจนา สวนศรี.(2541). “การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน” จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่17, ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน 2541: หน้า 12 – 24 .การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. (2527). “นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน” การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ บรรณาธิการ: หน้า 6 -20. มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพมหานคร.
- ภราเดช พยัฆวิเชียร. (2539). “ความสามารถในการรองรับ(Carrying Capacity)เพดานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องให้ความสำคัญในปัจจุบัน” จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่ 15, ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน 2539: หน้า 8 – 13. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร.
- ภัทรอนงค์ ณ เชียงใหม่.(2544). แนวกลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวของศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย จังหวัดลำปาง. การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภิญโญ แสงแก้ว. (2545). “การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสำหรับประเทศไทย” จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่21, ฉบับที่ 1 มกราคม – มีนาคม 2546: หน้า 31 – 37 .การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร.
- มธุรส ปรานไพรี.(2542). ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว: กรณีชุมชนไทยทรงดำบ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอกะลา จังหวัดเพชรบุรี. การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2545). รายงานการวิจัยเรื่อง สภาพที่ปรึกษา ในความคาดหวังของสังคมไทยและความเชื่อมโยงเครือข่ายภาคประชาชน. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, กรุงเทพมหานคร.
- รัฐติทยา หิรัณยหาด.(2544). แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี.การศึกษาค้นคว้าแบบ

อิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

รามศรี พรหมชาติ. (2545). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร :
กรณีศึกษาบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. การศึกษาค้นคว้าแบบ
อิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วันชัย เรืองอุดม. (2544). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาบริการ
ทางการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี. ปัญหาพิเศษ
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารทั่วไป บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยบูรพา.

วิมลสิริ เหมทานนท์. (2546). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว: ศึกษา
กรณีชุมชนย่านบางลำพู. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยา
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมา ณ ระนอง. (2545). การจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณี : ชุมชนกิริ
วง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนา
ชุมชนมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศิริรัตน์ ธานีธานนท์. (2538). “ชาวไทยมุสลิมและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคม: กรณีศึกษาภาคใต้ตอนล่าง” การประชุมวิชาการประจำปี 2538 เรื่อง การมีส่วนร่วม
เล่ม 3. มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร.

สงวน นิตยารัมภ์พงศ์และสุรพล มุละดา. (2544). จากรากหญ้าถึงขอบฟ้า อดีต ปัจจุบัน และอนาคต
ขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย. โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, กรุงเทพมหานคร.

ศศิไส สร้างไศรก และคณะ. (2546). โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อหารูปแบบและแนวทางการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของพื้นที่ป่าดงนาทาม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี.
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพมหานคร.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2542). รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการ
เพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพมหานคร.

สมชาย สนั่นเมือง. (2541). “ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว”
จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่ 17, ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน 2541: หน้า 25 – 33.
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2539). สรุปเทคนิควิธีการที่ใช้ในการสร้าง “กระบวนการมีส่วนร่วม” เพื่อประกอบการจัดทำแผนปฏิบัติการตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กรุงเทพมหานคร.

สุจิตราภา พันธุ์วิล. (2545). รูปแบบการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม : กรณีศึกษา บ้านห่อชา (อาข่า) ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุชาดา รัตนภูมิพงษ์. (2546). วัฒนธรรมชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ศึกษกรณีแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธรรปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย

สุธัญญา ทองวิจิต. (2545). ศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาดำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุพัตรา วิชยประเสริฐกุล. (2545). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวางแผนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสาวลี ทองเจิม. (2544). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน: กรณีศึกษา สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าเขาพระแนว จังหวัดภูเก็ต. การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. (2548). การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ: บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม. โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, กรุงเทพมหานคร.

อภิชาติ ทองอยู่. (2545). “เสริมมาตรการ 2 ด้านแก่จริยธรรมสิ่งแวดล้อม สร้างความรับรู้จิตสำนึก ควบคู่ใช้กฎหมายบังคับ” วารสารเส้นทางสีเขียว, สภาวดี ศรีสุข บรรณาธิการ. ฉบับที่ 9 เมษายน – กรกฎาคม พ.ศ. 2545: หน้า 42 – 47. บริษัท อักษรสัมพันธ์, กรุงเทพมหานคร.

อภิญา จิตรวงค์นันท์. (2546). การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำว่า จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการมุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- อภิญา พัดพาดี.(2543). ความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อตลาดน้ำตลิ่งชัน. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อภิรมย์ พรหมจรรยา และคณะ. (2543). การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อชุมชน กรณีศึกษาชุมชนเกาะ
ยาวน้อย จังหวัดพังงา.มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- อมรา จำรูญศิริ.(2546). การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม:
กรณีศึกษา ตำบลหนองบัว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต, สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา สำนักงานบัณฑิตศึกษา สถาบันราชภัฏเลย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2541). วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
กรุงเทพมหานคร.
- อิทธิพล ไทยกมล. (2545). ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ:
กรณีศึกษา ชุมชนตำบลบางหญ้าแพรก จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศา
สตรมหาบัณฑิต(การบริหารทรัพยากรป่าไม้), สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรป่าไม้
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุบลวรรณ ประดับสุข. (2545). “Cultural Heritage Issues: Exploring New Paradigms in The Move
for Protection to Pro - action” จุดสารการท่องเที่ยว. ปีที่21, ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน
2545: หน้า 62 – 63 .การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร.
- Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. (1977). Rural Development Participation. Ithaca, Cornell
University.
- Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. (1980). “Participation’s place in rural development:
seeking clarity through specificity” World Development 8. pp.213 – 235.Global
- Greenwood, D. (1982). “Cultural Authenticity” Cultural Survival Quarterly. Mc Graw Hill,
New York.
- Howell, David W.(1993). Passport: An Introduction to the Travel and Tourism Industry. (2nd ed.)
South Western Publishing Co.
- Kelly, Dana. (2001). Community Participation. Rural Industries Research and development
Corporation, Australia.
- McIntosh, Robert W. and Goeldner, Charles R. (1984).Tourism Principles, Practices,
Philosophies. (5th ed.) .John Wiley and Sons Inc, New York.

Mill, Robert Christie. (1990).Tourism: The International Business. New Jersey : Prentice Hall Inc.

Mill, Robert Christie and Morrison, Alastair M. (1992).The Tourism System : An Introductory Text. (2nd ed.) New Jersey : Prentice-Hall International Inc.

Murphy,P. E.(1994) Tourism and Sustainability Development. In W.F. Theobald (ed.)

Philip Feifan Xie and Geoffrey Wall. (2000). Cultural Tourism Experiences in Hainan, China the Changing Distribution of Folk Villages. University of Waterloo, Canada. Fourth International Conference “Tourism in Southeast Asia & Indo – China : Development, Marketing and Sustainability, Chiang Mai, Thailand.

Resinger, Y.Tour. (1994). “Host contact as part of cultural tourism” World Leisure and Recreation 36 (Summer). pp.24 -28.

Smith, V. (1989). Host and Guests: The Anthropology of Tourism. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

แบบนำสัมภาษณ์สำหรับชุมชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. ชื่อ – สกุล.....
2. เพศ.....อายุ.....
3. ระดับการศึกษา.....
4. อาชีพหลัก.....อาชีพเสริม.....
5. ตำแหน่งในชุมชน.....
6. ตำแหน่งในหน่วยราชการ/สังกัด.....
7. ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านสภาพการณ์การท่องเที่ยว

1. ท่านมีความรู้หรือเคยได้รับข่าวสารเรื่องการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร
2. ในชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชันมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาอย่างน้อยเพียงใด เป็นชาวไทยหรือต่างประเทศ
3. นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงใด มีความหนาแน่นอย่างไร
4. ท่านคิดว่าสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชันเป็นอย่างไร

ตอนที่ 3 ศักยภาพของชุมชน

1. ท่านคิดว่าเพราะเหตุใดนักท่องเที่ยวจึงมาเที่ยวชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน
2. ท่านคิดว่าชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมในด้านอะไรบ้าง
 - 2.1 ด้านแหล่งท่องเที่ยว
 - 2.2 ด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี
 - 2.3 กิจกรรมด้านอาชีพ
 - 2.4 อื่น ๆ
3. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน
4. ท่านต้องการให้การท่องเที่ยวในชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชันมีลักษณะเป็นอย่างไร
5. ตัวท่านเองได้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวหรือไม่ เกี่ยวกับอะไร อย่างไร และรู้สึกอย่างไร

6. ท่านได้รายได้หรือผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวประมาณเท่าใด กลุ่มค่าหรือไม่
7. ท่านได้รับผลกระทบทางด้านลบจากการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 4 การรักษาสีงแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม

1. ชุมชนของท่านเคยมีการหารือหรือกำหนดแนวทางในเรื่องเหล่านี้หรือไม่ อย่างไร และได้ผลดี ผลเสีย เพียงไร
 - 1.1 การรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
 - 1.2 การรักษาวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม
 - 1.3 การพัฒนาปรับปรุงสถานที่ โครงสร้างพื้นฐาน ที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
2. ท่านคิดว่าชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงไร หลังจากมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยว และมีวิธีจัดการอย่างไร
3. ท่านคิดว่าชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงไร หลังจากมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยว และมีวิธีจัดการอย่างไร
4. ชุมชนของท่านเคยมีการหารือเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังชุมชนของท่านหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 5 การบริหารจัดการ

1. ท่านเป็นสมาชิกองค์กรใดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนของท่าน อยู่ในตำแหน่งใด มีหน้าที่อะไร และท่านมีความคิดเห็นเช่นไร
2. ชุมชนของท่านมีการจัดตั้งกลุ่ม องค์กร สมาคมใด ๆ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนของท่านหรือไม่ คืออะไร อย่างไร มีโครงสร้างองค์กรอย่างไร
3. ถ้าหากยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่ม องค์กร ท่านต้องการให้มีการจัดตั้งหรือไม่ มีขอบเขตการดำเนินงาน โครงสร้างองค์กร ผู้รับผิดชอบ อย่างไร
4. ท่านหรือชุมชนได้นำเอารายได้ส่วนหนึ่งกลับมาเพื่อใช้จ่ายในโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือไม่ อย่างไร
5. ชุมชนของท่านมีมาตรการในการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างไร
6. ชุมชนของท่านมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมในชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันหรือไม่ อย่างไร

7. ชุมชนของท่านมีการประสานงาน หรือขอความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนหรือไม่
8. ท่านคิดว่าสิ่งใดที่ชุมชนของท่านกำลังเผชิญอยู่ ซึ่งเป็นอุปสรรค ข้อจำกัด หรือปัญหาที่ขัดขวางกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว

ตอนที่ 6 การมีส่วนร่วมของชุมชน

1. ท่านเคยเข้าร่วมประชุม เสวนา อบรม หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชันหรือไม่ เป็นการประชุมเกี่ยวกับอะไร
2. ท่านต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันหรือไม่ อย่างไร
3. จะมีแนวทางใดที่จะส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน
4. ท่านมีแนวทางที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว หรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน อย่างไร

แบบนำสัมภาษณ์สำหรับสวนที่เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. ชื่อ – สกุล.....
2. เพศ.....อายุ.....
3. ระดับการศึกษา.....
4. อาชีพหลัก.....อาชีพเสริม.....
5. ประเภทของสวน.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1. สวนของท่านเปิดให้เรือท่องเที่ยวเข้าชมในช่วงวันและเวลาใดบ้าง
2. สวนของท่านสามารถเข้าชมได้ทุกช่วงฤดูกาลหรือไม่ ช่วงใด
3. ท่านคิดอัตราค่าเข้าชมสวนของท่านหรือไม่ เท่าไหร่
4. ทำไมท่านจึงตัดสินใจให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมสวนของท่าน
5. ในสวนของท่านมีบริการอะไรบ้างแก่นักท่องเที่ยว
6. ท่านมีวิธีการนำชมในสวนของท่านอย่างไร
7. นักท่องเที่ยวมีความสนใจสิ่งใดในสวนของท่านมากที่สุด
8. กิจกรรมใดในสวนของท่านที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้
9. ในสวนของท่านมีป้ายสื่อความหมายสำหรับนักท่องเที่ยวหรือไม่
10. รายได้หลักของสวนของท่านที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวคืออะไร
11. ท่านคิดว่าในชุมชนของท่านยังมีสิ่งใดที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้
12. ท่านมีมาตรการในการให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างไร
13. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการพัฒนาสวนของท่าน
14. ในระหว่างการนำเที่ยวท่านประสบกับปัญหาใดมากที่สุด
15. ตั้งแต่มีนักท่องเที่ยวเข้าชมสวนของท่านได้เกิดผลกระทบหรือไม่ อย่างไร
16. ท่านต้องการให้การท่องเที่ยวในชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชันมีลักษณะเป็นอย่างไร
17. ท่านมีแนวทางที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว หรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทางน้ำเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน อย่างไร
18. ท่านได้รับผลกระทบทางด้านลบจากการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 3 การรักษาสีงแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม

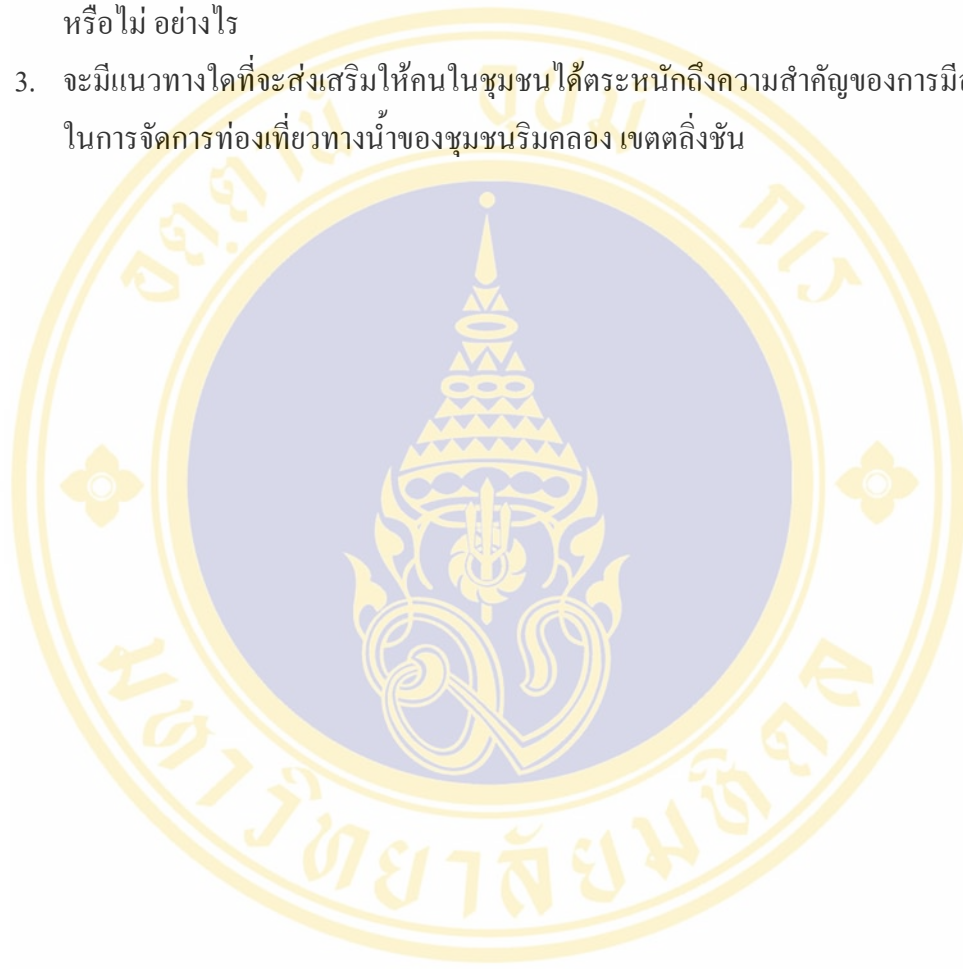
1. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
2. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการรักษาวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม
3. ท่านคิดว่าชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงไร หลังจากมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยว และมีวิธีการอย่างไร
4. ท่านคิดว่าชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงไร หลังจากมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยว และมีวิธีการอย่างไร

ตอนที่ 4 การบริหารจัดการ

1. ท่านเป็นสมาชิกองค์กรใดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนของท่าน อยู่ในตำแหน่งใด มีหน้าที่อะไร และท่านมีความคิดเห็นเช่นไร
2. ชุมชนของท่านมีการจัดตั้งกลุ่ม องค์กร สมาคมใด ๆ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนของท่านหรือไม่ คืออะไร อย่างไร มีโครงสร้างองค์กรอย่างไร
3. ถ้าหากยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่ม องค์กร ท่านต้องการให้มีการจัดตั้งหรือไม่ มีขอบเขตการดำเนินงาน โครงสร้างองค์กร ผู้รับผิดชอบ อย่างไร
4. ท่านหรือชุมชนได้นำเอารายได้ส่วนหนึ่งกลับมาเพื่อใช้จ่ายในโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือไม่ อย่างไร
5. ชุมชนของท่านมีมาตรการในการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างไร
6. ชุมชนของท่านมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมในชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชันหรือไม่ อย่างไร
7. ชุมชนของท่านมีการประสานงาน หรือขอความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนหรือไม่
8. ท่านคิดว่าสิ่งใดที่ชุมชนของท่านกำลังเผชิญอยู่ ซึ่งเป็นอุปสรรค ขัดขวาง หรือปัญหาที่ขัดขวางกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว

ตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมของชุมชน

1. ท่านเคยเข้าร่วมประชุม เสวนา อบรม ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชันหรือไม่ เป็นการประชุมเกี่ยวกับอะไร
2. ท่านต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันหรือไม่ อย่างไร
3. จะมีแนวทางใดที่จะส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน

แบบนำสัมภาษณ์สำหรับสวนที่ไม่เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. ชื่อ – สกุล.....
2. เพศ.....อายุ.....
3. ระดับการศึกษา.....
4. อาชีพหลัก.....อาชีพเสริม.....
5. ประเภทของสวน.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1. ทำไมท่านจึงไม่นำสวนของท่านเปิดบริการให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมสวนของท่าน
2. ท่านคิดอย่างไรกับการให้นักท่องเที่ยวเข้าชมสวน
3. หากสวนของท่านเปิดให้บริการท่องเที่ยว ท่านจะเก็บค่าเข้าชมหรือไม่ เท่าไหร่ เพราะสาเหตุใด
4. สวนของท่านมีผลผลิตตลอดปีหรือไม่ และสามารถเข้าชมได้ตลอดปีหรือไม่
5. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการพัฒนาสวนของท่านหากจะเปิดให้บริการท่องเที่ยว
6. ท่านต้องการให้การท่องเที่ยวในชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชันมีลักษณะเป็นอย่างไร
7. ท่านมีแนวทางที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว หรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทางน้ำเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน อย่างไร
8. ท่านได้รับผลกระทบทางด้านลบจากการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 3 การรักษาสีงแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม

1. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
2. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการรักษาวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม
3. ท่านคิดว่าชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงไร หลังจากมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยว และมีวิธีจัดการอย่างไร
4. ท่านคิดว่าชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงไร หลังจากมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยว และมีวิธีจัดการอย่างไร

ตอนที่ 4 การบริหารจัดการ

1. ท่านเป็นสมาชิกองค์กรใดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนของท่าน อยู่ในตำแหน่งใด มีหน้าที่อะไร และท่านมีความคิดเห็นเช่นไร
2. ชุมชนของท่านมีการจัดตั้งกลุ่ม องค์กร สมาคมใด ๆ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนของท่านหรือไม่ คืออะไร อย่างไร มีโครงสร้างองค์กรอย่างไร
3. ถ้าหากยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่ม องค์กร ท่านต้องการให้มีการจัดตั้งหรือไม่ มีขอบเขตการดำเนินงาน โครงสร้างองค์กร ผู้รับผิดชอบ อย่างไร
4. ชุมชนได้นำเอารายได้ส่วนหนึ่งกลับมาเพื่อใช้จ่ายในโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือไม่ อย่างไร
5. ชุมชนของท่านมีมาตรการในการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างไร
6. ชุมชนของท่านมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมในชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชันหรือไม่ อย่างไร
7. ชุมชนของท่านมีการประสานงาน หรือขอความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนหรือไม่
8. ท่านคิดว่าสิ่งใดที่ชุมชนของท่านกำลังเผชิญอยู่ ซึ่งเป็นอุปสรรค ข้อยกจำกัด หรือปัญหา ที่ขัดขวางกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว

ตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมของชุมชน

1. ท่านเคยเข้าร่วมประชุม เสวนา อบรม หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชันหรือไม่ เป็นการประชุมเกี่ยวกับอะไร
2. ท่านต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันหรือไม่ อย่างไร
3. จะมีแนวทางใดที่จะส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน

แบบนำสัมภาษณ์สำหรับแม่ค้า

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. ชื่อ – สกุล.....
2. เพศ.....อายุ.....
3. ระดับการศึกษา.....
4. อาชีพหลัก.....อาชีพเสริม.....
5. ประเภทสินค้าที่ขายในปัจจุบัน.....
1. ที่อยู่ปัจจุบัน.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1. ช่วงฤดูกาล เทศกาล วัน หรือเวลาใด ที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการมาก
2. ท่านได้รายได้หรือผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวประมาณเท่าใด คุ่มค่าหรือไม่
3. ท่านคิดว่าเพราะเหตุใดนักท่องเที่ยวจึงมาเที่ยวชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน
4. ท่านคิดว่าชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมในด้านอะไรบ้าง
 - 2.1 ด้านแหล่งท่องเที่ยว
 - 2.2 ด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี
 - 2.3 กิจกรรมด้านอาชีพ
 - 2.4 อื่น ๆ
5. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน
6. นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการของท่านส่วนมากมักเป็นลูกค้ากลุ่มใด
7. ท่านประสบกับปัญหาใดมากที่สุดในระหว่างการให้บริการ
8. ท่านต้องการให้การท่องเที่ยวในชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชันมีลักษณะเป็นอย่างไร
9. ท่านมีแนวทางที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว หรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทางน้ำเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน อย่างไร
10. ท่านได้รับผลกระทบทางด้านลบจากการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 3 การรักษาสีงแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม

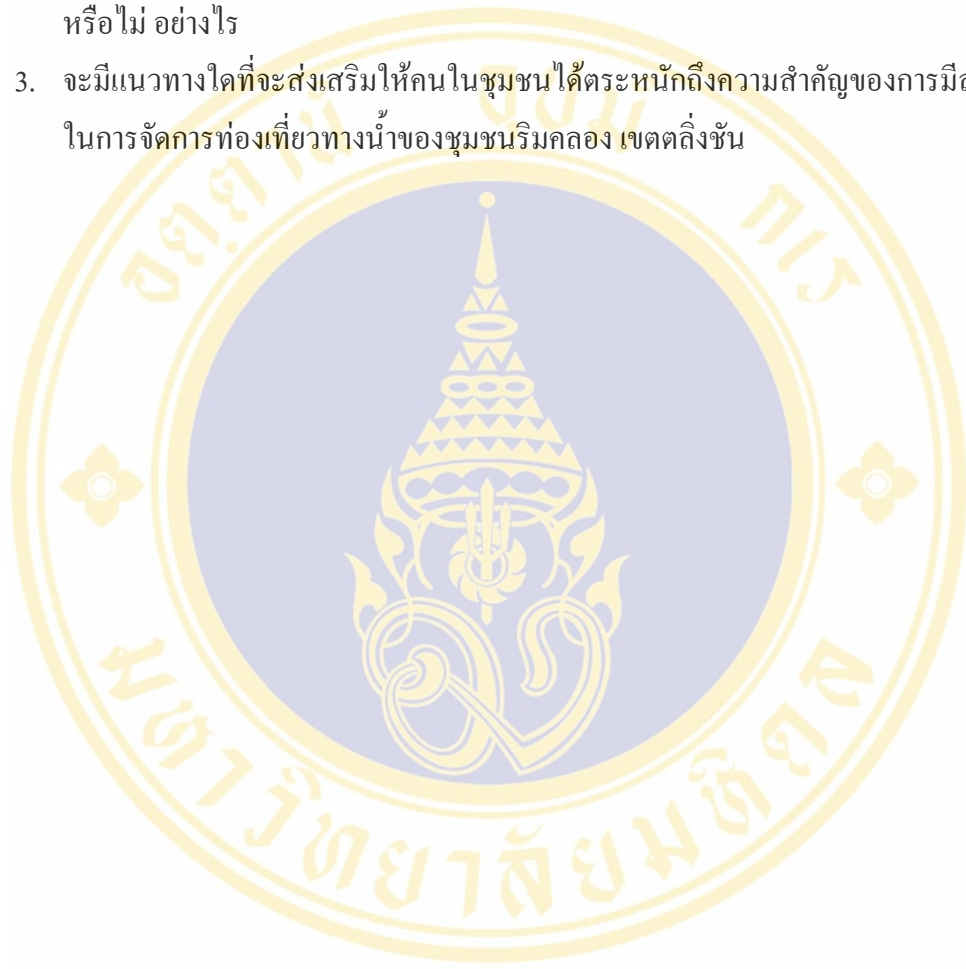
1. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
2. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการรักษาวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม
3. ท่านคิดว่าชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงไร หลังจากมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยว และมีวิธีการอย่างไร
4. ท่านคิดว่าชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงไร หลังจากมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยว และมีวิธีการอย่างไร

ตอนที่ 4 การบริหารจัดการ

1. ท่านเป็นสมาชิกองค์กรใดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนของท่าน อยู่ในตำแหน่งใด มีหน้าที่อะไร และท่านมีความคิดเห็นเช่นไร
2. ชุมชนของท่านมีการจัดตั้งกลุ่ม องค์กร สมาคมใด ๆ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนของท่านหรือไม่ คืออะไร อย่างไร มีโครงสร้างองค์กรอย่างไร
3. ถ้าหากยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่ม องค์กร ท่านต้องการให้มีการจัดตั้งหรือไม่ มีขอบเขตการดำเนินงาน โครงสร้างองค์กร ผู้รับผิดชอบ อย่างไร
4. ท่านหรือชุมชนได้นำเอารายได้ส่วนหนึ่งกลับมาเพื่อใช้จ่ายในโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือไม่ อย่างไร
5. ชุมชนของท่านมีมาตรการในการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างไร
6. ชุมชนของท่านมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมในชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชันหรือไม่ อย่างไร
7. ชุมชนของท่านมีการประสานงาน หรือขอความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนหรือไม่
8. ท่านคิดว่าสิ่งใดที่ชุมชนของท่านกำลังเผชิญอยู่ ซึ่งเป็นอุปสรรค ขัดจำกัด หรือปัญหาที่ขัดขวางกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว

ตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมของชุมชน

1. ท่านเคยเข้าร่วมประชุม เสวนา อบรม หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชันหรือไม่ เป็นการประชุมเกี่ยวกับอะไร
2. ท่านต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันหรือไม่ อย่างไร
3. จะมีแนวทางใดที่จะส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน

แบบนำสัมภาษณ์สำหรับเรือนำเที่ยว

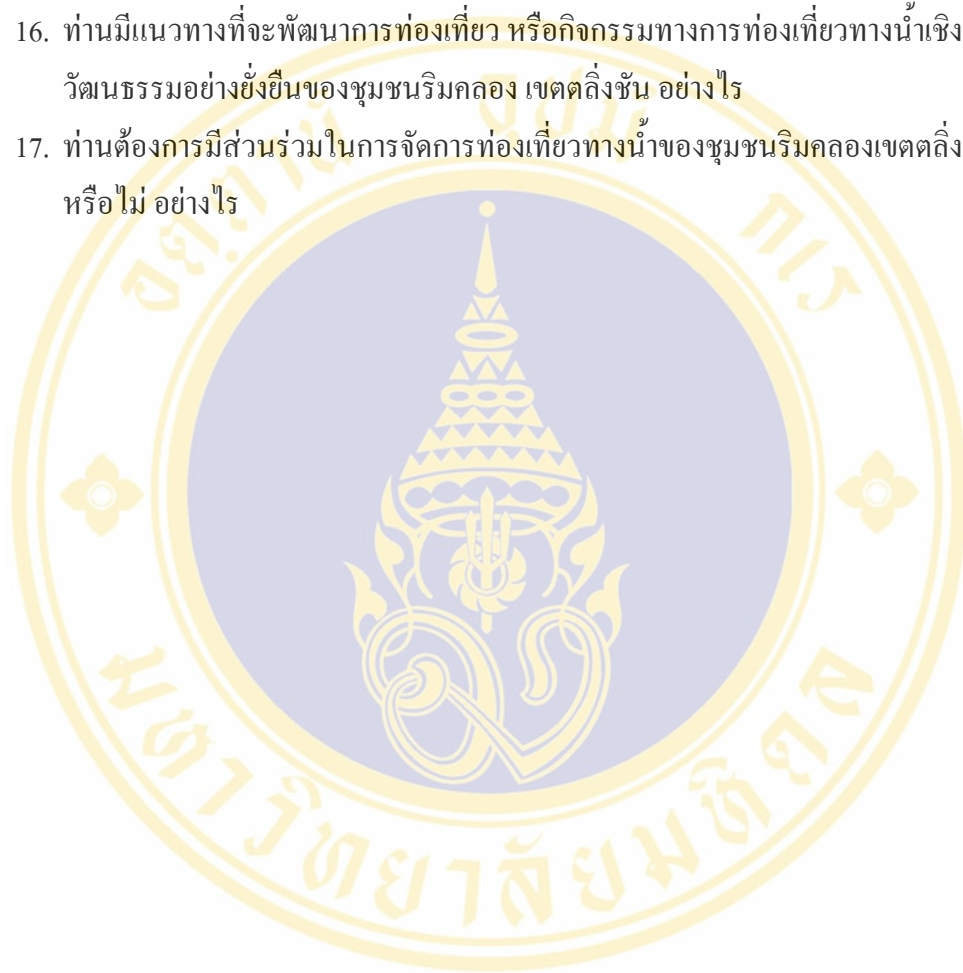
ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. ชื่อ – สกุล.....
2. เพศ.....อายุ.....
3. ระดับการศึกษา.....
4. อาชีพหลัก.....อาชีพเสริม.....
5. ทำเรือที่ให้บริการ.....
6. ที่อยู่ปัจจุบัน.....
7. ระยะเวลาที่ทำอาชีพนี้.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1. นักท่องเที่ยวที่มาเช่าเหมาเรือส่วนมากเป็นลูกค้ากลุ่มใด
2. ราคาที่ให้เช่าเหมาเรือ
3. จำนวนคนสูงสุดที่สามารถให้บริการได้ต่อเรือ 1 ลำ
4. เส้นทางใดที่นักท่องเที่ยวนิยมไป
5. ในระหว่างการนำเที่ยวนักท่องเที่ยวมีความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวชนิดใดมากที่สุด (เช่น วัด สวน การเลือกซื้อสินค้า การชมวิถีชีวิตริมคลอง)
6. ในระหว่างการนำเที่ยวท่านประสบกับปัญหาใดมากที่สุด
7. จุดแวะพัก เลือกซื้อสินค้า ชมสวนมีกี่แห่ง อะไรบ้าง
8. ท่านคิดว่าแต่ละจุดที่เรือจอดมีสภาพเป็นอย่างไร ควรมีการปรับปรุงอะไรบ้าง และอย่างไร
9. นอกจากจุดจอดเรือที่ท่านเคยจอดแล้ว ท่านคิดว่ามีสถานที่แห่งใดที่น่าจะมีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อีก
10. ระหว่างการท่องเที่ยวท่านต้องทำหน้าที่บรรยายสิ่งที่ได้พบเห็นแก่นักท่องเที่ยวด้วยหรือไม่ อย่างไร
11. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อสภาพแวดล้อมระหว่างล่องเรือ เช่น กลิ่นของน้ำ ความสะอาดของแม่น้ำ เป็นต้น
12. ท่านเคยเข้าร่วมการประชุม การชี้แจงเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางหรือหรือไม่ อย่างไร
13. ท่านมีมาตรการในการให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างไร

14. ท่านคิดว่าชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงไร หลังจากมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยว และมีวิธีการอย่างไร
15. ท่านคิดว่าชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงไร หลังจากมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยว และมีวิธีการอย่างไร
16. ท่านมีแนวทางที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว หรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทางน้ำเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน อย่างไร
17. ท่านต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันหรือไม่ อย่างไร

แบบนำสัมภาษณ์สำหรับภาคีผู้แทน

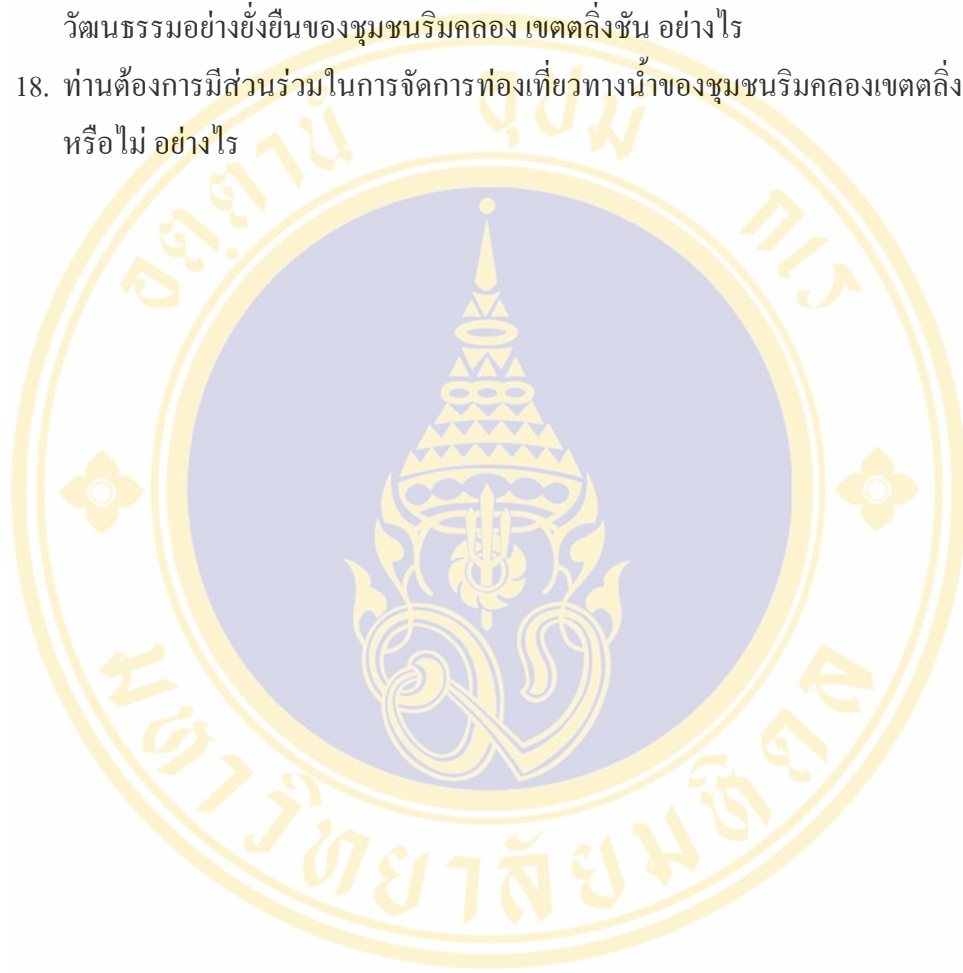
ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

2. ชื่อ – สกุล.....
3. เพศ.....อายุ.....
4. ระดับการศึกษา.....
5. อาชีพหลัก.....อาชีพเสริม.....
6. ที่อยู่ปัจจุบัน.....
7. ระยะเวลาที่ทำอาชีพนี้.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1. ในการนำเที่ยวการบรรยายหลักของท่านเป็นเรื่องใด
2. นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการส่วนมากเป็นลูกค้ากลุ่มใด
3. ได้รับคำตอบแทนจากใคร
4. จำนวนคนสูงสุดที่สามารถให้บริการได้ต่อเรือ 1 ลำ
5. เส้นทางใดที่นักท่องเที่ยวนิยมไป
6. ในระหว่างการนำเที่ยวนักท่องเที่ยวมีความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวชนิดใดมากที่สุด (เช่น วัด สวน การเลือกซื้อสินค้า การชมวิถีชีวิตริมคลอง)
7. ในระหว่างการนำเที่ยวท่านประสบกับปัญหาใดมากที่สุด
8. จุดแวะพัก เลือกซื้อสินค้า ชมสวนมีกี่แห่ง อะไรบ้าง
9. ท่านคิดว่าแต่ละจุดที่เรือจอดมีสภาพเป็นอย่างไร ควรมีการปรับปรุงอะไรบ้าง และอย่างไร
10. นอกจากจุดจอดเรือที่ท่านเคยจอดแล้ว ท่านคิดว่ามีสถานที่แห่งใดที่น่าจะมีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อีก
11. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อสภาพแวดล้อมระหว่างล่องเรือ เช่น กลิ่นของน้ำ ความสะอาดของแม่น้ำ เป็นต้น
12. ท่านเคยเข้าร่วมการประชุม การชี้แจงเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางหรือหรือไม่ อย่างไร
13. ท่านมีมาตรการในการให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างไร
14. ท่านคิดว่าชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงไร หลังจากมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยว และมีวิธีการจัดการอย่างไร

15. ท่านคิดว่าชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงไร หลังจากมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยว และมีวิธีจัดการอย่างไร
16. ท่านต้องการให้การท่องเที่ยวในชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชันมีลักษณะเป็นอย่างไร
17. ท่านมีแนวทางที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว หรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทางน้ำเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลอง เขตตลิ่งชัน อย่างไร
18. ท่านต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางน้ำของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชันหรือไม่ อย่างไร

แบบสอบถาม

แบบสอบถามชุดนี้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง

“การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”

โดย นางสาวประกอบศิริ ภัคดีพินิจ

สาขาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงใน [] หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง.....ที่เว้นไว้
ให้ตรงตามความเป็นจริงของท่าน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. เพศ

[] 1.) ชาย

[] 2.) หญิง

2. ท่านมีอายุอยู่ในช่วงใด

[] 1.) ต่ำกว่า 21 ปี

[] 2.) 21 – 30 ปี

[] 3.) 31 – 40 ปี

[] 4.) 41 – 50 ปี

[] 5.) 51 – 60 ปี

[] 6.) มากกว่า 60 ปี

3. ท่านสำเร็จการศึกษาระดับใด

[] 1.) ไม่ได้เรียน

[] 2.) ประถมศึกษา

[] 3.) มัธยมศึกษา

[] 4.) อนุปริญญา

[] 5.) ปริญญาตรี

[] 6.) สูงกว่าปริญญาตรี

[] 7.) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

4. อาชีพปัจจุบันของท่านคืออะไร

☐ 1.) นักเรียน/นักศึกษา	☐ 2.) รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/ลูกจ้างรัฐบาล
☐ 3.) ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย/อาชีพอิสระ	☐ 4.) พนักงาน/ลูกจ้างบริษัทเอกชน
☐ 5.) เกษตรกร	☐ 6.) รับจ้างทั่วไป/ลูกจ้างรายวัน
☐ 7.) ข้าราชการบำนาญ	☐ 8.) แม่บ้าน/ทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง
☐ 9.) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	

5. รายได้ต่อเดือนของท่านคือเท่าใด

☐ 1.) ไม่มีรายได้	☐ 2.) ต่ำกว่า 5,000 บาท
☐ 3.) 5,001 – 10,000 บาท	☐ 4.) 10,001 – 15,000 บาท
☐ 5.) 15,001 – 20,000 บาท	☐ 6.) 20,001 – 25,000 บาท
☐ 7.) มากกว่า 25,000 บาท	

6. ภูมิลำเนาของท่านในปัจจุบัน

☐ 1.) กรุงเทพมหานคร	☐ 2.) จังหวัดอื่น (โปรดระบุ).....

ส่วนที่ 2 แบบแผนการท่องเที่ยว

7. สาเหตุหลักที่ท่านเลือกเดินทางมาท่องเที่ยวทางน้ำในครั้งนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1.) ใกล้เคียงที่พัก	☐ 2.) การเดินทางสะดวก
☐ 3.) ความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว	☐ 4.) เพื่อนชักชวน
☐ 5.) การประชาสัมพันธ์และข่าวสาร	
☐ 6.) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	

8. วัตถุประสงค์ที่ท่านมาท่องเที่ยวทางน้ำในครั้งนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1.) ท่องเที่ยว/พักผ่อน	☐ 2.) หาประสบการณ์ความรู้
☐ 3.) ต้องการใกล้ชิดกับธรรมชาติ	
☐ 4.) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	

9. การเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำของท่านในครั้งนี

- [] 1.) เดินทางคนเดียว [] 2.) มากับญาติหรือคนในครอบครัว
[] 3.) มากับเพื่อน [] 4.) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

10. จำนวนผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำของท่านในครั้งนี

- [] 1.) เดินทางคนเดียว [] 2.) 2 – 3 คน
[] 3.) 4 – 5 คน [] 4.) 6 – 7 คน
[] 5.) 8 – 9 คน [] 6.) มากกว่า 9 คนขึ้นไป

11. การท่องเที่ยวทางน้ำในครั้งนีท่านมีค่าใช้จ่ายประมาณเท่าใด

- [] 1.) ต่ำกว่า 500 บาท [] 2.) 501 – 1,000 บาท
[] 3.) 1,001 – 1,500 บาท [] 4.) ตั้งแต่ 1,501 บาท ขึ้นไป

12. ท่านเคยมาท่องเที่ยวทางน้ำในเขตตลิ่งชันมาแล้วกี่ครั้ง (รวมครั้งนี้ด้วย)

- [] 1.) เป็นครั้งแรก [] 2.) เป็นครั้งที่ 2
[] 3.) เป็นครั้งที่ 3 [] 4.) มากกว่า 3 ครั้งขึ้นไป

13. สื่อประชาสัมพันธ์ใดทำให้ท่านตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำในครั้งนี

- [] 1.) คำเชิญชวนจากตลาดน้ำตลิ่งชัน [] 2.) การบอกเล่าจากเพื่อนหรือญาติ
[] 3.) จากแผ่นพับ-โปสเตอร์ [] 4.) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

14. ท่านต้องการกลับมาท่องเที่ยวทางน้ำในเขตตลิ่งชันนี้อีกหรือไม่

- [] 1.) ต้องการ เพราะ.....
[] 2.) ไม่ต้องการ เพราะ.....
[] 3.) ไม่แน่ใจ เพราะ.....

15. โดยทั่วไปสถานที่ท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่ท่านนิยมไป (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- [] 1.) แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและรีสอร์ตต่าง ๆ
[] 2.) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ / โบราณสถาน / ศาสนา

- [] 3.) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม / ชนกลุ่มน้อย / วัฒนธรรมท้องถิ่น
- [] 4.) แหล่งท่องเที่ยวทางการกีฬา
- [] 5.) แหล่งจับจ่ายซื้อสินค้าและของที่ระลึก
- [] 6.) ระบุได้ไม่ชัดเจน / แต่ละประเภทไปมากพอ ๆ กัน
- [] 7.) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ส่วนที่ 3 ความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวทางน้ำในครั้งนี้

ข้อที่	ความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยว					
1.	สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่สองฝั่งคลองยังให้บรรยากาศของสมัยก่อน					
2.	บ้านเรือนมีเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ					
3.	ความสะอาดของแม่น้ำลำคลอง					
4.	การชมวิถีชีวิตชุมชนด้านการเกษตร					
5.	การชมวัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ					
6.	คุณภาพของสินค้าชุมชนที่มีจำหน่ายระหว่างการเดินทางเรือ					
7.	คุณภาพของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น					
8.	บรรยากาศของตลาดน้ำตลิ่งชัน					
9.	ความเหมาะสมของราคาสินค้าและบริการของตลาดน้ำตลิ่งชัน					
10.	คุณภาพของอาหารที่มีบริการในบริเวณตลาดน้ำตลิ่งชัน					
	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว					
11.	ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว					
12.	จุดจอดเรือที่สะดวกปลอดภัย					
13.	ทางเดินเท้าที่สะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว					
14.	การบริการห้องน้ำ / ห้องสุขาในแหล่งท่องเที่ยว					

ข้อที่	ความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
15.	ปริมาณถังขยะที่มีไว้บริการภายในแหล่งท่องเที่ยว					
16.	การบริการโทรศัพท์สาธารณะ					
	ด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย					
17.	ความปลอดภัยในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ					
18.	ความปลอดภัยในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว					

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชนริมคลองเขตคลังชั้น
ทำนต้อองการให้ชุมชนริมคลองและสำนักงานเขตคลังชั้นจัดการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน

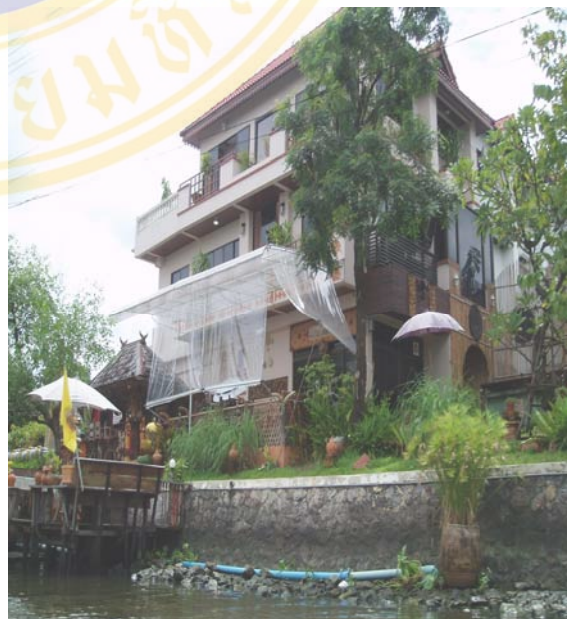
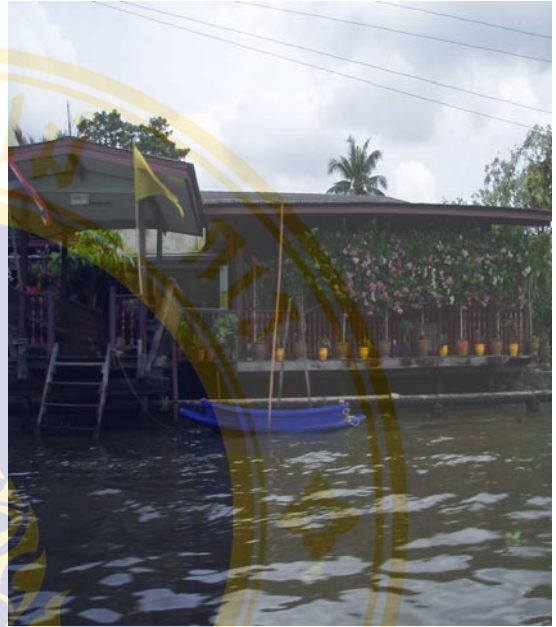
สภาพทั่วไปของชุมชนริมคลองเขตตลิ่งชัน

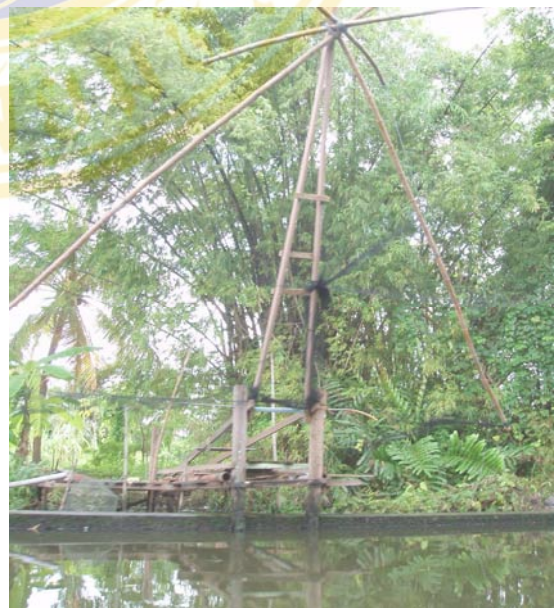
วิถีชีวิตริมคลอง

สถาปัตยกรรมเรือนริมน้ำคลอง

วิถีชีวิตริมคลอง

วิถีชีวิตริมคลอง

ศาสนสถาน

ตลาดน้ำตลิ่งชัน

สวนกล้วยไม้

เรือที่เช่าเหมาจากท่าเรือ

เรือของบริษัทจัดนำเที่ยว

เรือบริการของตลาดน้ำตลิ่งชัน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวประกอบศิริ ภัคดีพินิจ
วัน เดือน ปีเกิด	28 เมษายน 2521
สถานที่เกิด	จังหวัดพะเยา
ประวัติการศึกษา	- มหาวิทยาลัยนเรศวร พ.ศ. 2542 บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาการจัดการธุรกิจ
	- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2545 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
	- มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2550 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา
ประวัติการทำงาน	- พ.ศ. 2544 – 2542 อาจารย์ผู้ช่วยสอน มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา
	- พ.ศ. 2544 อาจารย์ผู้ช่วยสอน และหัวหน้าส่วนงานประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา
	- 2545 พนักงานสายวิชาการ (อาจารย์) และหัวหน้าส่วนงานประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา
	- ปัจจุบัน พนักงานสายวิชาการ (อาจารย์) มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา